

UNIVERZA V LJUBLJANI

Filozofska fakulteta

Oddelek za slovenistiko

Vesna Nedelko

FRAZELOGIJA PRI PREVAJANJU UMETNOSTNIH BESEDIL

Izdelava teorije prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev s pomočjo opisa
in klasifikacije nemških frazemov in njihovih slovenskih prevodov ob primeru
romana *Pločevinasti boben* avtorja *Günterja Grassa*

MAGISTRSKO DELO

Mentorica: izr. prof. dr. Erika Kržišnik

Ljubljana 2006

KRATICE, OKRAJŠAVE	7
1.1 SLOVENSKA STROKOVNA LITERATURA O PREVAJANJU FRAZEMOV	12
1.2 TUJEJEZIČNA STROKOVNA LITERATURA O PREVAJANJU FRAZEMOV	15
2.1 GÜNTER GRASS IN NJEGOV USTVARJALNI OPUS	16
2.1.1 <i>Günter Grass v slovenščini</i>	16
2.2 GRASSOV STIL	17
2.3 PLOČEVINASTI BOBEN	18
3.1 OBLIKOVNE LASTNOSTI FRAZEMA	22
3.1.1 <i>Frazeološke oblike (oblike za vključevanje v besedilo)</i>	23
3.1.2 <i>Frazeološke variante</i>	23
3.1.3 <i>Dopustne pretvorbe</i>	27
3.1.3.1 Členske pretvorbe	27
3.1.3.2 Celovite pretvorbe	28
3.1.3.2.1 Posamostaljenje	28
3.1.3.2.2 Pooziraljenje (razcep frazema)	29
3.1.3.2.3 Potrpnjenje	30
3.1.4 <i>Modificirana raba frazemov</i>	30
3.1.4.1 Neprenovitvene modifikacije frazemov v CB	31
3.1.4.1.1 Oblikoslovne modifikacije	32
3.1.4.1.2 Sestavinske modifikacije	32
3.1.4.1.2.1 Modifikacija samostalniške sestavine	32
3.1.4.1.2.2 Modifikacija pridevniške sestavine	33
3.1.4.1.2.3 Modifikacija prislovne sestavine	34
3.1.4.1.3 Skladenjske modifikacije	34
3.1.4.1.3.1 Sprememba besednega reda sestavin	34
3.1.4.1.3.2 Prehod iz ene besedne vrste v drugo	34
3.1.4.1.4 Križanje (kontaminacija) frazemov	35
3.1.4.1.5 Sestavljene (kompleksne) modifikacije	36
3.1.4.2 Prenovitvene modifikacije frazemov (frazeološke prenovitve) v CB	37
3.1.4.2.1 Definicija frazeološke prenovitve	38
3.1.4.2.2 Tipologija frazeoloških prenovitev v prevodu in izvirniku romana Pločevinasti boban	39
3.1.4.2.2.1 Tipologija frazeoloških prenovitev v CB	40
3.1.4.2.2.1.1 Sestavinske prenovitve v CB	42
3.1.4.2.2.1.1.1 Podtip A – sprememba nepomenotvorne sestavine	43
3.1.4.2.2.1.1.1.1 Aa (sestavina A je izpuščena)	43
3.1.4.2.2.1.1.1.2 Ab (zamenjava sestavine A)	43
3.1.4.2.2.1.1.2 Podtip B – sprememba pomenotvorne sestavine	44
3.1.4.2.2.1.1.2.1 Bb (zamenjava sestavine B)	44
3.1.4.2.2.1.1.2.2 Bc (skupaj pisane sestavine)	45
3.1.4.2.2.1.1.2.3 Bč (besedotvorna sprememba sestavine – izpeljava)	46
3.1.4.2.2.1.2 Skladenjske prenovitve v CB	47
3.1.4.2.2.1.2.1 Skladenjske razširitve	47
3.1.4.2.2.1.2.2 Aktualizacijske spremembe časa in osebe frazema	48
3.1.4.2.2.1.3 Povezovalnostne prenovitve v CB	49
3.1.4.2.2.1.4 Sobesedilne prenovitve v CB	50
3.1.4.2.2.1.6 Večstopenjske prenovitve v CB	55
3.1.4.2.2.1.6.1 Sestavljene prenovitve v CB	55
3.1.4.2.2.2 Tipologija frazeoloških prenovitev v IB	57
3.1.4.2.2.2.1 Znotrajbesednozvezna jezikovna igra	58
3.1.4.2.2.2.1.1 Eliptična raba frazemov	59
3.1.4.2.2.2.1.2 Zamenjava sestavine	60
3.1.4.2.2.2.1.3 Razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema	61
3.1.4.2.2.2.1.4 Razširitev s tvorbo zloženek	62
3.1.4.2.2.2.1.5 Križanje frazemov	63
3.1.4.2.2.2.1.6 Razcep frazema	64
3.1.4.2.2.2.1.7 Neobičajno pregibanje glagolskih frazemov	64
3.1.4.2.2.2.1.8 Kontrastiranje	65
3.1.4.2.2.2.1.10 Ekskurz: prenovitve pregovorov	67
3.1.4.2.2.2.2 Zunajbesednozvezna jezikovna igra	69
3.1.4.2.2.2.2.1 Sopomenska ponovitev	69
3.1.4.2.2.2.2.2 Ekvivalentni dvojni pomen frazemov	71
3.1.4.2.2.2.2.3 Aktualizacija dobesednega pomena	72

3.1.4.2.2.2.4 Metajezikovno nanašanje na frazem	72
3.1.4.2.2.2.6 Kopičenje frazemov	74
3.1.4.2.2.3 Frazem kot besedilotvorni princip (Burger)	76
3.1.4.2.2.3 Tipologija frazeoloških prenovitev v CB in IB – primerjava	77
3.1.4.2.2.3.1 Enostopenjske prenovitve	77
3.1.4.2.2.3.1.1 Znotrajfrazemske prenovitve	77
3.1.4.2.2.3.1.2 Zunajfrazemske prenovitve	78
3.1.4.2.2.3.2 Večstopenjske prenovitve	78
3.1.4.2.2.3.3 Križanja	78
3.1.4.2.2.3.4 Neprenovitvene modifikacije	79
3.1.4.2.2.3.5 Dopustne pretvorbe	79
3.1.5 Delitev frazemov po obliki	85
3.1.5.1 Nestavčni frazemi v CB in IB	85
3.1.5.1.2.1 Tridelni primerjalni frazemi	89
3.1.5.1.2.1.1 Glagolski primerjalni frazemi	89
3.1.5.1.2.1.3 Samostalniški primerjalni frazemi	90
3.1.5.1.2.2 Dvodelni primerjalni frazemi	90
3.1.5.2 Stavčni frazemi v CB in IB	91
3.1.5.3 Pragmatični frazemi v CB in IB	91
3.2.1 Razmerje med pomenom frazema kot celote in pomeni njegovih sestavin – motiviranost pomena	92
3.2.1.1 Pomenska delitev frazemov IB in CB glede na motiviranost pomena	93
3.2.1.1.1 Zrasleki	93
3.2.1.1.2 Sklopi	94
3.2.1.1.3 Skupi	94
3.2.2 Pomen frazema kot celote – razmerje med denotativnim in konotativnim pomenom	94
3.2.2.1 Konotativni pomen	95
3.2.2.1.1 Ekspresivne sestavine konotativnega pomena frazemov	96
3.2.2.1.2 Simbolične sestavine konotativnega pomena frazemov	97
3.2.2.1.3 Vrednotenjske sestavine konotativnega pomena frazemov	98
3.2.2.1.4 Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih	98
3.2.2.1.4.1 Zaznamovanost frazemov IB v Velikem nemško-slovenskem slovarju	99
3.2.2.1.4.2 Zaznamovanost frazemov IB v Dudnu 11	100
3.2.2.1.4.3 Zaznamovanost frazemov CB v Slovarju slovenskega knjižnega jezika	103
3.2.2.1.4.3.1 Pomenski kvalifikatorji	103
3.2.2.1.4.3.2 Stilno-plastni kvalifikatorji	103
3.2.2.1.4.3.3 Ekspresivni kvalifikatorji	107
3.2.2.1.4.3.4 Časovno-frekvenčni kvalifikatorji	108
3.2.2.1.4.3.5 Posebni normativni kvalifikatorji	108
3.2.2.1.4.4 Primerjava kvalifikatorjev v SSKJ z oznakami Slovenskega pravopisa 1990 in 2001	108
3.2.2.1.4.4.2 Kvalifikatorji pren., ekspr., vznes., evfem., šalj., nizk. in slabš. v SSKJ v primerjavi z oznakami v SP 90, 01	111
3.2.2.1.4.4.3 Kvalifikatorja star. in neustalj. v SSKJ v primerjavi z oznakama v SP 90 in 01	113
4.1 FRAZEM – ENOTA BESEDILA	119
4.1.1 Povezovalna in besedilotvorna vloga frazemov v CB in IB	120
4.1.1.1 Ponovna pojavitev sestavine frazema v CB in IB	121
4.1.1.2 Ponavljanje sopomenskih frazemov v CB	122
4.1.2 Pomen frazema v besedilu	123
4.2.1.1 Navajanje frazemov CB v Slovarju slovenskega knjižnega jezika	130
4.2.1.1.1 Mesto frazemov znotraj slovarskega sestavka	130
4.2.1.1.2 Označevanje frazemov	131
4.2.1.1.3 Oblika, v kateri so frazemi predstavljeni v slovarju	131
4.2.1.1.4 Pomenske razlage frazemov	132
4.2.1.2 Navajanje frazemov IB v Velikem nemško-slovenskem in Velikem slovensko-nemškem slovarju	133
4.2.1.2.1 Mesto frazemov znotraj slovarskega sestavka	134
4.2.1.2.1.2 Označevanje frazemov	134
4.2.1.2.1.3 Oblika, v kateri so frazemi predstavljeni v slovarju	135
4.2.1.2.1.4 Pomenske razlage frazemov	136
4.2.2.1 Slovarska oblika frazemov	140
4.2.2.2 Pomenska razlaga frazemov	141
5.1 PREVODOSLOVJE: POIMENOVANJE RAZISKOVALNEGA PODROČJA, KI SE UKVARJA S PREVAJANJEM IN PREVODI, V SLOVENSKI, ANGLEŠKI, NEMŠKI IN FRANCOŠKI STROKOVNI LITERATURI	143
5.2 PREVODOSLOVJE: OPREDELITEV	145
5.3 PREVODOSLOVNE TEORIJE IN PREVAJANJE FRAZEMOV	146

5.3.1 Holmesov model prevodoslovja	147
5.3.1.1 »Čisto« prevodoslovje	148
5.3.1.1.1 Deskriptivno prevodoslovje.....	148
5.3.1.1.1.1 Osredotočenost na izdelek – prevod.....	148
5.3.1.1.1.2 Osredotočenost na postopek prevajanja	148
5.3.1.1.2 Teoretično prevodoslovje (teorija prevajanja).....	149
5.3.1.1.2.1 Parcialne teorije prevajanja	149
5.3.1.1.2.1.1 Teorije prevajanja, omejene na področje	150
5.3.1.1.2.1.2 Teorije prevajanja, omejene na jezikovno enoto.....	150
5.3.1.1.2.1.3 Teorije prevajanja, omejene na enega ali več specifičnih problemov.....	150
5.3.1.2 Uporabno prevodoslovje.....	151
5.3.1.2.1 Pripomočki za prevajalce.....	151
5.3.1.3 Dialektičnost treh glavnih vej prevodoslovja.....	152
5.3.1.4.1 Deskriptivno prevodoslovje in prevajanje frazemov	154
5.3.1.4.1.1 Raziskovanje frazemov v prevodu (CB) in primerjava frazemov CB s frazemi IB	154
5.3.1.4.1.2 Raziskovanje prevodnih postopkov med frazemi CB in IB.....	154
5.3.1.4.2 Teoretično prevodoslovje: parcialna teorija prevajanja frazemov	155
5.3.1.4.3 Uporabno prevodoslovje: uporabnost parcialne teorije prevajanja frazemov	156
5.3.2 Ekvivalenčni model	158
5.3.2.1 Vprašanje ekvivalence (enakovrednosti, ustreznosti) v prevodoslovju.....	158
5.3.2.2 Ekvivalenca v slovenski strokovni literaturi	158
5.3.2.2.1 Poimenovanje	158
5.3.2.2.1.1 Razmerje med izrazi ekvivalenca – enakovrednost – ustreznost.....	160
5.3.2.2.2 Pojmovanje.....	160
5.3.2.3 Ekvivalenca v tujejezični strokovni literaturi	160
5.3.2.3.1 Ekvivalenca v nemški in angleški prevodoslovni literaturi	161
5.3.2.3.2 Ekvivalenca v francoski primerjalni stilistiki	164
5.3.2.4 Ekvivalenca na mikro- in makrostrukturni ravni	165
5.3.2.4.1 Ekvivalenca na mikrostrukturni ravni.....	166
5.3.2.4.2 Ekvivalenca na makrostrukturni ravni.....	167
5.3.2.6 Frazeološka prevodna ekvivalenca	171
5.3.2.6.1 Kriteriji za določanje frazeoloških ekvivalenčnih stopenj.....	171
5.3.2.6.2 Prevodni postopki za vzpostavitev frazeoloških ekvivalenčnih razmerij.....	172
5.3.2.6.2.1 Prevodni postopki v nefrazeološki prevodoslovni literaturi (Vinay in Darbelnet 1958, Newmark 2000).....	172
5.3.2.6.2.1.1 Prevodni postopki v francoski primerjalni stilistiki (Vinay in Darbelnet 1958).....	172
5.3.2.6.2.1.2 Prevodni postopki pri Newmarku (2000)	173
5.3.2.6.2.1.3 Prevodni postopki pri prevajanju frazemov: (1) dobesedni (direktni) prevod frazema (prevod frazema po sestavinah), (2) transpozicija (premik v slovnični strukturi): dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje), (3) modulacija (premik v perspektivi ali podobi).....	174
5.3.2.6.2.1.3.1 Dobesedni (direktni) prevod frazema (prevod frazema po sestavinah).....	174
5.3.2.6.2.1.3.3 Modulacija (premik v perspektivi ali podobi).....	175
5.3.2.6.2.2 Prevodni postopki v frazeološki prevodoslovni literaturi (García 1998).....	176
5.3.2.6.2.2.1 Substitucija (zamenjava)	176
5.3.2.6.2.2.1.1 Frazeološka substitucija (Koller 1974), interpretacija (Eckert 1973), navidezni (nepravi) frazeološki ekvivalent (Hessky 1985), sobesedilna ekvivalenca (Higi-Wydler 1989).....	177
5.3.2.6.2.2.2 Dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje).....	178
5.3.2.6.2.2.3 Nevtralizacija I (nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent) in nevtralizacija II (nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent) ...	179
5.3.2.6.2.2.3.1 Besedilni in sistemski nefrazeološki prevodni ekvivalenti.....	180
5.3.2.6.2.2.4 Kompenzacija	180
5.3.2.6.2.2.5 Izpustitev frazema IB v CB.....	182
5.3.2.6.3 Ekvivalenčna razmerja med frazemom IB in CB na jezikovnosistemski (slovarski) in besedilni ravni	182
5.3.2.6.3.1.1 Poimenovanje.....	186
5.3.2.6.3.1.2 Pojmovanje.....	186
5.3.2.6.3.1.3 Dejavniki, ki vplivajo na popolno ekvivalenco med frazemom IB in CB.....	189
5.3.2.6.3.1.4 Prevodni postopek pri popolni frazeološki ekvivalenci: popolna frazeološka zamenjava.....	191
5.3.2.6.3.2 Delna frazeološka ekvivalenca	191
5.3.2.6.3.2.1 Poimenovanje.....	191
5.3.2.6.3.2.2 Pojmovanje.....	192
5.3.2.6.3.2.3 Podskupine znotraj delne ekvivalence	192

5.3.2.6.3.2.3.1 Delna oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost	195
5.3.2.6.3.2.3.1.1 Frazemi IB in CB z zelo majhnimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom	195
5.3.2.6.3.2.3.1.2 Frazemi IB in CB z večjimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom	196
5.3.2.6.3.2.3.2 Oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost	197
5.3.2.6.3.2.3.2.1 Frazemi IB in CB z različno skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom	197
5.3.2.6.3.2.3.3 Oblikovna prekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	198
5.3.2.6.3.2.3.3.1 Frazemi IB in CB z identično skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom	198
5.3.2.6.3.2.3.4 Delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	199
5.3.2.6.3.2.3.4.1 Frazemi IB in CB z zelo majhnimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom	199
5.3.2.6.3.2.3.4.2 Frazemi IB in CB z večjimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom	200
5.3.2.6.3.2.3.5 Oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	200
5.3.2.6.3.2.3.5.1 Frazemi IB in CB z različno skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom	200
5.3.2.6.3.2.4 Prevodna postopka pri delni frazeološki ekvivalenci: delna frazeološka zamenjava in frazeološka interpretacija	201
5.3.2.6.3.2.4.1 Delna frazeološka zamenjava	201
5.3.2.6.3.2.4.2.1 V dvojezičnem slovarju je frazemu IB v CJ pripisan nefrazeološki prevodni ekvivalent	203
5.3.2.6.3.2.4.2.2 Frazema IB ni v dvojezičnem slovarju	206
5.3.2.6.3.3 Ničta frazeološka ekvivalenca	207
5.3.2.6.3.3.1 Poimenovanje	207
5.3.2.6.3.3.2 Pojmovanje	207
5.3.2.6.3.3.3.1 Nevtralizacija I	209
5.3.2.6.3.3.3.1.1 Tipi enobesednih prevodnih ekvivalentov	209
5.3.2.6.3.3.3.1.1.1 Sistemski nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalenti	209
5.3.2.6.3.3.3.1.1.1.1 Besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom	209
5.3.2.6.3.3.3.1.1.1.2 Besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom	210
5.3.2.6.3.3.3.1.1.2 Besedilni nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalenti	211
5.3.2.6.3.3.3.1.1.2.1 Besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom	211
5.3.2.6.3.3.3.1.1.2.2 Besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom	214
5.3.2.6.3.3.3.2 Nevtralizacija II	214
5.3.2.6.3.3.3.2.1 Tipi prostobesednozveznih (opisnih) prevodnih ekvivalentov	214
5.3.2.6.3.3.3.2.1.1 Sistemski nefrazeološki opisni prevodni ekvivalenti	216
5.3.2.6.3.3.3.2.1.1.1 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom	216
5.3.2.6.3.3.3.2.1.1.2 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom	217
5.3.2.6.3.3.3.2.1.2.1 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom	218
5.3.2.6.3.3.3.2.1.2.2 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom	218
5.3.2.6.3.3.3.2.1.3 Dobesedni prevod frazema IB	220
5.3.2.6.3.3.4 Kompenzacija	221
5.3.2.6.3.3.4.1 Vrste kompenzacij: (1) neprava kompenzacija, (2) prava kompenzacija (frazeološka predstavitev), (3) hiperkompenzacija, (4) kompenzacija kot sredstvo ohranjanja frazema kot stilema v CB	221
5.3.2.6.3.3.4.1.1 Neprava kompenzacija: tip A in tip B	221
5.3.2.6.3.3.4.1.1.1 Prevajanje idiomatskih tvorjenk IB	222
5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.1 Delni prevod idiomatskih tvorjenk IB	224
5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2.1 Idiomatske tvorjenke v slovenski frazeologiji	226
5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2.2 Idiomatske tvorjenke v nemški frazeologiji	226
5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2 Prevajanje neidiomatskih tvorjenk IB	227
5.3.2.6.3.3.4.1.1.2.1 Delni prevod neidiomatskih tvorjenk IB	228
5.3.2.6.3.3.4.1.2 Prava kompenzacija – frazeološka predstavitev	229

5.3.2.6.3.3.4.1.3 Hiperkompensacija.....	232
5.3.2.6.3.3.4.2 Kompensacija I.....	233
5.3.2.6.3.3.4.2.1 Tipi nefrazeoloških enobesednih izrazov v IB	233
5.3.2.6.3.3.4.2.1.1 Besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom.....	234
5.3.2.6.3.3.4.2.1.2 Besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom.....	234
5.3.2.6.3.3.4.2.1.3 Besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom.....	235
5.3.2.6.3.3.4.2.1.4 Besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom.....	235
5.3.2.6.3.3.4.3 Kompensacija II.....	236
5.3.2.6.3.3.4.3.1 Tipi nefrazeoloških prostobesednozveznih (opisnih) izrazov v IB	236
5.3.2.6.3.3.4.3.1.1 Besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom.....	236
5.3.2.6.3.3.4.3.1.2 Besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom	237
5.3.2.6.3.3.4.3.1.3 Besednovrstno različni nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom.....	238
6 KLASIFIKACIJSKI MODEL ZA PRIMERJAVO PREVODOV FRAZEMOV IB IN CB.....	240
6.1 POPOLNA FRAZEOLŠKA EKVIVALENCA	241
6.1.1 Nespremenjeni frazemi v CB	242
6.1.1.1 Nestavčni frazemi v CB	242
6.1.2 Spremenjeni frazemi v CB	244
6.1.2.1 Prenovljeni nestavčni frazemi v CB	244
6.1.2.2 Prenovljeni stavčni frazemi v CB	245
6.1.3 Pragmatični frazemi v CB	246
6.2 DELNA FRAZEOLŠKA EKVIVALENCA	247
6.2.1.1 Nestavčni frazemi v CB	250
6.2.1.2 Stavčni frazemi v CB.....	253
6.2.2 Spremenjeni frazemi v CB	257
6.2.2.1 Modificirani nestavčni frazemi v CB.....	257
6.2.2.3 Prenovljeni stavčni frazemi v CB	262
6.2.3 Pragmatični frazemi v CB	262
6.3 NIČTA FRAZEOLŠKA EKVIVALENCA	263
6.3.1 Nespremenjeni frazemi v IB.....	264
6.3.1.1 Nestavčni frazemi v IB	264
6.3.2 Spremenjeni frazemi v IB.....	268
6.3.2.1 Prenovljeni nestavčni frazemi v IB.....	268
6.3.2.2 Prenovljeni stavčni frazemi v IB.....	271
6.3.3 Pragmatični frazemi v IB.....	271
6.4 KOMPENZACIJA.....	272
6.4.1.1 Nestavčni frazemi v CB.....	275
6.4.1.2 Stavčni frazemi v CB	282
6.4.2 Spremenjeni frazemi v CB	284
6.4.2.1 Modificirani nestavčni frazemi v CB.....	284
6.4.2.2 Prenovljeni nestavčni frazemi v CB	286
6.4.2.3 Prenovljeni stavčni frazemi v CB	286
6.4.3 Pragmatični frazemi v CB	287
KAZALO TABEL.....	298
GRADIVNI DODATEK: SPISEK PREVODNIH EKVIVALENTOV.....	313

KRATICE, OKRAJŠAVE

abstr.	abstraktno
angl.	angleščina, angleški
bibl.	biblijsko, po bibliji
CB	ciljno besedilo
CF	ciljni frazem
cit.	citiran, citat
CJ	ciljni jezik
člov.	človeško
ekspr.	ekspresivno
etw.	etwas
evfem.	evfemistično
fig.	figurativno
fr.	francoščina, francoski
geh.	gehoben
gl.	glej
IB	izhodiščno besedilo
IF	izhodiščni frazem
IJ	izhodiščni jezik
ipd.	in podobno
iron.	ironično
itd.	in tako dalje
jmd.	jemand
jmdm.	jemandem
jmdn.	jemanden
jmds.	jemandes
knjiž.	knjižno
konkr.	konkretno
lat.	latinščina, latinski
mensch.	menschlich
nar.	narečno
nem.	nemščina, nemški

neustalj.	neustaljeno
nižje pog.	nižje pogovorno
nlat.	novejša, neklasična latinščina
npr.	na primer
o. ä.	oder ähnliches
op.	opomba
oz.	oziroma
pog.	pogovorno
preg.	pregovor
pren.	preneseno
prim.	primerjaj
publ.	publicistično
scherzh.	scherzhaft
slabš.	slabšalno
star.	starinsko
str.	stran
šalj.	šaljivo
t. i.	tako imenovani
tj.	to je
U	ujemanje
ugs.	umgangssprachlich
usw.	und so weiter
verhüll.	verhüllend
vznes.	vzneseno
žarg.	žargonsko

OKRAJŠAVE SLOVARJEV

D 11	Dudnov frazeološki slovar (Duden 11 – Redewendungen)
D 12	Duden 12 – Zitate und Aussprüche
D	Dudnov splošni slovar nemškega jezika
J	Nemško-slovenski frazeološki slovar E. M. Jenko
NSS	Nemško-slovenski slovar F. Tomšiča
P	Frazeološki slovar v petih jezikih J. Pavlice
PFS	Poskusni zvezek slovenskega frazeološkega slovarja J. Kebra
PSSPP	Priročni slovar slovenske primerjalne frazeologije L. Vaupotič
SP 90	Slovenski pravopis 1990
SP 01	Slovenski pravopis 2001
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
VNSS	Veliki nemško-slovenski slovar sestavljalcev Debenjak
VSNS	Veliki slovensko-nemški slovar sestavljalcev Debenjak
VST	Veliki slovar tujk
W	Wahrigov splošni slovar nemškega jezika

UVOD

Namen magistrskega dela je ob primeru umetnostnega besedila (sodobni nemški roman *Pločevinasti boben* avtorja *Günterja Grassa*, ki je v nemščini izšel leta 1959, v slovenščino je bil preveden leta 1968) izdelati **teorijo prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev** s pomočjo opisa in klasifikacije nemških frazemov in njihovih slovenskih prevodov. Gre za tako umetnostno besedilo, kjer se frazem pogosto pojavlja in je nosilno stilno sredstvo – stilem.

Ker je prevajanje frazemov in frazeoloških prenovitev v besedilu zelo kompleksno področje, sem v delu želela prikazati čim več dejavnikov, ki vplivajo na prenos frazema iz enega jezika v drugega, raznolik frazeološki fond pa omogoča prikaz številnih prevodnih možnosti.

V slovenski frazeologiji in prevodoslovju je prevajanje frazemov in frazeoloških prenovitev v besedilu slabo raziskano, zato sem se v glavnem naslanjala na tujejezično strokovno literaturo.

Magistrsko delo je sestavljeno iz šestih delov. **Prvi del** obsega pregled slovenske in tujejezične strokovne literature o prevajanju frazemov in frazeoloških prenovitev. **V drugem delu** je predstavljen Grassov ustvarjalni opus, njegov stil ter kratek vsebinski prikaz romana *Pločevinasti boben*. **Tretji del** skuša odgovoriti na vprašanje, zakaj so frazemi prevajalski problem (prikaz oblikovnih, pomenskih in povezovalnostnih lastnosti frazema). **Četrty del** se ukvarja s frazedom kot besedilno in slovsko enoto. **V petem delu** sta predstavljena dva prevodoslovna modela, uporabna pri prevajanju frazemov, in sicer *Holmesov model prevodoslovja* (splošni model) in *ekvivalenčni model*, uporaben za vzpostavitev ekvivalenčnih razmerij med frazemi. V poglavju o ekvivalenčnem modelu se ukvarjam z vprašanjem ekvivalence na splošno (poimenovanje in pojmovanje v slovenski in tujejezični strokovni literaturi, ekvivalenca na mikro- in makrostrukturni ravni, v primerjalni frazeologiji, frazeografiji in prevodoslovju) in s frazeološko prevodno ekvivalenco (kriteriji za določanje frazeoloških ekvivalenčnih stopenj, prevodni postopki za vzpostavitev frazeoloških ekvivalenčnih razmerij – popolna, delna, ničta ekvivalenca ter kompenzacija). **V šestem delu** je predstavljen klasifikacijski model za primerjavo frazemov izhodiščnega in ciljnega besedila.

Vsi frazemi iz ciljnega in izhodiščnega besedila so zbrani na koncu magistrskega dela (gl. *Grativni dodatek: spisek prevodnih ekvivalentov*).

Cilj izdelave teorije prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev, podkrepljene s številnimi raznolikimi primeri, je, da bi bila teorija v pomoč prevajalcem, ki se v izhodiščnem (tako umetnostnem kot publicističnem) besedilu srečujejo z neprenovljenimi in prenovljenimi frazemi. Obenem je prispevek k splošni teoriji prevajanja ter k primerjalnim frazeološkim in frazeografskim raziskavam med nemščino in slovenščino.

Vesna Nedelko

1 SLOVENSKA IN TUJEJEZIČNA STROKOVNA LITERATURA O PREVAJANJU FRAZEMOV

S prevajanjem frazemov se ukvarjata dve vedi: primerjalna (protistavna, kontrastivna, komparativna, konfrontativna) frazeologija¹ in prevodoslovje. Prva raziskuje ekvivalenčna razmerja med frazemi izhodiščnega in ciljnega jezika (dalje IJ in CJ) na ravni jezikovnega sistema (frazem je enota slovarja), druga se ukvarja s prevajanjem frazemov v besedilu (frazem je enota besedila). Obe vedi se povezujeta, dopolnjujeta in ju pri primerjavi frazemov izhodiščnega in ciljnega besedila (dalje IB in CB) ne moremo ločiti: gradivo, ki služi za primerjalno analizo, vključuje prevodni postopek, rezultati take primerjalne analize pa so pomembni pri reševanju prevajalskih problemov.²

1.1 Slovenska strokovna literatura o prevajanju frazemov

V slovenski frazeologiji in prevodoslovju je prevajanje frazemov in frazeoloških prenovitev v besedilu slabo raziskano. Prevajanje frazemov se obravnava večinoma primerjalno na ravni slovarja. Primerjalne študije so usmerjene k iskanju ekvivalenčnih razmerij med frazemi – popolna, delna in ničta ekvivalenca med izhodiščnim in ciljnim frazemom (dalje IF in CF), na podlagi katerih so izdelani različni tipi prevodnih ekvivalentov in predlagane različne strategije reševanja prevajalskih problemov. Izsledki takih primerjalnih raziskav se uporabljajo v frazeografiji (pri sestavljanju dvo- in večjezičnih frazeoloških slovarjev), frazeodidaktiki (pri obravnavi frazeologije pri pouku tujega jezika) in v prevodoslovju.

¹ V slovenskem prostoru so v rabi poimenovanja *komparativna*, *primerjalna frazeologija* (Pavlica 1960), *primerjalna frazeologija* (Kržišnik 1995/96), *protistavna frazeologija* (Jesenšek 2000), *kontrastivna frazeologija* (Končnik 2001). Sama uporabljam izraz **primerjalna frazeologija** in ga podrobneje utemljujem v op. 278 na str. 160.

² Tako primerjalna frazeologija kot prevodoslovje izhajata iz primerjave dveh jezikov, vendar z drugačnim ciljem. Gradivo primerjalne frazeologije so lahko prevodi (prevodni korpusi) ali pa študije brez korpusa na osnovi slučajno „nabranih“ primerov v obeh jezikih. Več o medsebojnem odnosu primerjalne analize in prevajanja gl. v Kovačič (1990: 163–171).

V slovenščini ni prevodoslovnih del o prevajanju frazemov v besedilu,³ obstaja pa cela vrsta primerjalno zasnovanih diplomskih nalog in člankov.⁴ Med dvema jezikoma (prevladujoča jezikovna para sta nemščina – slovenščina in angleščina – slovenščina) se na ravni jezikovnega sistema primerjajo zlasti tisti frazemi, ki imajo kot sestavino:

³ S prevajanjem frazemov v umetnostnem besedilu se ukvarjata dve diplomski nalogi, napisani v nemščini: R. Češčut (2004): *Idiome in Vergleich: deutsche Idiome im literarischen Werk "Helden wie wir" und deren Übersetzung ins Slowenische*, A. Cilenšek (2001): *Emil und die Detektive: Vergleich der Übersetzungen von Phraseologismen im Buch von Erich Kästner "Emil und die Detektive" in den Übersetzungen von Mirko Kunčič und Vital Klabus*. Problematike prevajanja frazemov se dotakneta S. Orel in E. Kržišnik. Orel (1996: 108/109) opozarja na nekatere probleme pri prevajanju slovenskih frazemov, ki vsebujejo ime živali, v angleščino in prikaže različne prevodne strategije. Različni prevodni postopki so potrebni zaradi nesimetričnosti jezikovnih sistemov in specifičnih kulturnih značilnosti, problemi pri prevajanju pa nastanejo tudi zaradi neustreznih jezikovnih priročnikov (predvsem slovarjev) in frazeoloških prenovitev. Pri prevajanju frazemov imamo na voljo pet tipov prevodnih ekvivalentov: (1) v CJ obstaja pomensko in oblikovno enak frazem: *debel kot prašič* – (as) *fat as a pig*; (2) v CJ obstaja pomensko enak frazem: *biti si podobna kot jajce jajcu* – *be (as) like as two peas* [biti kot dva graha]; (3) v CJ frazem s takim pomenom ne obstaja, zato ga nadomestimo s parafrazo: *Kolumbovo jajce* – *a pat solution/answer (to a difficult/complex problem)* [odrezav odgovor na težek problem]; (4) besedo ali nestalno besedno zvezo v IJ nadomesti frazem v CJ (navaja zgled iz Leemingovega prevoda Zupanovega romana Menuet za kitaro: *Tista zadržana vznemirjenost kakor pred tekmo. Butterflies in the stomach* [metuljčki v trebuhu]. *Just like before the match*); (5) dobesedni prevod frazema v CJ. Prvi trije tipi prevodnih ekvivalentov pridejo v poštev pri sestavljanju dvojezičnega slovarja, vseh pet pa pri prevajanju frazemov v besedilu, odvisno od sobesedila, besedilne zvrsti, stila. Kržišnik (1998a: 35/36 in 2003b: 197) opozarja, da je prevajanje frazeologije zapleteno zato, ker pogosto poteka tako na dobesedni kot frazeološki ravni. Prevajalec naj bi se zavedal, da vnaša frazem v besedilo določeno ekspresijo in se ga v prevodu ne da brez ostanka zamenjati z nefrazeološkim izrazom; pogosto pa se dogaja, da frazema v enem jeziku ne more nadomestiti frazem v drugem (navaja zgled, kaj se lahko zgodi ob dobesednem prevajanju tujejezičnega frazema). Avtorica opozarja tudi na napake v dvojezičnih slovarjih.

⁴ Gre predvsem za seminarske in diplomske naloge Oddelka za germanistiko v Ljubljani in Mariboru ter Oddelka za prevajalstvo v Ljubljani (pregled literature v sistemu COBISS). V našem primeru je opazovani jezikovni par nemščina – slovenščina. S primerjavo frazemov v nemškem in slovenskem jeziku se ukvarjata V. Jesenšek (2000, 2003, 2004) in I. Stramljič-Breznik (2003). O slovensko-nemških jezikovnih stikih piše J. Toporišič (1991), o kalkiranju in prevzemanju iz nemščine v slovenščino pa A. Sovre (1959/60), F. Bezljaj (1959/60), B. Borštnik (1960/61) in E. Prunč (1967).

- del človeškega telesa (t. i. somatizmi oz. somatski frazemi);⁵
- živalsko poimenovanje (t. i. zoonimi);⁶
- barvo;⁷
- rastlinsko poimenovanje;⁸
- čustvo;⁹
- lastno ime.¹⁰

⁵ Imena delov človeškega telesa kažejo izjemno frazeološko aktivnost in so pogosto predmet primerjalnih raziskav. Nekateri dipl. naloge: K. Rigler (1997): *Somatische Redewendungen (von A bis H) in der deutschen und slowenischen Sprache*, K. Ručigaj (1999): *Ležati na enem ušesu ali gledati pod kožo (primerjava nizozemskih in slovenskih somatskih frazemov)*, N. Domadenik (2000): *Analiza nekaterih somatskih frazemov v slovenskem in ruskem jeziku*, D. Vavroš (2001): *Auge, Herz und Kopf in idiomatischen Redewendungen und Vergleich mit der slowenischen Sprache*, T. Košak (2002): *Versuch eines deutsch-slowenischen idiomatischen Teilwörterbuchs nach onomasiologischen Prinzipien (2): dargestellt anhand der Sammlung von Idiomen, die in ihrer Struktur Bezeichnungen für innere Organe und den Kopf enthalten (Überlegungen zum kontrastiven Vergleich)*, K. Šaponjič (2003): *Analiza nekaterih somatskih frazemov v slovenskem in francoskem jeziku*.

⁶ Z živalsko frazeologijo se primerjalno ukvarja J. Keber (1996, 1998). Nekateri dipl. naloge: B. Rudolf (1997): *"Tierische" Redewendungen in der deutschen und slowenischen Sprache*, D. Smole (1999): *Ein Vergleich der Phraseologismen mit Tierbezeichnungen im Deutschen und Slowenischen*, T. Stare (1999): *Namen von Tieren in Idiomen: Versuch einer Anordnung im Vergleich Deutsch-Slowenisch*, P. Zaranšek (2001): *Primerjava slovenske in angleške živalske frazeologije*, K. Šuštar (2002): *Primerjava slovenske in italijanske živalske frazeologije*, L. Košar (2002): *Ein Vergleich der deutsch-slowenischen Phraseme mit der Komponente "Haustier"*.

⁷ Prispevek U. Valenčič-Arh (2003) »Eine Fahrt ins Blaue« – Farben in der slowenischen und deutschen Phraseologie in dipl. nalogi S. Zabukovec (1997) *Auf einen grünen Zweig kommen: Farben – Phraseologismen in der deutschen und slowenischen Sprache*, T. Balek (2003): *Farbe in der Phraseologie: eine kontrastive Untersuchung an deutschen und slowenischen Phraseologismen*.

⁸ Prispevek E. Bernjak (2004) *Frazemi s sestavino drevo v slovenskem, madžarskem in nemškem jeziku* ter dipl. naloga A. Švab (2000) *Deutsche Phraseologismen, die eine Pflanzenbezeichnung enthalten, und deren slowenische Entsprechungen*.

⁹ Prispevek A. Končnik (2002) *Gefühle phraseologisch versprachlicht: ein kontrastiver Vergleich Deutsch – Slowenisch*.

¹⁰ Dipl. nalogi S. Arh (1999) *Deutsch-slowenisches und slowenisch-deutsches Wörterbuch der Phraseologismen mit Personennamen* in I. Rustja (2002) *Eigennamen in der deutschen und slowenischen Phraseologie und Parömiologie*.

Primerjalno (slovarsko) zasnovane frazeološke raziskave, izdelane za jezikovni par slovenščina – nemščina, bom uporabila pri primerjavi frazemov med CB in IB. Ker se prevajalec ves čas giblje med besedilom in slovarjem, nam bodo pri prevajanju frazemov pomagali še frazeološki eno-, dvo- in večjezični ter splošni eno- in dvojezični slovarji (gl. *Frazem – enota slovarja* na str. 118).

S prevajanjem frazemov in frazeoloških prenovitev v umetnostnem besedilu, klasifikacijskimi modeli za primerjavo frazeoloških prevodov ter prevodnimi postopki se ukvarja tujejezična prevodoslovna in frazeološka strokovna literatura.

1.2 Tujejezična strokovna literatura o prevajanju frazemov

Problematika prevajanja frazemov, frazeoloških prenovitev v besedilu je s pomočjo obsežnega besedilnega korpusa celovito zajeta in izčrpno prikazana v samostojnih publikacijah Higi-Wylder (1989),¹¹ Łabno-Faleńcke (1995) in Garcíe (1998). Prikazani so različni frazeološki prevodoslovni modeli, med katerimi sem izbrala in nekoliko poenostavila klasifikacijski model Higi-Wylder ter ga dopolnila s prevodnimi postopki (gl. *Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB* na str. 224).

Posamezni prevodoslovni prispevki se ukvarjajo z vprašanji, zakaj so frazemi prevajalski problem oz. kaj otežuje njihovo prevajanje (Burger 1973: 100–104, Koller 1994), katere skupine frazemov je lažje oz. težje prevajati (Mrazović 1982). S frazemi v primerjalni frazeologiji in prevodoslovju se ukvarja Koller (1994), s prevajanjem frazemov v umetnostnem besedilu Korhonen (1995), Levin-Steinmann (1998), Mrazović (1998), Gläser (1999), s sistemsko in besedilno ravnino pri prevajanju frazemov Pirttisaari (2001), s prevajanjem frazeoloških prenovitev, kjer je največ primerov prav iz Grassove proze, pa Schweizer (1978: 115–124), Burger, Buhofer, Sialm (1982: 309–314), Koller (1977: 188–210) in Mrazović (1982: 362–365, 1998: 557–568).

¹¹ Pri Higi-Wylder (1989: 161) temelji klasifikacija francoskih prevodov nemških frazemov na zbirki primerov s približno 3700 dokazili iz desetih del novejše nemške literature.

2 PREVAJANJE FRAZEMOV IN FRAZEOLŠKIH PRENOVITEV OB PRIMERU SODOBNEGA NEMŠKEGA ROMANA *PLOČEVINASTI BOBEN* AVTORJA GÜNTERJA GRASSA

Grassov roman *Pločevinasti boben* je primeren za izdelavo teorije prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev zaradi kvantitativno in kvalitativno (pisatelj v roman vključuje tako frazeologijo v ožjem kot širšem smislu,¹² pojavljajo se nestavčni in stavčni frazemi v nespremenjeni in spremenjeni (modificirani in prenovljeni) obliki¹³) pomembnega mesta frazema. Gre za tako umetnostno besedilo, kjer je frazem nosilno stilno sredstvo – stilem¹⁴.

2.1 Günter Grass in njegov ustvarjalni opus

Nemški pisatelj, dramatik, pesnik in slikar Günter Grass, rojen leta 1927 v Danzigu, sedanjem Gdańsku, je napisal vrsto romanov in novel, npr. romani *Pločevinasti boben* (Die Blechtrommel, 1959), *Pasja leta* (Hundejahre, 1963), *V lokalni anesteziji* (Örtlich betäubt, 1969), *Iz dnevnika nekega polža* (Aus dem Tagebuch einer Schnecke, 1972), *List* (Der Butt, 1977), *Podganka* (Die Rättin, 1986) ter noveli *Mačka in miš* (Katz und Maus, 1961), *Po rakovo* (Im Krebsgang, 2002).¹⁵ Leta 1999 je za svoj literarni opus prejel Nobelovo nagrado.

2.1.1 Günter Grass v slovenščini

V slovenščino so prevedena štiri dela: romana *Pločevinasti boben* (1968, 1999 ponatis, prevajalec J. Moder), *Podganka* (1990, prevajalec S. Jarc) in noveli *Mačka in miš* (2000, prevajalec Š. Vevar), *Po rakovo* (2004, prevajalka U. P. Černe).

O Grassu in romanu *Pločevinasti boben* je v slovenščini izšlo nekaj kratkih člankov (Dolinar 1965, Zagajewski 2000, Jeriček 2000, Horvat 2002, Jürgs 2003).

¹² V raziskavo bo zajeta samo frazeologija v ožjem smislu. Prim. str. 21 (tudi op. 23).

¹³ Gl. *Oblikovne lastnosti frazema* na str. 23.

¹⁴ Pri Podbevšek (1975: 355/356) se stilemi »pojmujejo kot atraktivne točke, vzbujajoče bralčevo pozornost, obenem pa so v posebnem odnosu do jezikovnih elementov, ki bralčevo pozornosti ne pritegujejo. Gre za t. i. stilno zaznamovane in stilno nevtralne jezikovne prvine.«

¹⁵ Romana *Pločevinasti boben* in *Pasja leta* ter novela *Mačka in miš* sestavljajo *Danzinško trilogijo* (Danzinger Triologie).

2.2 Grassov stil

Dolinar (1965: 803) ugotavlja, da je Grassov stil »v povojni nemški prozi enkraten pojav; Grass mojstrsko obvladuje vse stilne plasti sodobne nemščine od visokega knjižnega preko najrazličnejših odtenkov pogovornega jezika do dialekta, ki ga uporablja za karakterizacijo stranskih oseb in kot kompozicijsko sredstvo v dialogih«. ¹⁶ Fischer (1967: 376) zapiše, da Grass »s svojim "idiomatskim baletom", veseljem do jezikovne igre in sposobnostjo dodatnega (kreativnega, ustvarjalnega) razvijanja jezika – poleg širjenja besednega zaklada, ¹⁷ posluha za jezikovne ravnine in jezikovni duktus posebnih jezikovnih skupin, interesnih govoric (sleng, žargon, argo) in narečij – deluje kot eden najbolj vitalnih jezikovnih ustvarjalcev sedanjosti.« ¹⁸ Schwarz (1971: 81, 66) označuje Grassa kot oblikovalca in novatorja nemškega jezika; njegova dela pa je težko prevajati, saj se pogosto pojavljajo besedne igre (»*Wortspiel*«). Med modernimi avtorji je prav Grass tisti, ki ustvarjalno izrablja jezik in ima za frazeme poseben čut (Schweizer 1978: 7).

Schwarz (1971: 59–81) navaja naslednje značilnosti Grassovega stila (navedene so samo tiste, ki se pojavljajo v *Pločevinastem bobnu*):

- (1) pogosto izpuščanje pomembnega dela stavka (raba elipse kot aposiopeze: gl. *Eliptična raba frazemov* na str. 60);
- (2) pisatelj v glagolu in samostalniku odkriva številne možnosti za besedno igro; pogosto je posamostaljenje glagola (gl. *Posamostaljenje* na str. 29/30);
- (3) pisanje besed skupaj (gl. *Sestavinske prenovitve v CB – Bc (skupaj pisane sestavine)* na str. 46);

¹⁶

Primer:

IB: »Ain guter Mänsch warrer ja. Und konnt kaine Flieje nich ain Haarchen krümmen. Wä hätt jedacht, dass er mißt so zu Grund jähen, wo ä doch ängstlich war und konnt sich verfeieren vor nuscht un wieder nuscht.« (*Die Ohnmacht zu Frau Greff tragen*, 393/394);

CB: »Biu je dobr člouk, ja. In nobeni muhi še lasu ni skrivu. Kdo bsi biu mislu, da bo morau učakat tak konc, ko se je vendar tko bau in ga nobena reč, pa prau nobena ni mogla razgret.« (*Z omedlevičnostjo h gospe Greffovi*, 310).

¹⁷

Grass igraje kuje nove besede.

¹⁸

»Durch seine "idiomatischen Balletts", seine Lust am sprachlichen Spiel, seine Fähigkeit, die Sprache weiterzubilden, – neben seinem extensiven Wortschatz, seinem Ohr für Sprachebenen und den Sprachduktus besonderer Sprachgemeinschaften und Sondersprachen und Mundarten –, wirkt Graß als einer der vitalsten Sprachschöpfer der Gegenwart.«

- (4) avtor črpa iz katolicizma in nacionalsocializma, npr. frazem *noč dolgih nožev* 'noč, ko se zgodi okruten umor določene skupine ljudi' (Duden 11), ki je dogodkovno vezan na nemško nacistično zgodovino pred drugo svetovno vojno;
- (5) vključevanje krajevnega govora, npr. *Grüne Minna* [zelena Mina] 'policijski transportni avtomobil za prevoz priprtih ali prijetih oseb' (Duden 11);¹⁹
- (6) neknjižne zvrsti jezika: nemški pogovorni jezik tridesetih in štiridesetih let prejšnjega stoletja, prepleten z danziškim²⁰ in zahodnonemškim narečjem, sleng, žargon, argo, npr. frazem s kvalifikatorjem (*derb – nízko*) *jmdm. die Eier polieren* [(komu) jajca polirati] '(koga) silovito pretepti' (Duden 11).

2.3 Pločevinasti boben

Roman *Pločevinasti boben* je eden najbolj nenavadnih pojavov v povojni nemški literaturi. Ob izidu je vzbudil veliko zanimanje med občinstvom in literarnimi kritiki in bil kmalu preveden v številne evropske jezike. V slovenskem prostoru so ga nekateri sprejeli z navdušenjem, drugi so ga odklanjali in se nad pisanjem moralno zgražali (Dolinar 1965: 798).

Roman je razdeljen na tri knjige: prva prikazuje mladost glavne osebe, pritlikavca Oskarja Matzeratha, ki se mu je rast telesa ustavila na tretji rojstni dan, ko je padel po stopnicah v klet, v svobodnem mestu Danzig (poljsko Gdańsk); druga Oskarja v Danzigu pod nacistično in sovjetsko oblastjo; tretja pripoveduje o njegovih doživetjih v takratni Zahodni Nemčiji. Roman je parodija na obliko vzgojnega romana in tudi Oskarjev način pripovedovanja je parodija načina pripovedovanja v prvi osebi v starejših romanih (Dolinar 1965: 802).

Zgodba, ki jo uvede pritlikavi bobnar Oskar, nameščen v bolnišnici za duševno bolne, kjer pristane zaradi vpletenosti v afero z umorom, je postavljena v predvojni Danzig, ki je nasploh najpomembnejši kraj Grassovega umetniškega ustvarjanja, in Zahodno Nemčijo po drugi svetovni vojni. Grass razgrinja in ironično prikazuje družinsko in poklicno življenje, navade, misli, skrbi nemškega malomeščanstva (uradnikov, trgovcev, učiteljev, gospodinj ...). Vendar ima glavno vlogo otrok in

¹⁹ V CB je prevod »Zelena marica« (*Nioba*, 184).

²⁰ Iz lastnega imena *Danzig*, ki je nemško poimenovanje za poljski *Gdańsk*. Gre za mesto »ob bregovih Visle in Baltskega morja, v kateri sta se skozi stoletja mešala nemški in poljski svet in živela v odnosih, ki so nihali od mirnega sožitja do odkrite sovražnosti; staro mesto, ki je po prvi svetovni vojni postalo svobodno ozemlje med dvema sovražnima državama« (Dolinar 1965: 798/799).

mladostnik. Oskar je čudežni otrok, zaznamovan s posebnostmi, ki jih v resničnem življenju ni mogoče najti. Schwarz (1971: 10/11) govori o treh fantastičnih trenutkih (*»das phantastische Moment«*). Oskarjev duševni razvoj je že ob rojstvu povsem končan in kot triletni otrok je sposoben sprejemati vtise, jih ocenjevati in sklepati o svoji prihodnosti (prvi fantastični trenutek). Ko je star tri leta, dobi pločevinasti boben. Na ta dan se odloči, da bo ustavil svojo normalno telesno rast in se popolnoma posvetil bobnanju (drugi fantastični trenutek). Oskar ima še eno posebnost: če česa ne more doseči ali se počuti ogroženega, ima za obrambo svoj predirni glas, s katerim lahko drobi, »razpeva« steklo (tretji fantastični trenutek). V središču zgodbe je pločevinasti boben, ki ni samo igrača, ampak nujno potreben pripomoček. Boben, ki dobi človeške lastnosti,²¹ je Oskarjev prijatelj in ga spremlja vsepovsod: po predmestnih ulicah Gdanska, na poti v vrtec, šolo, cerkev, na politične prireditve, dela mu družbo pri nenavadnih ljubezenskih opravkih, ob smrti matere, sorodnikov, z njim doživlja začetek vojne in poulične boje, z njim se prebija v poveljnem življenju. Bobnanje je Oskarjev življenjski poklic, njegov smisel življenja in način reakcije na vse, kar ga obdaja. Oskar z neprestanim bobnanjem povzroča nevšečnosti svoji družini, meščanom, političnim in vojaškim veljakom.

²¹

Gl. primer v poglavju *Povezovalnostne prenovitve v CB* na str. 50/51.

3 ZAKAJ SO FRAZEMI PREVAJALSKI PROBLEM: frazem in njegove lastnosti

Leksem kot temeljna poimenovalna enota jezika ni prekriven s pojmom besede, ampak je širši in zajema tudi stalne besedne zveze (Vidovič-Muha 2000: 17). Med stalne besedne zveze oz. stalna poimenovanja, ki sistemsko stojijo nasproti nestalnim (prostim) besednim zvezam oz. besednim zvezam pravilnega jezika (Kržišnik-Kolšek 1988: 68), spadajo frazemi, ki tvorijo jedro frazeologije (ali frazeologijo v ožjem pomenu), in nepravi frazemi,²² ki predstavljajo njen obrobni (mejni) del (ali frazeologijo v širšem pomenu).²³ Za oba tipa stalnih besednih zvez je značilna avtomatiziranost, kar pomeni, da jih govorec/pisec v procesu ubesedovanja ne dela sproti, ampak jih kot narejene celote jemlje iz slovarja in po govornem dejanju ne razpadejo. Frazemi so ekspresivna jezikovna sredstva. Po Kržišnik (1998a: 28) je ekspresivnost lastnost, ki poudarja, da so frazemi enote, v katerih je konotativni del pomena ravno tako stalen kot denotativni. Zaradi te lastnosti predmeti in pojmi s frazemi niso le poimenovani, ampak je z njimi do poimenovanega vedno tudi vzpostavljeno razmerje. Ekspresivnost je torej lastnost, ki ločuje frazeme od primarnih stalnobesednozveznih poimenovanj. Kržišnik (prav tam: 28) navaja primera *bela vrana* 'redkost, izjema (+ v pozitivnem smislu)' in *mačje oko* 'svetlobni odbojnik (na cestišču)'. Pomen frazema ni vsota pomenov sestavin, vsaj ena sestavina v njem ne nastopa v slovarskem (dobesednem) pomenu. To je druga lastnost, ki ločuje

²² Po Čermáku (1985: 205; cit. po Kržišnik-Kolšek 1988: 68), ki jih imenuje kvazifrazemi in kvaziidiomi, sodijo k nepravim frazemom: (a) izrazi s konkretnim denotatom (*mačje oko*, *jekleni ptič*), (b) izrazi terminološkega značaja (*prosti pad*, *mrtvi tek*), (c) izrazi z omejeno kolokabilnostjo (*odpreti nastežaj*, *širno morje*), (č) nekateri glagolsko-imenski izrazi z abstraktnim samostalnikom – njihova kolokabilnost je omejena na abstraktne samostalnike (*vzeti v poštev* 'upoštevati').

²³ *Pločevinasti boben* vsebuje zelo raznoliko in bogato frazeološko gradivo. V prevodoslovno raziskavo je zajeto samo jedro frazeologije v ožjem smislu, čeprav se v CB pojavljajo tudi idiomske, tj. nemotivirane terminološke besedne zveze, npr. *oslovski kašelj* (SSKJ: *med.* nalezljiva bolezen z napadi močnega, dušljivega kašljanja, zlasti pri otrocih) – *das Keuchhusten*, *mali kruhek* (SSKJ: *etn.* pecivo iz ržene moke in medu, oblikovano navadno v izrezljanih lesenih modelih) – *der Pfefferkuchen* 'medenjak'. O jezikovnosistemskih lastnostih strokovnih besednih zvez je pisala Vidovič-Muha (1988).

frazeme od stalnih besednih zvez z izpeljivim (v celoti predvidljivim) pomenom.²⁴ Kržišnik (prav tam: 28) navaja primera *črna ovca* 'edini, ki je drugačen, slab' in *rdeča mušnica* 'mušnica rdeče barve'.

Frazemi so nujna in običajna sestavina jezika (Kržišnik 1994b: 6), vendar tudi specifična. Prav zaradi svoje specifičnosti večkrat veljajo za težko prevedljive oz. neprevedljive. Neprevedljivi naj bi bili predvsem zaradi tega, ker izražajo določene posebnosti posameznega jezika, kar se kaže v poimenovanju frazemov kot »galicizmi«, »anglizmi«, »germanizmi«, »helvetizmi« (Higi-Wydler 1989: 1).

Za izdelavo parcialne teorije prevajanja frazemov (gl. *Holmesov model prevodoslovja* na str. 138), ki bo pomagala pri ugotavljanju, definiranju in reševanju prevajalskih problemov, je temeljno vprašanje, zakaj so frazemi sploh prevajalski problem. V strokovni literaturi, ki se ukvarja s prevajanjem frazemov, se pogosto omenjajo pomenske lastnosti frazemov (»*die spezifizierten semantischen Bedingungen*«) ter dvoumnost (»*die Doppelbödigkeit*«) večine frazemov (Burger 1973),²⁵ nemotivirani frazemi, pri katerih je »jasna podoba« izginila (»*jasna slika se*

²⁴ Po Vidovič-Muha (1988: 84), ki ločuje štiri tipe terminoloških stalnih besednih zvez (sestava, skup, sklop, zraslek – prim. op. 138 na str. 90), gre za stalno besedno zvezo z lastnostjo sestave, npr. *barvna slepota* 'slepota za barv-e/-o'.

²⁵ Burger se ukvarja z vprašanjem, če so frazemi sploh prevedljivi. Loči tri stopnje prevedljivosti (navaja angleške in nemške frazeme; njegovim primerom dodajam ustrezne slovenske frazeme z razlago iz SSKJ; v oglatih oklepajih so dobesečni prevodi sestavin):

(1) Popolna ali približno popolna prevedljivost (»*volle oder annähernd volle Übersetzbarkeit*«) je zagotovljena samo takrat, kadar gre za t. i. internacionalne, s procesi izposojanja razširjene frazeme, ki imajo v LJ in CJ enak pomen, vendar je pri teh frazemih treba preveriti njihovo zvrstno in stilno zaznamovanost. Take frazeme najdemo v jezikih, ki pripadajo enakemu kulturnemu krogu, npr. *to lose one's head* – *Kopf verlieren* – (kdo) izgubiti glavo 'kdo ne ostati priseben'. (2) Dobre prevajalske možnosti (dobra prevedljivost) se ponujajo tudi takrat, če je pomen enak, motivacija (»*die Motivierung*«) bolj ali manj razvidna (»*durchsichtig*«) in v obeh jezikih temelji na podobni podobi (»*das Bild*«), npr. *to be as like as two peas* [biti kot dva graha] – *sich gleichen wie ein Ei dem anderen* – (kdo) biti si podoben kot jajce jajcu 'zelo podoben'. (3) Slabe prevajalske možnosti (slaba prevedljivost) se kažejo pri popolnoma nemotiviranih frazemih. V CJ ni ekvivalentnega frazema, prevajalec pa ima na voljo naslednje možnosti: (a) v CJ išče takšen frazem, čigar pomen je čim bolj podoben pomenu frazema v LJ, npr. *(to be) a dark horse* [biti temen konj] – *ein unbeschriebenes Blatt (sein)* – (kdo) biti nepopisan list 'kdo biti brez globljih spoznanj, izkušenj'; (b) v CJ išče enobesedni leksem, ki ima podoben pomen kot frazem, npr. *as bright as a button* [svetel kot gumb] – *blitzblank* – *blesteče čist*; (c)

gubi») zaradi arhaičnih sestavin, zbledele metaforike, zato je njihovo razumevanje oteženo ali popolnoma onemogočeno (Mrazović 1982),²⁶ konotativni pomen, ekspresivnost in stilistične značilnosti frazemov (Higi-Wydler 1989, García 1998).

Vzroke za oteženo prevajanje frazemov je treba najprej poiskati v oblikovnih, pomenskih in povezovalnostnih lastnostih frazema.²⁷

3.1 Oblikovne lastnosti frazema

Frazem je stalna besedna zveza, torej ni nikoli beseda, ampak obsega vsaj dve besedi oz. sestavini – večbesednost oz. večsestavinskost frazema.²⁸ Stalnost se kaže tako znotraj (stalnost oblike in pomena) kot zunaj frazema (zunajfrazemska

izbere opis, npr. *to shoot the moon* [ustreliti luno] – *heimlich die Wohnung verlassen, ohne die Miete zu zahlen* – *odseliti se ponoči brez plačila stanarine*.

²⁶ Podobno kot Burger loči tri stopnje prevedljivosti (ponekod navaja samo srbske frazeme, drugod pa še nemške, angleške in francoske; njegovim primerom dodajam ustrezne slovenske frazeme z razlago iz SSKJ; v oglatih oklepajih so dobesečni prevodi sestavin):

(1) Najlažje je prevajati frazeme, ki imajo skupen izvor: biblija, npr. *neverni Toma* – *neverni Tomaž* 'kdor (česa) ne verjame', mitologija, npr. *jabuka razdora* – *jabolko spora*, *razdora* 'stvar, ki je vzrok spora, razdora', zgodovina, npr. *preseči Gordijev čvor* – *(kdo) presekati gordijski voz* '(kdo) z odločnim, drznim posegom rešiti tako zadevo ali vprašanje'. (2) Frazemi, ki imajo enako podobo (»slika«) in sestavinsko zapolnitev, npr. *uhvatiti bika za rogove* – *den Stier bei den Hörnern fassen* – *to take the bull by the horns* – *prendre le taureau par les cornes* – *(kdo) zgrabiti bika za roge* '(kdo) odločno se lotiti težkega, zahtevnega dela', ne povzročajo mnogo prevajalskih problemov (vendar avtor ne izpostavi, da gre za skupino, ki je vir »lažnih prijateljev«). Do problemov prihaja takrat, ko je podoba enaka, vendar so sestavine različne, npr. *sipati vodu u Dunav* [vlivati vodo v Donavo] – *Wasser in den Rhein schütten* [vodo v Ren vlivati] – *(kdo) vodo v morje/Savo nositi* '(kdo) delati kaj odvečnega, nesmiselnega; opravljati nepotrebno, nekoristno delo'. (3) Najtežje je najti ustrezen izraz za tiste frazeme, ki imajo v drugem jeziku drugačno podobo in sestavinsko zapolnitev, npr. *čuti kako trava raste* – *die Flöhe husten hören* [bolhe kašljati slišati] – *(kdo) videti travo rasti in slišati planke žvižgati* '(kdo) videti in slišati stvari, ki jih v resnici ni'.

²⁷ Osnovne lastnosti frazema so večbesednost oz. večsestavinskost (gl. op. 28), stalnost oblike in pomena, neizpeljivost pomena celote iz pomenov frazeoloških sestavin, ekspresivnost. Podrobneje o lastnostih frazema in njegovih sestavin v Kržišnik-Kolšek (1988: 50/51).

²⁸ Sestavine frazema pravzaprav niso besede, saj je njihova besednost slovnično in pomensko okrnjena. Skrajni primer so enopovezovalne (monokolokabilne) sestavine, ki se zunaj frazema ne pojavljajo in so samo del frazeološkega sistema, npr. *ucvreti jo* (*ucvreti* je monokolokabilna sestavina, tj. sestavina, ki se pojavlja izključno ob *jo*), *priiti na kant* (*kant* – sestavini ni mogoče določiti natančne slovnične kategorije), *biti paf* itd. (Kržišnik-Kolšek 1988: 52/53; 2004a: op. 23. na str. 205; 2005a: v tisku.)

strukturno-pomenska povezovalnost). Frazem ima stalno skladenjsko zgradbo in sestavinsko zapolnitev. Vendar pregled frazeološkega gradiva v IB in CB kaže zelo ohlapno upoštevanje stalnosti. Taka oblikovna in pomenska nespremenljivost je namreč relativna, vezana na leksikalizirano, v slovarju shranjeno, uskladiščeno obliko, imenovano tudi izhodiščna (invariantna, slovarska) oblika frazema (Kržišnik 1994b: 128). Spremembe izhodiščne (osnovne, stalne) oblike frazema so:

1. oblikoslovne prilagoditve sestavin frazema v besedilu (po Toporišiču (1973/74: 273) frazeološke oblike);
2. ustaljene oz. normirane frazeološke variante;
3. ustaljene (dopustne) pretvorbe;
4. neustaljene modifikacije frazemov, ki jih glede na funkcijo v besedilu delimo na:
 - (a) neprenovitvene modifikacije (oblikovna modifikacija frazema brez pomenske modifikacije, v besedilu nefunkcionalna – gre za kršitev norme oz. napačno rabo, frazem ne prinaša novih pomenov, ampak realizira samo svoj frazeološki pomen);²⁹
 - (b) prenovitvene modifikacije – prave frazeološke prenovitve (oblikovna in/ali pomenska modifikacija frazema, v besedilu funkcionalna, saj prinaša nove pomenske razsežnosti – interakcija med pomenom frazema in proste besedne zveze).

3.1.1 Frazeološke oblike (oblike za vključevanje v besedilo)

Frazem se spreminja že pri vključevanju v besedilo, če ima seveda ustrezen kategorialni pomen. Gre za samostalniške, pridevniške in glagolske frazeme, ki imajo pregibno sestavino in opravljajo ustrezne stavčnočlenske funkcije. Oblikoslovne prilagoditve sestavin frazema v besedilu so lahko:

- spregatvene: *spravim, spraviš, spravi ... na papir*;
- časovne: *gre, je šla ... po gobe*;
- naklonske: *pustiš, pusti, pustil bi na cedilu*;
- sklonske: *slepi potnik, slepega potnika*.³⁰

²⁹ Neprenovitvene modifikacije imajo lahko določeno funkcijo v smislu uveljavljanja potencialne norme (gl. primer 2 na str. 34), lahko pa so tudi v funkciji »prilagajanja« (gl. primer 2 na str. 36).

³⁰ Vsi primeri so iz romana *Pločevinasti boben*.

3.1.2 Frazeološke variante

Ustaljene oz. normirane frazeološke variante so alternativne pojavne možnosti frazema, ki ne vplivajo na njegov pomen. Lahko so enakovredne ali stilno (zvrstno ali kako drugače) zaznamovane, npr. *(kdo) zamašiti usta/gobec (komu)*.³¹ Glede na ravnine, na katerih se pojavlja variantnost, ločimo:³²

a) oblikoslovne variante:

a ₁) vidske:	<i>(kdo) pustiti/puščati ob strani (kaj);</i>
<i>(kdo) postaviti/postavljati se po robu (komu);</i>
a ₂) sklonske:	<i>iz vsega grla/na vse grlo;</i>
a ₃) številske:	<i>(kdo) ubrati drugo struno/druge strune;</i>
<i>(kdo) imeti v časti/časteh (koga);</i>

b) sestavinske (besedne) variante.³³

b ₁) glagolske sestavine:	<i>(kdo) zagledati/ugledati/uzreti luč sveta;</i>
<i>(kdo) vbijati/vtepsti/zabijati v glavo (komu) (kaj);</i>
b ₂) samostalniške sestavine:	<i>(kdo) zardeti do las/ušes;</i>
<i>(kdo) biti z vsemi mažami/žavbami namazan;</i>
b ₃) pridevniške sestavine:	<i>zdrav/trden kot dren;</i>

c) besedotvorne variante:

(kdo) zvrniti kozarec/kozarček;

č) skladijske variante.³⁴

č ₁) pretvorbne:	<i>(kdo) presti čas → predenje časa;</i>
č ₂) fakultativne (neobvezne) sestavine:	<i>na lepem/na [vsem]³⁵ lepem;</i>
<i>(komu) oči izstopijo [iz jamic].</i>

³¹ Burger (1982: 104) ugotavlja, da uporablja Grass v romanu *Pasja leta* frazeološke variante *den Mund/das Maul/die Fresse/die Klappe/die Schnauze halten* – *(kdo) držati jezik [za zobmi], držati gobec* '(kdo) ne povedati (česa), molčati' (SSKJ) glede na socialni položaj oseb, npr. vojaki uporabljajo *die Fresse halten*.

³² V gradivu ni primera za glasoslovno varianto. Primer take variante navaja Kržišnik-Kolšek (1988: 56): *iti v vas/iti v ves*.

³³ Kržišnik (2004a: op. 23 na str. 205) raje kot o besednih variantah govori o sestavinskih. Prim. op. 28 na str. 23.

³⁴ V gradivu ni primera za besednoredno varianto.

³⁵ V oglatem oklepaju je fakultativna (neobvezna) sestavina.

Določeni frazemi imajo v slovarju³⁶ navedeno eno ali več variant. Izbira določene frazeološke variante je odvisna od prevajalca (*primera 1* in *3*) ali je sobesedilno pogojena (*primer 2*). IF brez variante *das Licht der Welt erblicken* [luč sveta zagledati]³⁷ 'geboren werden' (D 11) v CB ustreza frazem s sestavinsko varianto tako glagolske kot neglagolske sestavine (*kdo*) *zagledati/ugledati/uzreti luč sveta/beli dan* '(kdo) roditi se' (SSKJ).³⁸ IF je preveden

(1) s frazemom (*kdo*) *zagledati beli dan*: sobesedilno okolje omogoča zamenljivost variant *beli dan/luč sveta* (izbira variante je odvisna od prevajalca).³⁹

CB: Proti koncu julija v letu ničnič – /.../ – **je** mama **zagledala beli dan** v znamenju leva.
(*Pod splavom, 18*)

³⁶ Slovarji (gl. *Frazem – enota slovarja* na str. 118), ki vsebujejo frazeološko gradivo, so frazeološki (eno-, dvo- in večjezični) in nefrazeološki (splošni eno- in dvojezični). Pri primerjavi frazemov sem za jezikovni par slovenščina – nemščina uporabila naslednje (razvrstitev frazeoloških in nefrazeoloških slovarjev glede na pogostnost rabe):

- frazeološki enojezični nemški slovar *Duden 11 – Redewendungen* (2002) (dalje D 11);
- frazeološki dvojezični nemško-slovenski slovar E. M. Jenko *Sich auf die Socken machen / vzeti pot pod noge* (1994) (dalje J);
- poskusni zvezek slovenskega frazeološkega slovarja J. Kebra (2003) (dalje PFS);
- frazeološki večjezični slovar J. Pavlice *Frazeološki slovar v petih jezikih* (1960) (dalje P);
- nefrazeološki splošni slovenski enojezični slovar *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1998) (dalje SSKJ);
- nefrazeološke dvojezične slovarje: *Veliki nemško-slovenski slovar* (1994, 2001) (dalje VNSS) in *Veliki slovensko-nemški slovar* (1997) (dalje VSNS) sestavljalec Debenjak, *Nemško-slovenski slovar* F. Tomšiča (1974) (dalje NSS);
- nefrazeološka splošna nemška enojezična slovarja *Duden* (1997) (dalje D) in *Wahrig* (2000) (dalje W).

³⁷ Za tujejezičnim frazemom je v oglatem oklepaju dobesedni prevod sestavin.

³⁸ V SSKJ je frazem opremljen s časovno-frekvenčnim kvalifikatorjem (*star.*), v D 11 z (*geh.*). O kvalifikatorjih v SSKJ in v D 11 ter o poskusu vzpostavitve nemških ustreznih slovenskim kvalifikatorjem gl. *Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih* na str. 95.

³⁹ Bralec že v prevodu ne opazi vseh frazemov, kaj šele v tujejezičnem besedilu, kjer jih velikokrat ne razume in ne prepozna. Zato pri primerjavi frazemov izhajam iz slovenskega prevoda (prevodne postopke opazujem v smeri (1): CB ⇒ IB), na nekaterih mestih, npr. pri frazeoloških prenovitvah, iz izvirnika (prevodne postopke opazujem v smeri (2): IB ⇒ CB).

IB: Ende Juli des Jahres nullnull – /.../ – **erblickte** Mama im Sternzeichen Löwe **das Licht der Welt**. (*Unterm Floß, 24*)

(2) s frazemom (*kdo*) *zagledati luč tega sveta*: sobesedilno okolje (predbesedilne in pobesedilne prvine) narekuje izbiro variante *luč sveta* in ne *beli dan* (gre za sobesedilno frazeološko prenovitev):⁴⁰

predbesedilne prvine: svetilka, odkrite in vidne žarnice, širiti svetlobo, štirideset- ali šestdesetvatne žarnice + pobesedilne prvine: oblika dveh šestdesetvratnih žarnic ⇒ (*kdo*) *zagledati luč tega sveta* (SSKJ: *luč* = 1. 'vir umetne svetlobe'; 2. 'kar omogoča, da so predmeti vidni; svetloba')

CB: /.../ s stropa je visela svetilka za spalnico, pa ni bila preoblečena z blagom kakor v dnevni sobi, temveč je imela dva medeninasta kraka in rahlo rožnate porcelanaste krožnike, da so bile žarnice odkrite in vidne, ko so širile svetlobo.

Danes sem razbobnal celo dolgo dopoldne in postavljaj vprašanja svojemu bobnu, ker sem hotel zvedeti, ali so bile v naši spalnici žarnice štirideset- ali šestdesetvatne. /.../

Mama je rodila doma. Ko so se začeli popadki, je bila še v trgovini in je polnila modre funtne in polfuntne škarnicje s sladkorjem. /.../

Luč tega sveta sem zagledal v obliki dveh šestdesetvratnih žarnic. Zato mi še danes prihaja na misel svetopisemski stavek »Bodi svetloba in bila je svetloba« kot najbolj posrečeno reklamno geslo podjetja Osram. (*Metulj in žarnica, 40*)

IB: /.../ von der Decke hängend, nicht stoffbespannt wie im Wohnzimmer, sondern an zwei Messingarmen unter leichtrosa Porzellanschalen, so daß die Glühbirnen sichtbar blieben, Licht verbreitend: die Schlafzimmerlampe.

Ich habe heute einen langen Vormittag zertrommelt, habe meiner Trommel Fragen gestellt, wollte wissen, ob die Glühbirnen in unserem Schlafzimmer vierzig oder sechzig Watt zählten. /.../

Mama kam zu Hause nieder. Als die Wehen einsetzten, stand sie noch im Geschäft und füllte Zucker in blaue Pfund- und Halbpfundtüten ab. /.../

Ich erblickte das Licht dieser Welt in Gestalt zweier Sechzig-Watt-Glühbirnen. Noch heute kommt mir deshalb der Bibeltext »Es werde Licht und es ward Licht« wie der gelungenste Werbeslogan der Firma Osram vor. (*Falter und Glühbirne, 51/52*)

⁴⁰

Gl. *Sobesedilne prenovitve* v CB na str. 51.

(3) Primer, kjer je izbira frazeološke variante odvisna od prevajalca, je CF (*kdo*) *biti z vsemi mažami/žavbami namazan*⁴¹ '(kdo) biti zvit, prebrisan' (SSKJ). V IB je na tem mestu frazem *mit allen Wassern gewaschen sein*⁴² [z vsemi vodami umit biti] 'sehr gerissen sein, alle Tricks kennen – biti zelo pretkan, zvit, poznati vse trike' (D 11):⁴³

CB: **Je** mogoče tako odrezavemu in **z vsemi žavbami namazanemu** okrožnemu vodji šolanja Löbsacku zmešal štrene? (*Izložbe*, 122)

IB: Hat er dem so schlagfertigen und **mit allen Wassern gewaschenen** Gauschungsleiter Löbsack das Konzept vermässelt? (*Schaufenster*, 157/158)

CB: /.../ preostal je osupli, s pivom poškropljeni obraz **z vsemi mažami namazanega** narednika ali mlečnokožnega praporščaka – /.../. (*Bebrovo frontno gledališče*, 338)

IB: /.../ Das verdutzte, bierbespritzte Gesicht eines **mit allen Wassern gewaschenen** Obergefreiten oder milchhäutigen Fahnenjunkers blieb übrig – /.../. (*Bebras Fronttheater*, 429)

3.1.3 Dopustne pretvorbe

Skladenjske pretvorbe, ki jim lahko podlegajo frazemi, se po Kržišnik (1994b: 93–113) delijo na (1) *členske* in (2) *celovite pretvorbe*.⁴⁴

⁴¹ V SSKJ je frazem opremljen s kvalifikatorjem (*ekspr.*), v D 11 s kvalifikatorjem (*ugs.*). Samostalniška sestavina *maža* ima socialnozvrstno oznako (*pog.*), *žavba* pa (*nižje pog.*). V Fidi se z *vsemi žavbami namazan* pojavlja 43-krat, z *vsemi mažami namazan* pa samo 2-krat. Gl. *Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih* na str. 95.

⁴² V nemščini obstaja varianta *mit allen Salben geschmiert/gerieben sein* [z vsemi mažami namazan/vtret biti].

⁴³ V tem primeru med prevodom in izvirnikom na ravni frazema ne bi mogli govoriti o visoko ujemajočem se odnosu v smislu Nide. Nida (Kocijančič-Pokorn 2003: 142) v poglavju o različnih tipih prevodov govori o visoko ujemajočih se odnosih, ko je določena beseda iz LJ vedno prevedena z eno – in vselej eno – besedo v jeziku prejelnika.

⁴⁴ Avtorica se ukvarja samo s pretvorbami, ki jih imajo glagolski frazemi.

3.1.3.1 Členske pretvorbe

Členske pretvorbe zajemajo spremembo dela frazema. Kržišnik opozarja na pretvorbe vezavnega tožilniškega samostalnika v rodilniškega za zanikanjem in ugotavlja, da je težnja po ohranjanju tožilniške oblike vezavnega samostalnika (oz. samostalniške besedne zveze) tudi za zanikanjem zlasti v frazemu večja kot v prosti besedni zvezi. Ohranjanje je pogostejše v govorjenih besedilih (po Kržišnik 1994b: 93 je v govoru pogostejša raba *ne brij norce iz nas* kot *ne brij norcev iz nas*).

V frazeološkem gradivu CB ni izpričano ohranjanje tožilnika za zanikanjem. Tako se v CB vezavni tožilniški samostalnik za zanikanjem pretvori v rodilniškega (*primer 1*). Za zanikanjem se v rodilniško obliko pretvori zaimenska sestavina pri frazemu s strukturo *glagol + osebni zaimek v klitični obliki* – tip *mahniti jo, popihati jo* (*primer 2*):

(1) CB: Saj **ni bilo treba napraviti** ne vem kakšnega **hrušča in trušča**, /.../. (*Nobenih čudežev*, 142)
 ← (*kdo*) *zagnati hrušč in trušč* '(kdo) zelo se razburiti' (SSKJ)

(2) CB: Kmalu bo že enajst, pa **je** še zmeraj **ni mahnil** na policijo /.../. (*Trideset*, 605)
 ← (*kdo*) *mahniti jo* '(kdo) iti, oditi' (SSKJ)

3.1.3.2 Celovite pretvorbe

Celovite pretvorbe zajamejo celotno skladenjsko zgradbo frazema. Sem spadajo (1) *posamostaljenje*, (2) *pooziraljenje* (*razcep frazema*) in (3) *potrpnjenje*. Take pretvorbe različni frazemi različno prenašajo, nekateri posamezne dovoljujejo, drugi nobenih.⁴⁵ Dopustna (ustaljena) pretvorba ne povzroči razpada frazeološkega pomena in ni frazeološka prenovitev. Nasprotno pa nedopustna (neustaljena) pretvorba povzroči razpad pomena frazema in pojavitev proste besedne zveze, če ta obstaja (v tem primeru lahko pretvorba funkcioniira kot frazeološka prenovitev, vendar je za to potrebno ustrezno besedilno okolje, ki prenovitev podpira), ali nesmiselne zveze besed, če istozvočna prosta besedna zveza ne obstaja (če pretvorba ni dopustna in je tudi besedilo ne pojasnjuje kot prenovitev, gre za napako) (Kržišnik 1994b: 96/97).

3.1.3.2.1 Posamostaljenje

⁴⁵ Gl. tabelni prikaz dopustnih in nedopustnih pretvorb ter zglede rabe pretvorb pri Kržišnik 1994b: 98–102.

Pretvorba povzroči prehod glagolskih frazemov med samostalniške. Omejena je na tvorbo s pravim glagolnikom (-nje) iz nedovršnih glagolov, npr. *(kdo) iztegovati jezik* → *iztegovanje jezika* in ne *(kdo) iztegniti jezik* → **iztegnjenje/iztegnitev jezika*.

V spodnjem primeru gre za nizanje pretvorjenih stalnih besednih zvez. Nekatere od teh so frazeološke (*presti čas, povešati glavo, delati otroke*), druge ne (gre za stalni opis kretnje: *nabirati čelo, segati v roke*).⁴⁶ *Predenje časa, povešanje glave in delanje otrok* so dopustne pretvorbe (gre za tvorbo s pravim glagolnikom iz nedovršnega glagola): *(kdo) presti čas* '(kdo) z igro prstov kratkočasiti se, zabavati se' (SSKJ), 'nič delati' (J) → *predenje časa*, *(kdo) povesiti/povešati glavo* '(kdo) biti žalosten, potrť' (SSKJ) → *povešanje glavice* (besedotvorna sprememba sestavine), *(kdo) delati otroke* '(kdo_{moški spol}) povzročiti, da (kdo_{ženski spol}) zanosi' → *delanje otrok*.⁴⁷ Te pretvorbe so izhodiščnobesedilno pogojene (*Daumendrehen, Köpfchensenken, Kindermachen*). Ker gre za kopičenje pretvorjenih stalnih besednih zvez, lahko primer uvrstimo k neprenovitvenim modifikacijam frazemov v CB:

CB: Poleg tega sem opazil, da se povsod ukvarjajo s stvarmi, kakor so **predenje časa**, nabiranje čela, **povešanje glavice**, seganje v roke, **delanje otrok**, kovanje ponarejenega denarja, /.../. (*Cesta mravljincev*, 398)

IB: Auch fiel mir auf, das Tätigkeiten wie: **Daumendrehen**, Stirnrunzeln, **Köpfchensenken**, Händeschütteln, **Kindermachen**, Falschgeldprägen, /.../, geübt wurden. (*Die Ameisenstraße*, 505/506)

⁴⁶ V zvezi s kretnjami me je prof. dr. E. Kržišnik opozorila, da obstajajo (1) kretnje, ki potekajo, npr. *dvigniti roko*; (2) stalni opisi kretenj (gre za stalne besedne zveze) – poimenovan je določen gib oz. celotna gibalna dejavnost, npr. *mrščiti/nabirati čelo, seči/segati v roke komu*; (3) frazemi, nastali iz stalnih opisov kretenj (frazeologizacija kretnje – prehod kretnje v frazeološko besedno zvezo): stalni opis kretnje dobi pomen, ko ne opisuje več kretnje, ampak določeno reakcijo, npr. *(kdo) povesiti/povešati glavo*: (a) opis kretnje 'spraviti glavo iz pokončnega položaja v smer proti prsim' → (b) opis določene reakcije 's povešeno glavo izražati žalost, potrťost' → 'biti žalosten, potrť'; v besedilu se hkrati realizirata oba pomena (prim. Kržišnik 2005a: v tisku); (4) kvazikretnje, npr. *lasje stojijo pokonci (komu)*, in bivše kretnje: v frazemu *(kdo) vreči rokavico (komu)* '(kdo) izzvati (koga)' se je pravi denotat že izgubil, ohranil se je le frazeološki pomen. O kretnjah prim. še Kržišnik 1990a: 58, 1994b: 176 op. 339 in Skoporec, L., 2006: *Razmerje med kretnjo in frazedom*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

⁴⁷ V gradivu ni primera za posamostaljenje iz dovršnika.

3.1.3.2.2 Pooziraljenje (razcep frazema)

Pretvorba povzroči prehod glagolskih frazemov med samostalniške. Premik samostalniške sestavine iz nejedrnega skladenjskega položaja v jedrni je mogoč pri sestavinskih frazemih (frazoloških skupih⁴⁸), v katerih samostalniška sestavina nastopa v svojem slovarskem pomenu, samo tako je mogoče njeno pozajmljenje v oziralnem odvisniku, npr. *(kdo) zbijati šale* '(kdo) praviti, pripovedovati' → *šale, ki jih (kdo) zbija* in ne zraslek *(kdo) briti norce* '(kdo) norčevati se, šaliti se' → **norci, ki jih (kdo) brije*. Pooziraljenje dopuščajo tudi tisti sklopi, v katerih se neglagolske sestavine osamosvajajo v metaforičnem pomenu, s katerim so udeležene v celovitem pomenu frazema, npr. *(kdo) prenašati/nositi svoj križ* '(kdo) prenašati, imeti svoje težave, skrbi' (J) → *križ, ki ga je treba nositi* 'prenašati težave'. Pretvorba je izhodiščnobesedilno pogojena (*ein Kreuz, das man tragen müsse*):

CB: Potlej sta ga morala mama in Jan Bronski tolažiti in pri tem sta mene, Oskarja, imenovala **križ**, **ki ga** je treba **nositi**, usodo, ki je žal nespremenljiva, preizkušnjo, o kateri človek nikoli ne ve, s čim si jo zasluži. (*Rasputin in abeceda*, 81/82)

IB: Dann mußte er von Mama und Jan Bronski getröstet werden, und sie nannten mich, Oskar, **ein Kreuz, das** man **tragen** müsse, ein Schicksal, das wohl unabänderlich sei, eine Prüfung, von der man nicht wisse, womit man sie verdiene. (*Rasputin und das ABC*, 105)

3.1.3.2.3 Potrpnjenje

Pretvorba povzroči prehod glagolskih frazemov med stavčne. Vendar glagolski frazemi pretvorbe potrpnjenja pogosto ne dovoljujejo.⁴⁹ Od dveh oblik trpnika (z deležnikom na *-n/-t* in *s se*) je pri frazemih pogostejše potrpnjenje *s se*. Prim. *(kdo) mlatiti prazno slamo* → *prazna slama se mlati* : **prazna slama je mlatena*. V besedilnem korpusu ni primera za ta tip pretvorbe.

3.1.4 Modificirana raba frazemov

V CB se ob ustaljenih frazeoloških variantah pojavljajo tudi neustaljene modificirane oblike frazemov. V besedilu je modificirana bodisi samo oblika frazema

⁴⁸ Gl. *Pomenska delitev frazemov v IB in CB glede na motiviranost pomena* na str. 90.

⁴⁹ Po Kržišnik (1994b: 108/109) je raba pretvorbe potrpnjenja trikatno omejena: (1) jezikovnosistemsko, (2) besedilno in (3) znotrajfrazemsko pomensko. Kljub temu pa ta pretvorba ni v celoti blokirana.

(naslovnik/bralac takih sprememb ne prepozna, jih ne opazi oz. jih težje opazi) bodisi sta modificirana oblika in/ali pomen frazema (naslovnik/bralac take spremembe, če seveda pozna in razume izhodiščni frazem in postopke prenavljanja, večinoma prepozna). Tako je smiselno in z vidika posledičnega učinkovanja v besedilu upravičeno ločevati med (1) *neprenovitvenimi* in (2) *prenovitvenimi modifikacijami* (Kržišnik 1996: 134, 2005a: v tisku).

(1) Pri neprenovitvenih modifikacijah gre za oblikovno in ne pomensko spremembo frazema (znotraj obstoječe norme je to neke vrste napačna raba, kršitev norme), v besedilu je realiziran samo njegov frazeološki pomen in ne morebitni dodatni pomeni. Taka modifikacija frazema (kot napaka) v besedilu nima svoje vloge in je nefunkcionalna.⁵⁰

(2) Prenovitvene modifikacije (prave frazeološke prenovitve) so po Kržišnik (2005a: v tisku) »spremenjene rabe oblike in/ali pomena frazema, ki so v besedilu funkcionalne, z vidika tvorca zavestne in od naslovnika (lahko) prepoznane«, vendar »morata biti izpolnjena vsaj dva pogoja (poznavanje frazema in tehnike prenavljanja)«. V primerjavi z neprenovitvenimi modifikacijami je pri prenovitvah v besedilu vedno prisotna interakcija med pomenom frazema in proste besedne zveze. Razmerje med obema je odvisno od vsake konkretne besedilne uresničitve. Kržišnik (2005a: v tisku) loči tri razmerja: (1) v ospredju je pomen frazema, pomen proste besedne zveze je spremljevalna asociacija; (2) hkratna uresničitev obeh pomenov; (3) v ospredju je pomen proste besedne zveze, pomen frazema je v ozadju.

Vprašanje je, zakaj v CB prihaja do modificirane rabe frazemov. Primerjava prevoda in izvirnika kaže, da so neprenovitvene modifikacije in frazeološke prenovitve v CB (1) odvisne od IB – *izhodiščnobesedilno pogojene* (v IB stoji tak

⁵⁰

Kržišnik (2005a: v tisku) navaja frazem *požreti/snesti/pojesti besedo* 'ne narediti, kar je bilo obljubljeno, rečeno'. Razširitev variant glagolske sestavine še na *pogoltniti besedo* je modifikacija brez inovativnih učinkov. Lahko pa taka neprenovitvena modifikacija predstavlja uveljavljanje t. i. potencialne norme in napoveduje tudi spremembo norme in nastanek novih variant. V CB je primer (gl. str. 34) (*kdo*) *globoko segati v denarnice* '(kdo) veliko plačevati; dajati veliko denarja' (po SSKJ ima *denarnica* pomen 1. 'majhna, torbici podobna priprava za nošenje bankovcev in kovancev'). V SSKJ je frazem (*kdo*) *poseči/seči globoko v žep* '(kdo) veliko plačati; dati veliko denarja' (po SSKJ ima *žep* pomena 1. 'majhni vreči podoben del na oblačilu za spravljanje manjših predmetov', 2. 'kupna sposobnost'). Samostalnik *denarnica* še ni varianta, čeprav ni izključeno, da bo kdaj nastala, saj je znotraj potencialne norme. Prim. še Kržišnik (1996: 149).

frazem, ki vpliva na modifikacijo in prenovitev frazema v CB), (2) *odvisne od prevajalca* (prevajalčev priklic frazema iz »spominskega slovarja«⁵¹).

3.1.4.1 Neprenovitvene modifikacije frazemov v CB

Neprenovitvene modifikacije frazemov v CB so glede na jezikovno ravnilo razvrščene na *oblikoslovne*, *sestavinske* in *skladenjske*. V četrti skupini je zgled neuspešnega *križanja (kontaminacije) dveh frazemov*, v peti so *sestavljene (kompleksne) modifikacije*, ki zadevajo hkrati več ravnin.

3.1.4.1.1 Oblikoslovne modifikacije

Primer:⁵² v CB je zgled za oblikoslovno (sklonsko) modifikacijo. V glagolskem frazemu je predlog za namesto s tožilnikom napačno rabljen z orodnikom: (*kaj*) *iti za med* '(kaj) zelo dobro se prodajati' (SSKJ) → (*kaj*) *iti kakor za medom*, (*kaj*) *iti v promet kakor za medom*. Modifikacija je odvisna od prevajalca (napačna raba frazema kot posledica nepoznavanja norme): v IB sta frazema *wie warme Semmeln weggehen* [kot tople žemlje prodajati se] – *iti v promet kot tople žemlje* (VNSS) in *wie Butter weggehen* [kot surovo maslo prodajati se] – × (VNSS).

CB: Plošče **so šle kakor za medom**: Oskar je zabogatel. (*Prstanec*, 580)

IB: Die Platten **gingen weg wie die warmen Semmeln**: Und Oskar wurde reich.
(*Der Ringfinger*, 736)

CB: /.../ samo ne v Fahrwasserju, kjer **bi šla** krzna **v promet kakor za medom**. (*Nioba*, 185)

IB: /.../ nur nicht in Fahrwasser, wo die Pelze **wie Butter weggegangen** wären. (*Niobe*, 237)

3.1.4.1.2 Sestavinske modifikacije

⁵¹ Lastnost stalnosti oblike in pomena določa, da frazemi v govorčevem/piščevem »spominskem slovarju« obstajajo kot narejene celote in jih govorec/pisec v procesu ubesedovanja ne dela sproti.

⁵² Najprej je navedena slovarska oblika CF (slovarja SSKJ, J), sledijo izpis frazema iz CB (modificirana sestavina je podčrtana), navedba, če je modifikacija izhodiščno besedilno pogojena ali odvisna od prevajalca, izpis IF (slovar VNSS) in besedilni prikaz (v CB je frazem označen krepko, v IB je frazem označen krepko, izhodiščni nefrazeološki izraz je podčrtan). Križec (×) pomeni, da frazema ni v slovarju.

Gre za primere, kjer zamenjava sestavine ne vpliva na celovit pomen frazema, frazeološka izhodiščna sestavina in nadomestna aktualna beseda pa stopata v različna pomenska razmerja.

3.1.4.1.2.1 Modifikacija samostalniške sestavine

Primer 1: *(kdo) ubijati/zabijati čas* '(kdo) ne delati nič koristnega, delati kaj nesmiselnega' (SSKJ, J) → *(kdo) zabijati ure* '(kdo) ne delati nič koristnega, delati kaj nesmiselnega'. Med nadomestno aktualno besedo *ura* in izhodiščno sestavino *čas* gre za oženje pomena: *čas* 'neomejeno trajanje' : *ura* 'omejeno trajanje' (SSKJ: *ura* 'enota za merjenje časa, šestdeset minut'). Kljub zamenjavi sestavine modifikacija ne prinaša novega pomena. Modifikacija je izhodiščnobesedilno pogojena: *die Zeit totschiagen* [čas ubijati] – *zabijati čas* (VNSS) → *die Stunden totschiagen* [ure ubijati].

CB: Klepp včasih **zabija** cele **ure** s tem, da skicira urnike. (*Urnik*, 68)

IB: Klepp **schlägt** zeitweise **Stunden** mit dem Entwerfen von Stundenplänen **tot**.
(*Der Stundenplan*, 88)

Primer 2: *(kdo) poseči/seči globoko v žep* '(kdo) veliko plačati; dati veliko denarja' (SSKJ) → *(kdo) globoko segati v denarnice* '(kdo) veliko plačevati; dajati veliko denarja'.⁵³ Modifikacija je izhodiščnobesedilno pogojena: *tief in die Tasche greifen* [globoko v žep poseči] – *globoko poseči v žep* (VNSS) → *tief in die Börsen greifen* [globoko v denarnice poseči].

CB: Posebno gospodje, ki so s kakor rak rdečim, zariplim in nabrekli obrazom izginjali »nekam zad«, **so** radi in **globoko segali v denarnice**. (*V Čebulji kleti*, 552)

IB: Besonders die Herren, die mit hochrotem, zerfließendem und geschwellenem Gesicht »mal nach hinten« verschwand, **griffen tief** und gerne **in die Börsen**. (*Im Zwiebelkeller*, 700)

3.1.4.1.2.2 Modifikacija pridevniške sestavine

Primer: *(kdo/bit) čuden patron/svetnik* 'čudak, posebnež' (SSKJ) → *(kdo/bit) čudaški patron* 'čudak, posebnež'. V samostalniškem frazemu *čuden patron* je pridevniška sestavina *čuden* (SSKJ: 1. 'ki se razlikuje od navadnega, znanega') zamenjana s

⁵³

Gl. op. 50 na str. 32.

pridevnikom *čudaški* (SSKJ: 'ki se po nazorih, navadah loči od drugih in je navadno zaprt vase'), ki je udeležen v pomenski razlagi frazema 'čudak = čudaški človek, posebnež'. Modifikacija je odvisna od prevajalca: v IB je samostalniška besedna zveza ein eigenbrötlerischer Mensch [samotarski človek].

CB: /.../ imejte me samo za majčkeno **čudaškega patrona**, /.../. (*Izložbe*, 122/123)

IB: /.../ in mir nichts anderes als einen etwas eigenbrötlerischen Menschen zu sehen, /.../. (*Schaufenster*, 158)

3.1.4.1.2.3 Modifikacija prislovne sestavine

Primer: (*kdo*) *držati roke križem* '(kdo) lenariti, ne delati' (SSKJ) → (*kdo*) *držati roke prekrižane* '(kdo) lenariti, ne delati'. Prislovna sestavina *križem* (SSKJ: 1. 'izraža položaj v obliki križa; navzkriž') je zamenjana s sestavino *prekrižan* (SSKJ: *prekrižati* 1. 'položiti kaj navzkriž'). Modifikacija je odvisna od prevajalca: v IB je frazem *die Hände in den Schoß legen* [roke v krilo položiti] – prekrižati roke (VNSS).⁵⁴

CB: »Poglej, Oskar, samo zato si lahko privoščimo kaj takega, ker **ne držimo rok prekrižanih**.« (*Kresilni in nagrobni kamni*, 456)

IB: »Siehste Oskar, das können wir uns nur jenehmigen, weil wir **die Hände** nich **in den Schoß** nich **legen**.« (*Feuersteine und Grabsteine*, 579)

3.1.4.1.3 Skladijske modifikacije

3.1.4.1.3.1 Sprememba besednega reda sestavin

Primer: *od nog do glave* 'povsem, čisto, ves' (J) → *od glave do nog* 'povsem, čisto, ves'. V CB je spremenjeno zaporedje v dvočlenski frazeološki zvezi *od nog do glave*, vendar sprememba besednega reda ni učinkovita.⁵⁵ Modifikacija je odvisna od prevajalca: v IB stoji frazem *ganz und gar* [cel in gotov] – popolnoma (VNSS).

⁵⁴ Vendar VSNS pravilno navaja *držati roke križem*.

⁵⁵ Dvočlenska zveza se s spremenjenim zaporedjem pojavlja tudi v Cankarjevih besedilih, vendar je, kot ugotavlja Kržišnik-Kolšek (1988: 131), rabljena nerazločevalno in zato ni prava prenovitev. Morda bi lahko šlo tudi za variantno obliko frazema, vendar stanje v Fidi kaže, da gre za bolj šibko varianto: zaporedje *od nog do glave* ima 76 zadetkov, *od glave do nog* pa 7; dalje *od glave do pete* 69, *od glave do pet* 22 in *od pet do glave* 3. V CB se enkrat pojavi frazem *od nog do glave*

CB: Ko se je moja babica v soboto zvečer /.../ tudi sama **od glave do nog** potopila v kopalno korito, /.../. (*Široko krilo*, 11)

IB: Wenn meine Großmutter /.../ **ganz und gar** in den Badezuber stieg, /.../. (*Der weite Rock*, 14)

3.1.4.1.3.2 Prehod iz ene besedne vrste v drugo

Primer 1: glagolska sestavina → pridevnik (deležnik na -č): (*kdo*) *poslušati samo z enim ušesom* 'nepazljivo' (SSKJ) → *samo z enim ušesom poslušajoč*.⁵⁶ Modifikacija je izhodiščnobesedilno pogojena: *mit halbem Ohr zuhören* [s pol ušesa poslušati] – *na pol ušesa* (VNSS) → *mit halbem Ohr hinhörend* [s pol ušesa poslušajoč].

CB: Ko sem prijatelju Kleppu in **samo z enim ušesom poslušajočemu** strežniku Brunu pripovedoval /.../. (*Rasputin in abeceda*, 80)

IB: Meinem Freund Klepp und dem **mit halbem Ohr hinhörenden** Pfleger Bruno /.../ erzählend, /.../. (*Rasputin und das ABC*, 103)

Primer 2: pridevniški frazem (*kaj/bit*) *iz trte izvit/zvit*⁵⁷ 'izmišljen, neresničen, neutemeljen' (SSKJ) → glagolski frazem (*kdo*) *iz trte zviti* (*kaj*) '(kdo) izmisliti si (*kaj*)'.⁵⁸ Na izbiro glagolske sestavine je morda vplivala glagolska oblika frazema v IB⁵⁹ *etw. vom Zaun brechen* [kaj s plotu, ograje odlomiti] – namerno izzvati/iznenada začeti prepir (VNSS) ali prevod IF z glagolskim frazemom *iz trte izviti kaj* v NSS.⁶⁰

CB: Ker je za nekaj časa pustil splavarjenje, delal na žagi pri Schwetzu in se tam sporekel z žagarjem zaradi plotu, ki je bil s Koljaiczko roko kričeče belo-rdeče pobarvan. In gotovo si je

(*Petinsedemdeset kil*, 320), enkrat frazem *od glave do peta* (*Šipa, šipa, šipica*, 56), dvakrat frazem s spremenjenim zaporedjem *od glave do nog* (*Široko krilo*, 11 in *Album fotografij*, 55).

⁵⁶ Vprašanje je, ali gre za dopustno pretvorbo ali modifikacijo. Ker taka raba deležnika na -č v slovenščini ni običajna, uvrščam primer med skladenjske modifikacije.

⁵⁷ Pridevniško sestavino *zvit* navajata Jenko in Tomšič: *aus der Luft gegriffen* [iz zraka prijeto] → *iz trte zvito*. V Fidi se sestavina *izvit* pojavi 114-krat, *zvit* pa 43-krat.

⁵⁸ V SSKJ se poleg pridevniškega navaja tudi glagolski frazem (*kdo*) *izviti iz trte* (*kaj*) '(kdo) izmisliti si (*kaj*)' (*to je gotovo iz trte izviti*), vendar se v Fidi frazem v glagolski obliki pojavi le enkrat, medtem ko je v pridevniški naveden več kot 180-krat.

⁵⁹ Prevajalec je potreboval enoto z določenim kategorialnim pomenom. V tem primeru je neprenovitelna modifikacija v funkciji »prilaganja«.

⁶⁰ Tomšičev *Nemško-slovenski slovar* je bil večkrat izdan (1954, 1959, 1964 itd.). *Pločevinasti bob* se je prevajal med leti 1960 in 1968, zato predvidevam, da je prevajalec uporabljal ta slovar.

žagarski mojster samo zato, da bi dokazal, da je pregovor, ki pravi, da je mogoče spor **iz trte zviti**, pravilen, ulomil po eno belo in eno rdečo letev iz plotu, /.../. (*Pod splavom*, 20)

- IB: Weil er, der eine Zeitlang die Flößerei aufgegeben, in einer Sägemühle bei Schwetz gearbeitet, dort Streit mit dem Sägemeister wegen eines von Koljaiczeks Hand aufreizend weißtrot gestrichenen Zaunes bekommen hatte. Gewiß um der Redensart recht zu geben, die da besagt, man könne einen Streit **vom Zaune brechen**, brach sich der Sägemeister je eine weiße und eine rote Latte aus dem Zaun, /.../. (*Unterm Floß*, 26)

3.1.4.1.4 Križanje (kontaminacija) frazemov

V CB je nekaj primerov neuspešnega križanja dveh frazemov. V nasprotju s križanjskimi prenovitvami, ki v primeru križanja dveh frazemov razkrivajo vsaj tri pomenske plasti (pomen prvega in drugega frazema ter pomen na novo nastale proste besedne zveze), modifikacija ne prinaša dveh (ali več) hkratnih pomenov, nima stilističnega učinka in izraža pomen enega samega frazema.

Primer 1: frazem₁ (*kdo*) biti z eno ного v grobu '(kdo) biti star; kmalu umreti; biti na smrt bolan' (SSKJ), frazem₂ (*kdo*) spraviti/poslati na oni svet (*koga*) '(kdo) povzročiti smrt (*koga*), umoriti, usmrtiti (*koga*)' (SSKJ), križanje (*kdo*) **biti z eno ного na onem svetu** '(kdo) kmalu umreti'. Modifikacija je odvisna od prevajalca: v IB je prosta besedna zveza eine Spur Tod im Auge bewahrend [sled smrti v očeh ohranjujoč].

- CB: Kako lepo bi bilo, če bi mogel človek zdajle poročati, da je na pol utopljeni ali skoraj zmečkani Dückerhoff zašepetal domnevemu Wranci na uho, ko je še komaj dihal in **je bil z eno ного** še zmeraj **na onem svetu**: /.../. (*Pod splavom*, 25)

- IB: Wie schön wäre es, jetzt berichten zu können, wie der halbertrunkene oder fast zermalmete Dückerhoff noch schwer atmend und eine Spur Tod im Auge bewahrend dem angeblichen Wranka ins Ohr geflüstert hätte: /.../. (*Unterm Floß*, 32)

Primer 2: frazem₁ (*kdo*) ne skriviti lasu (*komu*) '(kdo) ne storiti nič hudega (*komu*)' (SSKJ), frazem₂ (*kdo*) še muhe ne ubiti '(kdo) biti zelo miren, miroljuben' (SSKJ), '(kdo) ne storiti nič žalega (*komu*); biti dobrodušen' (J), križanje (*kdo*) **ne skriviti lasu nobeni muhi** '(kdo) biti miren, miroljuben, dobrodušen; ne storiti nič hudega, žalega (*komu*)'. Modifikacija je izhodiščnobesedilno pogojena: frazem₁ kein Härchen krümmen [niti laska skriviti] – ne skriviti lasu (VNSS), frazem₂ keiner Fliege etwas zuleide tun [nobeni muhi kaj žalega storiti] – še muhe ne ubiti (VNSS), križanje **keiner Fliege kein Härchen krümmen** [nobeni muhi niti laska skriviti].

CB: /.../ »Biu je dobr člouk, ja. In **nobeni muhi** še **lasu ni skrivu**. /.../.«

(*Z omedlevičnostjo h gospe Greffovi*, 310)

IB: /.../ »Ain guter Mänsch warrer ja. Und konnt **kaine Flieje** **nich ain Haarchen krümmen**. /.../.«

(*Die Ohnmacht zu Frau Greff tragen*, 393)

3.1.4.1.5 Sestavljene (kompleksne) modifikacije

Primer: (*kdo*) *leči pod rušo* '(kdo) umreti' (SSKJ) → (*kdo*) **zagristi v rušo** '(kdo) umreti': sestavinska modifikacija (sprememba glagolske sestavine *leči* → *zagristi*) + oblikoslovna (sklonska) modifikacija (*pod rušo* → *v rušo*). Modifikacija je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB (pesem) stoji nemodificirani frazem *ins Gras beißen* [v travo ugrizniti] – *pete stegniti* (VNSS), njegova glagolska sestavina *beißen* se rima z glagolom reißen.

CB: Še marsikdo medtem **zagrizne v rušo**,

še dosti materam razpara dušo, /.../.

(*Ogled betona ali mistično barbarsko dolgočasno*, 349)

IB: Muß mancher auch **ins Gras** noch beißen,

muß manch ein Mutterherz noch reißen, /.../.

(*Beton besichtigen – oder mystisch barbarisch gelangweilt*, 444)

3.1.4.2 Prenovitvene modifikacije frazemov (frazološke prenovitve) v CB

Od leksikaliziranih frazeoloških variant, ki so systemske/slovarske enote in so normirane različice izhodiščne oblike, je treba ločiti proste (individualne, kreativne, namerne) spremembe/prenovitve frazema, ki leksikografsko niso zajete in se uresničujejo v besedilu. V frazeološki literaturi se za take spremembe uporablja različna terminologija. V slovenski strokovni literaturi je ustaljen termin frazeološka prenovitev, ki se prvič pojavi leta 1987 v dveh člankih: Kržišnik 1987 in Kržišnik-Kolšek 1987.⁶¹ V tujejezični frazeološki literaturi je terminologija dokaj nestalna.

⁶¹ V Kržišnik-Kolšek (1987: 529) je v opombi 5 zapisano, da je avtorica na pobudo J. Toporišiča prvotni termin *preoblikovanje* zamenjala s terminom *prenovitev*. Predtem je bil v rabi izraz *obnovitev* (T. Korošec, 1978: *Obnovitve v časopisnih naslovi*. Slavistična revija. 147–160), ki ga je Korošec prevzel od Toporišiča (pojem se uvaja v slovensko strokovno literaturo v monografiji *Pripovedna dela F. S. Finžgarja*, Ljubljana 1964), vendar mu izraz ni zadoščal, zato je uvedel še poimenovanje *ponovitve*. Kržišnik-Kolšek navaja še druge izraze, ki so se uporabljali za poimenovanje tovrstnih besedilnih postopkov: *prenova* (frazema), *razbijanje* (frazemov), *preoblikovani* frazem.

Prenovitve imenuje Burger (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 68–104) modifikacije (*»Modifikationen«*), Fleischer (1997: 210) variirani frazeologizmi ali frazeološke variacije (*»variierte Phraseologismen«*, *»phraseologische Variationen«*), Koller (1977: 188–210), Schweizer (1978), Higi-Wydler (1989: 79) jezikovna igra (*»Sprachspiel«*), García (1998: 147) razpadanje idiomov in jezikovna igra (*»Desintegration von Idiomen und Sprachspiel«*), Łabno-Falęcka (1995: 318) kreativno-inovativna raba ponovljenega govora (*»der kreativ-innovative Gebrauch der wiederholten Rede«*).

Burger (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 68–104, 1998: 150–159) in Fleischer (1997: 216–218) navajata zglede za posamezne tipe frazeoloških prenovitev tudi iz Grassovih romanov. Schweizer v doktorski disertaciji *Sprachspiel mit idiomem* (1978) predstavi klasifikacijo frazeoloških prenovitev v Grassovih šestih romanih.⁶²

3.1.4.2.1 Definicija frazeološke prenovitve

Stalnost oblike in pomena je ena od temeljnih lastnosti frazema. Vendar frazem ni popolnoma nespremenljiv (gl. že omenjene oblikoslovne prilagoditve sestavin frazema v besedilu in normirane frazeološke variante, ki so omejene in ustaljene – gre za t. i. “stalno” oz. omejeno spremenljivost⁶³). Oblika (oblikoslovne karakteristike sestavin, sestavinska sestava in skladenjska podoba) in pomen frazema sta normirana. Normativnost v frazeologiji obstaja enako kot pri vseh drugih jezikovnih enotah, vendar je težje določljiva, kajti popolna stalnost je lastnost le redkih frazemov (Kržišnik 1996: 133; 2005a: v tisku). Vsak poseg v obliko in pomen frazema, ki presega meje ustaljene spremenljivosti, ima vrednost nenormativnosti (Kržišnik-Kolšek 1987: 517). V besedilu so tako možne tri vrste odklonov od norme: (1) napake (napačna raba frazemov kot posledica nepoznavanja norme – neprenovitvene modifikacije),⁶⁴ (2) zgodovinskorazvojno pogojene spremembe (posledica spreminjanja norme)⁶⁵ in (3) kreativni posegi v pomen in/ali obliko frazema. Od vseh treh odklonov so v besedilu funkcionalne le ustvarjalne spremembe frazemov –

⁶² Gre za romane *Pločevinasti boben*, *Pasja leta*, *V lokalni anesteziji*, *Iz dnevnika nekega polža*, *List* in novelo *Mačka in miš*.

⁶³ Kržišnik (1994c: 93).

⁶⁴ Vendar se v novejši razpravi (Kržišnik 2005a: v tisku) ugotavlja možna funkcionalnost neprenovitvenih modifikacij. Gl. op. 50 na str. 32.

⁶⁵ Prim. Kržišnik (1996: 139/140).

prenovitve, ki so avtorske, hotene, namerne, enkratne in so tako v umetnostnem kot publicističnem besedilu stilno opazni postopek (stilem)⁶⁶ (Kržišnik-Kolšek 1988: 72/73).

Postopek, ki izrablja stalnost in zapletenost frazeološke oblike in pomena, imenuje Kržišnik (1994a: 60) **prenavljanje**.⁶⁷ Rezultat tega postopka je **prenovitev**. Po Kržišnik-Kolšek (1988: 81) so prenovitve definirane kot »inovacijske spremembe frazeologemov, ki spremenijo njihovo obliko in/ali modificirajo njihov pomen. Da bi bila prenovitev učinkovita, mora vzpostavljati razvidno razmerje do pomena izhodiščnega frazeologema, hkrati pa prinašati nove pomenske razsežnosti. V takšnih prenovitvah nastaja določena napetost (polariteta) med izhodiščnim in dobljenim pomenom, novi izraz je večfunkcijski.« Pri frazeološki prenovitvi nastopi še presenečenje, ki nastane zaradi nepokrivanja med pričakovanim (izhodiščna oblika in/ali pomen frazema) in dobljenim (prenovljena oblika in/ali pomen frazema).

⁶⁶ Ker so pri frazemih mnogo izraziteje poudarjene konotativne (sozaznamovalne) pomenske lastnosti (gl. *Pomenske lastnosti frazema* na str. 89), je raba frazemov v vsakem besedilu stilno opazna (Kržišnik-Kolšek 1988: 70). V romanu *Pločevinasti boben* je raba frazemov v nespremenjeni obliki (po Kržišnik-Kolšek 1988: 71 tak »frazeologem ne prinaša nobenih dodatnih ekspresivno-stilističnih lastnosti, razen tistih, ki so mu lastne«) opazna že s svojo pogostnostjo, vendar so stilno še opaznejši frazemi v spremenjeni obliki (po Kržišnik-Kolšek 1988: 71 »dobiva frazeologem poleg sebi lastnih pomenskih lastnosti še drugačne, tako denotativne kot konotativne, včasih celo nasprotno tistim, ki so njemu lastne«).

⁶⁷ Gréciano (1987a: 196) izpostavi tri lastnosti frazema: (1) večsestavinskost vabi k fragmentaciji, (2) stalnost oblike in pomena k variabilnosti, (3) prenesenost pomena k oživljanju dobesečnega pomena frazema (»Die Polylexikalität ist ein Appell an die Fragmentierung, die Fixiertheit an die Variabilität, die Figuriertheit an die Litteralisierung.«).

3.1.4.2.2 Tipologija frazeoloških prenovitev v prevodu in izvirniku romana *Pločevinasti boben*

V IB in CB se pojavljajo frazemi v nespremenjeni in spremenjeni (modificirani in prenovljeni) obliki. V nemški frazeološki literaturi so obdelani samo spremenjeni (že omenjeni Schweizer 1978, Burger, Buhofer, Sialm 1982: 68–104, Burger 1998: 150–159). Tipologija prenovitev v nemških frazeoloških analizah se bo primerjala s tipologijo prenovitev v prevodu (gl. *Tipologija frazeoloških prenovitev v CB in IB – primerjava* na str. 78).

V IB in CB se prenavljajo nestavčni, npr. *(kdo) spraviti v grob (koga)*, in stavčni frazemi, npr. *pajčevina se dela v želodcu (komu)*, *Rana ura – zlata ura*.⁶⁸

3.1.4.2.2.1 Tipologija frazeoloških prenovitev v CB

Pri analizi frazeoloških prenovitev izhajam (1) iz slovenskega prevoda in ne izvirnika, saj bralec (naravni govorec), ki že v prevodu ne opazi vseh frazemov in med branjem ne more biti ves čas pozoren na eno samo jezikovno sredstvo, v tujejezičnem besedilu še težje prepozna frazeme ter tehnike prenavljanja⁶⁹ in (2) iz tipologije frazeoloških prenovitev v Kržišnik-Kolšek (1987: 517–532, 1988: 84–124) in v Kržišnik (1990b: 399–419, 2005a: v tisku).

Kržišnik (2005a: v tisku) izhaja iz predpostavke, da morajo biti za neokrnjeno delovanje frazema kot frazema izpolnjeni naslednji pogoji: (1) dana sestavinska zapolnitev (vključno z vsemi stalnimi variantami), (2) dana skladenjska zgradba (s predvidenimi možnimi pretvorbami), (3) dana (zunajfrazemska) strukturno-pomenska povezovalnost (kolokabilnost), (4) vključenost frazema v družljivo (kompatibilno) okolje, tj. v sobesedilo, ki omogoča prepoznavo frazema kot frazema. Če kateri od

⁶⁸ Toporišič (1973/74: 274) loči frazeme s strukturo S (S = stavek, ali več stavkov v okviru zloženega stavka) in strukturo dela prostega stavka (S/x, pri čemer je x nefrazeološki del strukture S). Frazemi s strukturo S so **stavčni frazemi** – *rečenice*: tip S (prosti stavek), S/S (podredje), S + S (priredje). Rečenice se glede na določene vsebinske in druge parametre delijo na pregovore, reke, izreke, prilike. Frazemi s strukturo S/x so **nestavčni frazemi** – *rekla*. Gl. *Delitev frazemov po obliki* na str. 82.

⁶⁹ Bralec tujejezičnega besedila verjetno prej prepozna frazeme z nedružljivimi sestavinami (skrajna nenavadnost, logična nemožnost), ki so že na prvi pogled nesmiselni in opozarjajo, da jih ne smemo razumeti dobesedno, npr. *jmdm. einen Floh ins Ohr setzen* [komu bolho v uho dati] – vcepiti misel/željo (povedati nekaj, kar človeku ne da miru) (VNSS), vznemiriti koga (s kakšno novico) (NSS).

teh štirih pogojev ni izpolnjen, gre za prenovitev. Glede na postavljene pogoje loči:

(1) enostopenjske prenovitve (v njih ni izpolnjen eden od pogojev) se glede na prizadetost oblike frazema delijo na (a) znotrajfrazemske (spremenjena je oblika frazema, tj. njegova sestavinska in skladenjska zgradba): glede na vrsto oblikovne spremembe so sestavinske (glasoslovne/pravopisne, oblikoslovne, besedotvorne, besedne/sestavinske) in skladenjske; (b) zunajfrazemske (brez oblikovnih sprememb) se delijo na povezovalnostne (kolokabilnostne) in sobesedilne;⁷⁰

(2) večstopenjske prenovitve (v njih gre za hkratno neizpolnjevanje več pogojev) obsegajo raznovrstne postopke in se glede na razvidnost oz. nerazvidnost teh postopkov delijo na (a) sestavljene (kombinacije izrabljenih enostopenjskih postopkov) in (b) razstavljene prenovitve (razstavitve), kjer postopek izpeljevanja prenovitve iz izhodiščnega frazema ni razviden;

(3) na prehodu med eno- in večstopenjskimi prenovitvami so **križanja (kontaminacije)** dveh, redkeje več frazemov oz. frazema in proste besedne zveze.⁷¹

⁷⁰ Kržišnik (2005a: v tisku) omenja še zunajbesedilne prenovitve (multimedijske – karikature, slike, filmi in položajske), ki jih v klasični literaturi ni.

⁷¹ V Kržišnik-Kolšek (1987: 519) je na podlagi frazeološkega gradiva v Kosmačevi prozi 30. let predstavljena naslednja tipologija prenovitev: glede na to, na kateri jezikovni ravni se zgodijo, loči oblikoslovne, skladenjske in besedne. Dalje so sobesedilne, sledijo sestavljene (kompleksne) prenovitve: razdružene SBZ (stalne besedne zveze), križanja SBZ in stalnobesednozvezni vzorci.

Tabela 1

Tipologija frazeoloških prenovitev po Kržišnik (2005a)

FRAZEOLOŠKE PRENOVITVE		
ENOSTOPENJSKE (1) znotrajfrazemske a) sestavinske: glasoslovne/pravopisne, oblikoslovne, besedotvorne, besedne/sestavinske b) skladijske (2) zunajfrazemske a) povezovalnostne b) »sobesedilne« • (prave) sobesedilne • zunajbesedilne: multimedijske, položajske	KRIŽANJSKE	VEČSTOPENJSKE a) sestavljene b) razstavljene

3.1.4.2.2.1.1 Sestavinske prenovitve v CB

Pri sestavinskih prenovitvah gre za spremembe znotraj frazema. So enostopenjske, v njih ni izpolnjena ena od zahtev: prizadeta je sestavinska zapolnitev frazema, druge zahteve so izpolnjene (ohranjena je skladijska zgradba, kolokabilnost in kompatibilnost).

Treba je upoštevati sestavljenost frazema iz nepomenotvornega (del A) in pomenotvornega dela (del B), npr. *(kdo) spraviti v grob (koga)* '(kdo) povzročiti smrt (koga)' (SSKJ): glagolska sestavina *spraviti* je nepomenotvorni del, samostalniška sestavina *grob* s pomenom 'prostor v zemlji za pokop mrliča; konec življenja, smrt' (SSKJ) je v frazemu pomenotvorno jedro za pomen '(kdo) povzročiti smrt (koga)'. Kržišnik-Kolšek (1988: 83) imenuje »sestavino, ki ima v pomenski zgradbi frazeologema pomenotvorno funkcijo, tj. sestavino, ki je s svojim pomenom razkrita udeležena v celovitem pomenu (pomenski zgradbi) frazeologema«, pomenotvorna ali frazeologemotvorna sestavina frazema.

Glede na to, kateri del frazema je pri prenovitvi prizadet, loči Kržišnik (1990b: 404/405) dva podtipa:

(1) **podtip A** – spremenjena je nepomenotvorna sestavina (v CB: Aa – izpust, Ab – zamenjava sestavine);

(2) **podtip B** – spremenjena je pomenotvorna sestavina (v CB: Bb – zamenjava sestavine, Bc – skupaj pisane sestavine, Bč – besedotvorna sprememba sestavine).

3.1.4.2.2.1.1.1 Podtip A – sprememba nepomenotvorne sestavine

3.1.4.2.2.1.1.1.1 Aa (sestavina A je izpuščena)

Primer:⁷² (kdo) napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj) '(kdo) odpovedati se (čemu); obupati (nad čim)' (SSKJ) → Ø križ čez (kaj) '(kdo) pozabiti, prenehati misliti (na kaj)'. Prenovitev je izhodišchnobesedilno pogojena: oblika nespremenjenega IF *Schwamm drüber!* [goba čez] – pozabimo! (VNSS), vse je pozabljeno (J) vpliva na obliko CF *križ čez*.

CB: »Hvala, Koljaiczek, hvala!« In potlej, po nepotrebnem odmoru: »Zdaj sva bot – **križ čez** vse skupaj!« (*Pod splavom*, 25)

IB: »Dank Koljaiczek, Dank!« dann, nach der notwendigen Pause: »Jetzt sind wir quitt – **Schwamm drüber!**« (*Unterm Floß*, 32)

Ohranjeno je pomenotvorno jedro frazema *križ čez* s pomenom 'pozabiti', ki je bistveni razpoznavni znak za celoten frazem. Čeprav je skladijska jedrna sestavina opuščena (manjka glagol), uvršča Kržišnik (1990b: 404) ta podtip k tipu brez skladijskih sprememb. Opustitev skladijske jedrne sestavine je le površinska, skladijski vzorec je ohranjen: sestavina frazema *križ čez* ohranja svoje skladijske vloge in pomene.

3.1.4.2.2.1.1.1.2 Ab (zamenjava sestavine A)

Pomembno je pomensko razmerje med izhodiščno (frazološko) sestavino in nadomestno aktualno besedo. Aktualna beseda se neposredno nanaša na vsebinski kontekst, v katerem stoji frazem. Če aktualna beseda ne vzpostavlja razmerja do izhodiščne sestavine ali celovitega pomena frazema, prenovitev nima učinka.

⁷² Najprej je navedena slovarska oblika CF (slovarja SSKJ, J in korpus Fida), sledijo izpis frazema iz CB (prenovljena sestavina je podčrtana), navedba, če je prenovitev izhodišchnobesedilno pogojena ali odvisna od prevajalca, izpis IF (slovarji D 11, VNSS, J, W) in besedilni prikaz (v CB je frazem označen krepko, v IB je frazem označen krepko, izhodiščni nefrazološki izraz je podčrtan).

Primer: *(kdo) spraviti v grob (koga) ' (kdo) povzročiti smrt (koga) ' (SSKJ) → (kdo) zbobnati⁷³ v grob (koga) ' (kdo) povzročiti smrt (koga) s pretiranim, čezmernim udarjanjem po bobnu'. Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *ins Grab bringen* [v grob spraviti] – *spraviti v grob* (VNSS) → *ins Grab trommeln* [v grob zbobnati].*

CB: /.../ Kolikor vem, to ni edini umor, ki ga ima na vesti ta napetolični Oskar. Kaj **ni** tudi svoje uboge mame **zbobnal v grob?**« (*Prstanec*, 576)

IB: /.../ Das ist, soviel ich weiß, nicht der einzige Mord, den jener pausbäckige Oskar verübte. War es nicht so, daß **er** seine arme Mama **ins Grab trommelte?**« (*Der Ringfinger*, 731)

Raba aktualnega glagola *zbobnati* namesto izhodiščne sestavine *spraviti* je pogojena s celotno zgodbo romana: ko je glavni junak romana Oskar star tri leta, pade po stopnicah v klet, kar ustavi njegovo rast. Z neprestanim udarjanjem po pločevinastem bobnu želi pritegniti pozornost svoje okolice, ki ga zaradi pritlikavosti in duševne zaostalosti izobči. Izhodiščna sestavina *spraviti* in aktualna beseda *zbobnati* imata skupno pomensko sestavino: '(kdo) povzročiti smrt (koga)'. Razločevalne pomenske sestavine: *spraviti* 'dejanje ni konkretizirano = smrt (koga) je lahko povzročena namerno (npr. umor) ali nenamerno (npr. lastnosti, navade (koga) so take, da vplivajo na psiho drugega)' : *zbobnati* 'dejanje je konkretizirano = smrt (koga) je povzročena nenamerno z neprestanim močnim, hrupnim udarjanjem po bobnu, kar vpliva na psiho drugega'. Gre za ožjenje pomena.

3.1.4.2.2.1.1.2 Podtip B – sprememba pomenotvorne sestavine

3.1.4.2.2.1.1.2.1 Bb (zamenjava sestavine B)

Zamenjana je celotna pomenotvorna sestavina. Pomembno je pomensko razmerje med izhodiščno sestavino in aktualno besedo.

⁷³ Pojavlja se tudi aktualni glagol *odbobnati* (*Metulj in žarnica*, 41/42) – *trommeln* (*Falter und Glühbirne*, 53).

Primer: (*kdo*) *iti v krtovo deželo/v maloro/pozlu/rakom žvižgat* '(kdo) umreti' (SSKJ) → (*kdo*) *iti adijo* '(kdo) umreti'.⁷⁴ Prenovitev, ki se imenuje frazeološki vzorec (*iti adijo* je na novo tvorjen frazem z lastnostmi, ki so analogne oblikovnim in pomenskim lastnostim izhodiščnega frazema), je odvisna od prevajalca: v IB je frazem *hops gehen* [*hops iti*] 'sterben – umreti' (W).

CB: »Ne smete zameriti. Zadnje tri tedne še sploh nisem zatisnila očesa. Bila sem v Käsemarku na brodu s transportom vzhodnopruskih majhnih otrok. Pa niso prišli čez. Samo čete. Kakšnih štiri tisoč. Vsi **so šli adijo**.« (*Razkužila*, 425)

IB: »Müssen entschuldigen. Habe letzte drei Wochen kein Auge zugemacht. War in Käsemark an der Fähre mit ostpreußischem Kleinkindertransport. Kamen aber nicht rüber. Nur die Truppen. So an die viertausend. Alle **hops gegangen**.« (*Desinfektionsmittel*, 540)

3.1.4.2.2.1.1.2.2 Bc (skupaj pisane sestavine)

V IB in CB je nekaj primerov, ko so sestavine frazema pisane skupaj, oblika in pomen frazema sta v celoti ohranjena. Take spremembe bi lahko šteli k neprenovitvenim modifikacijam, vendar imajo skupaj pisani frazemi⁷⁵ v Grassovih besedilih določeno funkcijo in jih lahko štejemo k pravopisnim prenovitvam. Schweizer (1978: 26/27), ki take spremembe frazemov uvršča med znotrajfrazemske prenovitve (gl. *Znotrajbesednozvezna jezikovna igra* na str. 59), ugotavlja, da je pisanje frazemov skupaj pomembno optično sredstvo, s katerim Grass razbija klišejskost določenih predstav, pomensko praznost banalnih izrazov (»*die Klischiertheit gewisser Vorstellungen, die Sinnleere von Allgemeinplätzen*«). Pisava skupaj zadeva predvsem emocionalno obarvane izraze in določene skupine frazemov.⁷⁶ Grass o tem stilnem sredstvu pravi (cit. po Schweizer 1978: 27): »Najprej še enkrat o skupaj pisanih frazah. To stilno sredstvo seveda ni rabljeno poljubno, ampak zavestno: v en

⁷⁴ V Fidi je samo en primer za *iti adijo*, enkrat se pojavi *adijo mare* (brez *iti*).

⁷⁵ Skupaj pisane so tudi proste besedne zveze (prim. poglavje *Hiša iz kart*, 243).

⁷⁶ Burger (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 101) ugotavlja, da se v Grassovih romanih redko prenavljajo frazemi brez glagola, npr. *ganz und gar* 'popolnoma', *schwarz auf weiß* – črno na belem. Ti frazemi skupaj s pragmatičnimi radi podlegajo grafičnim spremembam (pisava frazeoloških sestavin skupaj, npr. pragmatični frazem *ach [du lieber] Gott* → *achgott* – o [moj] bog → *omojbog*), ki kažejo na to, da ima Grass tudi take frazeme za stereotipne formule (»*stereotype Formeln*«) in jih želi uzavestiti (»*bewußt machen*«).

pojem bodo združeni in formirani delno klišeji, delno izrazi avtorja, torej pripovedovalca. Oboje skupaj /.../ prisili bralca, da se zdrzne, začudi, ustavi, naredi premor in izraz še enkrat preleti.«⁷⁷

Primer 1: *o [moj] bog* 'izraža strah, vznemirjenje, obup' (SSKJ) → *omobjogomobjog*.⁷⁸
 Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *ach [du lieber] Gott!* [o [ti ljubi] bog!]
 'Ausruf der Bestürzung, Verwunderung – vzklik osuplosti, začudenja' (D 11) →
achgottachgott [obogobog].

CB: Nazadnje, ko sta ženski ponavljali **omobjogomobjog** in si v zadregi popravljali speljani frizuri, je mama izrazila pomislek: »Pa misliš, da Oskarchen res niti pike ne razume vsega tega?«
 (*Rasputin in abeceda*, 89)

IB: Schließlich, wenn beide Frauen **achgottachgott** gesagt hatten und sich verlegen in den verrutschten Frisuren nestelten, gab Mama zu bedenken: »Ob Oskarchen auch wirklich nichts davon versteht?« (*Rasputin und das ABC*, 114)

Primer 2: *niti besedice več!* '(kdo) ne več govoriti (o čem)' (SSKJ) → *Nitibesediceveč!*
 Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *kein Wort weiter (davon)!* [nobene besede naprej (o čem)!] 'nicht mehr davon sprechen – ne več o čem govoriti' (W) →
Keinwortmehr! [nitibesedeveč].

CB: Stal je na štirih preprogah, /.../ in zasul ženo, ki se je medtem sklonila nad šivanje, s stavkom kakor:
 Kdopagovoritukajčeganihčenevprašainčenimaničpovedatisamojazjaz!
Nitibesediceveč! (*Jež*, 497)

IB: Auf vier Teppichen stand er, /.../ überschüttete seine inzwischen über Näharbeit gebeugte Frau mit einem Satz wie:
 Wersprichthierwennnichtgefragtistundhatnichts zusagennurichichich! **Keinwortmehr!**
 (*Der Igel*, 631)

⁷⁷ »Zuerst noch einmal zu den zusammengeschriebenen Phrasen. Das ist natürlich kein beliebiges Stilmittel, sondern bewusst gesetzt: teilweise werden Klischees übernommen, teilweise werden Formulierungen vom Autor, also vom Erzähler her, zusammengefasst und zu einem Begriff geformt. Beides zusammen /.../ zwingt gleichzeitig den Leser zu stutzen, innezuhalten, eine Sekunde lang nochmals zu überfliegen.«

⁷⁸ SSKJ in SP 01 ne navajata variantne pisave.

3.1.4.2.2.1.1.2.3 Bč (besedotvorna sprememba sestavine – izpeljava)

Primer: v prislovnem frazemu *korak za korakom* je samostalniški sestavini *korak* dodano priponsko obrazilo *-ec* → *korakec*. Modifikacijska izpeljanka *korakec* se v besedilu nanaša na pritlikavca Narzesa, ki pri hoji dela majhne korake: (bližati se/prebijati se/napredovati/privajati se ...) *korak za korakom*⁷⁹ 'počasi, postopno' (SSKJ) → (bližati se) *korakec za korakcem* 'počasi, postopno in z majhnimi koraki'. Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *Schritt für Schritt* – *korak za korakom* (VNSS) → *Schrittchen auf Schrittchen* [korakec za korakcem].

CB: /.../ Narzes je bil pohabljen in grbav, Narzes je bil majhen, Narzes je bil pritlikavec, škrat, liliputanec. /.../ – in Narzes se je **korakec za korakcem** bližal Oskarju /.../.
(*Bebrovo frontno gledališče*, 329)

IB: /.../ verwachsen, bucklig war Narses, klein war Narzes, ein Zwerg, Gnom, Liliputaner war Narses. /.../ – und Narses näherte sich **Schrittchen auf Schrittchen** Oskar, /.../.
(*Bebras Fronttheater*, 418)

3.1.4.2.2.1.2 Skladenjske prenovitve v CB

Pri skladenjskih prenovitvah gre za spremembe znotraj frazema. So enostopenjske in obsegajo

- (1) skladenjske razširitve sestavin/e/ z aktualnimi besednimi prvinami iz sobesedila;
- (2) aktualizacijske spremembe časa in osebe frazema.

⁷⁹ Gre za vprašanje, kdaj je prislovna besedna zveza samostojni frazem in kdaj del glagolskega. Kržišnik (1994b: 68/69) navaja dve skupini:

- (a) govoriti/pripovedovati/čvekati (...), kar nima ne repa ne glave/
brez repa in glave
na dolgo in (na) široko
- (b) govoriti/obnašati se/oblačiti se (...), da ni za nikamor
kot da se je norih gob najedel

V skupini (a) so glagoli pomensko omejeni – ozko pomensko polje 'govorjenje', v skupini (b) glagoli pomensko niso zamejeni. Primere skupine (a) uvršča med glagolske frazeme, primere skupine (b) med prislovne, različni glagoli so le njihovo besedilno okolje.

3.1.4.2.2.1.2.1 Skladenjske razširitve

Pri teh prenovitvah se katera od sestavin frazema razširja z drugimi aktualnimi besedami iz sobesedila. Pomen sestavine je tako razkrit kot pomen njene istozvočne besedne ustreznice. Razširjajoči del ne spremeni skladske zgradbe frazema, sestavine ohranjajo svoje izhodiščne skladske vloge in pomene.

Primer: pomenotvorna frazeološka sestavina *roka* se razširja s polnopomenskimi besedami (vstavljeni del je levi prilastek). Prek razkritega slovarskega pomena sestavine (SSKJ: *roka* 1. 'okončina človeka, ki se uporablja za prijemanje, delo') je razkrit tudi pomen frazema kot pomen proste besedne zveze (*meti si roke* 'drgniti roko ob roko'): (*kdo*) *meti si roke* '(kdo) biti zadovoljen, vesel' (SSKJ)⁸⁰ → (*kdo*) *meti si rumenkasto bele roke* '(kdo) biti zadovoljen, vesel' + 'drgniti roko ob roko'. Prenovitev je izhodiščno-besedilno pogojena: *sich die Hände reiben* [roke si drgniti] – *meti si roke* (VNSS) → *die weißgelblichen Hände reiben* [belo rumene roke drgniti].

CB: In Markus, /.../, gotovo miglja s končkom jezika, tako si je mislil Oskar, in **si mane rumenkasto bele roke**. (*Daljnosežna pesem, zapeta iz temnice, 103*)

IB: Und der Markus, /.../, würde mit der Zungenspitze wedeln, so dachte Oskar, und **die weißgelblichen Hände reiben**. (*Fernwirkender Gesang vom Stockturm aus gesungen, 132*)

3.1.4.2.2.1.2.2 Aktualizacijske spremembe časa in osebe frazema

Kržišnik (1990b: 409) med te prenovitve uvršča primere, kjer gre za besedilno aktualizacijo časa ali osebe, ki sta v izhodiščnem frazemu neaktualizirana splošna oseba ali čas. Te prenovitve zadevajo pregovore in reke (po zgradbi rečenice), pri katerih sta splošnočasovnost in splošnoosebnost ena od lastnosti.

Primer (besedilna aktualizacija časa): *vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije* 'človek toliko časa počne kaj slabega, nevarnega, dokler mu kaka nezgoda tega ne prepreči' (SSKJ) → *vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil*. Prenovitev je izhodiščno-besedilno pogojena: *der Krug geht so lange zum Brunnen/zu Wasser, bis er bricht* [vrč hodi tako dolgo k vodnjaku/vodi, dokler se razbije] 'fragwürdiges Tun scheitert eines Tages – dvomljivo početje nekega dne spodleti' (D 11) → *der Krug ging immer wieder zum Wasser; was*

⁸⁰ Gre za frazem, ki je po nastanku opis kretnje (govor rok): kretnja, ki izraža zadovoljstvo ob opravljenem poslu.

blieb ihm übrig, als zu brechen [vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil].

CB: Zbrali so potrdila z raznih žag in pričevanja iz domovnih občin: Wranka je zagledal luč tega sveta v Tuchlu; Koljaiczek je bil doma iz Thornu. Majhna nesoglasja v izpovedih starejših splavarjev in bolj oddaljenih sorodnikov. **Vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil.** (*Pod splavom*, 27)

IB: Zeugnisse verschiedener Sägereien, Beurteilungen der Heimatgemeinden wurden eingeholt: Wranka erblickte in Tuchel das Licht dieser Welt; Koljaiczek war ein geborener Thorner. Kleine Unstimmigkeiten bei den Aussagen älterer Flößer und entfernter Familienangehöriger: **Der Krug ging immer wieder zum Wasser; was blieb ihm übrig, als zu brechen.** (*Unterm Floß*, 35)

3.1.4.2.2.1.3 Povezovalnostne prenovitve v CB

Pri povezovalnostnih prenovitvah gre za spremembe zunaj frazema: sestavinska zapolnitev in skladijska struktura sta ohranjeni, frazem nastopa v svoji slovarski obliki, spremenjena je (zunanja) strukturno-pomenska povezovalnost frazema. V CB, kjer gre za spremembe pomenske povezovalnosti, so povezovalnostne prenovitve najpogostejše (27 primerov).

Primer: frazemi *segati v besedo*, *metati polena pod noge*, *podstavljati noge* zahtevajo površinsko osebek in predmet (Sam₁ in Sam₃) s skladijskim pomenom vršilca dejanja in cilja. Pomenska povezovalnost frazemov zahteva tako v vršilcu dejanja kot na mestu cilja pomenko s pomensko sestavino *človeško* (+člov.) (*kdo*, *komu*). Vendar je v besedilu pomenska povezovalnost teh frazemov prenovljena: na mestu cilja se pojavi pomenska sestavina *konkretno* (konkr.) (*čemu*). Tako nastane nasprotje med pričakovanimi in uresničeni pomenskimi lastnostmi:

kdo (+člov.) *pasti/segati/sezati v besedo* *komu* (+člov.) '(kdo) prekinjati pri govorjenju (koga)' (SSKJ) → *kdo* (+člov.) *segati v besedo* *čemu* (konkr.) = bobnu (predmet) '(kdo) prekinjati pri govorjenju (kaj)';

kdo (+člov.) *metati polena pod noge* *komu* (+člov.) '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (koga)' (SSKJ) → *kdo* (+člov.) *metati polena pod noge* *čemu* (konkr.) = tolkalu (predmet) '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (kaj)';

kdo (+člov.) podstaviti/podstavljati noge komu (+člov.) '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (koga)' (SSKJ) → *kdo (+člov.) podstavljati noge čemu (konkr.) = bobnarskima palicama (predmet)* '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (kaj)'.

Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena:

jmdm. ins Wort fallen [komu v besedo pasti] – *pasti v besedo komu* 'prekiniti koga pri govorjenju' (J) → (Trommel) *ins Wort fallen*;

jmdm. im Weg stehen/sein [komu na poti stati/bititi] – *biti komu napoti/v napotje, hoditi komu na pot* 'ovirati koga' (J) → (Blech) *im Wege sein*;

jmdm. ein Bein stellen [komu nogo postaviti] – *podstaviti (komu) nogo* (VNSS) → (Trommelstöcken) *ein Bein stellen*.⁸¹

CB: Moj boben je to vzdržal, odrasli pa manj; hoteli so mojemu bobnu **segati v besedo**, hoteli so mojemu tolkalu **metati polena pod noge**, hoteli so mojima bobnarskima palicama **podstavljati noge** – vendar je narava skrbela zame. (*Šipa, šipa, šipica*, 58)

IB: Meine Trommel hielt das aus, die Erwachsenen weniger, wollten meiner Trommel **ins Wort fallen**, wollten meinem Blech **im Wege sein**, wollten meinen Trommelstöcken **ein Bein stellen** – aber die Natur sorgte für mich. (*Glas, Glas, Gläschen*, 75)

3.1.4.2.2.1.4 Sobesedilne prenovitve v CB

V CB je to drugi najpogostejši tip prenovitev (23 primerov). Sobesedilne prenovitve so zunajfrazemske spremembe: frazem ohranja svojo notranjo zgradbo (sestavinsko zapolnitev, skladijsko zgradbo) in (zunanjo) strukturno-pomensko povezovalnost, prenovljen je njegov pomen. Frazem (gre za frazeme z družljivimi sestavinami) je uporabljen v takem besedilnem okolju, ki sproži dvojno branje oz. dva načina branja (*»zwei Lesarten«* – izraz uporablja Burger 1998: 59–66): frazeološko (vsota pomenov sestavin ni enaka pomenu celotnega frazema) in prostobesednozvezno (vse besede nastopajo v svojih slovarskih pomenih).⁸² Po Burgerju (1989: 26/27) se frazemi glede na način branja delijo na take, ki imajo

(1) samo enojno (frazeološko) branje: frazemi z enopovezovalnimi sestavinami, npr. *(kdo) poznati do obisti* (koga), *(kdo) ucvreti jo*;

⁸¹ V primeru gre za kopičenje frazemov, ki je modifikacija. Schweizer (1978: 99/100) uvršča zgled med zunajbesednozvezno jezikovno igro.

⁸² Po Schweizer (1978: 77) gre za ekvivalentni dvojni pomen frazema (*»äquivalente Doppelbedeutung von Idiomen«*).

(2) dvojno branje, ki je dveh vrst: (a) izločevalno (disjunktivno) dvojno branje imajo frazemi, ki uresničujejo prostobesednozvezni in frazeološki pomen, razmerje med obema pa je lahko homonimno, npr. *(kdo) iti rakom žvižgat*, ali povezano s pomenskim prenosom (metaforično, metonimično), npr. *(kdo) metati polena pod noge (komu)*; (b) hkratno (sinhrono) dvojno branje imajo frazemi, ki so nastali iz stalnih opisov kretenj, v besedilu sta hkrati realizirana oba pomena, npr. *(kdo) zmajevati z glavo*;

(3) mešani (kombinirani) tip branja imajo frazemi, v katerih del sestavin nastopa v slovarskem pomenu, drugi del pa ima dvojno branje, npr. *(kdo/biti) zaljubljen do ušes*.

V sobesedilu, ki ga delim na *pred-* in *pobesedilo*, je pomen frazema lahko aktualiziran (1) v predbesedilu (aktualizacija pomenov sestavin frazema s predbesedilnimi prvinami) in (2) v pobesedilu (aktualizacija pomenov sestavin frazema s pobesedilnimi prvinami). Sobesedila, ki povzročajo denotacijo frazema kot frazema in kot homonimne proste besedne zveze, so različnih vrst:

(1) Pomen frazema je v sobesedilu razkrit z besedno sopomenko:

primer: predbesedilo opazovati ⇒ *(kdo) ne izpustiti iz/izpred oči (koga)/(kaj)* '(kdo) neprestano opazovati (koga)/(kaj)' (SSKJ, J). Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: beobachten ⇒ *jmdn., etw. nicht aus dem Auge lassen – ne izpustiti koga, kaj izpred oči* 'neprestano opazovati koga, kaj' (J).

CB: Priznam: sem v bolnišnici za duševno bolne, moj strežnik me opazuje, skoraj me **ne spusti izpred oči**; /.../. (*Široko krilo*, 7)

IB: Zugegeben: ich bin Insasse einer Heil- und Pflegeanstalt, mein Pfleger beobachtet mich, **läßt** mich kaum **aus dem Auge**; /.../. (*Der weite Rock*, 9)

(2) V sobesedilu se sestavina frazema pojavi tudi kot beseda v svojem slovarskem pomenu. Gre za sobesedilno aktualizacijo sestavin frazema:

primer: pobesedilo oko ⇒ *(kdo) ne izpustiti iz/izpred oči (koga)/(kaj)* '(kdo) neprestano opazovati (koga)/(kaj)' (SSKJ, J). Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: das Auge ⇒ *jmdn., etw. nicht aus dem Auge lassen – ne izpustiti koga, kaj izpred oči* 'neprestano opazovati koga, kaj' (J).

CB: Priznam: sem v bolnišnici za duševno bolne, moj strežnik me opazuje, skoraj me **ne spusti izpred oči**; na vratih je namreč špijonček, vendar je oko mojega strežnika tiste rjave barve, kakršna meni, ki sem sinjih oči, ne more do dna. (*Široko krilo*, 7)

IB: Zugegeben: ich bin Insasse einer Heil- und Pflegeanstalt, mein Pfleger beobachtet mich, **läßt** mich kaum **aus dem Auge**; denn in der Tür ist ein Guckloch, und meines Pflegers Auge ist von jenem Braun, welches mich, den Blauäugigeng, nicht durchschauen kann.
(*Der weite Rock*, 9)

(3) Sobesedilo, v katerem je besedna zveza enkrat frazem, drugič prosta besedna zveza (homonimnost med sobesedilno prosto besedno zvezo in frazemom). V CB je 21 primerov. Prvotni pomeni sestavin frazema so lahko vzpostavljeni s pred- ali pobesedilnimi prvinami:

(3a) Predbesedilo aktualizira pomen frazema:

primer: (*kdo*) *metati polena pod noge* (*komu*) je frazem z družljivimi sestavinami, kar sproži dvojno (frazološko in dobesedno) pomensko interpretacijo. Pristaniška policija ovira Koljaiczka pri begu čez lesene splave. Namigovanje na dobesedno razumevanje frazema povzročijo predbesedilne prvine okrogli les, od splava do splava, motorki, odrezati. Motorka, ki je pravzaprav besedilno poenobesedenje besedne zveze motorni čoln,⁸³ dobi z glagolsko sestavino frazema (*kdo*) odrezati pot (*komu*)⁸⁴ '(kdo) preprečiti, onemogočiti prehod (komu); preprečiti, onemogočiti uresničitev kakega dejanja (komu)' (SSKJ) pomen motorne žage:

predbesedilne prvine okrogli les, od splava do splava, motorki, odrezati ⇒ (*kdo*) *metati polena pod noge* (*komu*): (a) prostobesednozvezno, dobesedno branje '(kdo) metati polena pod noge (komu)' + (b) frazeološko branje '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (koga)' (SSKJ). Prenovitev je odvisna od prevajalca: v IB stoji prosta besedna zveza den Spielverderber machen⁸⁵ – pokvariti igro.

⁸³ Besedilno zato, ker je v slovarju (SSKJ) leksem *motorka* poenobesedenje za motorno brizgalno, motorno ročno žago, motorno kosilnico in motorni vlak, ne pa tudi za motorni čoln.

⁸⁴ V frazemu (*kdo*) *odrezati/presekati/zastaviti pot* (*komu*) gre za sobesedilno pogojeno izbiro frazeološke variante. Sobesedilno okolje narekuje bolj izbiro glagolske sestavine *odrezati* (pomenska povezanost z orodjem za rezanje) kot *presekati* (pomenska povezanost z orodjem za sekanje).

⁸⁵ VNSS navaja ein Spielverderber sein – pokvariti igro.

CB: Takoj onkraj Plehnendorfa sta iz ločja ob bregu šnila motorna čolna pristaniške policije in ves čas v cikcaku švigala sem ter tja in rezala vodo v mrtvem rokavu Visle, ki je bila čedalje bolj nemarna in je s tem napovedovala bližajoče se pristanišče.

/.../ ko sta motorna čolna čedalje bolj napovedovala nesrečo in se čedalje bolj bližala in metala valove čez splave, /.../. (*Pod splavom*, 28)

/.../ princ Henrik stoji ob krmilu in moj dedek Koljaiczek teče bos in se komaj še dotika okroglega lesa, proti godbi na pihala, /.../ od splava do splava, /.../ in dve motorki, čisto ponoreli od veselja, vštric z njim, s splava na splav, splavi njegovega veličanstva, in mu **odrežeta pot** in mu **mečeta polena pod noge**, da se mora ustaviti, ko je ravno v najlepšem zaletu, /.../. (*Pod splavom*, 29)

IB: Kurz hinter Plehnendorf schossen die beiden Motorbarkassen der Hafenpolizei aus dem Schilfufer und rissen, beständig kreuz und quer hetzend, das immer brackiger den Hafen ankündigende Wasser der Toten Weichsel auf. (*Unterm Floß*, 32)

/.../ als die Barkassen immer unheilverkündender ihren Kurs nehmen und Wellen über die Flöße warfen, /.../. (*Unterm Floß*, 33)

/.../ Prinz Heinrich steht am Steuerrad und mein Großvater Koljaiczek barfuß, die Rundhölzer kaum noch berührend, der Blasmusik entgegen, /.../ von Floß zu Floß, /.../ und zwei Barkassen vor Freude irrsinnig neben ihm her, von Floß zu Floß, Seiner Majestät Flöße und schneiden ihm den Weg ab und machen den Spielverderber, so daß er stoppen muß, wo er schön im Schwung war, /.../. (*Unterm Floß*, 33/34)

(3b) Pobesedilo aktualizira pomen frazema:

primer: (*kdo*) *sprejeti z odprtimi rokami* (*koga*): (a) prostobesednozvezno, dobessedno branje '(kdo) sprejeti (koga) tako, da so roke razklenjene' + (b) frazeološko branje 'gostoljubno, z veseljem' ⇒ pobesedilne prvine pritisniti k sebi. Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *jmdm. mit offenen Armen empfangen* [koga z odprtimi rokami sprejeti] (D 11) 'freudig willkommen heißen – veselo sprejeti koga' ⇒ pobesedilne prvine an sich drücken.

CB: Dr. Dösch me **je sprejel z odprtimi rokami**. Oskar je bil vesel, da ga ni pritisnil k sebi. (*Prstanec*, 575)

IB: Dr. Dösch **empfang** mich **mit offenen Armen**. Oskar war froh, daß er ihn nicht an sich drückte. (*Der Ringfinger*, 729)

3.1.4.2.2.1.5 Frazeološka križanja (kontaminacije) v CB

Pri teh prenovitvah se križata dva frazema (le izjemoma tudi več frazemov), frazem se lahko križa tudi s stalno ali prosto besedno zvezo. Ker gre za hkratne spremembe frazema na več ravneh (prizadeta je sestavinska zapolnitev frazema in njegova skladišna zgradba, lahko tudi (zunanja) strukturno-pomenska povezovalnost katerega od frazemov, ki vstopajo v postopek križanja), je te prenovitve mogoče vključiti med večstopenjske (sestavljene prenovitve). Križanja so hkrati tudi eden izmed delnih postopkov v sestavljenih prenovitvah in so osnovni postopek, zato jih Kržišnik (1990b: 412) navaja kot poseben tip. Teoretično so križanja pomensko zelo zgoščena, saj v primeru križanja dveh frazemov razkrivajo pomen prvega in drugega frazema ter pomen na novo nastale proste besedne zveze. Prav zaradi tega so velikokrat neuspešna (gl. primera v poglavju *Neprenovitvene modifikacije frazemov v CB – Križanje (kontaminacija) frazemov* na str. 37) in maloštevilna (v CB samo en primer).

Primer križanja frazema in modelne tvorbe:

frazem *(kdo) imeti oči (za kaj)* '(kdo) imeti sposobnost za opazovanje, proučevanje' (SSKJ) + modelna tvorba (tvorba po modelu imeti + poimenovanje za del telesa s pomenom '(kdo) imeti določeno sposobnost (za kaj)')⁸⁶ *(kdo) imeti uho (za kaj)* '(kdo) imeti sposobnost za poslušanje' → križanje ***(kdo) imeti oko in uho (za kaj)*** '(kdo) imeti sposobnost za opazovanje, proučevanje in poslušanje'. Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena (križanje dveh frazemov): frazem₁ *keinen Blick für jmdn. haben* [nobenega pogleda za koga imeti] 'jmdn. nicht beachten – ne opaziti, ne ozirati se na koga' (D 11) + frazem₂ *ein [feines] Ohr für etw. haben* [[dobro] uho za kaj imeti] 'ein feines Empfinden für etw. haben – izostren občutek za kaj imeti' (D 11) → križanje ***den Blick und das Ohr für jmdn. haben*** [pogled in uho za koga imeti].

CB: /.../ ampak kdo od odraslih **je imel** v mojem času **oko in uho** za kar naprej triletnega Oskarja s pločevinastim bobnom? (*Album fotografij*, 56)

IB: /.../ aber welcher Erwachsene **hatte** zu meiner Zeit **den Blick und das Ohr** für den anhaltend dreijährigen Blechtrommler Oskar? (*Das Fotoalbum*, 71)

⁸⁶

O tem piše Kržišnik (1994b: 144–161 in 1998c: 439–452).

3.1.4.2.2.1.6 Večstopenjske prenovitve v CB

Pri večstopenjskih prenovitvah gre za hkratno neizpolnjevanje več zahtev in za raznovrstne postopke. Glede na to, ali je postopke prenavljanja še mogoče natančno rekonstruirati, se večstopenjske prenovitve delijo na (1) sestavljene (razvidnost postopkov) in (2) razstavljene (nerazvidnost postopkov).

3.1.4.2.2.1.6.1 Sestavljene prenovitve v CB

Sestavljene prenovitve so kombinacija več izpeljanih enostopenjskih postopkov.

Primer 1: skladišna prenovitev (sprememba celotne strukture frazema: nestavčni frazem (S/x) → stavčni frazem (S + S)) + sestavinska prenovitev (nove, sobesedilne sestavine: kratka noč): *noč dolgih nožev* 'noč, ko se zgodi okruten umor [določene skupine ljudi]' (D 11)⁸⁷ → *dolgi so noži in kratka je noč* 'noč, ko se zgodi pretep s smrtno žrtvijo'. Prenovljeni frazem je rabljen v takem sobesedilu, ki oži njegov pomen (naklepni umor določene skupine ljudi : nenaklepni umor enega človeka). Prenovitev je izhodišnobesedilno pogojena: *Nacht der langen Messer* 'nachts stattfindender grausamer Mord [an einer bestimmten Gruppe von Menschen] – noč, ko se zgodi okruten umor [določene skupine ljudi]' (D 11) → *lang sind de Messer und kurz is de Nacht* [dolgi so noži in kratka je noč].

CB: Jaz sem že kar slutu, da se ne bo dobro končal, stopu sem čez prag iz pivnice in si ogledovau tako pobožne čeljusti, da me je kar v oči bodlo, in si mislu, kaj se neki tolko igrajo s sidrskimi gumbi, pa se je že začelo: **dolgi so noži in kratka je noč!** No, Finci in Švedi imajo že od nekdaj nekakšne neporavnane račune med sabo. Sam vrag pa naj pogrunta, kaj je imeu pri tem opraviti Herbert Truczinski. Naj se pes obesi, ampak nikjer, kjer je le kakšna rabuka, se tudi Herberta ne sme manjkat. En dva tri, sem se že pognau skoz vrata in Starbusch je še zavpiu za mano: ‚Pazi se, Häbert!‘ Ampak Herbert je imeu poslanstvo, hotel je župnika, majhnega fantička, /.../, tega je torej hotu rešit /.../, takrat pa sem šele komaj prijelu služabnika božjega za škrice, ko sem že začutu tisto svetlo brituco v svojem hrbtu /.../. In ko sem se spet zavedu, sem že ležu pri nas na pultu /.../ in Starbusch je prišeu s skrinjico za prvo pomoč od Rdečega križa in mi hotu dat zasilni povoj, /.../. (*Hrbet Herberta Truczinskega, 181/182*)

/.../ Herbert je ubil nekega letonskega kapitana. Pred sodiščem je bil sicer oproščen – ravnal je v silobranu, kakor se pogosto dogaja v njegovem poklicu. Letonec pa je ne glede na oprostitev ostal mrtev in obležal natakarku na duši kakor cent težak, /.../.

(*Hrbet Herberta Truczinskega, 183*)

⁸⁷

Frazem je dogodkovno vezan na nemško nacistično zgodovino pred drugo svetovno vojno. V Fidi je 63 primerov.

- IB: Ich ahn schon nichts Gutes, steh inne Tür von uns und seh mir die auffallend frommen Jesichter an, denk, was spielen die so midde Ankerknöpfe, da geht es auch schon los: **Lang sind de Messer und kurz is de Nacht!** Na, Finnen und Schweden hatten schon immer was voreinander iebig. Was aber Häbert Truczinski mit die zu tun hatte, weiß der Deibel. Dem beißt der Aff', denn wenn was los ist, darf Häbert nich fehlen. Nix wie raus aus die Tür, und der Starbusch ruft noch: ›Sieh dir vor, Häbert!‹ Aber der hat ne Mission, der will dem Pfarrer, son klain Jungsken, /.../, dem will er also retten, /.../, da hab ich, kaum daß ich dem Gottesmann am Tuch zu fassen kriege, das saubere Ding hinten schon drinnen /.../. Und wie ich wieder zu mir komm, da lieg ich schon bei uns auf de Theke, /.../ und der Starbusch kommt mit seinem Pflasterkasten vons Rote Kreuz und will mir den sojenannten Notverband anlegen.« (*Herbert Truczinskis Rücken*, 232/233)
- /.../ Herbert hatte einen lettischen Kapitän erschlagen. Zwar sprach das Gericht ihn frei – er hatte, wie das in seinem Beruf oft genug vorkommt, aus Notwehr gehandelt. Der Lette jedoch blieb trotz des Freispruches ein toter Lette und belastete den Kellner zentnerschwer, /.../. (*Herbert Truczinskis Rücken*, 234)

Primer 2: skladišna prenovitev (aktualizacijska sprememba časa in osebe + protivno priredje) + povezovalnostna prenovitev (sprememba pomenske povezovalnosti: +člov. (kdo) → pomenska sestavina -člov. (kaj)): *kar kdo seje, to bo tudi žel*⁸⁸ 'kdor delo dobro začne, bo uspešen' (SSKJ) → (*kokoši*)⁸⁹ niso sejale, pa so vendarle žele. Prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena: *Sie säen nicht, sie ernten nicht* [Ne sejete, ne žanjete] (D 12) → (*die Hühner*) nicht säend und dennoch erntend [(kokoši) niso sejale, pa so vendarle žele].

- CB: Pisane cerkovnikove kokoši so brskale med grobovi in zobale črve, **niso sejale, pa so vendarle žele**. (*Zoženje proti znožju*, 165)

- IB: Die bunten Hühner des Küsters zwischen den Gräbern, nach Würmern pickend, **nicht säend und dennoch erntend**. (*Die Verjüngung zum Fußende*, 212)

⁸⁸ V Bojčevi zbirki slovenskih pregovorov (1974) najdemo mnoge variante: *Kar seješ, žanješ* (str. 51), *Kdor seje, ta žanje* (str. 51), *Kdor ne seje, ne žanje* (str. 51), *Kdor zgodaj seje, zgodaj žanje* (str. 28), *Kar boš v mladosti sejal, to boš v starosti žel* (str. 27), *Kjer ne seješ, tam ne žanješ* (str. 52), *Sebi seješ, sebi žanješ* (str. 63), *Kakšna setev, takšna žetev* (str. 79).

⁸⁹ V izhodiščnem bibličnem besedilu so ptice: »/Poglejte ptice pod nebom! Ne sejejo in ne žanjejo /.../« (Matej 6, 26). Gl. Kržišnik (2000: 70).

3.1.4.2.2.1.6.2 Razstavljene prenovitve v CB

Postopek izpeljevanja prenovitve iz izhodiščnega frazema ni razviden. Frazem je rabljen fragmentarno: iz njega se izloči le določena sestavina ali določene sestavine (pomembno je, da se ohranja pomenotvorna sestavina); skladišna zgradba in povezovalnost sta odstranjeni, s čimer je dosežena popolna razstavitev frazema. Pomen – po Kržišnik (1990b: 415) bi bilo v tej zvezi bolje govoriti o smislu – je vzpostavljen (a) prek besed(e), ki je (so) hkrati tudi sestavina(e) izhodiščnega frazema, (b) prek za pomen (smisel) frazema družljivega sobesedila, v katerem nastopa(jo) ta(e) beseda(e) v svojem slovarskem pomenu in v pomenu, s katerim je (so) kot sestavina(e) frazema udeležena(e) v njegovem celovitem pomenu.

Primer: (kdo) biti/obnašati se/vesti se kot slon v trgovini s porcelanom '(kdo) biti zelo neroden, s svojo nerodnostjo razbiti, pokvariti (kaj)' (J, Fida) → porcelan, slon. Prenovitev je izhodiščno-besedilno pogojena: *sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen* [obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom] (J) → Porzellan, Elefant [porcelan, slon].

CB: Vse pohištvo v pekovskem stanovanju Schefflerjevih na Kleinhammerwegu me je žalilo. Vsi tisti okrasni prtički, z grbi ovezene blazine, v kotu na zofi prežeče käthekruisejske lutke, živali iz blaga, kamor si stopil, **porcelan**, ki je kar kričal po **slonu**, spominki s potovanj /.../. (*Rasputin in abeceda*, 85)

IB: Alles Inventar der Schefflerschen Bäckerwohnung im Kleinhammerweg beleidigte mich. Diese Zierdeckchen, wappenbestickten Kissen, in Sofaecken lauernden Käthe-Kruse-Puppen, Stofftiere, wohin man auch trat, **Porzellan**, das nach **einem Elefanten** verlangte, /.../. (*Rasputin und das ABC*, 109)

3.1.4.2.2.2 Tipologija frazeoloških prenovitev v IB

S frazeološkimi prenovitvami v Grassovih romanih se ukvarjata Schweizer (1978) in Burger (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 70–104).

Schweizer ugotavlja, da so frazeološke prenovitve pogoste v Grassovih prvih romanih: 108 primerov v romanu *Pločevinasti boben* (1959) in 59 primerov v romanu *Pasja leta* (1963). Prenavljajo se tako nestavčni (prevladujejo glagolski frazemi: *Pločevinasti boben* 83 primerov, *Pasja leta* 45 primerov) kot stavčni frazemi. Tipsko prevladujejo sobesedilne prenovitve. V poznejših delih število prenovitev upada: V *lokalni anesteziji* (1969) le štirje primeri, *Iz dnevnika nekega polža* (1972) in *List*

(1977) pa devet. Tipologijo prenovitev povzema po Kollerju (Koller 1977: 190–195). Razlikuje 18 tipov jezikovnih iger in jih deli v dve skupini: (1) znotrajbesednozvezna jezikovna igra (*»syntagma-internes Sprachspiel«*) in (2) zunajbesednozvezna jezikovna igra (*»syntagma-externes Sprachspiel«*). Med prenovitve uvršča vsako spremembo frazema ne glede na njeno funkcionalnost v besedilu, zato ne razlikuje med neprenovitvenimi modifikacijami in pravimi prenovitvami.

Burger zavrne Schweizerjevo dihotomijo in navaja 14 tipov frazeoloških prenovitev, ki jih imenuje modifikacije (*»Modifikationen«*). Zglede za prenovitve povzema po Schweizer, vendar pri poimenovanju nekaterih prenovitvenih tipov uporablja drugo terminologijo. Ne ločuje med neprenovitvenimi modifikacijami in pravimi prenovitvami.

3.1.4.2.2.1 Znotrajbesednozvezna jezikovna igra

Med znotrajbesednozvezne jezikovne igre so uvrščeni naslednji tipi:

- (1) eliptična raba frazemov (*»elliptischer Gebrauch von Idiomen«*);
- (2) zamenjava sestavine (*»Austausch eines Wortes«*);
- (3) razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema (*»Erweiterung des Nominalteils verbaler Idiome«*);
- (4) razširitev s tvorbo zloženek (*»Erweiterung durch Bildung von Komposita«*);
- (5) križanje frazemov (*»Idiom-Vermischung«*);
- (6) razcep (*»Abtrennung«*);
- (7) neobičajno pregibanje glagolskih frazemov (*»unübliche Flexion verbaler Idiome«*);
- (8) kontrastiranje (*»Kontrastierung«*);
- (9) prosta raba posameznih frazeoloških sestavin, namigovanje na frazeme (*»freie Verwendung einzelner Idiom-Elemente, Anspielung auf Idiome«*);
- (10) ekskurz: prenovitve pregovorov (*»Exkurs: Sprachspiel mit Sprichwörtern«*).⁹⁰

⁹⁰ V *Pločevinastem bobnu* ni dveh tipov: koordinacija z besedami, ki ne pripadajo frazemu (*»Koordinierung mit nicht zum Idiom gehörigen Wörtern«*) in trdilna varianta (*»Affirmative Variante«*). Skupaj pisani frazemi (*»Zusammengeschriebene Idiome«*) so obravnavani na str. 46/47.

3.1.4.2.2.1.1 Eliptična raba frazemov

Eliptična raba frazemov spada med sestavinske prenovitve (podtip Aa – izpust nepomenotvorne sestavine, podtip Ba – izpust pomenotvorne sestavine). Po Burgerju so to krajšanja (»*Verkürzungen*«).

Elipsa ne zadeva samo frazemov, ampak je v Grassovih romanih pomembno stilno sredstvo. Tako je v romanu *Pasja leta* in noveli *Mačka in miš* pogosto krajšanje stavkov zaradi večjega učinka (t. i. zamolk ali aposiopeza),⁹¹ bralec pa mora sam dopolniti, rešiti sporočilo. Grass o tem stilnem sredstvu pravi (cit. po Schweizer 1978: 17): »/.../ Posamostaljenje dobiva vedno večji obseg in s tem materialom moram kot pisatelj delati. /.../ npr. obstajajo stavki, v katerih je glagol izpuščen. Kdaj pa kdaj prepustim bralcu, da manjkajoč povedek izpolni sam, saj leži na dlani. In morda tudi težim k temu, da nemški jezik nekoliko okrajšam. /.../.«⁹²

Schweizer navaja le primer za podtip Aa (izpuščena je glagolska sestavina, pomenotvorna sestavina je ohranjena), podtipa Ba nima.

Primer:⁹³

- *frei/frisch von der Leber weg reden/sprechen* [prosto/sveže od jeter mimo govoriti] 'ganz offen, ohne Hemmungen sagen, was man denkt – odkrito, brez zavor povedati' (D 11) → *frich von der Leber Ø* [sveže od jeter Ø];
- *frei von der Leber weg reden* – *naravnost govoriti* 'odkrito, brez prikrivanja povedati svoje mnenje' (J), *frei/frisch von der Leber weg* – *kar naravnost, brez ovinkarjenja* (VNSS), *frei von der Leber weg sprechen* – *govoriti naravnost, brez ovinkov, odkrito* (NSS);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent spregovoriti odkrito (možnost prevoda s frazemom (*kdo*) *spregovoriti naravnost/brez ovinkov* 'brez prikrivanja, odkrito' SSKJ).⁹⁴

⁹¹ Zamolk ali aposiopeza »učinkovito zamolči konec misli, a ga da slutiti«. (Trdina 1958: 47.)

⁹² »/.../ Die Substantivierung nimmt immer größere Ausmaße an, und mit diesem Material muß ich als Schriftsteller arbeiten. /.../ es gibt zum Beispiel Sätze, in denen das Verbum weggelassen wird. Die Satzaussage fehlt, weil ich dem Leser bei einem angefangenen Satz dann und wann überlassen kann, die Satzaussage selber auszufüllen, weil sie auf der Hand liegt. Und vielleicht habe ich nebenbei den Ehrgeiz, die deutsche Sprache etwas zu verkürzen. /.../.«

⁹³ Najprej je navedena slovarska oblika IF (slovar D 11), sledijo izpis frazema iz IB (prenovljena oz. modificirana sestavina je podčrtana), izpis IF iz nemško-slovenskih slovarjev (J, VNSS, NSS – če frazema ni v katerem izmed slovarjev, se pojavi znak ×), prevod frazema IB v CB, besedilni prikaz (v IB je frazem označen krepko, v CB je frazem označen krepko, nefrazeološki ekvivalent je podčrtan).

⁹⁴ Primer je obravnavan tudi v poglavju *Kopičenje frazemov* na str. 75.

IB: Man versuchte, ins Gespräch zu kommen, schaffte es aber nicht, redete, trotz bester Absicht, an den eigentlichen Problemen vorbei, hätte sich gerne einmal Luft gemacht, hatte vor, mal richtig auspacken, wollte **frisch von der Leber**, wie einem ums Herz ist, aus voller Lunge, den Kopf aus dem Spiel lassen, die blutige Wahrheit, den nackten Menschen zeigen – konnte aber nicht. (*Im Zwiebelkeller*, 690)

CB: Poskušali so se uteči v pomenek, pa se jim nekako ni posrečilo, temveč so navzlic najboljši volji govorili mimo resničnih problemov; radi bi si enkrat že dali duška, imeli so v načrtu, da bodo navsezadnje vendarle enkrat pošteno pljunili v roke, hoteli so spregovoriti povsem odkrito, kakor je komu pri srcu, na vsa pljuča in pustiti glavo ob strani, pokazati krvavo resnico, golega človeka – pa niso in niso mogli. (*V Čebulji kleti*, 544)

3.1.4.2.2.1.2 Zamenjava sestavine

Zamenjava sestavine spada med sestavinske prenovitve (podtip Ab – zamenjava nepomenotvorne sestavine, podtip Bb – zamenjava pomenotvorne sestavine). Burger uporablja poimenovanje leksikalna substitucija (»*lexikalische Substitution*«). Schweizer navaja deset primerov, med katerimi so tudi neprenovitvene modifikacije, npr. *die Zeit totschiagen* [čas ubijati] 'seine Zeit [aus Langeweile] nutzlos verbringen – svoj čas [iz dolgočasje] nekoristno preživljati' (D 11) → *die Stunden totschiagen* [ure ubijati].⁹⁵

Primer:

– *gute Miene zum bösen Spiel machen* [dober obraz k zlobni igri narediti] 'etwas wohl oder übel hinnehmen, sich den Ärger nicht anmerken lassen – kaj dobro ali slabo prenašati, ne pokazati jeze' (D 11) → *gute Miene zur bösen Jimmymusik machen* [dober obraz k zlobni Jimmyjevi glasbi narediti];

– *gute Miene zum bösen Spiel machen* – skrivati svojo jezo (J), *eine gute Miene zum bösen Spiel machen* – mirno požreti kaj (VNSS), *gute Miene zum bösen Spiel machen* – ne kazati nevolje, molče požreti (NSS);

– v CB je nefrazeološki ekvivalent lepo se zadržati ob grdi jimmyjevski muziki.

IB: Er aber – /.../ – tanzte dennoch, wollte **gute Miene zur bösen Jimmymusik machen** und retten, was noch zu retten war. (*Die Tribüne*, 154)

CB: Löbsack pa se je kljub temu – /.../ – hotel zavrteti, hotel se je lepo zadržati ob tej grdi jimmyjevski muziki in rešiti, kar se je še dalo rešiti. (*Tribuna*, 120)

⁹⁵

Primer je predstavljen v poglavju *Modifikacija samostalniške sestavine* na str. 34.

3.1.4.2.2.1.3 Razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema

Samostalniška sestavina glagolskega frazema je razširjena s polnopomensko besedo iz sobesedila – razširjajoči del je pridevnik. Gre za skladijsko prenovitev (skladijska razširitev). Postopek se po Burgerju imenuje dodajanje pridevnika (»*Hinzufügung eines Adjektivs*«).

Schweizer navaja osem primerov in loči dva tipa:

(1) Tip A: pridevnik je pomensko povezan s samostalniško sestavino, kar povzroči, da se sestavina izloči iz frazeološke enote in postane vsebinsko povezana s sobesedilom, v ospredju je pomen proste besedne zveze.

Primer:

- *Holz sägen* [les žagati], *einen Ast durchsägen* [vejo prežagati] 'laut schnarchen – glasno smrčati' (D 11) → verschieden starke Bäume ansägen [različno debela drevesa zažagati];
- sägen – *vleči dreto* (VNSS), × (J, NSS);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent nažagovati različno debelo drevje.⁹⁶

IB: Sie merkte nicht, daß Matzerath und ihr Jan hinter vorgehaltenen Händen verschieden starke Bäume ansägten, /.../. (*Die Tribüne*, 141)

CB: Ni opazila, da Matzerath in njen Jan nažagujeta različno debelo drevje in si ga zaslanjata z rokami, /.../. (*Tribuna*, 110)

(2) Tip B: pridevnik in samostalniška sestavina sta pomensko nedružljiva.

Primer:

- *jmdm. einen [dicken] Strich durch die Rechnung machen* [komu [debelo] črto čez račun narediti] 'jmdm. ein Vorhaben unmöglich machen, es durchkreuzen – komu onemogočiti, preprečiti, prekrižati načrt' (D 11) → *jmdm. einen Strich durch die schweigsame Rechnung machen* [komu črto čez molčeč račun narediti];
- *jmdm. einen Strich durch die Rechnung machen* – *prekrižati račune komu* 'onemogočiti načrte komu' (J), *einen Strich durch die Rechnung machen* – *prekrižati račune* (VNSS), *jmdm. einen Strich durch seine Rechnung machen* – *račun prekrižati komu* (NSS);

⁹⁶

Glagol žagati ima tudi pomen 'rezko, monotono smrčati' (SSKJ).

– besedna zveza CB potegniti črto čez molčeče račune je dobesedni prevod IF; v CJ gre za dva frazema: *(kdo/kaj) napraviti črto (komu) (čez kaj) ' (kdo/kaj) onemogočiti (komu) (kaj) ' in *(kdo/kaj) prekrižati račune (komu) ' (kdo/kaj) preprečiti, onemogočiti (komu) (kaj) ' (SSKJ); možnost prevoda s skladenjsko prenovljenim frazemom *(kdo) prekrižati molčeče račune (komu)*.**

IB: Es gaben sich alle Mühe, nicht von Jan Bronski zu sprechen, bis **ich** ihnen **einen Strich durch die schweigsame Rechnung machte** und mit kindlich drolliger Mundstellung laut und mehrmals nach Oskars Onkel Jan rief. (*Die Ohnmacht zu Frau Greff tragen*, 393)

CB: Prizadevali so si na vse kriplje, da se ne bi pogovarjali o Janu Bronskem, dokler jim jaz nisem potegnil črte čez molčeče račune; otroško smešno sem nabral usta in na glas in večkrat zapovrstjo poklical Oskarjevega strica Jana. (*Z omedlevičnostjo h gospe Greffovi*, 310)

3.1.4.2.2.1.4 Razširitev s tvorbo zloženek

Gre za razširitev samostalniške sestavine frazema kot zloženke (»*Kompositum*«). Burger uporablja izraz determinativna zloženka (»*Determinativkomposition*«). Razširitev s tvorbo zloženek spada med skladenjske prenovitve. Schweizer navaja tri primere, ko je strukturno enaka aktualna beseda iz sobesedila (samostalniki) postavljena pred samostalniško sestavino in jo določa.

Primer:

- *jmdn. im Auge behalten/haben* [koga v očesu obdržati/imeti] 'jmdn. beobachten, in seinem weiteren Verlauf, bei den weiteren Aktivitäten verfolgen – koga opazovati, zasledovati pri nadaljnjem poteku, nadaljnjih aktivnostih' (D 11) → *jmdn. im Brillenauge*⁹⁷ *behalten* [koga v očalih + oko obdržati];
- *im Auge behalten* – *ne izgubiti iz oči*, opazovati (VNSS), *pred očmi imeti* (NSS), × (J);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent obdržati pred naočniki; možnost prevoda s sestavinsko prenovljenim frazemom *(kdo) ne izpustiti iz/izpred oči (koga) ' (kdo) neprestano gledati, nadzorovati (koga) ' (SSKJ) → *(kdo) ne izpustiti iz/izpred naočnikov/očal (koga)*.*

⁹⁷ Gre za zloženko tipa samostalnik + samostalnik. Ena izmed jezikovnotipoloških posebnosti nemščine v primerjavi s slovenščino je v bolj produktivnem tvorjenju zloženek. Gl. poglavje o prevajanju tvorjenk na str. 206–212.

IB: Erstaunlich war, daß der Igel während dieser Szene, die doch einige Zielsicherheit verlangte, seine Frau, die sich erhoben hatte und in der Nähe des rechten Fensters einen Faden ins Nadelöhr einzufädeln versuchte, **im Brillenauge behielt**. (*Der Igel*, 631)

CB: Presenetljivo je bilo, da je Jež med tem prizorom, ki je vendar zahteval nekaj zanesljive roke, ves čas obdržal pred naočniki svojo ženo, ki je bila vstala in v bližini desnega okna poskušala vdeti nit v uho šivanke. (*Jež*, 498)

3.1.4.2.2.1.5 Križanje frazemov

Burger uporablja izraz kontaminacija (»*Kontamination*«). Schweizer in Burger navajata en sam primer, in sicer gre za križanje dveh frazemov. Prenovitev je sestavljena iz nepomenotvornega dela (A_1) prvega frazema in pomenotvornega dela (B_2) drugega frazema (tip $A_1 - B_2$):

frazem₁:

- *alle[s] in einen Topf werfen* [vse v en lonec vreči] 'alle[s] gleich behandeln oder beurteilen, ohne auf die vorhandenen Unterschiede zu achten – vse enako obravnavati ali presojati brez upoštevanja prisotnih razlik' (D 11);
- *alles in einen Topf werfen* – *metati vse v en/isti koš* 'ne upoštevati razlik med stvarmi, problemi' (J), *alles in einen Topf werfen* – *dajati v isti lonec, v skupni lonec, metati vse v isti koš* (VNSS), × (NSS);

frazem₂:

- *etw. unter einen Hut bringen* [kaj pod klobuk spraviti] 'in Übereinstimmung, in Einklang bringen – uskladiti' (D 11);
- *unter einen Hut bringen* – *združiti* (VNSS), × (J, NSS);

križanje: *alles in einen Topf werfen*

B₁	–	A₁
<i>unter einen Hut bringen</i>		
B₂	–	A₂

alles in einen Hut werfen [vse v en klobuk vreči] → **A₁ – B₂**: pomen frazema₁ + pomen frazema₂;

- v CB je neprenovljeni frazem (*kdo*) *zmetati vse v en koš* '(kdo) ne upoštevati razlik med stvarmi, problemi' (SSKJ).

IB: /.../ – es wäre auch allzu einfach, könnte man **alles**, was Weiß trägt, **in einen Hut werfen**, in einen Schrank stecken, /.../. (*Im Kleiderschrank*, 650)

CB: /.../ – saj bi bilo tudi v resnici preveč preprosto, če bi mogel človek **vse**, kar je v belem, **zmetati v en koš**, potlačiti v eno omaro, /.../. (*V omari za obleko*, 513)

3.1.4.2.2.1.6 Razcep frazema

Schweizer navaja primer *sein Kreuz tragen* [svoj križ nositi] 'sein Leid tapfer ertragen – svojo žalost, trpljenje pogumno prenašati' (W) → *ein Kreuz, das man tragen müsse* [križ, ki ga je treba nositi], ki je obravnavan v poglavju o celovitih pretvorbah (gl. *Pooziraljenje (razcep frazema)* na str. 30/31).

3.1.4.2.2.1.7 Neobičajno pregibanje glagolskih frazemov

Primer (pretvorba glagolskega frazema v participialno konstrukcijo): glagolska sestavina *gehen* se spremeni v sedanji deležnik *gehend* (*Partizip Präsens – Partizip I*), kar ne vpliva na frazeološki pomen (gre za neprenovitveno skladiščno modifikacijo):

– *mit jmdm. durch dick und dünn gehen* [s kom skozi debelo in suho iti] 'jmdm. in allen Lebenslagen beistehen – komu stati ob strani v vseh življenjskih situacijah' (D 11)⁹⁸ → *durch dick und dünn gehenden* [skozi debelo in suho gredoča];

– *durch dick und dünn gehen* – *deliti dobro in zlo s kom* 'ostati pri kom v vseh njegovih težavah' (J), *durch dick und dünn* – skozi vse težave (VNSS), *chez drn in strn* (NSS);

– v CB je skladiščno nemodificirani frazem *(kdo) iti čez drn in strn* '(kdo) iti skozi vse težave', vendar je v SSKJ pri frazemu *(kdo) iti čez drn in strn/strm*⁹⁹ izpričan samo pomen 'ne po poti, naravnost čez kakršenkoli svet' (možnost prevoda s frazemom *(kdo) iti v ogenj* (za koga) '(kdo) vse žrtvovati za (čigavo) korist' – SSKJ).

⁹⁸ Duden razlaga, da se sestavina *dick* navezuje na nekdanji pomen *dicht* in dobesečno pomeni 'mit jmdm. durch dicht und dünn bewachsenes oder bewaldetes Terrain gehen' [s kom skozi gosto poraščen ali gozdnat teren iti].

⁹⁹ SSKJ navaja *iti čez drn in strm* 'ne po poti, naravnost čez kakršenkoli svet' (samostalniška sestavina *strm* s časovnozvrstnim kvalifikatorjem (*star.*) in pomenom 'strmina') in *iti čez drn in strn* 'ne po poti, naravnost čez kakršenkoli svet' (samostalniška sestavina *strn* s socialnozvrstnim kvalifikatorjem (*nar.*) in pomenoma 1. '(bela) žita', 2. 'strnišče').

IB: Wir kennen diese Szene aus betörend gut fotografierten Filmen, wenn es den Regisseuren einfällt, famos schauspielernde, feindliche Brüder zu fortan **durch dick und dünn gehenden**, noch tausend Abenteuer bestehenden Spießgesellen zu machen. (*Unterm Floß*, 32)

CB: Ta prizor poznamo iz slepeče lepo posnetih filmov, kadar se režiserji spomnijo in napravijo fantastično nastopajoča, sovražna si brata za tovariša, ki **gresta** v prihodnje složno **čez drn in strn** in poopravita še tisoč dogodivščin. (*Pod splavom*, 25)

3.1.4.2.2.1.8 Kontrastiranje

Pri Schweizer je kontrastiranje poseben prenovitveni tip, medtem ko ga Burger uvršča med prenovitev, ki jo imenuje kazalci v kontekstu (»*Verweise im Kontext*«). Z dvodelno konstrukcijo *wenn auch kein – so doch* [če že ne – pa saj]¹⁰⁰ se sestavina frazema kontrastivno povezuje z besedo, ki ni vezana na frazem. Sestavina frazema se osamosvoji in nastopi kot beseda v svojem slovarskem pomenu. Tip spada med sobesedilne prenovitve.

Primer (konstrukcija *wenn auch kein – so doch*):

– *aus etw. Kapital schlagen* [iz česa kapital kovati] 'aus etw. Gewinn, einen Vorteil ziehen – iz česa ustvarjati dobiček, korist' (D 11) → wenn auch kein Kapital, so doch meinen Lebensunterhalt zu schlagen [če že ne kapital, pa vsaj sredstva za preživljanje kovati];

– *Kapital schlagen aus etwas* – kovati kapital/dobiček iz (česa) (VNSS), izkoristiti kaj (NSS), × (J);

– v CB je neprenovljeni frazem (*kdo*) kovati kapital (iz česa), SSKJ navaja (*kdo*) kovati dobiček (iz česa) '(kdo) z določenim ravnanjem pripravljati, ustvarjati (kaj)'.

IB: /.../ ich sah mich fortan gezwungen, **aus** meinem Buckel, wenn auch kein Kapital, so doch meinen Lebensunterhalt zu schlagen. (*Madonna 49*, 604)

CB: /.../ poslej sem bil prisiljen **iz** svoje grbe, če že ne **kovati kapital**, pa vsaj dobivati toliko, kolikor je potrebno za življenje. (*Madona 49*, 476)

¹⁰⁰ Schweizer navaja še dva primera s konstrukcijama *zuerst – alsbald* [najprej – kmalu nato] in *zwar – dennoch* [sicer – vendarle].

3.1.4.2.2.1.9 Prosta raba posameznih frazeoloških sestavin, namigovanje na frazeme

Namigovanje na frazem spada med razstavljene prenovitve. Pri Burgerju ne gre za posebni prenovitveni tip, ampak ga samo omenja v posebnem poglavju o Grassu.

Po Schweizer (1978: 52) je pomembna kompetenca bralca (»*Leserkompetenz*«). Od bralca je namreč odvisno, če bo prepoznal avtorjevo namigovanje na frazem. Pogoji so, da mora fragmentarno rabljen frazem obstajati v bralčevem spominskem slovarju oz. je del splošnega besednega zaklada (»*allgemeiner Sprachschatz*«). Razlikuje tri oblike fragmentarne rabe frazema:

- (1) **tip A:** posamezne sestavine frazema so prosto rabljene, imajo funkcijo za celotni pomen frazema, zaporedje sestavin je takšno kot v frazemu (trije primeri);
- (2) **tip B:** frazem je v celoti preoblikovan, pojavljajo se posamezne sestavine, ampak ne v običajnem zaporedju (v *Pločevinastem bobnu* ni primera);
- (3) **tip C:** namigovanje na frazem kot mejni primer (štirje primeri).

Primer (tip A):

- *wie Kraut und Rüben* [kot zelenje in repa, kot zelje in repa]¹⁰¹ 'völlig ungeordnet, unordentlich – popolnoma neurejeno' (D 11) → *Kraut und Rüben* [zelenje/zelje in repa];
- *wie Kraut und Rüben* – vsevprek, križem kražem (VNSS), *die Kleider liegen wie Kraut und Rüben* – obleka leži vsa razmetana (NSS), × (J);
- V CB je nefrazeološki ekvivalent pisana šara.

IB: Was ich da fand, stellte **Kraut und Rüben** dar, stammte wohl zum guten Teil aus der Bücherkiste ihres Bruders Theo, /.../. (*Rasputin und das ABC*, 111)

CB: Kar sem našel pri nji, je sodilo bolj med pisano šaro in je skoraj gotovo v pretežni večini izviralo iz knjižnega zaboja njenega brata Thea, /.../. (*Rasputin in abeceda*, 86)

¹⁰¹ Duden 11 (str. 442) razlaga, da izvor frazema ni popolnoma jasen. Lahko se nanaša na podobo repišča, kjer je med spravilom pridelka naokoli ležala repa in odrezani repini listi (*das Kraut* = zel, zelenje), ali na enolončnico, kjer se skupaj kuhata zelje (*das Kraut* = zelje) in repa.

Primer (tip C):

- *jmdm. in die Wiege gelegt worden sein* [komu v zibelko položeno biti] 'jmdm. von Geburt an gegeben sein – komu biti dano od rojstva, prirojeno' (D 11) → *in die Wiege gelegt* [v zibelko položeno];
- *in die Wiege legen* – položiti v zibelko (VNSS), × (J, NSS);
- v CB se iz frazema (*kaj*) *biti v zibelko položeno (komu)* '(kdo) dobiti (kaj) v zgodnjih otroških letih' (SSKJ) izloči le sestavina *zibka*.

IB: Sie hatte mir, als Gegengewicht zu Matzeraths Wünschen, das mütterliche Versprechen einer Blechtrommel **in die Wiege gelegt**, auch hatte mir Mamas Schönheit dann und wann, /.../, als Trommelvorlage dienen können. (*Die Verjüngung zum Fußende*, 208/209)

CB: V utež proti Matzerathovim željam mi je že v **zibki** dala materinsko obljubo, da bom dobil pločevinasti boben, in njena lepota mi je tu pa tam kdaj, /.../, lahko služila za predlogo pri bobnanju. (*Zoženje proti znožju*, 162)

3.1.4.2.2.1.10 Ekskurz: prenovitve pregovorov

Mieder (1973), ki se ukvarja s pregovornimi frazemi v Grassovih treh romanih *Pločevinasti boben*, *Pasja leta* in *V lokalni anesteziji*, ugotavlja, da se pregovori, ki so bili pomembno stilno didaktično sredstvo v nemški literaturi 16. in 17. stoletja, še danes uporabljajo v moderni prozi, vendar se je njihova funkcija oz. funkcijska vrednost (»*Funktionswert*«) spremenila. Pri Grassu tako manjka poučnost, značilna za pregovor. Pregovori so v svojem vrednotenju, oceni pogosto enostranski, absolutni, zato Grass prenavlja njihov pomen in tako ironizira njihovo didaktičnost, poučnost.

Schweizer obravnava prenovitve pregovornih frazemov v posebnem poglavju (navaja sedem primerov) in ugotavlja, da podlegajo enakim prenovitvenim postopkom kot nestavčni frazemi.¹⁰²

Primer sestavinske prenovitve (zamenjava sestavine):

- *fragen kostet nichts* [vprašati nič ne stane] 'es ist besser, wenn man sich vorher Gewissheit verschafft – bolje je, če se prej prepričamo' (D 11) → *angucken kostet nicht* [gledati nič ne stane];
- × (VNSS, NSS, J);

¹⁰²Gl. primer v poglavju *Aktualizacijske spremembe časa in osebe frazema* na str. 49/50.

– v CB je nefrazeološki ekvivalent ogled nič ne stane (možnost prevoda sestavinske prenovitve IB s frazemom *vprašati ni greh* → gledati ni greh).

IB: »Besichtigen Sie doch mal die Villa. **Angucken kostet nichts**, Schwester!«
(*Am Atlantikwall oder es können die Bunker ihren Beton nicht loswerden*, 722)

CB: »Tak oglejte si vendar najino vilo. Ogled nič ne stane, sestra!«
(*Ob atlantskem zidu ali bunkerji se ne morejo znebiti betona*, 570)

Primer sestavljene prenovitve:

– *Wasser hat keine/keinen Balken* [voda nima tramov, hlodov] 'Wasser ist gefährlich, weil man darin untergehen und ertrinken kann – voda je nevarna, ker se lahko utopimo' (D 11) → *Wasser hat dennoch Balken* [voda ima vendarle tramove, hlode];

– × (VNSS, NSS, J);

– v CB je nefrazeološki ekvivalent vendar so bili v vodi še tramovi;¹⁰³

– zgled spada med sestavljene prenovitve, ki jih Schweizer ne navaja: v stavčnem pregovornem frazemu *das Wasser hat keine Balken* je sestavina *keine* zamenjana z *dennoch* (sestavinska prenovitev). Na novo vstavljena sestavina se neposredno nanaša na vsebino, v kateri stoji frazem. Leksikalizirana oblika pregovora *das Wasser hat keine Balken* ne ustreza begu Koljaiczka čez lesene splave, s hloda na hlod, tako da se lahko za to situacijo uresniči le prenovljeni pregovor *Wasser hat dennoch Balken* (sobesedilna prenovitev – predbesedilne prvine: die Flöße, schwankende Flächen, ein ungehobeltes Parkett, von Langholz zu Langholz, Hölzer).

IB: /.../ und floh, floh über die Flöße, floh über weite, schwankende Flächen, barfuß über ein ungehobeltes Parkett, von Langholz zu Langholz Schichau entgegen, wo die Fahnen lustig im Winde, über Hölzer vorwärts, wo etwas auf Stapel lag, **Wasser hat dennoch Balken**, /.../.
(*Unterm Floß*, 33)

CB: /.../ in zbežal, zbežal čez splave, zbežal čez široke, zibajoče se ploskve, bos po nepooblanem parketu, s hloda na hlod proti Schichauu, kjer so zastave veselo vihrale v vetru, po lesu naprej tja čez, kjer je bilo nekaj pripravljeno za splavitev, vendar so bili v vodi še tramovi, /.../.
(*Pod splavom*, 28)

¹⁰³ V CJ obstaja stavčni frazem (vsakdanji izrek) *vino nima kosti, ali je že marsikomu kosti polomilo* (Fida), vendar ga ni možno, niti kot sestavinsko prenovljenega, npr. voda nima kosti, vstaviti v sobesedilo.

3.1.4.2.2.2.2 Zunajbesednozvezna jezikovna igra

Med zunajbesednozvezne jezikovne igre so uvrščeni naslednji tipi:

- (1) sopomenska ponovitev (»*synonymische Wiederaufnahme*«);
- (2) ekvivalentni dvojni pomen frazemov (»*äquivalente Doppelbedeutung von Idiomen*«);
- (3) aktualizacija dobesednega pomena (»*Aktualisieren der wörtlichen Bedeutung*«);
- (4) metajezikovno nanašanje na frazem (»*metasprachlicher Bezug auf das Idiom*«);
- (5) sintagmatsko nezdružljivo povezani frazemi (»*syntagmatisch unverträglich verknüpfte Idiome*«);
- (6) kopičenje frazemov (»*Häufung von Idiomen*«).

3.1.4.2.2.2.2.1 Sopomenska ponovitev

Schweizer povzema izraz po Kollerju (1977: 193) in ugotavlja, da je sopomenska ponovitev pri Grassu najpogostejši prenovitveni tip (23 primerov). Loči tri glavne oblike in dva različna učinka:

- (1) **tip A:** sestavina frazema se v sobesedilu dobesedno ponovi in nastopa kot beseda v svojem slovarskem pomenu;
- (2) **tip B:** beseda v sobesedilu je pomensko blizu dobesednemu pomenu sestavine frazema ali celovitemu pomenu frazema (Koller 1977: 182 uporablja izraz pomenska ekvivalenca – »*semantische Äquivalenz*«);
- (3) **tip C:** podoba frazema se nadaljuje kot stvarno mišljena; gre za ponovitev celotnega izraza;

učinek (a): v ospredju je namigovanje na dobesedni pomen, frazeološki pomen je v ozadju;

učinek (b): v ospredju je namigovanje na frazeološki pomen, dobesedni pomen je v ozadju.

Za Burgerja so to kazalci v kontekstu, med katere uvršča postopke, s katerimi je frazem povezan z enim ali več sobesedilnimi prvinami. Gre za anaforične in kataforične kazalce, za sopomenke in protipomenke v okolici frazema. Sopomenska ponovitev spada k sobesedilnim prenovitvam.

Primer za tip A, učinek (b):

- den Ton *angeben* [ton dati, določiti] 'bestimmen, was geschieht – določiti, kaj se bo zgodilo' (D 11) ⇒ pobesedilo: den Ton [ton];
- *den Ton* *angeben* – *imeti glavno besedo* 'biti vodilen' (J), dajati ton (VNSS), odločati, *glavno besedo imeti* (NSS);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent dati ton.

IB: Ernst gesammelt schweben die kleinen Griffe zu seiten des Kopfes, immer bereit, niederzufallen, den Ton *anzugeben*. Welchen Ton? Den Trommelton! (*Das Fotoalbum*, 69)

CB: Drobne peščice so resno zbrane in plavajo na obakraj glave, ves čas pripravljene, da se spustijo in dajo ton. Kakšen ton? Na bobnu! (*Album fotografij*, 54)

Primer za tip B, učinek (a):

- predbesedilo: groß [velik] ⇒ großer Bahnhof [velika železniška postaja] 'festlicher Empfang – slovesen sprejem' (D 11);
- *großer Bahnhof* – velik sprejem, slavnostni sprejem (VNSS), × (NSS, J);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent velik protokol.

IB: Man wird schließlich nicht müde, die Existenzberechtigung eines großen und kleinen ABC durch einen großen und kleinen Katechismus, durch ein großes und kleines Einmaleins zu belegen, und bei Staatsbesuchen spricht man, je nachdem wie groß der Aufmarsch dekorierten Diplomaten und Würdenträger ist, von einem **großen** oder kleinen **Bahnhof**. (*Rasputin und das ABC*, 104)

CB: Navsezadnje se zlepa ne trudimo dokazovati, da je upravičen obstoj velike in male abecede že z velikim in malim katekizmom, z veliko in malo poštevanko, saj še pri obiskih državnikov govorimo o velikem in malem protokolu v skladu s tem, kolikšen je zbor okolajanih diplomatov in dostojanstvenikov. (*Rasputin in abeceda*, 81)

Primer za tip C, učinek (b):

- *einer Sache auf den Grund gehen/kommen* [stvari do dna iti/priti] 'den Sachverhalt klären/die wahren Ursachen einer Sache herausfinden – razjasniti dejansko stanje/odkriti prave vzroke' (D 11) ⇒ pobesedilo: dem Alkohol [alkoholu], ein halbvolltes Gläschen Machandel [pol kozarčka brinovca];

- *einer Sache auf den Grund kommen* – *priti stvari do dna* 'spoznati prave vzroke' (J), *einer Sache auf den Grund gehen* – *iti/priti (nečemu) do dna* (VNSS), *einer Sache auf den Grund kommen* – *do dna priti čemu*, temeljito preučiti kaj (NSS);
- v CB je sobesedilno prenovljeni frazem (*kdo*) *priti do dna* (*čemu*) '(kdo) spoznati, razrešiti (kaj)' ⇒ pobesedilo: alkoholu, pol šilca brinovca.

IB: Er trank, weil **er allen Dingen auf den Grund ging**, so auch dem Alkohol. Niemand hat Gregor Koljaiczek zu Lebzeiten ein halbvolltes Gläschen Machandel stehenlassen sehen. (*Falter und Glühbirne*, 44)

CB: Pil je, ker je hotel **priti** vsaki stvari **do dna**, in tako tudi alkoholu. Nihče ni videl Gregorja Koljaiczka, da bi bil, dokler je bil živ, pustil tudi pol šilca brinovca nepopitega. (*Metulj in žarnica*, 35)

3.1.4.2.2.2.2 Ekvivalentni dvojni pomen frazemov

Schweizer navaja štirinajst primerov, kjer je celotna besedna zveza enkrat frazem, drugič prosta besedna zveza. Burger uporablja poimenovanje polisemantizacija (»*Polysemantisierung*«) in postopek uvršča med kazalce v kontekstu. Gre za sobesedilno prenovitev.

Primer:

- *jmdn. sitzen lassen* [koga sedeti pustiti] 'jmdn. im Stich lassen – koga pustiti brez pomoči, podpore' (D 11) → (a) prostobesednozvezno, dobessedno branje 'jmdn. sitzen lassen' + (b) frazeološko branje 'jmdn. im Stich lassen';
- *sitzenlassen*, *sitzen lassen* – zapustiti, *pustiti na cedilu* (VNSS 2001), (NSS), × (J);
- v CB je neprenovljeni frazem (*kdo*) *pustiti na cedilu* (*koga*) 'brez pomoči, podpore' (SSKJ).

IB: Da erhob sich Schwester Gertrud, /.../, drängte sich hochrot, überall anstoßend zwischen Stühle und Tische in Richtung Toilette, neben der Kasse. Sie kam nicht wieder. Der Tatsache, daß sie vorm Weggehen mit langem Schluck ihr Kaltgetränkglas geleert hatte, durfte ich entnehmen, daß Glasaustrinken Abschied bedeutet: Schwester Gertrud **ließ** mich **sitzen**. (*Fortuna Nord*, 595)

CB: Tedaj je sestra Gertruda vstala, /.../, se rdeča kakor kuhan rak prerivala med stoli in mizami proti stranišču zraven blagajne in se ob vse zadevala. Ni je bilo več nazaj. Ker je pred odhodom v dolgem požirku do dna popila hladno pijačo, smem sklepati, da pomeni slovo, če kdo izprazni kozarec: sestra Gertruda me **je pustila na cedilu**. (*Fortuna Nord*, 469)

3.1.4.2.2.2.3 Aktualizacija dobesednega pomena

Schweizer navaja osem primerov, kjer je v ospredju pomen proste besedne zveze, frazeološki pomen je v ozadju. Gre za sobesedilno prenovitev.

Primer:

- *jmdm., einer Sache die Stirn bieten* [komu, čemu čelo ponuditi] 'jmdm., einer Sache furchtlos entgentreten – komu, čemu neustrašno nasprotovati, upirati se' (D 11);
- *jmdm. die Stirn bieten – postaviti se po robu komu* 'upreti se komu' (J), *die Stirn bieten – postaviti se po robu (čemu/komu)* (VNSS), *einer Gefahr die Stirn bieten – nevarnosti se po robu postaviti* (NSS);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent čelo prenašati.

IB: Wir knickten, falten, zerschnitten mit Scheren, die wir eigens zu diesem Zweck immer bei uns trugen, die Bildchen. Wir setzten ältere und neuere Konterfeie zusammen, gaben uns einäugig, dreiäugig, beohrten uns mit Nasen, sprachen oder schwiegen mit dem rechten Ohr und **boten** dem Kinn **die Stirn**. (*Das Fotoalbum*, 60)

CB: Sličice sva mečkala, pregibala in jih strigla s škarjami, ki sva jih samo zato zmeraj nosila pri sebi. Sestavljala sva starejše in novejše posnetke, se delala enooka, trioka, nadomeščala ušesa z nosovi, govorila ali molčala z desnim ušesom in čelo prenašala na brado. (*Album fotografij*, 46)

3.1.4.2.2.2.4 Metajezikovno nanašanje na frazem

Gre za tri primere, kjer Grass sam razmišlja o možnem dvojnem branju frazemov in to v besedilu tudi eksplicitno izrazi z leksikalnimi sredstvi *gewissermaßen – tako rekoč*, *sozusagen – tako rekoč*, *wortwörtlich – dobesedno* (VNSS), *wie man so sagt* [kot se tako reče] itd.¹⁰⁴ Postopek uzaveščanja frazeološkega v frazemu (»*Phraseologische des Phraseologismus bewußt zu machen*«) imenuje Burger metajezikovni komentar oz. pojasnilo (»*metasprachliche Kommentierung*«).¹⁰⁵

¹⁰⁴ Metajezikovno funkcijo imajo tudi grafična sredstva (frazem je med narekovaji).

¹⁰⁵ Kržišnik (1994b: 122) uporablja poimenovanje navodilo za branje. Navodilo za branje imenuje »taka jezikovna sredstva, ki omogočajo, da pri večpomenskih jezikovnih enotah izberemo sporočevalnemu namenu ustrezen pomen. Pri frazemih, ki imajo homonimno prosto besedno zvezo, pa bi po analogiji morali določiti, katerega od obeh pomenov (dobesednega ali frazeološkega) naj izberemo za pravilno razumevanje besedila.«

Kržišnik tega prenovitvenega tipa, ki ga lahko uvrstimo med sobesedilne prenovitve, ne navaja.

Primer: Grass razmišlja o možnem dvojnem pomenu frazema z nedružljivimi sestavinami *etw. vom Zaun brechen* [kaj s plota, ograje odlomiti] in to v besedilu eksplicitno izrazi z leksikalnim sredstvom der Redensart recht zu geben [reklu pritrditi]. Komični učinek ustvari izrecno namigovanje na nesorazmerje med dobesednim in frazeološkim pomenom. Avtor opisuje, kako je mojster s plota odlomil letev in brez razloga pretepel Koljaiczka. Na dobesedno razumevanje namigujejo predbesedilne (Streit, Zaun) in pobesedilne prvine (eine weiße und eine rote Latte aus dem Zaun brechen). Gre za metajezikovno in sobesedilno prenovitev:¹⁰⁶

- *etw. vom Zaun brechen* [kaj s plota, ograje odlomiti] 'etw. (eine Auseinandersetzung, einen Streit) beginnen, provozieren – kaj (spor, prepir) začeti, izzvati' (D 11);
- *einen Streit vom Zaun brechen* – namerno izzvati/izenada začeti prepir (VNSS), *etwas vom Zaune brechen* – *iz trte izviti kaj* (NSS), × (J);
- v CB je neučinkovito metajezikovno pojasnilo pregovor, ki pravi in skladiščno modificirani frazem (*kdo*) *iz trte zviti* (*kaj*) '(kdo) izmisliti si (*kaj*)'¹⁰⁷ → (*kaj/bit*) *iz trte izvit* 'izmišljen, neresničen, neutemeljen' (SSKJ).

IB: Weil er, der eine Zeitlang die Flößerei aufgegeben, in einer Sägemühle bei Schwetz gearbeitet, dort Streit mit dem Sägemeister wegen eines von Koljaiczeks Hand aufreizend weißbrot gestrichenen Zaunes bekommen hatte. Gewiß um der Redensart recht zu geben, die da besagt, man könne einen Streit **vom Zaune brechen**, brach sich der Sägemeister je eine weiße und eine rote Latte aus dem Zaun, zerschlug die polnischen Latten auf Koljaiczeks Kaschubenrücken zu soviel weißbrotem Brennholz, /.../. (*Unterm Floß*, 26)

CB: Ker je za nekaj časa pustil splavarjenje, delal na žagi pri Schwetzu in se tam sporekel z žagarjem zaradi plotu, ki je bil s Koljaiczko roko kričeče belo-rdeče pobarvan. In gotovo si je žagarski mojster samo zato, da bi dokazal, da je pregovor, ki pravi, da je mogoče spor **iz trte zviti**, pravilen, ulomil po eno belo in eno rdečo letev iz plotu, razbil poljski letvi na Koljaiczkovem kašubskem hrbtu na toliko belo-rdečega podnetka, /.../. (*Pod splavom*, 20)

¹⁰⁶ Primer pogosto navajajo in analizirajo avtorji, ki se ukvarjajo s prevajanjem frazemov (prim. Burger, Jaksche 1973: 103, Mrazović 1982: 362/363).

¹⁰⁷ Gl. primer 2 v poglavju *Prehod iz ene besedne vrste v drugo* na str. 36/37.

3.1.4.2.2.2.5 Sintagmatsko nezdružljivo povezani frazemi

V petnajstih primerih je spremenjena (zunanja) strukturno-pomenska povezovalnost frazema. Burger uporablja izraz kršitev semantičnih pogojev (»*Verletzung der semantischen Selektionsbedingungen*«). Gre za povezovalnostno prenovitev.

Primer:

- (raba z glagoli verschwinden, sich davonmachen itd.) *sang- und klanglos* [(izginiti, odpraviti se) brez petja in zvenenja, zvoka] 'ohne Aufhebens – brez hrupa, cirkusa' (D 11) → (tropfen) *sang- und klanglos* [(kapljati) brez hrupa, potihem];
- *sang- und klanglos* – ne da bi vzbudil pozornost (J), čisto potihem, neopazno (VNSS), × (NSS);
- v CB je nefrazeološki ekvivalent izkapljati se brez pesmi in petja (možnost prevoda s frazemom *brez duha in sluha*; SSKJ navaja (*kdo*) *izginiti brez duha in sluha* 'neznano kam, brez sledu', v Fidi je 5-krat *ni ne duha ne sluha* (o čem)).

IB: Die Marienkirche brannte von innen nach außen und zeigte Festbeleuchtung durch Spitzbogenfenster. Die restlichen, noch nicht evakuierten Glocken von Sankt Katharinen, Sankt Johann, Sankt Brigitten, Barbara, Elisabeth, Peter und Paul, Trinitatis und Heiliger Leichnam schmolzen in Turmgestühlen und tropften sang- und klanglos.
(*Die Ameisenstraße*, 512)

CB: Marijina cerkev je gorela od znotraj navzven in razkazovala praznično razsvetljavo skozi okna na šilasti lok. Preostali zvonovi, kar jih še niso odpeljali na varno, pri sveti Katarini, pri svetem Janezu, pri sveti Brigiti, Barbari, Elizabeti, pri svetem Petru in Pavlu, pri sveti Trojici in pri svetem Telesu, so se stopili v zvonikih in se brez pesmi in petja izkapljali.
(*Cesta mravljincev*, 403)

3.1.4.2.2.2.6 Kopičenje frazemov

Kopičenje, nizanje tako nespremenjenih kot spremenjenih frazemov na ozkem besedilnem prostoru ne vpliva na obliko in pomen frazema, ampak povzroči večjo stilno opaznost. Kopičenje je torej modifikacija in ne prenovitev.

Primer:¹⁰⁸ gre za kopičenje nespremenjenih (a, d) in spremenjenih frazemov (b, c, č). Po Schweizer je cilj takega kopičenja frazemov karakterizacija določenega obnašanja, mišljenja ali opis določene situacije:

¹⁰⁸

Primer je obravnavan tudi v poglavju *Elipsična raba frazemov* na str. 60/61.

- (a) – *sich Luft machen* [zrak si narediti] (Schweizer), *seinem Ärger* o. Ä. *Luft machen* [svoji jezi ipd. zrak narediti] 'seinen Ärger/Kummer o. Ä. mitteilen, sich aussprechen, sich beschweren – izraziti svojo jezo/žalost' (D 11);
 – *seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen* – *dati si duška* (VNSS), *seinem Zorn Luft machen* – *jezi dati duška* (NSS),¹⁰⁹ × (J);
 – v CB je frazem (*kdo*) *dati si duška*;
- (b) – *frei/frisch von der Leber weg reden/sprechen* [prosto/sveže od jeter mimo govoriti] 'ganz offen, ohne Hemmungen sagen, was man denkt – odkrito, brez zavor povedati' (D 11) → *frich von der Leber* Ø [sveže od jeter Ø];
 – *frei von der Leber weg reden* – *naravnost govoriti* 'odkrito, brez prikrivanja povedati svoje mnenje' (J), *frei/frisch von der Leber weg* – *kar naravnost, brez ovinkarjenja* (VNSS), *frei von der Leber weg sprechen* – *govoriti naravnost, brez ovinkov, odkrito* (NSS);
 – v CB je nefrazeološki ekvivalent spregovoriti povsem odkrito;
- (c) – *reden, wie einem ums Herz ist* [govoriti, kot je komu pri srcu] (Schweizer), *sprechen Sie, wie es Ihnen ums Herz ist* [govorite, kot vam je pri srcu] 'sagen Sie offen, was Sie fühlen – povejte odkrito, kaj čutite' (W) → Ø *wie einem ums Herz ist* [Ø kot je komu pri srcu];
 – × (VNSS, NSS, J);
 – v CB je frazem (*kdo*) *povedati/spregovoriti, kako mu je pri srcu* '(kdo) povedati, kako se počuti, kaj čuti';
- (č) – *aus voller Lunge singen/schreien* [iz polnih pljuč peti/kričati] 'sehr laut singen/schreien – zelo glasno peti/kričati' (D 11) → *aus voller Lunge* Ø;
 – *aus voller Lunge singen/schreien* – (*kričati/peti*) *na vse grlo* (VNSS), *aus voller Lunge* – *na ves glas, na vse grlo* (NSS),¹¹⁰ × (J);
 – v CB je prenovljeni frazem (*kdo*) *zavpiti na vsa pljuča* 'zelo' (SSKJ) → Ø *na vsa pljuča*;
- (d) – *jmdn., etw. aus dem Spiel lassen* [koga/kaj iz igre pustiti] 'jmdn., etw. nicht in eine Angelegenheit o. Ä. hineinziehen – koga/česa ne vmešavati, vpletati v zadevo' (D 11);

¹⁰⁹ SSKJ navaja (*kdo*) *dati duška svoji jezi, veselju* '(kdo) sproščeno izraziti svojo jezo, veselje'. Čustva (jeza, skrb, veselje, žalost itd.) niso sestavina frazema (*kdo*) *dati si duška*, ampak sestavina pomena '(kdo) sprostiti čustveno energijo v zvezi (s čim)'.

¹¹⁰ Gre za glagolski frazem *kričati/vpiti/dreti se (...)* iz vsega grla/na vse grlo.

- *aus dem Spiel lassen* – *pustiti ob strani*, ne vpletati (VNSS), *jemanden aus dem Spiel lassen* – ne računati na koga (NSS), × (J);
- v CB je frazem *(kdo) pustiti ob strani (kaj)* '(kdo) ne upoštevati, ne ozirati se (na kaj)' (SSKJ).

Na mestu nefrazeoloških izrazov (prosta besedna zveza in idiomatski tvorjenki) v IB so v CB frazemi:

trotz bester Absicht [kljub najboljšemu namenu] – *pri/kljub/navzlic najboljši volji* 'kljub veliki pripravljenosti' (SSKJ);

vorbeireden [mimo govoriti] – *(kdo) govoriti mimo* '(kdo) oddaljevati se od teme, predmeta' (SSKJ);

auspacken [vse povedati, izdati] – *(kdo) pljuniti v roke* '(kdo) z vnemo, prizadevnostjo (začeti) delati' (SSKJ).

IB: Man versuchte, ins Gespräch zu kommen, schaffte es aber nicht, redete, trotz bester Absicht, an den eigentlichen Problemen vorbei, **hätte sich** gerne einmal **Luft gemacht**, hatte vor, mal richtig auszupacken, wollte **frisch von der Leber, wie einem ums Herz ist, aus voller Lunge**, den Kopf **aus dem Spiel lassen**, die blutige Wahrheit, den nackten Menschen zeigen – konnte aber nicht. (*Im Zwiebelkeller*, 690)

CB: Poskušali so se uteči v pomenek, pa se jim nekako ni posrečilo, temveč **so navzlic najboljši volji govorili mimo** resničnih problemov; radi **bi si** enkrat že **dali duška**, imeli so v načrtu, da **bodo** navsezadnje vendarle enkrat pošteno **pljunili v roke**, hoteli so spregovoriti povsem odkrito, kakor **je komu pri srcu, na vsa pljuča** in **pustiti** glavo **ob strani**, pokazati krvavo resnico, golega človeka – pa niso in niso mogli. (*V Čebulji kleti*, 544)

3.1.4.2.2.3 Frazem kot besedilotvorni princip (Burger)

Frazem kot besedilotvorni princip (*»Phraseologismus als textstrukturierendes Prinzip«*) navaja Burger kot mejni in ekstremni primer modifikacije.¹¹¹ Gre za tehniko razvijanja besedila iz enega frazema. Postopek je značilen za Grassa. Tako lahko večino njegovih del razumemo kot razgrinjanje v naslovu nakazanega frazema. Tudi

¹¹¹ Gre za primere, ko posamezne besede, besedne zveze vzbujajo asociacije na določen frazem. Funkcionalnost take prenovitve je odvisna od bralca: če je sposoben vzpostaviti asociativno povezavo med besedo, besedno zvezo in frazemom je taka prenovitev funkcionalna, če ne, prenovitev ne obstaja.

Fischer (1967: 377) in Enzensberger (cit. po Schweizer 1978: 7) ugotavljata, da nekateri naslovi Grassovih del izvirajo iz frazeološkega jezika ali so v njegovem asociacijskem krogu. Naslov romana *Die Blechtrommel* spominja na frazema *einem ins Gewissen trommeln* [komu v vest bobnati] '(kdo) prigovarjati (komu); (kdo) resno govoriti (s kom)'¹¹² in *Blech reden* [pločevinasto govoriti] 'govoriti neumnosti' (W). Novela *Katz und Maus* na *mit jmdm. Katz und Maus spielen* [s kom mačko in miš se igrati] '(kdo) držati v negotovosti (koga), pustiti (koga) dolgo čakati na [navsezadnje vendarle negativno] odločitev' (D 11). Roman *Hundejahre* na *auf den Hund kommen* – *priiti na psa* '(kdo) finančno, materialno propasti; priiti v težek, neprijeten položaj' (SSKJ).

3.1.4.2.2.3 Tipologija frazeoloških prenovitev v CB in IB – primerjava

3.1.4.2.2.3.1 Enostopenjske prenovitve

3.1.4.2.2.3.1.1 Znotrajfrazemske prenovitve

K znotrajfrazemskim prenovitvam spadajo naslednji tipi Schweizerjevih znotrajbesednozveznih jezikovnih iger:

(1) sestavinske prenovitve:

- (a) eliptična raba frazemov: Schweizer navaja samo primer za izpust glagolske sestavine (podtip Aa), podtipa Ba ne navaja (v CB je podtip Aa);
- (b) skupaj pisani frazemi (pravopisna prenovitev);
- (c) zamenjava sestavine: Schweizer navaja primere, ki spadajo v podtip Bb (zamenjana je celotna pomenotvorna sestavina), podtipa Ab ne navaja (v CB sta podtipa Ab in Bb);

(2) skladijske prenovitve:

- skladijske razširitve sestavin/e/ z aktualnimi besednimi prvinami iz sobesedila:
 - (a) koordinacija z besedami, ki ne pripadajo frazemu: Schweizer navaja primere iz romanov *Pasja leta* in *List* (prenovitev je v CB);

¹¹² Duden 11 navaja *jmdm. ins Gewissen reden* [komu v vest govoriti] 'ernst und eindringlich mit jmdm. reden, um ihn zu einer Änderung seines missbilligten Verhaltens zu bewegen – resno in roteče govoriti (s kom) z namenom, da (kdo) spremeni vedenje, obnašanje'; *jmdm. ins Gewissen reden* – prigovarjati (VNSS), resno govoriti s kom (NSS).

- (b) razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema (prenovitev je v CB);
- (c) razširitev s tvorbo zloženk (prenovitve ni v CB);
- aktualizacijske spremembe časa in osebe frazema:
 - (č) trdilna varianta: Schweizer navaja samo primer iz romana *Pasja leta*;
 - (d) prenovitve pregovorov.

3.1.4.2.2.3.1.2 Zunajfrazemske prenovitve

K zunajfrazemskim prenovitvam spadajo naslednji tipi Schweizerjevih znotraj- in zunajbesednozveznih jezikovnih iger:

- (1) sobesedilne prenovitve (v IB 51, v CB 23 primerov):
 - (a) kontrastiranje (3 primeri): Schweizer ga uvršča med znotrajbesednozvezno jezikovno igro;
 - (b) sopomenska ponovitev (23 primerov);
 - (c) ekvivalentni dvojni pomen frazemov (14 primerov);
 - (č) aktualizacija dobesečnega pomena (8 primerov);
 - (d) metajezikovno nanašanje na frazem (3 primeri): Kržišnik tipa ne navaja;
- (2) povezovalnostne prenovitve: sintagmatsko nezdružljivo povezani frazemi (v IB 15, v CB 27 primerov).

V IB prevladujejo sobesedilne prenovitve (sopomenska ponovitev je pri Grassu najpogostejši prenovitveni tip), sledijo jim povezovalnostne, v CB pa je stanje obratno.

3.1.4.2.2.3.2 Večstopenjske prenovitve

- (1) sestavljene prenovitve: Schweizer tipa ne navaja;
- (2) razstavljene prenovitve: ta prenovitveni tip imenuje Schweizer namigovanje na frazeme in ga uvršča med znotrajbesednozvezno jezikovno igro.

3.1.4.2.2.3.3 Križanja

Schweizer uvršča frazeološka križanja med znotrajbesednozvezno jezikovno igro. V IB in CB je en primer.

3.1.4.2.2.3.4 Neprenovitvene modifikacije

Tako Schweizer kot Burger ne ločujeta med neprenovitvenimi modifikacijami in pravimi prenovitvami. K neprenovitvenim modifikacijam lahko uvrstimo neobičajno pregibanje glagolskih frazemov (po Schweizer znotrajbesednozvezna jezikovna igra) ter kopičenje frazemov (po Schweizer zunajbesednozvezna jezikovna igra).

3.1.4.2.2.3.5 Dopustne pretvorbe

Primer za razcep frazema (poozirajenje), ki ga Schweizer uvršča med znotrajbesednozvezno jezikovno igro, spada k dopustnim (celovitim) pretvorbam.

Tabela 2

Tipologija frazeoloških prenovitev po Kržišnik (2005a), Schweizer (1978) in Burger, Buhofer, Sialm (1982) – primerjava

Frazeološke prenovitve in neprenovitvene modifikacije (Kržišnik 2005a)	Jezikovna igra (» <i>Sprachspiel</i> «) × (Schweizer 1978)	Modifikacije (» <i>Modifikationen</i> «) × (Burger, Buhofer, Sialm 1982)
Enostopenjske prenovitve 1. Znotrajfrazemske • sestavinske ⇨ • skladenjske ~ skladenjske razširitve ⇨	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - eliptična raba frazemov - skupaj pisani frazemi - zamenjava sestavine - koordinacija z besedami, ki ne pripadajo frazemu - razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema - razširitev s tvorbo zloženek	- krajšanja - × - leksikalna substitucija - × - dodajanje pridevnika - determinativna zloženka

~ aktualizacijske spremembe časa, naklona, osebe ⇨	- trdilna varianta - ekskurz: prenovitve pregovorov	- zamenjava trdilnost ⇨ zanikanost - ×
2. Zunajfrazemske • sobesedilne ⇨ • sobesedilne ⇨ - × • povezovalnostne ⇨	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - kontrastiranje Zunajbesednozvezna jezikovna igra - sopomenska ponovitev - ekvivalentni dvojni pomen frazemov - aktualizacija dobeseznega pomena - metajezikovno nanašanje na frazem - sintagmatsko nezdružljivo povezani frazemi	- kazalci v kontekstu - kazalci v kontekstu - kazalci v kontekstu (polisemantizacija) - × - metajezikovni komentar - kršitev semantičnih pogojev
Večstopenjske prenovitve • sestavljene prenovitve ⇨ • razstavljene prenovitve ⇨	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - × - namigovanje na frazeme	- × - namigovanje na frazem pri Grassu (ni posebni prenovitveni tip)
Frazeološka križanja	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - križanje frazemov	- kontaminacija
Neprenovitvene modifikacije • skladenjske modifikacije ⇨	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - neobičajno pregibanje glagolskih frazemov	- ×

- ×	Zunajbesednozvezna jezikovna igra - kopičenje frazemov	- kopičenje frazemov
Dopustne pretvorbe - razcep frazema	Znotrajbesednozvezna jezikovna igra - razcep	- razcep
- ×	- ×	- frazem kot besedilotvorni princip

3.1.5 Delitev frazemov po obliki

Pri primerjavi prevodov frazemov CB in IB je znotraj popolne, delne, ničte ekvivalence in kompenzacije smiselno razlikovanje frazemov na **nestavčne** (besednozvezne) in **stavčne**.¹¹³

3.1.5.1 Nestavčni frazemi v CB in IB

Nestavčni frazemi, ki imajo v stavku vlogo stavčnega člena, se vzporedno z besednimi vrstami delijo na **glagolske** (v CB in IB so glagolski frazemi najobsežnejša oblikovno-pomenska skupina), npr. *(kdo) priti na psa – auf den Hund kommen*, **prislovne**, npr. *črno na belem – schwarz auf weiß*, **pridevniške**, npr. *(kdo/bit) trdoživ kakor mačka – zäh wie eine Katze* in **samostalniške**, npr. *kamen spotike – der Stein des Anstoßes*.

3.1.5.1.1 Minimalni frazemi

V CB in IB se pojavljajo minimalni frazemi, t. i. fonetične besede (Kržišnik 2004a: 200), npr. *pri priči* 'brez odlašanja, takoj' (SSKJ), *na smrt* 'zelo, močno' (SSKJ), *(kdo) požvižgati se na (koga/kaj)* '(kdo) ne ceniti, ne upoštevati (koga/kaj)' (SSKJ) – *auf jmdn., etw. pfeifen*, *(kdo) prisloniti jih (komu)* '(kdo) dati klofuto/e (komu)'.¹¹⁴

¹¹³ Gl. op. 68 na str. 41 in poglavje *Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB* na str. 224.

¹¹⁴ Po Kržišnik (1994b: 58–63) gre pri zvezah glagola s predlogom in zaimkom za spodnjo mejo glagolskih frazemov.

3.1.5.1.1.1 Frazemi s strukturo *glagol + osebni zaimek v klitični obliki*

Samo v CB se pojavi skupina frazemov s strukturo *glagol + osebni zaimek v klitični obliki*, npr. *(kdo) ubrati jo* '(kdo) iti, oditi', *(kdo) polomiti ga* '(kdo) narediti neumnost, lahkomišelnost' (SSKJ). Skupina, o njenih oblikovnih, pomenskih lastnostih in modelnosti piše Kržišnik (2001a), predstavlja eno od struktur minimalne frazeološke enote.

Kržišnik deli frazeme obravnavanega tipa v pet pomenskih skupin. V CB se pojavi vseh pet in še dodatna šesta (denotativni pomen je izpisan iz SSKJ):

(1) 'premikati se':

- 'hitro/živahno' + (večinoma) 'naskrivaj, neopazno': *pobrisati jo* (idiomska glagolska tvorjenka v IB sich davonmachen [stran, proč + narediti, delati] – VNSS: odpraviti se, podurhati jo, pobрати jo);
- 'peš': *mahniti jo* (glagol v IB gehen – VNSS: iti);

(2) 'delati neumnosti, lahkomišelnosti': *polomiti ga* (prosta besedna zveza v IB durch ein Mißverständnis [zaradi nesporazuma]);

'delati/napraviti nevšečnosti/neprijetnosti/težave (komu)': *zaigrati jo* (idiomska glagolska tvorjenka v IB hereinlegen [noter + položiti] – VNSS: nasmoliti/ogoljufati (koga));

(3) 'biti pijan': *imeti ga*¹¹⁵ (prosta besedna zveza v IB den halben Stiebel¹¹⁶ voll haben [pol škornja polnega imeti]);

(4) 'dajati/dobivati udarce', 'biti kaznovan':

- 'tepsti': *prisloniti jih*¹¹⁷ (frazem v IB *jmdm. eine kleben* [komu eno prilepiti] – VNSS: *prisoliti/primazati klofuto*);
- 'biti tepen': *stakniti jo* (glagol v IB erwischen – VNSS: doleteti (koga));

¹¹⁵ V CB je *(kdo) imeti ga pod kapo*. Kržišnik ugotavlja, da je skupina frazemov s strukturo *glagol + osebni zaimek v klitični obliki* zelo produktivna in da nastajajo številne neologistične istovrstne frazeološke tvorbe – gre za proces „modelizacije”. Krajšanje je drugi izmed treh korakov „modelizacije”: *imeti ga* (pod kapo).

¹¹⁶ Stiebel (landsch. = pokrajinsko) (Stiefel – škorenj) (D). Gre za kozarec, ki ima obliko škornja.

¹¹⁷ SSKJ navaja samo *prisloniti klofuto*. Evfemizacija, ki zajema zamenjavo polnopomenske sestavine s pronominalno, je po Kržišnik prvi korak „modelizacije”: *dati/prisloniti klofute, udarce ... → dati jih/prisloniti jih*.

(5) 'ostro, osorno reči, povedati': *zabrusiti jo*¹¹⁸ (glagol v IB *sagen* – VNSS: *reči, povedati*);

(6) 'pasti, telebniti': *pogrčiti jo*¹¹⁹ (prosta besedna zveza v IB *sich fallen lassen* – VNSS: *vreči se, spustiti se*).¹²⁰

Kržišnik (prav tam: 243) ugotavlja, da ima skupina teh frazemov visoko stopnjo ekspresivnosti, ki izvira iz evfemističnosti. Omiljena so (predvsem socialno) negativno vrednotena dejanja: beg iz strahu, moralno oporečno veseljačenje (pijančevanje), fizično in verbalno nasilje (tepenje, negativno govorjenje).

¹¹⁸ SSKJ navaja pod geslom (*zabrusiti*) *slabš.* 'ostro, osorno reči, povedati', pronominalizacija ni navedena. Polnopomenska sestavina je zamenjana s pronominalno: *zabrusiti* (hudo, ježno ...) besedo → *zabrusiti jo*.

¹¹⁹ SSKJ navaja pod geslom (*pogrčiti*) *pog., ekspr.* 'pasti, telebniti', pronominalizacija ni navedena.

¹²⁰ V nemščini se za drugo, tretjo in četrto pomensko skupino pojavljajo frazemi s strukturo *glagol + posamostaljena sestavina* (znak *) pomeni, da frazemov ni v besedilnem korpusu):

(2) *(*ugs.*) *jmdm. eins auswischen* [komu eno obrisati] 'jmdm. [aus Rache] übel mitspielen – komu [iz maščevanja] grdo jo zagosti' (D 11) – *zagosti jo (komu)* (VNSS), (*pog.*) (*kdo*) *zagosti jo (komu)* '(kdo) povzročiti nevšečnost, neprijetnost (komu)' (SSKJ);

(3) *(*ugs. scherzh.*) *sich einen genehmigen* [enega si privoščiti] 'einen Schnaps o. Ä. trinken – žganje ipd. piti' (D 11) – *zvrniti kozarček* (VNSS), (*pog.*) (*kdo*) *zvrniti enega* '(kdo) popiti kozarček pijače' (SSKJ); *(*salopp*) *einen abhaben* [enega dobiti] 'betrunken sein – biti pijan' (D 11) – *imeti ga pod kapo* (VNSS), (*pog.*) (*kdo*) *imeti ga (v glavi/pod kapo/pod klobukom)* (Kržišnik 2001a) '(kdo) biti vinjen' (SSKJ);

(4) (*salopp*) *jmdm. eine kleben* [komu eno prilepiti] 'jmdm. eine Ohrfeige geben – komu klofuto dati' (D 11) – *prisoliti/primazati klofuto* (VNSS), dati/dobiti klofute, udarce ... → dati jih/dobiti jih, primazati tako/eno → primazati jo (Kržišnik 2001a); (*ugs.*) *eins auf den Kopf bekommen* [eno na glavo dobiti] 'gerügt, zurechtgewiesen werden – biti grajan, oštet' (D 11).

García (1998: 30) navaja, da imajo frazemi s sestavino *eins, einen, eine* večinoma negativni pomen – označuje se negativna človeška lastnost, npr. (*salopp*) *eins mit dem Holzhammer abgekriegt haben* [eno z lesenim kladivom dobiti] 'nicht recht bei Verstand sein – ne biti pri pravi pameti' (D 11).

3.1.5.1.2 Primerjalni frazemi v CB

S prevajalskega vidika je zanimiva skupina primerjalnih frazemov, ki se pojavi v CB. Vaupotič (2004)¹²¹ loči dva osnovna strukturna tipa primerjalnih frazemov (tridelni in dvodelni) in jih deli glede na frazeološko vrsto.¹²² Tridelno strukturo (A + B + C) sestavlja sestavina, ki se primerja (A-del), primerjalni veznik (B-del) in sestavina, s katero se primerja glede na sestavino, ki je postavljena v odnosu z A-delom (C-del). Dvodelni primerjalni frazemi so sestavljeni le iz dela B in C. Izpuščen je del, ki se primerja (A-del). Primerjalni vezniki (B-del) so *kakor*, *kot*, *ko* in ne vplivajo na frazeološki pomen.¹²³ Avtorica je kot prilogo diplomskega dela izdelala slovarček vseh primerjalnih frazemov, izpisanih iz SSKJ (*Priročni slovar slovenske primerjalne frazeologije* – dalje PSSPF). Za razlago frazemov je uporabila pet različnih virov, če pa pomena frazema ni bilo moč najti v izbrani literaturi, je podala svojo razlago (okrajšava V):

- (1) Ž. Fink-Arsovski: *Poredbeni frazeologija: pogled izvana i iznutra* (F);
- (2) J. Matešić: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* (M);
- (3) J. Keber: *Živali v prispodobah 1, 2* (K);
- (4) J. Keber: *Frazeološki slovar slovenskega jezika, Poskusni zvezek* (JK);
- (5) *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (S).¹²⁴

Po Vaupotič (prav tam: 100) je težko določljiva meja med primerjalnimi frazemi in avtorskimi, enkratnimi besednimi zvezami – primerjavami, »ki so nastale spontano zaradi doseganja trenutnega učinka v pisanem ali govorjenem besedilu, nakar so enostavno izginile in niso bile več nikjer ponovljene.« Take primerjave »ne zadostijo pogoju stalnosti, ki je potreben, da lahko neko besedno zvezo označimo kot

¹²¹ O primerjalnih frazemih v slovenščini je bila napisana še ena diplomska naloga: Heferle, N., 2005: *Paradigmatika primerjalnih frazemov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

¹²² Vsaka vrsta obsega še številne strukturne podtipе. Tako pri glagolskih frazemih z nestavčno strukturo loči 74 podtipov, npr. glagol + primerjalni veznik + predlog + samostalnik + zaimек + samostalnik v rodilniku (*paziti (na koga) kot na punčico svojega očesa*). Strukturne podtipе puščam ob strani, primerjalne frazeme pa delim na tridelne (glagolski, pridevniški in samostalniški) in dvodelne (prislovni).

¹²³ Kržišnik (1994b: op. 353 na str. 179) ugotavlja, da velja raba *kakor* za pisno, *kot* za govorno in da je za frazeme nasploh značilna pogostejša raba *kot*.

¹²⁴ Okrajšave v oklepajih so po Vaupotič.

frazem.«¹²⁵ V CB se pojavljajo enkratne, proste primerjave, ki so izhodiščnobesedilno pogojene, npr. dobiti kožo kakor kura v juhi – die Haut eines Suppenhuhnes [koža kokoši za juho].

3.1.5.1.2.1 Tridelni primerjalni frazemi

3.1.5.1.2.1.1 Glagolski primerjalni frazemi

Primeri:¹²⁶

(1) CB: *(kdo) kaditi kakor Turek* → *kaditi ko/kot Turek* 'veliko kaditi, cigareto za cigareto' (V);

IB: *(rauchen) wie verrückt* [(kaditi) kot nor] 'sehr – zelo' (D 11), *kot nor* (VNSS).

(2) CB: *(kaj) iti kakor po maslu* → *steči/potekati/iti [gladko] kot po maslu* 'potekati uspešno, brez zapetljajev' (JK);

IB: *wie am Schnürchen* [kot na vrvici] 'völlig reibungslos, ohne Stockungen, Schwierigkeiten – popolnoma gladko, brez zastojev, težav' (D 11), *kot po maslu, kot namazano* (VNSS).

(3) CB: *(kdo/bit) kakor kmečka nevesta* → *(kdo) braniti se kakor kmečka nevesta* '(kdo) biti v zadregi; zelo se braniti' (S);

IB: sich zieren – braniti se (VNSS).

(4) CB: *(kdo) zardeti kakor kuhan rak* → *(kdo) zardeti kot kuhan rak* '(kdo) zardeti (od sramu ali zaradi skromnosti)' (K);

IB: heftig erröten – silovito, močno zardeti (VNSS).

(5) CB: *(kdo) zardeti kakor petelinova roža* → *(kdo/bit) rdeč kot [petelinja] roža* 'zelo rdeč' (V);

IB: feuerzündgockelrot werden [ogenj + vžigalnik + petelin + rdeč postati].

¹²⁵ Nevedomskaja (1973; cit. po Burger, Buhofer, Sialm 1982: 305) glede na ustaljenost, reproduciranost ločuje med primerjalnimi frazemi in prostimi, individualnimi primerjavami. Uvrstitev primerjalnega frazema v slovar kaže na njegovo splošno (neindividualno) rabo. Kržišnik (1994a: 62) uporablja poimenovanje ustvarjalna primera.

¹²⁶ Najprej je podan frazem iz CB, sledi izpis frazema iz PSSPF in stanje v IB (primerjalni frazemi, nefrazeološki izrazi).

3.1.5.1.2.1.2 Pridevniški primerjalni frazemi

Primeri:¹²⁷

(1) CB: *bogat kakor Krez* 'zelo, bajno bogat' (JK);

IB: schwerreich [težek + bogat] – zelo bogat (VNSS).

(2) CB: *varen, zanesljiv kakor kamenkost* → *trd kakor kamenkost/rog/beton/kamen* 'zelo trd' (V);¹²⁸

IB: bombensicher [bombe + varen, zanesljiv] – popolnoma gotov/prepričan (VNSS), popolnoma varen (NSS).

(3) CB: *dolg kakor prekla* → *dolg kakor prekla/kot fižolovka* 'zelo dolg, velik, visok' (za osebe) (V);

IB: baumlang [drevo + dolg] – preklast (VNSS), *dolg ko žrd* (NSS).

(4) CB: *natanko kakor ura* → *natančen/točen kot ura* 'zelo točen' (V);

IB: pünktlich – točen (VNSS).

(5) CB: (a) *rdeč kakor rak*,¹²⁹ (b) *rdeč kakor kuhan rak* → *rdeč kot kuhan rak* 'zelo rdeč' (K);

IB: (a) krebsrot [rak + rdeč] – *rdeč kot kuhan rak* (VNSS), *rdeč ko rak* (NSS),¹³⁰ (b) hochrot [visoko, zelo + rdeč] – zelo rdeč, *rdeč kot kuhan rak* (VNSS), živordeč, zaripel (NSS).

3.1.5.1.2.1.3 Samostalniški primerjalni frazemi

Primer:

CB: *oči kot oglje* → *lasje kot oglje* 'zelo črni lasje' (V);

IB: Kohleaugen [ogljje + oči].

3.1.5.1.2.2 Dvodelni primerjalni frazemi

Gre za prislovne frazeme, kjer so različni glagoli le njihovo besedilno okolje. »Kadar je glagol nezamenljiva oz. samo v okviru nekaj natančno določenih stalnih variant zamenljiva sestavina, dvom odpade. V tem primeru je to obvezna sestavina in frazem je glagolski.« (Kržišnik 1994b: 68.)

¹²⁷ Gl. *Prevajanje idiomatskih tvorjenk* IB na str. 206–209.

¹²⁸ Tudi Fida navaja samo *trden kot kamen kost*.

¹²⁹ Gre za neprenovitevno modifikacijo: izpuščena sestavina *kuhan* ne prinaša novih pomenskih odtenkov (rdeč je samo rak, ki je kuhan, sam rak pa ne).

¹³⁰ Napake v slovarju so pogost vzrok za napake pri prevajanju.

Primeri:

(1) CB: (hitro) *kakor sto hudičev* → *pihati ko sto hudičev* 'zelo, na vso moč pihati' (V);¹³¹

IB: (hastig) *wie zehn Teufel* [(naglo) kot deset hudičev].

(2) CB: (obležati) *kakor doug in širok* → (pasti, telebniti, zleteti, zlekniti se po tleh) *kakor dolg in širok* 'pasti, da je bil ves na tleh' (S);

IB: liegen schnell und verknautscht [obležati hitro in pomečkano].

3.1.5.2 Stavčni frazemi v CB in IB

Stavčni frazemi se delijo na

(a) frazeme, ki imajo strukturo S s prostimi mesti: sestavine izražajo prisojevalno razmerje, zunaj tega razmerja pa vsebujejo (vsaj eno) prosto mesto, ki je zapolnjeno z nefrazeološko, sobesedilno prvino, npr. *sline se cedijo (komu) – jmdm. läuft das Wasser im Mund[e] zusammen* [komu se združi voda v ustih];¹³²

(b) frazeme, ki imajo strukturo S brez prostih mest – zaključene povedi, npr. *Rana ura, zlata ura. – Morgenstund[e] hat Gold im Mund[e]*. [Jutranja ura ima zlato v ustih.].

3.1.5.3 Pragmatični frazemi v CB in IB

Pragmatični frazemi gredo oblikovno med členkovne frazeme, npr. *tako rekoč, hočeš nočeš*, in medmetne, npr. *človek božji – Mann Gottes, moj bog – mein Gott*.¹³³

¹³¹ Ne gre za glagolski frazem. Besedilno okolje te zveze je bolj ali manj prosto, npr. (lep, grd) *kot sto hudičev*, (hiteti, pihati) *kot sto hudičev*, (dobro) *kot sto hudičev* 'zelo'.

¹³² Ta tip gre oblikovno med stavčne, saj je uresničeno razmerje med osebkom *sline* in povedkom *se cedijo*, pomensko pa je *komu* vršilec dejanja, *sline se cedijo* pa poimenuje stanje. Ker me zanima oblikovna delitev, jih uvrščam med stavčne (propozicijske) frazeme. Prim. Kržišnik (1994b: 63–67).

¹³³ O pragmatičnih frazemih gl. tudi str. 109/110.

3.2 Pomenske lastnosti frazema

O pomenu frazemov je mogoče govoriti z dveh vidikov (Kržišnik 1994b: 138), in sicer (1) z vidika razmerja med pomenom frazema kot celote in pomeni njegovih sestavin ter (2) z vidika pomena frazema kot celote (razmerje med denotativnim in konotativnim pomenom).

3.2.1 Razmerje med pomenom frazema kot celote in pomeni njegovih sestavin – motiviranost pomena

Razmerje med celotnim pomenom frazema in med njegovimi sestavinami je lahko motivirano (predvidljivo) ali nemotivirano (nepredvidljivo). Pri delno motiviranih frazemih del sestavin frazema nastopa v slovarskem (dobesednem) pomenu, npr. *(kdo) zardeti do ušes* '(kdo) zelo zardeti' (SSKJ). Pri nemotiviranih frazemih nobena od sestavin frazema ne nastopa v svojem slovarskem pomenu, npr. *(kdo) iti rakom žvižgat* '(kdo) umreti' (SSKJ). Motiviranost¹³⁴ se največkrat omenja prav pri prevajanju frazemov.

Burger (1973: 101) vidi dobre prevajalske možnosti takrat, če je pomen enak, če je motiviranost bolj ali manj razvidna (*»durchsichtig«*) in v obeh jezikih izvira s podobnega pomenskega slikovnega¹³⁵ področja (*»Bildbereich«*).¹³⁶ Velikokrat pa ciljni jezik nima ekvivalentnega frazema z enako ali podobno motivacijo.

¹³⁴ O motiviranosti kot spornem merilu pomenske klasifikacije frazemov prim. Kržišnik (1994b: 138–144).

¹³⁵ O »sliki«, ki jo evocira frazem, se govori v povezavi z dvema med seboj različnima lastnostma (Kržišnik 2005a: v tisku): figurativnost (prenesenost) pomena in njegova čutna nazornost (predstavljenost). Na nenatančnost opozarja Buhofer (1988; cit. po Kržišnik 2005a: v tisku). V nemščini namreč obstajata dve podobni terminološki poimenovanji, ki se pogosto zamenjujeta, in sicer (1) *bildhaft* '(čutno)nazoren, predstavno živ' in (2) *bildlich* 'figurativen, prenesen': (1) pri čutni nazornosti, tj. lastnosti, ki jo imajo tudi besede, gre za to, kako si lahko človek vizualno predstavlja jezikovni izraz – to je namreč vzrok, da lahko z močjo slike učinkujejo tudi frazemi, ki so komajda še ali sploh niso več motivirani; (2) pri figurativnosti, ki zadeva metafore, med njimi tudi metaforične frazeme, pa gre za to, da je treba izraz razumeti kot sliko za nekaj drugega in je to drugo z vzpostavitvijo povezave treba šele narediti dostopno – če seveda povezava ni konvencionalizirana, kakor je pri frazemih.

¹³⁶ Burger (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 28) navaja naslednje pomenske skupine frazemov, ki med seboj niso ostro zamejene: (1) nemotivirani, (2) delno motivirani, (3) motivirani, in sicer (a) direktno in (b) metaforično motivirani frazemi. Primerov ne navaja.

Po Mrazović (1982: 356–362) predstavljajo prevajalske probleme delno ali popolnoma nemotivirani frazemi (»*delimično ili potpuno nemotivisani*«), pri katerih se je slikovitost izgubila zaradi arhaičnih sestavin ali zbledele metaforike, npr. *(kdo) brati levite (komu)* '(kdo) oštevati (koga)'. Najtežje je najti adekvatni izraz za tiste frazeme, ki v drugem jeziku temeljijo na drugačni podobi, npr. *für jmdm. durch dick und dünn gehen* [za koga skozi debelo in tanko iti] – skozi vse težave (VNSS).¹³⁷

3.2.1.1 Pomenska delitev frazemov IB in CB glede na motiviranost pomena

Pomenska delitev frazemov, ki se pojavljajo v IB in CB, se opira na klasifikacijo, po kateri se frazemi delijo na zrasleke, sklope in skupe.¹³⁸

3.2.1.1.1 Zrasleki

Zrasleki so popolnoma nemotivirani frazemi, pri katerih pomena celote ne moremo razbrati iz pomena njihovih sestavin – asociativna povezava med sestavinami ni ohranjena. Primer za zraslek je frazem v IB *etw. vom Zaun brechen* [kaj s plotu, ograje odlomiti] 'etw. (eine Auseinandersetzung, einen Streit) beginnen, provozieren – kaj (spor, prepir) začeti, izzvati' (D 11), namerno izzvati/iznenada začeti prepir (VNSS), ki je preveden s prav tako zrasleškim frazemom *(kaj/bit) iz trte izvit/zvit* 'izmišljen, neresničen, neutemeljen' (SSKJ).¹³⁹

V IB spadajo med zrasleke frazemi *jmdn., etw. auf die Schippe nehmen* [koga/kaj na lopato vzeti] 'jmdn. verulken; über jmdn., etw. spotten – zafrkavati koga, norčevati se' (D 11), *imeti za norca, vleči za nos* (VNSS), *einen Narren an jmdm., etw. gefressen haben* [norca na komu/čemu požreti] 'jmdn., etw. übertrieben, lächerlich gern haben; sich in jmdn., etw. vernarrt haben – koga/kaj pretirano, trapasto imeti rad; (v koga/kaj) biti zatrapan' (D 11), *biti nor na (koga/kaj), biti zatrapan v (koga)*

¹³⁷ Frazem *mit jmdm. durch dick und dünn gehen* se pojavi tudi v *Pločevinastem bobnu*.

¹³⁸ Kržišnik (1994b: 140/141) piše, da je prvo pomensko klasifikacijo frazemov na tej osnovi izdelal Vinogradov (1947). Frazeološke enote deli na popolnoma nemotivirane *zrasleke*, preko metaforičnih in metonimičnih prenosov motivirane *sklope* in kombinirane (popolnoma motivirane + delno/nič motivirane) *skupe* (sestavine z dobesednim in frazeološkim pomenom). To klasifikacijo je Šanski (1963) dopolnil še s skupino frazemov s popolnoma predvidljivim pomenom – *sestave*. V slovensko jezikoslovje jo je uvedel Toporišič skupaj s slovensko terminologijo: *sestava, skup, sklop, zraslek*.

¹³⁹ Gl. *Prehod iz ene besedne vrste v drugo* na str. 36/37 (primer 2) in *Metajezikovno nanašanje na frazem* na str. 73/74.

(VNSS), *Krethi und Plethi* [Krethi in Plethi] 'jedermann, alle möglichen Leute' (D 11), *vse živo, vsi mogoči* (VNSS), *Peter in Pavel* (NSS) itd.

V CB so zrasleški še frazemi *(kdo) briti/delati se norca* (iz koga) '(kdo) ne upoštevati, ne obravnavati resno (koga); (kdo) norčevati, šaliti se (iz koga)' (SSKJ), *(kdo) iti rakom žvižgat* '(kdo) umreti' (SSKJ), *na vse kriplje* 'zelo' (SSKJ) itd.

3.2.1.1.2 Sklopi

Med sklope spadajo frazemi, motivirani preko metaforičnih in metonimičnih prenosov – med sestavinami je ohranjena asociativna povezava. V IB in CB so sklopovski frazemi *das Licht der Welt erblicken* 'geboren werden – roditi se' (D 11) – *(kdo) zagledati luč sveta* '(kdo) roditi se' (SSKJ), *jmdn. nicht aus dem Auge lassen* 'jmdn. scharf beobachten – koga ves čas opazovati' (D 11) – *(kdo) ne izpustiti izpred oči* (koga) '(kdo) neprestano opazovati (koga)' (SSKJ), *hinter jmds. Rücken* 'heimlich, ohne jmds. Wissen' (D 11) – *za hrbtom* (koga) 'brez vednosti (koga)' (SSKJ) itd.

3.2.1.1.3 Skupi

Pri skupih vsaj ena sestavina frazema nastopa v slovarskem pomenu. V slovarskem pomenu lahko nastopa (1) glagolska sestavina, npr. *jmdn. wie seinen Augapfel hüten* [koga kot svoje zrklo paziti] 'jmdn. besonders sorgsam behüten – koga posebno skrbno paziti' (D 11) – *(kdo) paziti* (na koga) *kakor na punčico svojega očesa* '(kdo) zelo paziti' (na koga)' (SSKJ), (2) samostalniška sestavina, npr. *etw. aufs Papier bringen* [kaj na papir prinesti] 'etw. aufschreiben aufs Papier – kaj na papir zapisati' (D 11) – *(kdo) spraviti na papir* (kaj) '(kdo) napisati na papir' (kaj)' (SSKJ), (3) pridevniška sestavina, npr. *star kot zemlja* 'zelo star' (SSKJ).

3.2.2 Pomen frazema kot celote – razmerje med denotativnim in konotativnim pomenom

Pomen frazema je sestavljen iz denotativnega in konotativnega dela, vendar imajo nekateri pragmatični frazemi samo konotativni pomen (prim. Kržišnik 1994b: 163–166). Frazemi *izdihniti dušo*, *iti s tega sveta*, *iti v krtovo deželo*, *iti po gobe*, *konec vzeti*, *stegniti pete* imajo skupen denotativni pomen 'umreti', različen pa je konotativni del njihovega pomena – veriga od pozitivnega do negativnega vrednotenja smrti (Kržišnik 1994c: 95). Konotativnost je pri frazemih stalna in je del

njihovega slovarskega pomena, vendar lahko v besedilu dobivajo še dodatno (pridobljeno) konotacijo (prim. Kržišnik-Kolšek 1988: 65/66).

3.2.2.1 Konotativni pomen

Pri frazemu je poudarjen konotativni (pragmatični, asociativni) pomen. Kot najopaznejše sestavine konotativnega pomena frazemov navaja Čermák (1985: 192–194; cit. po Kržišnik-Kolšek 1988: 64–66) ekspresivne, simbolične in vrednotenjske (evalvacijske).¹⁴⁰ Higi-Wylder (1989: op. 2 na str. 191) pa uporablja pojem konotativni pomen ali konotacija (*»die konnotative Bedeutung oder Konnotation«*) izključno za figurativnost (prenesenost) frazemov (*»die Bildhaftigkeit oder Metaphorik des Idioms«*). Ostale lastnosti, npr. stilni register (*»stilistisches Register«*), stilna obarvanost (*»die Stilfärbung«*), pogosto dodeljene pojmu konotativnost, označuje kot stilne značilnosti (*»stilistische Merkmale«*), ki imajo pri frazemih v nasprotju s prenesenostjo le podrejeno vlogo. S pomočjo kriterija podobnosti oz. različnosti konotativnega pomena deli delno ekvivalentne frazeološke pare v tri skupine (prav tam: 191–193). V prvo skupino spadajo frazeološki pari s približno identično konotacijo (*»Idiompaaare mit annähernd identischer Konnotation«*): predstavná slika oz. podoba, na kateri temelji frazem, je enaka ali zelo podobna, npr. *einen dicken Schädel haben* [debelo bučo/butico imeti] – biti trmast (VNSS) – *avoir la caboche dure* [imeti glavo/bučo trdo]. Druga skupina obsega frazeme z omejeno podobno konotacijo (*»Idiompaaare mit beschränkt ähnlicher Konnotation«*): gre za frazeme, ki imajo relativno podobno metaforično področje, npr. somatizmi *aus Fleisch und Blut* [iz mesa in krvi] – *en chair et en os* [iz mesa in kosti]. V tretji skupini so frazemi z različno konotacijo (*»Idiompaaare mit unterschiedlicher Konnotation«*): med frazemom enega in drugega jezika manjka vsaka podobnost, npr. *für einen Apfel und ein Ei* [za eno jabolko in eno jajce] – napol zastoni (VNSS) – *pour une bouchée de pain* [za en zalogaj/grižljaj kruha].

¹⁴⁰

Gl. poglavje *Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih* na str. 95.

3.2.2.1.1 Ekspresivne sestavine konotativnega pomena frazemov

Ekspresivnost frazemov je lahko:

(1) posledica oblike:

(a) rima, asonanca, ritmiziranje: **ganz und gar** [cel in gotov] – popolnoma (VNSS), *mit Sack und Pack* [z vrečo in s svežnjem] – z vso svojo robo (VNSS), *čez drn in strn* 'ne po poti, naravnost čez kakršenkoli svet' (SSKJ), *(kdo) zagnati hrušč in trušč* '(kdo) zelo se razburiti' (SSKJ);

(b) navidezna pomanjševalnica: *(kdo) paziti (na koga) kot na punčico* svojega očesa 'zelo' (SSKJ);

(c) neknjižna sestavina v knjižnem frazemu: *(kdo) biti z vsemi žavbami* namazan 'zvit, prebrisan' (v SSKJ ima sestavina **žavba** kvalifikator *nižje pogovorno*);

(2) dana z nasprotjem oblike in pomena:

(a) inkompatibilnost: *einen Narren an jmdm., etw. gefressen haben* [norca na komu/čemu požreti] – *biti nor na (koga/kaj)*, biti zatrapan v (koga) (VNSS), *(kdo) iti rakom žvižgat* '(kdo) umreti' (SSKJ);

(b) monokolokabilna sestavina: *(kdo) ucvreti jo* '(kdo) hitro oditi, steči', *(kdo) biti bot/kvit* 'brez dolga, brez obveznosti, na čistem' (SSKJ);

(c) odsotnost pomenske udeležbe: *auf den Hund kommen* – *(kdo) priti na psa* '(kdo) finančno, materialno propasti' (SSKJ);

(3) posledica pomena: frazemi niso samo poimenovalno (denotativno) jezikovno sredstvo, ampak tudi vrednotenjsko (konotativno): (*kdo*) *cvreti jo* '(kdo) teči, bežati (+ v negativnem smislu: beg iz strahu)'.¹⁴¹

3.2.2.1.2 Simbolične sestavine konotativnega pomena frazemov

Simbolična pomenska lastnost je lahko povezana s simboličnim pomenom frazeoloških sestavin. Simbolne pomene lahko uveljavlja sestavina, ki poimenuje del človekovega telesa (somatizmi), npr. *oko*, *hrbet*:

- *oko* 'čutilo za vid s sposobnostjo opazovanja, nadzorovanja': *jmdn. nicht aus dem Auge lassen* – (*kdo*) *ne izpustiti izpred oči* (*koga*) '(kdo) neprestano opazovati, nadzorovati (*koga*)' (SSKJ);
- *hrbet* 'del človeškega trupa, ki je zadaj': *hinter jmds. Rücken* – za (*čigavim*) *hrbtom* 'brez (*čigave*) vednosti' (SSKJ).

Simbolični so tudi frazemi, ki so po nastanku opisi kretenj¹⁴² in imajo dvojni denotat. Frazem IB *die Hände über dem Kopf zusammenschlagen* [roke čez glavo skupaj udariti] 'über etw. entsetzt sein – biti prestrašen' (D 11) je nastal iz stalnega

¹⁴¹ Higi-Wydler (1989: 130–132) loči različne stopnje ekspresivnosti:

(a) pri zelo pogosto rabljenih frazemih ekspresivnost slabi oz. izginja, konotativni pomen je še komaj aktualiziran, npr. *ganz und gar* [cel in gotov] – popolnoma (VNSS);

(b) frazemi brez samostalniške sestavine so večinoma manj ekspresivni in pogosto ne evocirajo podobe, npr. prislovni frazem *auf einmal* [na enkrat] – nenadoma (VNSS);

(c) ekspresivnost je večja pri frazemih s samostalniško sestavino, ki izraža konkretno, npr. somatizem *aus den Augen verlieren* [iz oči izgubiti] – *izgubiti iz oči* (VNSS), kot pri frazemih z abstraktnim samostalnikom, npr. *Notiz nehmen* [zapis, zaznamek vzeti] – opaziti (*kaj, koga*), posvečati pozornost (*čemu, komu*) (VNSS);

(č) večjo ekspresivnost kažejo nemotivirani frazemi, npr. *einen Narren an jmdm., etw. gefressen haben* [norca na komu/čemu požreti] – *biti nor na* (*koga/kaj*), biti zatrapan v (*koga*) VNSS);

(d) ekspresivnost je večja pri frazeoloških besednih parih (»*phraseologische Wortpaare*«), kjer podvojitve sestavine povzroči okrepitev pomena, ta učinek je dodatno okrepljen še s formalnimi elementi (aliteracije, rime), npr. *über und über* [čez in čez] 'völlig – popolnoma' (D 11);

(e) ekspresivnost je izrazita pri prenovljenih frazemih.

¹⁴² Kržišnik-Kolšek (1988: 65) jih imenuje frazemi geste (paralingvistični frazemi), npr. *zamahniti z roko nad čim*, *vihati nos nad čim*, García (1998: 166) idiomatski kinegrami (»*idiomatische Kinegramme*«), npr. *die Schultern zucken* – *skomigniti z rameni*, *die Zähne zusammenbeißen* – *stisniti zobe*.

opisa kretnje. Gre za prehod kretnje v frazeološko besedno zvezo (frazologizacija kretnje):

(a) denotat 1: opis kretnje, poimenovanje celotne gibalne dejavnosti 'dati roke v položaj, da se dlani in prsti dotikajo ali prepletajo';

(b) prehod: stalni opis kretnje dobi pomen, ko ne opisuje več kretnje, ampak določeno reakcijo;

(c) denotat 2: opis določene reakcije (v strahu, nevarnosti si človek poskuša z rokami zaščititi glavo) → 'biti prestrašen'.

V CB je na tem mestu opisna zveza (stalnobesednozvezna kretnja) z enim denotatom skleniti roke nad glavo 'dati jih v položaj, da se dlani in prsti dotikajo ali prepletajo', s katero se opisuje samo kretnja, v kateri ni pomenskega prenosa.¹⁴³

3.2.2.1.3 Vrednotenjske sestavine konotativnega pomena frazemov

Vrednotenjska sestavina konotativnega pomena frazema se najpogosteje kaže v stališču govorca do naslovnika in do tistega, kar je poimenovano, in sicer na lestvici *pozitivno – negativno*.

V IB in CB je veliko frazemov z vrednotenjsko pomensko sestavino 'negativno', npr.: (-) *(kdo) iti po gobe* (vrednostno zanikovalno), (-) *(kdo) cvreti jo* (beg iz strahu kot negativno vrednoteno premikanje), (-) *(kdo) metati polena pod noge (komu)* ((kdo) ovirati (koga) pri delu, prizadevanjih kot negativno vrednoteno dejanje), (-) *das Kind mit dem Bade ausschütten* [otroka skupaj z vodo iz kopalne kadi zlit] 'zu radikal vorgehen, übereilt, im Übereifer mit dem Schlechten zugleich auch das Gute verwerfen – radikalno, prenagljeno ravnati, s slabim hkrati zavreči tudi dobro' (D 11).

Frazemi z vrednotenjsko pomensko sestavino 'pozitivno', npr.: (+) *(kdo) biti bot (s kom) – mit jmdm. quitt sein* (brez dolga, obveznosti (do koga) kot pozitivni odnos med dvema osebama), (+) *(kdo/kaj) biti na dobrem glasu* '(kdo) imeti ustaljeno pozitivno mnenje (o kom/čem)' (SSKJ) – *einen guten Namen haben* [dobro ime, sloves imeti] 'angesehen sein – biti ugleden' (D 11).

3.2.2.1.4 Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih

Po Kržišnik (2004b: 103–105) je konotacija pri frazemih inherentni del njihovega pomena in sodi v njihov sistemski, s tem pa tudi slovarski opis. Gre za vprašanje, ali

¹⁴³

O kretnjah gl. še op. 46 na str. 30.

je jezikovnozvrstna zaznamovanost frazema tudi del njegove (sistemske, ne sobesedilno pridobljene) konotacije. Telija (1986: 5–20; cit. po Kržišnik 2004b: 104) pojmuje konotacijo v širšem smislu in v konotativni del pomena vključuje tako emocionalne in evalvativne sestavine, ki so vzrok za ekspresivni učinek, kakor tudi zvrstno zaznamovanost.¹⁴⁴ Tudi Kržišnik vključuje zvrstno zaznamovanost v konotacijo. Slovenski slovarji (SSKJ, SP 01 in PFS) namreč kažejo povezanost med ekspresivno in zvrstno zaznamovanostjo.¹⁴⁵ Pristaši konotacije v ožjem smislu, npr. Čermák,¹⁴⁶ pa menijo, da so emocionalno-evalvativne sestavine del pomenskosti frazema, zvrstne pa ne.

Ker je pri uvrščanju CF in IF v skupino popolne, delne, ničte ekvivalence in kompenzacije upoštevana tudi njihova zvrstna in stilna zaznamovanost, nas zanima slovarska opremljenost frazemov IB in CB s kvalifikatorji, čeprav posamezni slovarji kažejo velike razlike pri oznaki frazemov.¹⁴⁷ Med slovarji, ki vsebujejo frazeološko gradivo, bodo obravnavani trije, in sicer:¹⁴⁸

- (1) nefrazeološki dvojezični slovar *Veliki nemško-slovenski slovar* (VNSS);
- (2) frazeološki enojezični nemški slovar *Duden 11– Redewendungen* (D 11);
- (3) nefrazeološki splošni slovenski enojezični slovar *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ).¹⁴⁹

¹⁴⁴ V frazeologiji je mogoče zaslediti večje dopuščanje širšega razumevanja konotacije. Gl. Kržišnik (2004b: op. 2 na str. 104).

¹⁴⁵ Zaporedje v teh slovarjih je tako, da je zvrstna oznaka na prvem mestu, emotivno-evalvativna pa ji sledi.

¹⁴⁶ Čermák obravnava zvrstno zaznamovanost kot pragmatično funkcijo.

¹⁴⁷ Pri zvrstni oceni nista dosledna nemški splošni enojezični slovar Wahrig in frazeološki slovar Duden 11. Tako je npr. frazemu IB *das Licht der Welt erblicken – zagledati luč sveta* v Dudnu 11 pripisan kvalifikator privzdignjeno (*gehoben*), medtem ko je v Wahrigu frazem brez kvalifikatorja. Prav tako ni zvrstne doslednosti med Dudnom (nemški splošni enojezični slovar) in Dudnom 11: frazem *mit halbem Ohr hinhören* [s pol ušesa prisluhniti] je v Dudnu brez oznake, v Dudnu 11 pa ima kvalifikator pogovorno (*umgangssprachlich*).

¹⁴⁸ Predvidevam, da gre za tri primarno in najpogostejše rabljene pripomočke, ki jih prevajalec uporablja pri prenosu frazema IB v CB.

¹⁴⁹ V frazeološkem dvojezičnem nemško-slovenskem slovarju E. M. Jenko *Sich auf die Socken machen / vzeti pot pod noge* in nefrazeološkem dvojezičnem slovarju F. Tomšiča *Nemško-slovenski slovar* frazemi niso opremljeni z zvrstnimi, stilnimi ali drugimi oznakami. Ob strani puščam zvrstnost v frazeološkem večjezičnem slovarju J. Pavlice *Frazeološki slovar v petih jezikih*, v *Poskusnem zvezku*

3.2.2.1.4.1 Zaznamovanost frazemov IB v *Velikem nemško-slovenskem slovarju*

V VNSS se pojavijo trije kvalifikatorji, relevantni za frazeologijo (Gole 2002: 2/3): *figurativno* (*figurativ*), *ironično* (*ironisch*) in *pejorativno*, *slabšalno* (*pejorativ*). Nekaterim frazemom IB je v VNSS pripisana oznaka *fig.* (*figurativno*), nekateri frazemi so brez oznake, v gradivu pa ni primera za kvalifikatorja *ironično* in *pejorativno*, *slabšalno*.

Kvalifikatorja *fig.*, ki je eden izmed možnih pokazateljev frazeologije (Jesenšek 2005: 158) in pogost spremljevalec frazeoloških enot (lahko bi ga primerjali z oznako *ekspresivno* v SSKJ), VNSS v svoji uvodni besedi ne pojasnjuje. Prav tako ni stalno in dosledno rabljen, načela označevanja pa niso razložena. Tako so npr. brez kvalifikatorja *fig.* frazemi IB *ins Gras beißen* [v travo ugrizniti] – *pete stegniti*, *auf den Hund kommen* – *priiti na psa*, *keinen Pfifferling/nicht einen Pfifferling* [nobene lisičke/niti ene lisičke] – *prav nič*, *čisto nič*, *eno figo*. Nasprotno pa ima kvalifikator *fig.* frazem *frei/frisch von der Leber weg* [prosto/sveže od jeter mimo] – *kar naravnost*, *brez ovinkarjenja*. Kvalifikator *fig.* se nahaja bodisi za nemškim frazemom in pred slovenskim prevodom, npr. *die Daumen drehen* [palce vrteti] – *presti čas*, *fig. lenariti*, ali na začetku pred nemškim frazemom, npr. *fig. die Zeit totschiagen*¹⁵⁰ [čas ubijati] – *zabiti/zabijati čas*.

Odsotnost kvalifikatorskih opredelitev frazemov je le ena izmed pomanjkljivosti VNSS,¹⁵¹ zato je treba zvrstne, stilne in druge oznake preverjati v drugih slovarjih.

3.2.2.1.4.2 Zaznamovanost frazemov IB v *Dudnu 11*

V *Dudnu 11* (2002: 21/22) dobijo stilistično oznako (*»stilistische Markierung«*) tisti frazemi, ki niso uvrščeni v knjižni jezik (*»die Standardsprache«*). Tako so brez oznake IF, npr. *der Stein des Anstoßes* [kamen spotike] 'die Ursache eines Ärgernisses – vzrok nezadovoljstva', *jmdn. wie seinen Augapfel hüten* [koga kot svoje zrklo paziti] 'jmdn. besonders sorgsam behüten – koga posebno skrbno varovati'.

slovenskega frazeološkega slovarja J. Kebra ter v dveh nefrazeoloških splošnih nemških enojezičnih slovarjih – *Dudnu* in *Wahrigu*. Predvidevam, da gre za sekundarno rabljene prevajalske pripomočke.

¹⁵⁰ Frazem se pojavi tudi pod iztočnico (*Zeit*), vendar ni opremljen s kvalifikatorjem.

¹⁵¹ O ostalih pomanjkljivostih pri obravnavi frazeologije v VNSS, npr. uvrščanje frazemov v slovar, slovarska oblika in pomen frazemov, gl. *Frazem – enota slovarja* na str. 118.

Frazemi IB so opremljeni z naslednjimi stilističnimi oznakami (o vzpostavitvi nemških ustreznih slovenskim kvalifikatorjem gl. dalje):

STILISTIČNA OZNAKA	DEFINICIJA
<i>geh.</i> gehoben (vzneseno)	Oznako imajo frazemi, ki pripadajo slovesnemu ali poetično-literarnemu, nevsakdanjemu načinu izražanja.
ZGLED frazem IB	(Licht) ¹⁵² <i>das Licht der Welt erblicken (geh.)</i> [luč sveta ugledati]: geboren werden – roditi se

STILISTIČNA OZNAKA	DEFINICIJA
<i>ugs.</i> umgangssprachlich (pogovorno)	Oznaka je dodeljena frazemom, ki so vezani na vsakdanjo govorico in se uporabljajo za neformalne, neposlovne priložnosti v krogu prijateljev in znancev.
ZGLED frazem IB	(Gras) <i>ins Gras beißen (ugs.)</i> [v travo ugrizniti]: [eines gewaltsamen Todes] sterben – [nasilne smrti] umreti

STILISTIČNA OZNAKA	DEFINICIJA
<i>salopp</i> (nizko)	Z oznako <i>salopp</i> se večinoma izraža določena ostrina ali pomanjkanje tankočutnosti. Ta stilna ravnina leži med pogovornim jezikom in robatim, grobim (» <i>derb</i> «) načinom izražanja.
ZGLED frazem IB	(<u>dick</u>) <i>jmdn. dick machen (salopp)</i> [koga debelega narediti]: <i>jmdn. schwängern</i> – komu napraviti otroka

STILISTIČNA OZNAKA	DEFINICIJA
<i>derb</i> (nizko)	Oznaka je dodeljena frazemom, ki pripadajo grobemu načinu izražanja.
ZGLED frazem IB	(<u>Ei</u>) <i>jmdm. die Eier polieren (derb)</i> [komu jajca polirati]: <i>jmdn. heftig verprügeln</i> – koga močno pretepsti

152

V oklepaju je navedeno geslo, pod katerim se pojavi frazem.

Ostalih oznak, kot so *scherzh.* (scherzhaft), *abwertend*, *verhüll.* (verhüllend), Duden 11 ne opredeljuje in jih navaja pod razdelkom *Weitere Gebrauchsmarkierungen* (2002: 22):

OZNAKA <i>scherzh.</i> scherzhaft (šaljivo)	DEFINICIJA Oznaka ni opredeljena.
ZGLED frazem IB	(<u>kurz</u>) <i>kurz und gut (scherzh.)</i> [kratko in dobro]: zusammenfassend gesagt – strnjeno povedano (<u>Wenigkeit</u>) <i>meine Wenigkeit (ugs. scherzh.)</i> [moja malenkost]: ich – jaz

OZNAKA <i>abwertend</i> (slabšalno)	DEFINICIJA Oznaka ni opredeljena.
ZGLED frazem IB	(<u>Krethi</u>) <i>Krethi und Plethi (abwertend)</i> [Krethi in Plethi]: jedermann, alle mögliche Leute – vsak, vsi mogoči ljudje (<u>erbrechen</u>) <i>bis zum Erbrechen (ugs. abwertend)</i> [do bljuvanja]: bis zum Überdross – do onemoglosti, naveličanosti

OZNAKA <i>verhüll.</i> verhüllend (evfemistično)	DEFINICIJA Oznaka ni opredeljena.
ZGLED frazem IB	(<u>Erde</u>) <i>jmdn. unter die Erde bringen (verhüllend)</i> [koga pod zemljo spraviti]: jmds. vorzeitigen Tod verschulden – zakriviti prezgodnjo smrt koga

3.2.2.1.4.3 Zaznamovanost frazemov CB v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*

Ker slovenščina nima frazeološkega slovarja, se pri zvrstnih, stilnih in drugih oznakah frazemov lahko opiramo le na SSKJ.

SSKJ loči sedem vrst kvalifikatorjev¹⁵³ in jih definira v Uvodu (1998: XXV–XXVII). Frazemom CB je pripisanih pet: pomenski, stilno-plastni, ekspresivni, časovno-frekvenčni in posebni normativni kvalifikatorji (o primerjavi kvalifikatorjev z oznakami v Slovenskem pravopisu 1990, 2001 gl. dalje).

3.2.2.1.4.3.1 Pomenski kvalifikatorji

KVALIFIKATOR	DEFINICIJA
<i>pren.</i> preneseno	Beseda ali zveza, ki je vsebinsko sicer zelo blizu izhodiščnemu pomenu, je pa predstavno premaknjena v drugačno okolje.
ZGLED frazem CB	(<u>križ</u>) <i>pren.</i> (kdo) prenašati/nositi svoj križ '(kdo) prenašati, imeti svoje težave, skrbi'

3.2.2.1.4.3.2 Stilno-plastni kvalifikatorji

KVALIFIKATOR	DEFINICIJA
<i>bibl.</i> biblijsko in <i>po bibliji</i>	Iz biblije prevzeta prisposodba ali izrek.
ZGLED frazem CB	(<u>Sodoma</u>) <i>po bibliji</i> Sodoma in Gomora 'mesti, ki sta bili uničeni zaradi velike moralne, zlasti spolne pokvarjenosti; kraj pohujšanja'

¹⁵³

»Za opredeljevanje besed, pomenov ali zvez uporablja slovar kvalifikatorje. To so pojasnila, ki poučujejo, v katero slovnično kategorijo spada beseda, jo opredeljujejo časovno oziroma krajevno, govorijo o njeni stilni uvrstitvi, razširjenosti in vrednosti ter nakazujejo preneseno ali posebno rabo. S tem kažejo na normo knjižnega jezika ali opozarjajo na razmerje do nje.« (SSKJ 1998: Uvod, XXV.)

KVALIFIKATOR <i>knjiž. knjižno</i>	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza, ki se rabi zlasti v leposlovnem ali znanstvenem jeziku. V pogovornem jeziku zveni nenavadno.
ZGLED frazem CB	(<u>vrč</u>) <i>knjiž.</i> vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije 'človek toliko časa počne kaj slabega, nevarnega, dokler mu kaka nezgoda tega ne prepreči'

KVALIFIKATOR <i>publ. publicistično</i>	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza, značilna za dnevni in revialni tisk ter za druge oblike javnega sporočanja.
ZGLED frazem CB	(<u>imenovalec</u>) <i>publ.</i> skupni imenovalec 'kar (kaj) povezuje, družī'

KVALIFIKATOR <i>vznes. vzneseno</i>	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza, značilna za slovesen slog.
ZGLED frazem CB	(<u>njiva</u>) <i>vznes.</i> božja njiva 'pokopališče'

KVALIFIKATOR <i>pog. pogovorno</i>	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza iz vsakdanje govornice ljudi, ki ne govorijo v narečju.
ZGLED frazem CB	(<u>norec</u>) <i>pog.</i> (kdo) delati se norca (iz koga) '(kdo) ne upoštevati, ne obravnavati resno (koga); norčevati se (iz koga)'

KVALIFIKATOR <i>nižje pog. nižje pogovorno</i>	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza iz nižje plasti pogovornega jezika.
ZGLED	(<u>goba</u>)

frazem CB	<i>nižje pog., ekspr.</i> (kdo) iti po gobe '(kdo) umreti' ¹⁵⁴
------------------	---

3.2.2.1.4.3.3 Ekspresivni kvalifikatorji

KVALIFIKATOR <i>ekspr.</i> ekspresivno	DEFINICIJA Močno čustveno obarvana beseda, pomen ali zveza.
ZGLED frazem CB	(<u>zardeti</u>) <i>ekspr.</i> (kdo) zardeti do las 'po vsem obrazu, zelo'

KVALIFIKATOR <i>evfem.</i> evfemistično	DEFINICIJA Beseda, pomen ali zveza, s katero se izognemo neprijetnemu, včasih tudi neprimernemu izrazu.
ZGLED frazem CB	(<u>spraviti</u>) <i>evfem.</i> (kdo) spraviti s sveta (koga) '(kdo) povzročiti smrt (koga), umoriti (koga)'

KVALIFIKATOR <i>nizko</i>	DEFINICIJA Pomen besede ali zveze, ki grobo izraža občutek odpora, zoprnosti.
ZGLED frazem CB	(<u>gobec</u>) <i>nizko</i> (kdo) odpirati gobec '(kdo) slabo govoriti (o kom)' ¹⁵⁵

KVALIFIKATOR <i>slabš.</i> slabšalno	DEFINICIJA Zaničljiva, prezirljiva beseda, pomen ali zveza.
ZGLED frazem CB	(<u>lajna</u>) <i>slabš.</i> stara lajna 'kar naprej ponavljajoče se govorjenje o isti stvari'

KVALIFIKATOR <i>šalj.</i> šaljivo	DEFINICIJA Šaljiva, šegava beseda, pomen ali zveza.
---	---

¹⁵⁵ Frazema (kdo) odpirati gobec SSKJ ne navaja. Pod iztočnico (odpirati) se pojavi samo *ekspr.* (kdo) odpirati usta '(kdo) slabo govoriti (o kom)', sestavini *gobec* in frazemom *držati/imeti/zapreti gobec* je pripisan kvalifikator *nizko*.

ZGLED	(malenkost)
frazem CB	<i>šalj.</i> moja malenkost 'jaz'

3.2.2.1.4.3.4 Časovno-frekvenčni kvalifikatorji

KVALIFIKATOR	DEFINICIJA
<i>star.</i> starinsko	Beseda, pomen ali zveza, ki je bila nekoč (v kaki funkciji) splošno rabljena; danes ima arhaično patino.
ZGLED	(zagledati)
frazem CB	<i>star.</i> (kdo) zagledati luč sveta '(kdo) roditi se'

3.2.2.1.4.3.5 Posebni normativni kvalifikatorji

KVALIFIKATOR	DEFINICIJA
<i>neustalj.</i> neustaljeno	Beseda, pomen ali zveza, ki se kljub dosedanjim prepovedim dosti uporablja.
ZGLED	(bojen)
frazem CB	<i>neustalj.</i> (kdo) biti na bojni nogi (s kom) '(kdo) biti sprt (s kom)'

3.2.2.1.4.4 Primerjava kvalifikatorjev v SSKJ z oznakami Slovenskega pravopisa 1990 in 2001

Kržišnik (1998b in 2003a: 229–232) in Gole (2002: 16–21) primerjata kvalifikatorje v SSKJ z oznakami Slovenskega pravopisa (Pravila SP 1990: 132–134 in SP 2001 – slovar¹⁵⁶). Pravila SP 90 uvajajo socialnozvrstne, funkcijskozvrstne, splošne, normativne, čustvenostne, časovne, pogostnostne in posebne oznake. V nadaljevanju bodo s SP 90 in 01 primerjani samo tisti kvalifikatorji v SSKJ, ki se pojavljajo ob frazemih CB.

¹⁵⁶ Leta 2001 je izšel nov slovenski pravopis, ki poleg pravil prinaša tudi slovarski del. Zvrstne oznake so predstavljene na straneh 129–133.

3.2.2.1.4.4.1 Kvalifikatorji *knjiž.*, *pog.*, *nižje pog.*, *bibl.* in *publ.* v SSKJ v primerjavi z oznakami v SP 90, 01

Stilno-plastnim kvalifikatorjem v SSKJ¹⁵⁷ ustrezajo v SP 90 socialno- in funkcijskozvrstne ter čustvenostne oznake. V SSKJ so v skupini

(a) »stilne« oz. funkcijskozvrstne oznake: *knjiž.* (knjižno), *publ.* (publicistično), *vznes.* (vzneseno), *bibl.* (biblijsko); v gradivu ni kvalifikatorjev *pesn.* (pesniško) in *pisar.* (pisarniško);

(b) »plastne« ali socialnozvrstne oznake: *pog.* (pogovorno), *nižje pog.* (nižje pogovorno); v gradivu ni kvalifikatorjev *nar.* (narečno), *otr.* (otroško) in *žarg.* (žargonsko).

Po Kržišnik (1998b: 57–59) kvalifikator *knjiž.* ne velja samo znotraj funkcijskih zvrsti, ampak ima tudi socialnozvrstni status. Z oznako *knjiž.* je v SSKJ opremljeno ozko knjižno izrazje.¹⁵⁸ Petim socialnozvrstnim oznakam v SSKJ, to so *pog.*, *nižje pog.*, *nar.*, *žarg.* in *knjiž.* (kot ozko knjižno) ustreza v SP 90 dvanajst socialnozvrstnih oznak (Kržišnik, prav tam: 60): *privzdig.* (zborna privzdignjena), *knj. pog.* (knjižno pogovorno), *neobč.* (knjižno neobčevalno), *neknj. pog.* (neknjižno pogovorno, pogovarjalno), *neknj. ljud.* (neknjižno ljudsko), *pokr.* (pokrajinsko pogovorno), *nar.* (narečno), *mestn.* (mestne govornice), *izobr.* (izobrazbeno), *sleng.* (slengovsko), *žarg.* (žargonsko), *latov.* (latovsko).¹⁵⁹ Če združimo SP-jevski oznaki *privzdig.* (to je »prvina knjižnega jezika, ki je privzdignjena dvojnica h knjižni nevtralni prvini«) in *neobč.* (to je »prvina knjižnega jezika, ki je ne uporabljamo v navadnem sporočanju, ampak živi bolj iz izročila knjižnega jezika«), dobimo SSKJ-jevski *knjiž.* (Kržišnik, prav tam: 60).

Težko je razmejiti SSKJ-jevska kvalifikatorja *pog.* in *nižje pog.* V SP 90 sta socialnozvrstni oznaki *knj. pog.* (to je »prvina knjižnega jezika, ki je v rabi zlasti v bolj sproščenih govornih položajih«) in *neknj. pog.* (to je »splošnoslovenska ali pa predvsem osrednjeslovenska neknjižna prvina; uporabljamo jo zlasti v govornih stikih v okviru mestnega življenja«). Kržišnik (2003a: 230) ugotavlja, »da so v SP 01 upoštevani zlasti tisti frazemi z oznako *pog.* v SSKJ, ki jim – tako predvidevam – SP

¹⁵⁷ O poimenovalnem izhodišču za stilno-plastne kvalifikatorje gl. Kržišnik (1998b: 54).

¹⁵⁸ Po Gole (2002: 16), ki citira Vidovič-Muho (*Kategorizacija in stilna opredelitev ozko knjižne leksike*, VIII. SSJLK, 1972: 49), SSKJ-jevski kvalifikator *knjiž.* označuje enote, ki so »funkcionaln/e/ samo v pisanih, navadno javnosti namenjenih sporočilih knjižnega jezika /.../ v govorjenem (knjižnem) jeziku zveni/je/ nenavadno.«

¹⁵⁹ V SP 01 še *ljud.* (ljudsko).

01 dodeljuje status knjižnih, in sicer s socialnozvrstno oznako ali brez nje.« Primer za prvo: »prepis« SSKJ ⇒ SP 01: *pog.* ⇒ *knj. pog.*:

SSKJ: (<u>mahniti</u>) <i>pog.</i> (kdo) mahniti jo '(kdo) iti, oditi'	SP 01: (<u>mahniti</u>) <i>knj. pog.</i> (kdo) mahniti jo '(kdo) iti, oditi'
--	--

Primer za drugo: »prepis« SSKJ ⇒ SP 01: *pog.* ⇒ čustvenostna oznaka *poud.* (poudarjalno), *slabš.* (slabšalno):

SSKJ: (<u>usekati</u>) <i>pog.</i> (kdo) usekati mimo '(kdo) ne zadeti bista' (<u>vrag</u>) <i>pog.</i> (kaj) iti k vragu '(kaj) propasti'	SP 01: (<u>usekati</u>) <i>poud.</i> (kdo) usekati mimo '(kdo) ne zadeti bista' (<u>vrag</u>) <i>slabš.</i> (kaj) iti k vragu '(kaj) propasti'
---	---

Gole (2002: 17/18) ugotavlja prekrivnost oznak *pog.* in *knjiž. pog.* ter *nižje pog.* in *neknj. pog.*, kar za naše gradivo ne velja:

(1) *pog.* (SSKJ) ⇒ *neknj. pog.* (SP 01):

SSKJ: (<u>bot</u> , <u>kvit</u>) <i>pog.</i> (kdo) biti [si] bot/kvit 'brez dolga, brez obveznosti, na čistem'	SP 01: (<u>bot</u> , <u>kvit</u>) <i>neknj. pog.</i> (kdo) biti [si] bot/kvit 'brez dolga, obveznosti'
---	---

(2) *nižje pog.* (SSKJ) ⇒ *nizk.* (SP 01):

SSKJ: (<u>goba</u>) <i>nižje pog.</i> (kdo) iti po gobe '(kdo) umreti'	SP 01: (<u>goba</u>) <i>nizk.</i> (kdo) iti po gobe '(kdo) umreti'
---	---

SP 90 ne navaja oznake *bibl.*; prekrivna sta stilno-plastni kvalifikator in funkcijskozvrstna oznaka *publ.*:

SSKJ: (<u>imenovalec</u>) <i>publ.</i> skupni imenovalec 'kar (kaj) povezuje, druži'	SP 01: (<u>imenovalec</u>) <i>publ.</i> (kdo) najti skupni imenovalec '(kdo) imeti, doseči enako mnenje (o čem)'
---	---

3.2.2.1.4.4.2 Kvalifikatorji *pren.*, *ekspr.*, *vznes.*, *evfem.*, *šalj.*, *nizk.* in *slabš.* v SSKJ v primerjavi z oznakami v SP 90, 01

SP 90 navaja trinajst čustvenostnih oznak: *čustv.* (čustvenostno, ekspresivno), *ljubk.* (ljubkovalno), *slabš.* (slabšalno), *otr.* (otroško), *olepš.* (olepševalno), *omilj.* (omiljevalno), *šalj.* (šaljivo), *poud.* (poudarjalno), *vznes.* (vzneseno), *iron.* (ironično), *zmer.* (zmerjalno), *nizk.* (nizko), *kletv.* (kletvica, kletev).

Oznaka *poud.* združuje SSKJ-jevski pomenski kvalifikator *pren.* in ekspresivni kvalifikator *ekspr.* (Kržišnik 2003a: 231). V SSKJ je ob večino frazemov pripisan kvalifikator (*ekspr.*). Vendar gre pri frazemih »za t. i. inherentno ekspresivnost«, »tj. ekspresivnost v njihovem primarnem pomenu, ne pridobljena iz sobesedila« (Logar: 2000/01: 137). Tudi po Kržišnik (1998b: 63) je »v SSKJ oznaka *ekspr.* za frazeologijo odvečna, saj velja za vse, oznaka, ki jo potrebujejo, je tista, ki bi prinašala podatek o vrsti ekspresije«.

SSKJ: (<u>križ</u>) <i>pren.</i> (kdo) prenašati/nositi svoj križ '(kdo) prenašati, imeti svoje težave, skrbi'	SP 01: (<u>križ</u>) <i>poud.</i> (kdo) imeti križ (s kom) 'težave, trpljenje'
(<u>kuhati</u>) <i>ekspr.</i> (kdo) biti kuhan in pečen (pri kom) 'pogostokrat, dostikrat'	(<u>kuhan</u>) <i>poud.</i> (kdo) biti kuhan in pečen (pri kom) '(kdo) biti dostikrat (pri kom)'

SSKJ uvršča kvalifikator *vznes.* med stilno-plastne kvalifikatorje, SP med čustvenostne:

SSKJ: (<u>njiva</u>) <i>vznes.</i> božja njiva 'pokopališče'	SP 01: (<u>njiva</u>) <i>vznes.</i> božja njiva 'pokopališče'
---	--

SP-jevski oznaki *omilj.* in *olepš.* sovpadata z ekspresivnim kvalifikatorjem *evfem.* iz SSKJ (Gole 2002: 19):

SSKJ: (<u>spraviti</u>) <i>evfem.</i> (kdo) spraviti s sveta (koga) '(kdo) povzročiti smrt (koga), umoriti (koga)'	SP 01: (<u>spraviti</u>) <i>omilj.</i> (kdo) spraviti s sveta (koga) '(kdo) povzročiti smrt (koga), umoriti (koga)'
---	--

Prekrivne so tudi oznake *šalj.*, *nizko* (*nizk.*) in *slabš.*:

SSKJ: (<u>malenkost</u>) <i>šalj.</i> moja malenkost 'jaz'	SP 01: (<u>malenkost</u>) <i>šalj.</i> moja malenkost 'jaz'
---	--

SSKJ: (<u>gobec</u>) <i>nizko</i> (kdo) odpirati gobec '(kdo) slabo govoriti (o kom)'	SP 01: (<u>gobec</u>) <i>nizk.</i> obraz; usta
--	---

SSKJ: (<u>lajna</u>) <i>slabš.</i> stara lajna 'kar naprej ponavljajoče se govorjenje o isti stvari'	SP 01: (<u>lajna</u>) <i>slabš.</i> (kdo) poslušati vedno isto lajno 'ponavljajoče se govorjenje o isti stvari'
---	--

3.2.2.1.4.4.3 Kvalifikatorja *star.* in *neustalj.* v SSKJ v primerjavi z oznakama v SP 90 in 01

SP ima časovno oznako *star.* (starinsko), ki ustreza istoimenskemu časovno-frekvenčnemu kvalifikatorju v SSKJ:

SSKJ: (<u>čislo</u>) <i>star.</i> (kdo) imeti v čislih (koga) '(kdo) ceniti, spoštovati (koga)'	SP 01: (<u>čislo</u>) <i>star.</i> (kdo) imeti v čislih (koga) '(kdo) ceniti, spoštovati (koga)'
--	---

Frazem *(kdo) biti na bojni nogi (s kom) '(kdo) biti sprt (s kom)'*, ki mu je v SSKJ pripisan posebni normativni kvalifikator *neustalj.*, je v SP opremljen s puščico (→ *odsvetovano*) – splošna normativna oznaka:

SSKJ: (<u>bojen</u>) <i>neustalj.</i> (kdo) biti na bojni nogi (s kom) '(kdo) biti sprt (s kom)'	SP 01: (<u>bojen</u>) biti (s kom) na bojni nogi → 'sprt' ¹⁶⁰
---	---

¹⁶⁰

Vendar ima frazem pod geslom (noga) oznako (*poud.*) *biti (s kom) na bojni nogi 'sprt'*.

3.2.2.1.4.5 Primerjava oznak v Dudnu 11 z oznakami v SSKJ in SP 90, 01

O vzpostavitvi nemških ustreznih slovenskim kvalifikatorjem piše Gole (2002: 16–21). Pri navajanju vzporednic se opira na opredelitve zvrstnih, stilnih in drugih oznak v slovarju *Brockhaus Wahrig Deutsches Wörterbuch* (1980) in v drugi knjigi Dudnove dvanajstdele zbirke *Stilwörterbuch der deutschen Sprache* (2001). Slovenskim kvalifikatorjem navaja naslednje vzporednice: *pog.* (pogovorno) – *ugs.* (umgangssprachlich), *vznes.* (vzneseno) – *geh.* (gehoben), *evfem.* (evfemistično) – *verhüll.* (verhüllend), *šalj.* (šaljivo) – *scherzh.* (scherzhaft), *slabš.* (slabšalno) – *abwertend, nizko* – *derb.*

Gole ne navaja oznake *salopp*. Leksem *salopp* nastopa kot slovarska enota v VNSS v pomenu 'ležeren', v Wahrigu ima pomen 'nachlässig, schlampig – neskrben, nemaren, zanikr'. Po Dudnu 11 je oznaka *salopp* med pogovornim jezikom in nizkim načinom izražanja (»*derb*«). Še bolj grobim jezikovnim prvinam je v Dudnu 11 pripisana oznaka *vulgär* (vulgarno).¹⁶¹ Tako oznaki *salopp* po stopnji intenzivnosti sledita *derb* in *vulgär*. V SSKJ in SP bi oznaki *salopp* ustrezal kvalifikator *nizko* (SSKJ: »/p/omen besede ali zveze, ki grobo izraža občutek odpora, zoprnosti«; SP 90: »jezikovna prvina, ki izraža družbeno (tudi moralno) nesprejemljivo, nekultivirano, prostaško raven medčloveškega sporočanja«):

D 11:	SSKJ:	SP 01:
(<u>dick</u>) <i>salopp</i>	(<u>širok</u>) <i>nizko</i>	(<u>širok</u>) <i>nizko</i>
jmdn. dick machen	(kdo = ženski spol) postati	(kdo = ženski spol) postati
[koga debelega narediti]:	širok (s kom = moški spol)	širok (s kom = moški spol)
jmdn. schwängern –	'(kdo = ženska) biti noseča'	'(kdo = ženska) biti noseča'
komu napraviti otroka		

¹⁶¹ V SSKJ je ekspresivni kvalifikator *vulg.* opredeljen kot »nespodobna, prostaška beseda, pomen ali zveza«. Tega kvalifikatorja SP ne pozna. Besede, ki so v SSKJ opremljene s kvalifikatorjem *vulg.*, SP označuje z *nizko*. Prim. Gole 2002: 21.

3.2.3 Pragmatični frazemi

V IB in CB se pojavlja posebna pomenska skupina frazemov, »pri katerih o denotativnem pomenu skoraj ali sploh ni več mogoče govoriti. Od pomenskega opisa pri njih ostaja predvsem opis konotativnih oz. pragmatičnih pomenskih sestavin in zato so lahko opisani samo s pragmatičnimi kategorijami.«¹⁶² (Kržišnik 1994b: 163/164.)

Izraz pragmatični frazem je v slovenskem jezikoslovju prva uporabila Kržišnik (prav tam: 163–166). Ustreznost rabe tega poimenovanja potrjuje tudi Jakop (2003: 114/115), ki se je v slovenski frazeologiji največ ukvarjala z oblikoslovnimi, skladenjskimi in pomenskimi značilnostmi pragmatičnih frazemov.¹⁶³ Ugotavlja, da so vsa druga poimenovanja, ki se uporabljajo v slovenski in tuji literaturi, manj ustrezna ali celo neustrezna. Tako je v slovenščini neustrezen izraz komunikacijski ali sporočanjejski frazemi (Stramljič-Breznik: 2000/01). Poimenovanja v nemščini, npr. pragmatični idiomi (»*pragmatische Idiome*«), frazeološke, sporazumevalne formule (»*phraseologische, kommunikative Formeln*«), rutinske formule (»*Routineformeln*«), jezikovne rutine (»*sprachliche Routine*«), niso popolnoma prekrivna z izrazom pragmatični frazemi.

Po Jakop (prav tam: 114) je prva posebnost pragmatičnih frazemov ta, da je njihova slovarska oblika v veliki meri ali v celoti prekrivna z njihovo rabo v besedilu in/ali okoliščinah sporazumevanja (npr. *Pojdi se solit!* je zavpila za njim.). Ta posebnost izhaja iz njihovih skrajnih oblikoslovno-skladenjskih omejitev (npr. frazem **iti se solit* se rabi izključno v velelniku *pojdi/-ta/-te/ se solit; naj se gre/-sta/-jo solit*). Druga posebnost je, da je pomen pragmatičnih frazemov mogoče ustrezno opisati le ob upoštevanju dejavnikov sporazumevanja kot pragmatično funkcijo. Pomena ne moremo določiti samo iz besedilne realizacije (*parola*), za ustrezen pomenski opis je treba nujno upoštevati pragmatične kategorije: okoliščine, dejavnike, udeležence (govorec, naslovnik, odnos med govorcem in naslovnikom ...) sporazumevanja –

¹⁶² Vendar pri nekaterih pragmatičnih frazemih v določeni meri še lahko govorimo o denotativnem pomenu. Kržišnik (1994b: 165) navaja kot primer pragmatični frazem *iz kože dati (koga)*, ki se rabi predvsem v prihodnjiku *iz kože (te, ga ...) bom dal* ali pogojniku *iz kože bi (te, ga ...) dal*, z denotativnim delom pomena '(kdo) biti zelo jezen'.

¹⁶³ Leta 2002 je izšlo magistrsko delo *Pragmatični frazemi: opredelitev in razvrstitev*, leta 2005 pa doktorska disertacija *Tipologija oblikoslovnih, skladenjskih in pomenskih značilnosti slovenskih pragmatičnih frazemov*.

languaž.¹⁶⁴ V SSKJ imajo pragmatični frazemi večinoma razlago tipa izraža X ali poudarja Y, pri čemer je X uslovarjeno govorno dejanje,¹⁶⁵ npr. *naj se pes obesi, če* 'izraža podkrepitev trditve'.

Glede na uslovarjeno pragmatično funkcijo lahko pragmatične frazeme IB in CB razvrstimo v dve skupini:¹⁶⁶

(1) pragmatični frazemi z zagotavljalno funkcijo, s katerimi želi govorec prepričati naslovnika, da govori resnico, da je njegova trditev pravilna, npr. *bog mi je priča, da* 'izraža podkrepitev trditve'¹⁶⁷ (SSKJ) – *bei Gott* [pri bogu] 'Bekräftigungsformel – potrditvena formula' (D 11);

(2) pragmatični frazemi z ekspresivno funkcijo so razdeljeni v dve skupini, razlika med njima je v okoliščinah rabe – skupina (b) pogojuje prisotnost vsaj enega naslovnika (sogovorca):

(a) pragmatični frazemi, s katerimi govorec izraža svoja čustva, npr. strah, vznemirjenost, obup: *za božjo voljo* 'izraža strah, vznemirjenje, obup' (SSKJ) – *um Himmels willen* [za nebes voljo] 'Ausruf des Erschreckens, der Abwehr – vzklik prestrašenosti, odvrnitve' (D 11);

(b) pragmatični frazemi, s katerimi govorec izraža negativen ali pozitiven odnos do naslovnika (v tem primeru so uslovarjene konotativne sestavine), npr. zavrnitev, odločnost, nepopustljivost: *daj(te) (no) mir* 'izraža zavrnitev' (SSKJ), *pa konec/pika* 'izraža odločnost, nepopustljivost' (SSKJ) – *und damit basta!* [in s tem basta!] (D).

¹⁶⁴ Gre za razmerje med izrazi *lang* (langue), ki je abstrakten sistem znakov (slovarska oblika frazema), *parol* (parole) je uresničitev frazema v besedilu in *languaž* (langage) uresničitev frazema v okoliščinah sporazumevanja. V *languaž* vstopajo dejavniki sporazumevanja (udeleženci sporazumevanja, odnos med njimi, okoliščine sporazumevanja) – ti pa so bistveni za pomenski opis pragmatičnih frazemov. Prim. shemo 1 pri Jakob (2003: 113).

¹⁶⁵ Vidovič-Muha (2000: 86) govori o uslovarjenih govornih dejanjih v SSKJ, ki »so lahko razvidna že iz stavčnega pojasnila pomena, iz stavčno strukturirane »razlage«; načeloma gre za tipe kot (*Kdo* 'govoreči') *izraža/poudarja* ipd. *kaj* (*kako* – kot je izraženo z geselskim leksemom)«.

¹⁶⁶ Jakob (2003: 121–125) razvršča frazeme iz SSKJ v skupino pozivnih, zagotavljalnih, ekspresivnih, povezovalnih in izvršilnih govornih dejanj.

¹⁶⁷ Po Jakob (2003: 122) je ustreznejša razlaga 'izraža zagotovilo, prisego o resničnosti trditve'.

3.3 Povezovalnostne lastnosti frazema

Frazem kot celota ima svojo zunanjo oblikovno/slovnično in pomensko povezovalnost. Po Kržišnik-Kolšek (1988: 66) so povezovalnostne lastnosti frazema odvisne od:

(1) pripadnosti jezikovni ravnini (stavčni, nestavčni):

Vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije. – *Der Krug geht so lange zum Brunnen/zu Wasser, bis er bricht.*, *zagledati luč sveta* – *das Licht der Welt erblicken*;

(2) strukturnega tipa, npr.:

Sam₁ (kdo) priti na psa – *(jmd.) auf den Hund kommen*;

Sam₁ (kdo) priti na sled (komu) – *(jmd.) auf die Spur kommen (jmdm.) Sam₃*;

Sam₁ (kdo) spraviti na papir (kaj) – *(jmd.) zu Papier bringen (etw.) Sam₄*;

(3) pomenskega razreda, kateremu pripada:

kdo (+člov.) *iti po gobe*;

kaj (abstr.) *iti po gobe*,¹⁶⁸

kdo (+člov.) *metati polena pod noge* komu (+člov.);

kdo (+člov.) *spraviti na papir* kaj (abstr.).

V CB in IB je pri nekaterih frazemih spremenjena zunanja pomenska povezovalnost frazema (gl. *Povezovalnostne prenovitve v CB* na str. 50/51).

¹⁶⁸

V frazemu *iti po gobe* ima povezovalnost pomensko razločevalno vlogo. Levo vezljivostno mesto ima dve pomenski sestavini: *kdo* (+člov.) *iti po gobe* '(kdo) umreti' in *kaj* (abstr.) *iti po gobe* '(kaj) propasti'. V CB je aktualiziran drugi pomen.

4 FRAZEM – ENOTA BESEDILA IN ENOTA SLOVARJA

Prevajalec se pri iskanju prevodnih rešitev ves čas giblje med slovarjem in konkretnim besedilom, vendar se velikokrat zgodi, da mu slovar ne more ponuditi ustrezne rešitve (frazema ni v slovarju, lahko sta pomanjkljivo, včasih tudi napačno, navedeni njegova oblika in pomenska razlaga) ali ponujene rešitve ne more sprejeti, ker mu to preprečuje sobesedilo. Prav tako slovarji ne morejo predvideti vseh prevajalskih problemov in možnosti/rešitev.

Prevajanje ni zgolj prosto nizanje posamičnih besed, ampak je prevodna enota besedilo (del besedila),¹⁶⁹ zato naj bi prevajalec upošteval oblikovno in pomensko prepletenost frazema s (so)besedilom.

4.1 Frazem – enota besedila

Govorec/pisec iz jezikovnega sistema (slovarja) jemlje frazeme in jih z vključevanjem v konkretno besedilo aktualizira, kjer se realizirajo njegove oblikovne, pomenske in povezovalnostne lastnosti.¹⁷⁰ Frazem se oblikovno in pomensko prepleta s sobesedilom, ga tako gradi, širi, razvija in skupaj z drugimi besedilnimi elementi prispeva k njegovi površinski (kohezija) in pomenski (koherenca) povezanosti. Černyševa (1974: 159–166; cit. po Dobrovol'skij 1980: 690) uporablja izraz besedilotvorne zmožnosti frazemov (*»textbildende Potenzen der Phraseologismen«*) kot nadrejeni pojem za realizacijo jezikovnosistemskih lastnosti frazemov v besedilu (*»die Realisation der linguistischen Eigenschaften der Phraseologismen«*). Dobrovol'skij (1980: 690–700) govori o dialektiki pojma *besedilotvorna zmožnost*. Pojem povezuje jezikovni sistem (*langue*) in besedilo (*parole*) – frazeološko teorijo in besediloslovje. Pri opisu besedilotvornih zmožnosti frazemov lahko izhajamo bodisi iz

¹⁶⁹ Koller (1992: 100–102) loči štiri tipe prevodnih enot: (1) prevodna enota je beseda (velja na področju terminologije), (2) prevodna enota je besedna zveza (velja na področju terminologije in frazeologije), (3) prevodna enota je stavek (velja za pregovore), (4) prevodna enota je besedilo (del besedila).

¹⁷⁰ Gre za soobstajanje frazema na virtualni (slovarski) in aktualizirani (besedilni) ravni. Po Beaugrandu, Dresslerju (1992: 33) je »jezik VIRTUALENI sistem razpoložljivih, vendar še neuresničenih možnosti izbire«, medtem ko je »besedilo AKTUALIZIRAN sistem, v katerem so bile nekatere možnosti izbrane in realizirane, da bi zgradile določeno STRUKTURO (odnos med elementi). Ta graditev struktur je dosežena s pomočjo postopkov AKTUALIZACIJE«.

njihovih jezikvosistemskih lastnosti bodisi iz konkretnih besedil, kjer se te abstraktne lastnosti uresničujejo in imajo besedilotvorno vlogo. Gre za dva načina raziskovanja, ki ne sme biti enosmerno, temveč dialektično: prvo brez drugega je zgolj hipotetično, drugo brez prvega pa ne vodi do najvišje stopnje abstrakcije, saj velja le za konkretne frazeme v konkretnem besedilu, zmožnosti je namreč več kot njihovih uresničitev.¹⁷¹

Avtorji (prim. Dobrovol'skij 1980: 699, Gréciano 1987a: 196, Fleischer 1997: 214, García 1998: 99) delijo jezikvosistemske lastnosti frazemov, ki so nosilci besedilotvornih funkcij, na strukturne (večsestavinskost frazema) in pomenske (denotativni¹⁷² in konotativni pomen frazema, frazeološka podoba). Zaradi teh lastnosti so frazemi primerni tudi za prenovitvene postopke. Po Fleischerju (1997: 216–218) imajo besedilotvorno vlogo sobesedilno prenovljeni frazemi (sobesedilna aktualizacija sestavin frazema, aktualizacija dobeseidnega pomena frazema).

4.1.1 Povezovalna in besedilotvorna vloga frazemov v CB in IB

Frazemi lahko v besedilu sočasno razvijejo več medsebojno povezanih funkcij: z drugimi besedilnimi elementi gradijo, širijo, razvijajo besedilo in obenem skrbijo za njegovo površinsko in pomensko povezanost. García (1998: 101) govori o večfunkcionalnosti frazemov (*»die Polyfunktionalität«*), Gréciano (1987b: 196) pa pojmuje frazem kot superstrukturo (*»die Superstruktur«*), ki presega enoto stavka in omogoča graditi besedilo.

V CB in IB imajo frazemi povezovalno (kohezija in koherenca) in besedilotvorno vlogo (v besedilu so realizirane njihove jezikvosistemske – strukturne in pomenske – lastnosti). Po Beaugrandu, Dresslerju (1992: 12/13) sta kohezija in koherenca dva izmed sedmih kriterijev besedilnosti. Kohezija je definirana kot »način, kako so sestavine POVRŠINSKEGA BESEDILA, se pravi besede, kot jih dejansko slišimo ali

¹⁷¹ »Das heißt, daß man auf die textbildenden Potenzen eines Phraseologismus entweder aus seinen Realisationen in unterschiedlich gestalteten Texten oder aus seinen spezifischen Eigenschaften, die ihn von anderen sprachlichen Zeichen abgrenzen, schließen kann. Darin zeigt sich die Dialektik dieses Begriffs /.../.« Dobrovol'skij (1980: 691.)

¹⁷² Posebnost denotativne strani frazeološkega pomena je v »širini« pomenskega obsega (*»die „Weite“ des semantischen Umfangs«* – Dobrovol'skij 1980: 699). Černyševa (1974: 162; cit. po Dobrovol'skij 1980: 697) govori o »razsežnem« pomenu (*»„weite“ Bedeutung«*), Fleischer (1997: 214) o »razpršenem značaju« pomena (*»„diffuser Charakter“ der Bedeutung«*).

vidimo, znotraj niza med seboj povezane. Površinske sestavine so *odvisne druga od druge* v skladu s slovničnimi oblikami in konvencijami, tako da torej kohezija temelji na SLOVNIČNIH ODVISNOSTIH.« Pri koherenci »/g/re za načine, na katere so komponente BESEDILNEGA SVETA – tj. konstelacija POJMOV in RELACIJ (odnosov), na katerih temelji površinsko besedilo – *medsebojno dostopne in relevantne*.« Vendar pa »površina sama po sebi ne odloča o smislu besedila; da bi komunikacija postala učinkovita, je potrebna še INTERAKCIJA med kohezijo in preostalimi kriteriji besedilnosti.«

V CB in IB je površinska in s tem pomenska povezanost dosežena s ponovno pojavitvijo sestavine frazema, v CB s ponavljanjem sopomenskih frazemov.¹⁷³

4.1.1.1 Ponovna pojavitev sestavine frazema v CB in IB

V sobesedilu se ponovi pomenotvorna sestavina frazema. S tako sobesedilno aktualizacijo sestavine frazema, ki nastopa tudi kot beseda v svojem slovarskem pomenu (sobesedilna prenovitev), se besedilo gradi, razvija in povezuje – realizirana je jezikovnosistemska lastnost frazema, in sicer večsestavinskost.

V CB in IB se ponavljata samostalniški sestavini *feniks* in *pepel* iz frazema (*kdo*) *dvigniti se kakor feniks iz ognja* (SSKJ), (*kdo*) *dvigniti se/vstati kot feniks [iz pepela/ognja]* (Fida), (*kdo*) *dvigniti se kot feniks iz ognja (pepela)* '(kdo) imeti v sebi veliko, neuničljivo življenjsko silo in biti sposoben hitro nadoknaditi vse izgube in se ponovno presenetljivo in čudovito razvijati' (Keber 1998: 199) – *wie ein Phönix aus der Asche erstehen/steigen* [kot feniks iz pepela nastati/dvigati se] 'nach scheinbar vollständigem Niedergang neu erstehen – po navidez popolnem propadu na novo nastati' (D 11). Grass je spremenil frazem v *ein Phönix aus Asche und Flamme tauchend* in na to spremembo se je odzvalo tudi CB s *kakor feniks se je pokazal iz pepela in plamenov*. V CB se sestavina *feniks* ponovno pojavi dvakrat, enkrat pa gre za delno ponovno pojavitev – sprememba besedne vrste,¹⁷⁴ in sicer iz samostalnika *feniks* v svojilni pridevnik *Feniksov*:

¹⁷³ O kohezivnih sredstvih prim. Beaugrande, Dressler (1992: 41/42).

¹⁷⁴ Po Beaugrandu, Dresslerju (1992: 47) je delna ponovna pojavitev (»*partial recurrence*«) uporaba enakega besednega gradiva, vendar s spremembo v besednih vrstah.

CB: **Kakor feniks se je pokazal iz pepela in plamenov** in ni gasil samo ognja, temveč tudi požar tega sveta in žejo našega Gospoda Jezusa! Resnično vam povem: Kdor bi človeka z gasilno čelado na glavi, ki ima povsod prednost, ki ga imajo rade zavarovalnice, ki zmeraj nosi ščepec pepela v žepu, /.../ kdor bi mislil tega sijajnega feniksa zmerjati z rdečim petelinom, /.../.

(*Pod splavom, 27*)

Ker pa uradniki kriminalne policije niso zahajali v cerkev pri sveti Barbari in ker so tudi besedico feniks razumeli bolj kot žalitev veličanstva /.../. (*Pod splavom, 27*)

/.../ prepeva poljske pesmi in se imenuje Feniksova garda. (*Pod splavom, 31*)

IB: **Ein Phönix aus Asche und Flamme tauchend**, nicht nur das Feuer, den Brand dieser Welt und den Durst unseres Herrn Jesus löschend! Wahrlich ich sage Euch: Wer da den Mann mit dem Feuerwehrlhelm, der die Vorfahrt hat, den die Versicherungen lieben, der immer ein wenig Asche in der Tasche trägt, /.../ wer ihn, den herrlichen Phönix einen roten Hahn heißen will, /.../. (*Unterm Floß, 34*)

Da jedoch die Beamten der Kriminalpolizei nicht in Sankt Barbara zur Kirche gingen, auch aus dem Wörtchen Phönix eher eine Majestätsbeleidigung /.../. (*Unterm Floß, 35*)

/.../ polnisch singen konnte und Phönixgarde hieß. (*Unterm Floß, 39*)

4.1.1.2 Ponavljanje sopomenskih frazemov v CB

Po Beaugrandu, Dresslerju (1992: 48) se ponovna pojavitev iste vsebine v spremenjenem izrazu imenuje parafraza (»*paraphrase*«). Ker je parafraza v prevodoslovju tudi eden izmed prevodnih postopkov, uporabljam poimenovanje ponavljanje sopomenskih frazemov.

Rode (1975: 440) piše o ujemanju pomenov pri sinonimnih ali sopomenskih frazemih, ki je lahko popolno, nepopolno ali tako, da povzroči razliko v stilni zaznamovanosti. Frazezi so popolno sinonimni, »če so semantične definicije enake, torej vsebujejo zgolj iste semantične oznake«, npr. *ko listja in trave – vse črno*. Nepopolni sinonimi »so tisti, pri katerih ima eden od frazeologemov še kako dodatno semantično oznako«, npr. frazema *biti v rožicah* '(nekoliko) pijan, vinjen' in *biti trd* 'pijan, vinjen' se ločita med seboj po stopnji intenzivnosti. Sinonimi lahko pripadajo različnim stilnim plastem, npr. *iti v krtovo deželo* – pogovorno, *iti v večna lovišča* – publicistično, *izpustiti dušo* – vzneseno, *posloviti se od življenja* – knjižno, *srečati matildo* – partizanski žargon, *stegniti pete* – nižje pogovorno.

V CB se z nizanjem popolnih sopomenskih frazemov iz glagola in osebnega zaimka v klitični obliki (*pog.*) (*kdo*) *pribosti jo, ubrati jo, brisati jo, pobirati jo, pribrisati jo* ponavlja pomen '(kdo) hitro/živahno se premikati' in negativna vrednotenjska

sestavina konotativnega pomena: (-) beg iz strahu. V IB so na tem mestu glagoli (1) klettern – plezati, splezati, dvigati se, (2) stiefeln – korakati, (3) springen – skakati, pognati se, (4) kommen – priti, (5) entkommen – uiti, pobegniti, izmuzniti se (VNSS):

- CB: (1) Med brzojavnimi drogovi se je nekaj premaknilo. /.../ Med brzojavnimi drogovi se je nekaj premikalo. Nekaj je tam teklo. Trije moški so se podili med drogovi, trije so stekli proti dimniku, potlej pa spredaj naokoli, in eden se je obrnil, se znova pognal in je bil videti majhen in širok in je res prišel čez, čez opekarno, druga dva pa sta bila bolj sloka in dolga, pa sta le komaj prišla čez, čez opekarno, ampak sta bila že spet nazaj med drogovi, tisti manjši in širši pa je tekel v cikcaku in se mu je kratko in malo bolj mudilo kakor slokima in spotegnjenima, /.../. Lej ga no, tisti, ki je bil videti majhen in širok, **jo je** namreč **pribodel** v istem oblačilu čez obnebje, /.../. (*Široko krilo*, 12)
- (2) /.../ potem ko sta si najbrž medtem ogledala opekarno, in **jo** tako dolga in sloka in pri tem niti ne mršava **ubrala** po ilovnatem polju, /.../. (*Široko krilo*, 13)
- (3) /.../ in **jo** potlej v presledkih, najprej eden majhen in čokat, potlej pa dva sloka in dolga, vsi trije pa enako mukoma, trdoživo in s čedalje več ilovice na podplatih, ki so jo vlekli s seboj, čilo in živo **brisali** po njivi, /.../. (*Široko krilo*, 13)
- (4) /.../ in ni vedel ne kod ne kam, samo nazaj ni mogel več, zakaj za njim sta **jo** čez drn in strn po grapi **pobirala** sloka in dolga, /.../. (*Široko krilo*, 13)
- (5) /.../ le-oni, Koljaiczek, pa **jo je pribrisal** skozi grapo. (*Široko krilo*, 15)

4.1.2 Pomen frazema v besedilu

Na jezikovnosistemski ravni ima lahko frazem več možnih pomenov (virtualni, sistemski pomen frazema), vendar ima v sobesedilu (aktualni pomen frazema) samo en smisel.¹⁷⁵ Sobesedilo aktualizira potencialne pomene frazema, ustvarja (širi, oži) pomene in briše dvoumnosti frazema.¹⁷⁶ Frazemu (*kdo*) *pognati/postaviti/vreči na cesto* (*koga*) sta v slovarju pripisana pomena (1) '(kdo) odpustiti, odsloviti (iz službe) (*koga*)' in (2) '(kdo) prisilno izseliti (*koga*)' (SSKJ), v sobesedilu je aktualiziran prvi pomen:

- CB: Brez odpovedi jo je pognal in nastavljal drugo straniščarko, vendar je čez nekaj časa zabredel v težave, ker zlepa nikjer ni bilo več mogoče dobiti nobene straniščarke in je moral potemtakem oddajati to službo ženskam, ki jih **je** enkrat ali pa že večkrat **vrget na cesto**. (*V Čebulji kleti*, 552)

¹⁷⁵ Prim. Beaugrande, Dressler (1992: 65).

¹⁷⁶ Gréciano (1982: 307) govori o komplementarnosti frazema in besedila: frazemi gradijo besedilo, besedilo odpravlja dvoumnosti in identificira frazeme.

IB: Er entließ die Toilettenfrauen fristlos, stellte eine neue ein, hatte jedoch nach einiger Zeit Schwierigkeiten, da sich keine Toilettenfrauen mehr fanden, mußte also die Stelle an Frauen vergeben, die er schon einmal oder mehrmals hinausgeworfen hatte. (*Im Zwiebelkeller*, 700)

Frazem (*kdo*) *kazati/pokazati zobe* (*komu*) (gl. primer spodaj) je frazem z družljivimi sestavinami in dvojnim branjem: (1) dobessednim 'delati tako, da kdo lahko gleda, opazuje zobe' in (2) frazeološkim '(kdo) pripravljati se za napad, groziti, nasprotovati, upirati se' (SSKJ). Sobesedilo usmerja pomen frazema z dvojnim branjem na tri načine (Burger 1998: 155):¹⁷⁷ (1) v sobesedilu je v ospredju frazeološki pomen, sobesedilo pa zraven aktualizira še dobessedni pomen, (2) v sobesedilu je v ospredju dobessedni pomen, sobesedilo pa zraven aktualizira še frazeološki pomen, (3) v sobesedilu sta aktualizirana tako frazeološki kot dobessedni pomen, kar povzroči dvournost¹⁷⁸. V spodnjem primeru je v ospredju dobessedni pomen, pomen frazema je v ozadju (gre za sobesedilno prenovitev, ki je pogosta pri Grassu, namen pa je ustvarjanje napetosti med dobessednim in frazeološkim pomenom):¹⁷⁹

CB: Ranjenec je bil rumenkasto sivega obraza, **kazal je zobe** in pod zaprtimi vekami zavijal oči. (*Poljska pošta*, 230)

IB: Der Verwundete hatte ein gelbgraues Gesicht, **zeigte die Zähne** und arbeitete mit den Augäpfeln hinter geschlossenen Lidern. (*Die Polnische Post*, 292)

¹⁷⁷ Kržišnik (2005a: v tisku) piše o izrabi semantične potence frazema v besedilu, ki jo sestavljajo pomen proste besedne zveze (dobessedni pomen), pomen frazeološke besedne zveze (frazeološki pomen) in razmerje med obema pomenoma.

¹⁷⁸ Po Burgerju (Burger, Buhofer, Sialm 1982: 29) se dvournost (»*Ambiguierung*«) nanaša na frazeme z enim (ali več) možnim dobessednim pomenom (pomeni). Gre za zavedno aktualiziranje obeh pomenskih ravnin ne glede na to, katera je v sobesedilu mišljena kot dominantna. Dvournost je (nevtralni) nadrejeni pojem za literalizacijo (»*Literalisierung*«), remotivacijo (»*Remotivierung*«), dobessedno mišljeno (»*Wörtlich-Nehmen*«) in večpomenskost (»*Polysemantisierung*«).

¹⁷⁹ Gl. tudi poglavje *Sobesedilne prenovitve* v CB na str. 51–54.

4.2 Frazem – enota slovarja

Pri prevajanju frazemov posega prevajalec po nefrazeoloških in frazeoloških slovarjih v knjižni in elektronski obliki ter po elektronskih besedilnih korpusih, tj. elektronskih zbirkah besedil.¹⁸⁰

Pri primerjavi frazemov IB in CB so za jezikovni par slovenščina – nemščina uporabljeni naslednji slovarji:

(1) splošni (nefrazeološki) slovarji:

(1a) enojezični:

nemščina: *Duden* (1997) in *Wahrig* (2000);

slovenščina: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1998);

(1b) dvojezični:

Nemško-slovenski slovar F. Tomšiča (1974);

Veliki nemško-slovenski slovar (1994, 2001) sestavljalec Debenjak;¹⁸¹

Veliki slovensko-nemški slovar (1997) sestavljalec Debenjak;¹⁸²

(2) frazeološki slovarji:

(2a) enojezični:

nemščina: *Duden 11– Redewendungen* (2002);

slovenščina: *Frazeološki slovar slovenskega jezika, Poskusni zvezek* avtorja J. Kebra (2003);¹⁸³

(2b) dvojezični:

nemško-slovenski slovar: *Sich auf die Socken machen / vzeti pot pod noge* avtorice E. M. Jenko (1994);

¹⁸⁰ V slovenskem prostoru sta pomembna dva, in sicer FIDA ter Nova BESEDA. O računalniških orodjih za jezikoslovce in prevajalce gl. Vintar (2001).

¹⁸¹ 1. izdaja v knjižni obliki je izšla 1992, ponatis 1993 in 1998; v elektronski obliki je slovar prvič izšel 1994, nato 1996, 1999 in 2001; 2. prenovljena izdaja v knjižni obliki je iz leta 2001, v elektronski obliki 2003.

¹⁸² 1. izdaja v knjižni obliki je izšla 1995, v elektronski obliki 1997, 1999 in 2002; 2. prenovljena izdaja je iz leta 2003, v elektronski obliki 2003.

¹⁸³ Ne gre za frazeološki slovar v pravem pomenu besede, ampak le za poskusni zvezek prvega slovenskega frazeološkega slovarja.

(2c) večjezični:

Frazeološki slovar v petih jezikih, Rječnik slovenačkih, hrvatskosrpskih, latinskih, njemačkih, francuskih i engleskih fraza avtorja J. Pavlice (1960).

V nadaljevanju bo predstavljena obravnava frazemov CB in IB v tistih nefrazeoloških in frazeoloških slovarjih (uvrščanje v slovar, tipografsko označevanje, slovarske oblike, pomenske razlage, zvrstne, stilne in druge oznake frazema), po katerih prevajalec pri prenosu frazema IB v CB najprej poseže. Predvidevam, da gre za naslednje primarno rabljene splošne in frazeološke slovarje: *Veliki nemško-slovenski slovar*, *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, nemško-slovenski slovar *Sich auf die Socken machen* / *vzeti pot pod noge* ter nemški frazeološki slovar *Duden 11*¹⁸⁴.

Ob strani puščam obdelavo frazeološkega gradiva v sekundarno rabljenih slovarjih, in sicer v enojezičnih razlagalnih slovarjih nemščine (*Duden*, *Wahrig*), *Nemško-slovenskem slovarju*, poskusnem zvezku *Frazeološkega slovarja slovenskega jezika*¹⁸⁵ ter v *Frazeološkem slovarju v petih jezikih*¹⁸⁶.

Kržišnik (1998a: 36) in Gole (2002: 1) ugotavljata, da so napake, predvsem v dvojezičnih slovarjih, eden izmed pogostih vzrokov napak pri prevajanju, zato naj bi se prevajalec, ki mu je slovar pomemben pripomoček, zavedal pomanjkljive slovarske obdelave frazeološkega gradiva.

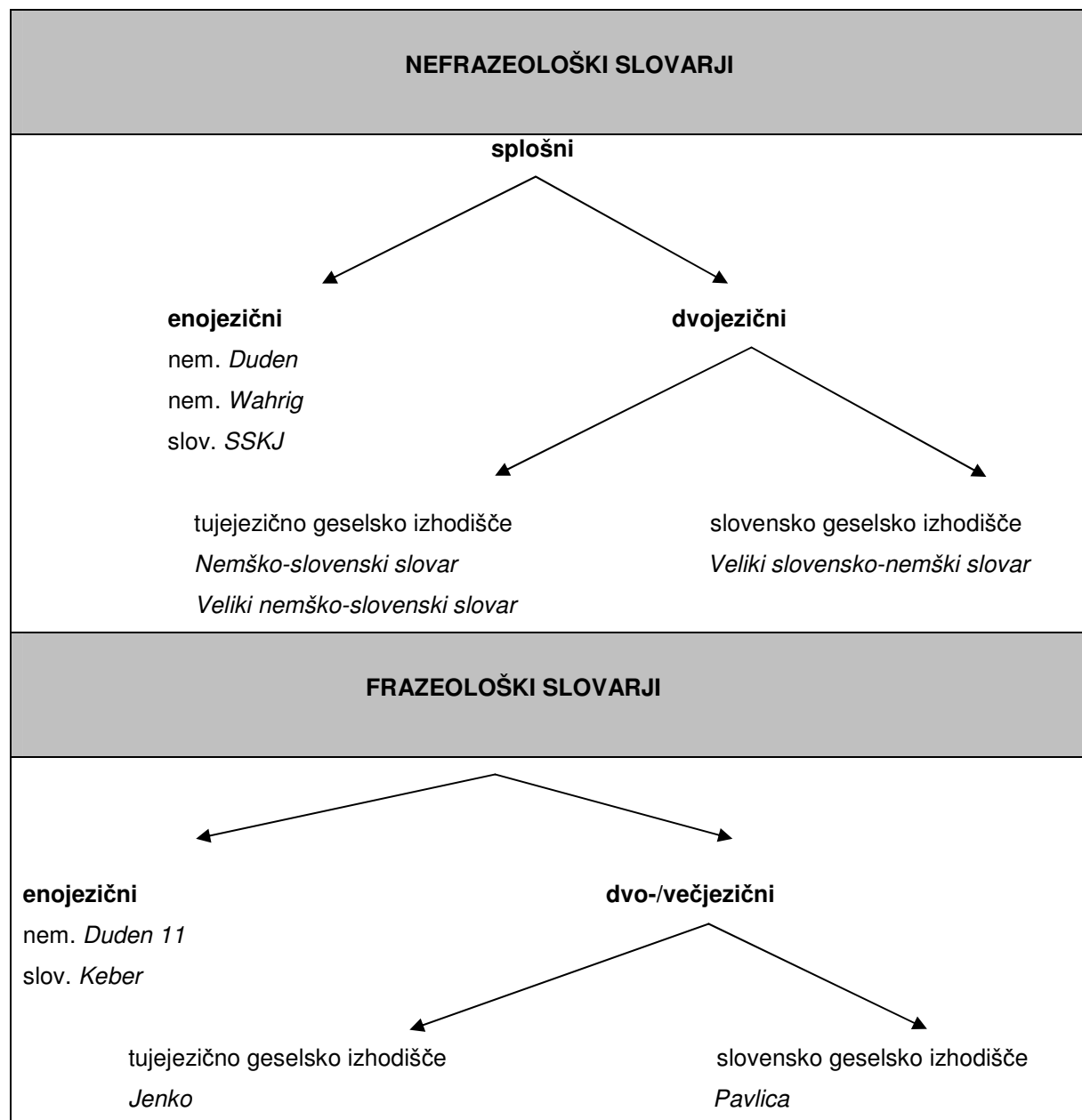
¹⁸⁴ Obdelavo frazeološkega gradiva puščam ob strani.

¹⁸⁵ O slovarju sta oceno podala Kržišnik (2004a) in Petermann (2004).

¹⁸⁶ O Pavličevem petjezičnem frazeološkem slovarju, ki ne izpolnjuje osnovnih zahtev slovarja in še posebej ne zahtev frazeološkega slovarja, so pisali Suhadolnik (1960/61), Kržišnik-Kolšek (1988: 22/23), Petermann (1988: 302), Kržišnik (1994b: 130/131) in Gantar (2001: 213/214).

Tabela 3

Izbor slovarjev, ki vsebujejo frazeološko gradivo, glede na formalna in vsebinska merila (Gantar 2001)

4.2.1 Navajanje (mesto, označevanje, oblika in pomenska razlaga) frazemov CB in IB v splošnih (nefrazeoloških) slovarjih: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, *Veliki nemško-slovenski slovar* in *Veliki slovensko-nemški slovar*

V splošnih (nefrazeoloških) slovarjih nas zanima:

- (1) mesto nahajanja frazemov CB in IB v slovarskem besedilu;
- (2) ločevanje frazemov CB in IB od preostalega slovarskega gradiva (tipografsko označevanje);
- (3) oblika, v kateri so frazemi CB in IB predstavljeni v slovarju;
- (4) pomenske razlage frazemov CB in IB;
- (5) opremljenost frazemov CB in IB z zvrstnimi, stilnimi in drugimi oznakami (gl. *Zvrstne, stilne in druge oznake frazemov IB in CB v slovarjih* na str. 95).

4.2.1.1 Navajanje frazemov CB v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*

Ker slovenščina nima frazeološkega slovarja, išče prevajalec informacije o obliki, pomenu in rabi slovenskih frazemov v splošnem (nefrazeološkem) enojezičnem razlagalnem slovarju in v elektronskih besedilnih korpusih.¹⁸⁷

O frazeologiji v SSKJ so pisali Majdič (1970), Kržišnik (1987/88), Kržišnik-Kolšek (1988: 23/24, 28–42) in Petermann (1988). Ugotavlja se, da je obravnava frazeološkega gradiva pomanjkljiva tako glede frazeološke in frazeografske teorije kot tudi glede tehnične izvedbe.¹⁸⁸

4.2.1.1.1 Mesto frazemov znotraj slovarskega sestavka

V SSKJ je frazeološko gradivo obdelano v t. i. frazeološkem gnezdu,¹⁸⁹ vendar se frazemi pojavljajo tudi v ilustrativnem gradivu. Tako je večina primerjalnih frazemov

¹⁸⁷ Po Gantar (2001: 211) vlogo najobsežnejše in najrelevantnejše zbirke frazeološkega gradiva v SSKJ prevzemajo elektronski besedilni korpusi: FIDA (splošni referenčni korpus) in Nova BESEDA (elektronska zbirka slovenskih, zlasti starejših leposlovnih in publicističnih besedil).

¹⁸⁸ Koncept za SSKJ, tudi za obravnavo frazeologije v njem, je namreč nastajal v času, ko je bila še frazeologija kot jezikoslovna veda preslabo razvita in je šele začejala svojo pot (Kržišnik 2003a: op. 2 na str. 221).

¹⁸⁹ V frazeološkem gnezdu pa niso samo frazemi, temveč tudi (a) posebni pomeni besed, (b) besedne zveze, ki so prenovitve izhodiščnih frazemov, (c) terminološka večbesedna poimenovanja, čeprav je zanje na voljo terminološko gnezdo (Kržišnik 1987/88: 144–147).

CB samo v gradivu,¹⁹⁰ npr. *sladek kot med*: (sladek) 1. ki je prijetnega okusa kot sladkor, med a) ant. grenak: sladki in grenki zeliščni sokovi; **sladek kot med** / to vino ima nekoliko sladek okus; sladko grenka zdravila / jesti sladke koreninice.

Večina frazemov se ne pojavlja pri vseh sestavinah v frazeološkem gnezdu, npr. stavčni frazem *najbolj neumen kmet ima najdebelejši krompir* je uvrščen samo pod gesli (neumen) in (krompir), ne pa tudi pod (kmet) in (debel).

4.2.1.1.2 Označevanje frazemov

Frazemi ne predstavljajo posebnih gesel, ampak so podrejeni določenim besedam, ki so njihove sestavine. Tipografsko niso označeni (npr. s polkrepkim tiskom).

4.2.1.1.3 Oblika, v kateri so frazemi predstavljeni v slovarju

Tako kot besede bi tudi frazemi v slovarjih morali biti predstavljeni v svojih nominativnih oblikah: samostalniški in pridevniški v imenovalniški obliki, glagolski v nedoločniški. SSKJ samostalniške frazeme običajno navaja v funkciji povedka, npr. (*kaj/biti*) *trd oreh* (*to besedilo bo za prevajalca trd oreh*). Večji del glagolskih frazemov se navaja le v neslovarski, besedilni obliki (v zgledih), kar je glede frazeologije največja slabost tega slovarja (Petermann 1988: 306), npr. *tudi vi boste prišli na tapeto* 'tudi o vas bodo kritično govorili', *kmalu bi bili šli vsi rakom žvižgat* 'bi umrli, se ubili'. Nekateri frazemi so navedeni v slovarski obliki, npr. *metati komu polena pod noge* 'ovirati ga pri delu, pri njegovih prizadevanjih', *kuhati jezo na koga* 'biti jezen nanj'.

Zelo pogosto so neslovarsko navajane besede, ki niso sestavine frazema, ampak predstavljajo njegovo povezovalnost:

(a) desni delovalnik se konkretizira z osebnim zaimkom ali samostalnikom, ki stoji namesto nedoločnega zaimka: *huda, slaba, tanka, trda mu prede* 'težko živi; je v neprijetnem, nevarnem položaju' → *huda/slaba/tanka/trda prede (komu)*, *spraviti vso hrano v promet* 'prodati, porabiti jo' → (*kdo*) *spraviti v promet (kaj)*;

(b) mesto levega delovalnika je zapolnjeno z osebnim zaimkom, npr. *zmerjali so ga, on pa še mu ni rekel* 'prav nič' → (*kdo*) *ne reči niti/še mu*, ali s samostalnikom, npr. *poštevanka mu ne gre v glavo* 'ne more si je zapomniti' → (*kaj*) *ne iti v glavo (komu)*.

¹⁹⁰ Majdič (1970) pravi: »Ob pomenih (tj. v ilustrativnem gradivu – op. V. N.) navajamo zlasti tiste frazeološke zveze, pri katerih se pomen nosilnih besed v frazah ni bistveno oddaljil od izhodiščnega pomena, in pa večino primerjav (npr. *boji se ga kot hudič križa*).«

SSKJ navaja frazeološke variante. Upoštevane so

- (a) oblikoslovne variante: številske, npr. *(kdo) imeti v časti/časteh (koga)*, in sklonske, npr. *iz vsega grla/na vse grlo*, vidske niso navajane, npr. pod (štrena) samo *(kdo) mešati štrene (komu)*, pod (zmešati) *(kdo) zmešati štrene (komu)*, pod (rob) *(kdo) postaviti se po robu (komu)*, pod (postavljati) *(kdo) postavljati se po robu (komu)*;
- (b) sestavinske variante: načeloma velja pravilo, da je, kadar gre za variantno sestavino, ki je samostalnik, variantnost prikazana pri glagolskem geslu, npr. (poznati) *(kdo) poznati do jeter/obisti (koga)*, (zardeti) *(kdo) zardeti do las/ušes*, in obratno, npr. (vik) *(kdo) dvigniti/zagnati vik in krik*, (zijalo) *(kdo) pasti/prodajati zijala*. Glede na pravilo bi pričakovali, da bo npr. v slovarju frazem *(kdo) biti z vsemi mažami/žavbami namazan* upoštevan pod glagolsko sestavino (namazati – namazan), vendar tu najdemo le *(kdo) biti z vsemi mažami namazan* (pod (maža) *biti z vsemi mažami namazan*, pod (žavba) *biti z vsemi žavbami namazan*);
- c) skladenjske variante: upoštevane so variante fakultativnih (neobveznih) sestavin frazema, npr. (lep) *na [vsem] lepem*, (izstopiti) *(komu) izstopijo oči [iz jamic]*. Po Kržišnik (1994b: 75) je fakultativna sestavina *hud* v frazemu *(kdo) delati [hud] veter*, SSKJ pa jo navaja kot obvezno: *(kdo) delati hud veter (zaradi česa)*. Prim. še *(kdo) imeti ga pod kapo* (SSKJ) in *(kdo) imeti ga [v glavi/pod kapo/pod klobukom]* (Kržišnik 2001a: 246).

4.2.1.1.4 Pomenske razlage frazemov

Pomenska razlaga frazemov je dana na dva načina:

(1) pomen je zapisan s sopomenskim ustreznikom, in sicer:

- (a) z enobesedno sopomenko: *(kdo) zagledati luč sveta* '(kdo) roditi se', *(kdo) iti rakom žvižgat* '(kdo) umreti, ubiti se';
- (b) parafrazirano s sopomensko prosto besedno zvezo: *(kdo) pobrati šila in kopita* '(kdo) vzeti vse svoje stvari in oditi', *(kdo) pritrpati si od ust (kaj)* '(kdo) prihraniti (kaj) od življenjsko pomembnih, potrebnih dobrin';
- (c) kombinacija (a) in (b): *(kdo) iti na roko/roke (komu)* '(kdo) pomagati (komu), (kdo) delati (za koga) tako, kot (ta) želi';

(2) pomenska razlaga je dana z opisom, ki namesto slovarskega pomena zaznamuje pragmatično funkcijo: *vrag si ga vedi* 'izraža negotovost, nedoločnost', *naj se pes obesi*, če 'izraža podkrepitev trditve'.

Pogosto je vključevanje besedilnega okolja (aktualnega sobesedila) ob frazeme v frazeoloških gnezdih, npr. v tem kraju je prišel na svet 'se je rodil' → (kdo) priiti na svet '(kdo) roditi se'. Načelno se pomenska razlaga nanaša le na frazeološki del zgleda, vendar so tudi primeri, ko je aktualno sobesedilo vključeno v pomensko razlago. npr. tako ravnanje mu je prešlo v meso in kri 'tako ravnanje je postalo njegova navada' → (kaj) preiti v meso in kri (komu) '(kaj) postati (čigava) navada'.

Obstajajo tudi primeri, ko se pomenska razlaga nanaša samo na del frazema, npr. (kdo) paziti (na koga) kot na punčico svojega očesa 'zelo'.

4.2.1.2 Navajanje frazemov IB v *Velikem nemško-slovenskem* in *Velikem slovensko-nemškem slovarju*

Pri izdelavi splošnih (in tudi frazeoloških) dvojezičnih slovarjev sta po Kromannu (1986: 183) pomembni dve načeli, in sicer načelo ekvivalence (»Äquivalenzherstellung«) med enotami slovarja in načelo aktivno – pasivno (»Aktiv – Passiv – Prinzip«), ki se nanaša na smer prevajanja. Če je moteno sprejemanje (razumevanje) tujejezičnega besedila (izhodišče je tuji jezik, cilj materni) pri prevajanju v materni jezik, ima dvojezični slovar pasivno vlogo. Če je moteno tvorjenje tujejezičnega besedila (izhodišče je materni jezik, cilj tuji) ima dvojezični slovar aktivno vlogo. V našem primeru ima *Veliki-nemško slovenski slovar* (VNSS) pasivno vlogo: potencialni uporabnik je rojeni govorec slovenskega jezika in uporablja slovar takrat, ko ima težave z razumevanjem nemškega besedila (npr. frazemov v IB) in s prevajanjem nemškega besedila v slovenščino.¹⁹¹ *Veliki slovensko-nemški slovar* (VSNS) se uporablja z drugimi nameni, in sicer govorec slovenščine z njim rešuje probleme pri tvorjenju nemškega besedila in/ali prevajanju v nemški jezik (aktivno načelo),¹⁹² zato puščam obravnavo frazeološkega gradiva ob strani.

¹⁹¹ VNSS ima tudi aktivno vlogo: potencialni uporabnik je nemško govoreči, ko ima težave pri tvorjenju slovenskega besedila in/ali prevajanju v slovenski jezik.

¹⁹² VSNS ima tudi pasivno vlogo: potencialni uporabnik je nemško govoreči, ko ima težave pri razumevanju slovenskega besedila in/ali prevajanju v nemški jezik.

4.2.1.2.1 Navajanje frazemov IB v *Velikem nemško-slovenskem slovarju*

VNSS je s približno 123.000 gesli najboljše sodobni slovar z nemškim izhodiščnim jezikom in slovenskim prevajalsko ciljnim jezikom. O njegovem frazeološkem gradivu sta pisali Gole (2002)¹⁹³, ki se ukvarja predvsem s problematiko prevajanja frazeologije, in Jesenšek (2005)¹⁹⁴.¹⁹⁵ Ugotavlja se, da frazeologija ni obravnavana v skladu z dognanji novejšje frazeološke in frazeografske teorije.

4.2.1.2.1.1 Mesto frazemov znotraj slovarskega sestavka

V VNSS frazeologija nima niti posebnega niti stalnega mesta. Slovar za frazeološko gradivo ne uvaja posebnega frazeološkega razdelka oz. frazeološkega gnezda, kar otežuje iskanje v obsežnejših slovarskih sestavkih (gl. zaporedje frazemov pod iztočnico *Hund*). Uvrščanje frazemov v slovar ni sistematično: frazemi večinoma niso navedeni pod vsemi sestavinami, ustreznih kazalk na iztočnico pri neupoštevanih sestavinah ni. Tako se npr. frazem *ins Gras beißen* [v travo ugrizniti] – *pete stegniti* pojavlja samo pod iztočnico (Gras) in ne tudi pod (beißen), *die Zeit totschiagen* [čas ubijati] – *zabijati čas* pa je naveden pod iztočnicama (Zeit) in (totschiagen). Frazem *den Teufel an die Wand malen* [hudiča na steno slikati] – *vse videti/prikazovati črno* je uvrščen samo pod iztočnico (Teufel), *zu allem ja und amen sagen* [k vsemu da in amen reči] – *vsemu vedno pritrditi/pritrjevati* pod (ja) in (amen).

4.2.1.2.1.2 Označevanje frazemov

V tiskanih izdajah slovarja so frazemi označeni s polkrepkim tiskom in se v elektronskih izdajah še po barvi razlikujejo od ostalega slovarskega gradiva, npr. geslo (Gras): **Gras**, **das**, (-es, Gräser) trava (tudi za marihuano); **ins** ~ **beißen** pete stegniti; **das** ~ **wachsen hören** vedeti vse, *iron.* slišati travo rasti; **darüber ist längst** ~ **gewachsen** to je že davno prerasla trava, to je že pozabljeno.

Jesenšek (2005: 157/158) ugotavlja, da je v VNSS frazeologija razumljena v najširšem možnem pojmovanju, saj so s polkrepko označeni tako frazemi v ožjem (**von Kopf bis Fuß** – *od nog do glave, od glave do peta*) kot širšem smislu, npr. stavčni frazemi pregovornega tipa (**es ist nicht alles Gold was glänzt** – *ni vse zlato,*

¹⁹³ Gole uporablja izdajo iz leta 1993.

¹⁹⁴ Jesenšek uporablja elektronsko izdajo iz leta 2003.

¹⁹⁵ V teh prispevkih se Gole (2002) in Jesenšek (2005) ukvarjata še s frazeologijo v VSNS.

kar se sveti), sporočanje (pragmatični) frazemi (**Kopf hoch!** – *Glavo pokonci!*), tudi terminološke zveze (**der kalte Krieg** – *hladna vojna*), zveze s funkcijskimi glagoli (**zur Sprache bringen** – sprožiti, načeti, omeniti), kolokacije (**die Hand geben/reichen/schütteln** – podati/dati roko, rokovati se).¹⁹⁶

Možen pokazatelj frazeologije je tudi kvalifikator *fig.* (figurativno), ki pa ni stalno in dosledno rabljen (gl. *Zaznamovanost frazemov IB v Velikem nemško-slovenskem slovarju* na str. 97).

4.2.1.2.1.3 Oblika, v kateri so frazemi predstavljeni v slovarju

Večinoma se navajajo slovarske oblike frazema, npr. *jemanden über die Klinge springen lassen* [koga čez rezilo skočiti pustiti] – uničiti/ubiti koga, *gewachsen sein einer Sache, jemandem* [dorasel biti čemu/komu] – *biti kos (čemu/komu)*. V manjši meri se pojavljajo frazemi v neslovarski, aktualizirani obliki, npr. neslovarsko navajanje vezljivostnih določil v frazemu *das Wasser läuft (mir) im Munde zusammen* [voda se (mi) združi v ustih] – *sline se mi cedijo* namesto *jmdm. läuft das Wasser im Mund[e] zusammen* (D 11) – *sline se cedijo (komu)* (SSKJ).

Slovarska (izhodiščna) oblika frazema je pogosto pomanjkljiva:

(1) manjka navedba ustreznih obveznih zunajfrazemskih določil, npr. *aus dem Weg räumen* [s poti spraviti] – odstranjevati (s poti) namesto *jmdn. aus dem Weg räumen* (D 11) – *(kdo) spravit spoti (koga)* '(kdo) ubiti, umoriti; onemogočiti (koga)' (SSKJ);

¹⁹⁶ V VSNS so polkrepko navajane tudi besedne zveze, ki so pomenske parafraze in/ali večbesedni drugojezični ustrezniki, predvsem slovenski k nemškim zloženkam (**oko, ki se zapira in odpira** za nem. *Schlafauge*, **vpisati v prvi razred šole** za nem. *einschulen*). Takšen način otežuje ali sploh onemogoča prepoznavanje frazeologije v sklopu ostalega slovarskega gradiva. Vzrok za tako nedoslednost je, da sestavljalci slovarja frazeološke enote niso opredelili, saj vse, kar je označeno polkrepko, ni frazeološko gradivo. Predstavitev frazeologije v uvodih v VNSS, VSNS (elektronska izdaja 2003) je zelo skopa: »Fraze, idiomi in pregovori so v geslih izpostavljeni v polkrepkem tisku.« Pri razlagi slovarske zgradbe sestavljalci frazeologijo poimenujejo še z izrazi reklo (brez ponazarjalnega zgleda), stalna zveza (**sich zu schaffen machen** – ukvarjati se, ubadati se; navidez delati) in idiomatska fraza (**s stisnjenimi zobmi** – zähneknirschend). Raznolikost izrazja (**fraza, idiom, pregovor, reklo, stalna zveza, idiomatska fraza**) je posledica dejstva, da frazem v obeh slovarjih teoretsko in terminološko ni opredeljen (Jesenšek 2005: 156–158).

(2) manjkajo določene obvezne sestavine frazema, npr. glagolska v frazemu *durch dick und dünn* [čez debelo in tanko] – skozi vse težave namesto *mit jmdm. durch dick und dünn gehen* [s kom čez debelo in tanko iti] (D 11, D, W);

(3) manjkajo variantne sestavine, ki so sestavni del vsake popolne slovarske oblike frazema:

(a) neupoštevanje vidskih variant, npr. *die Zähne zeigen* – *fig. pokazati zobe* namesto *(kdo) kazati/pokazati zobe (komu)* (SSKJ);¹⁹⁷

(b) neupoštevanje sestavinskih variant, npr. *der Krug geht so lange zum Brunnen, bis er bricht* [vrč hodi tako dolgo k vodnjaku, dokler se razbije] – *vrč hodi po vodo, dokler se ne razbije* namesto *der Krug geht so lange zum Brunnen/zu Wasser* [k vodnjaku/k vodi], *bis er bricht* (D 11), *mit allen Wassern gewaschen*¹⁹⁸ [z vsemi vodami umiti] – *z vsemi žavbami namazan* namesto *(kdo) biti z vsemi mažami/žavbami namazan* (SSKJ);

(c) neupoštevanje besedotvornih variant, npr. *die Daumen drehen* [palce vrteti] – *presti čas, fig. lenariti* namesto *Daumen/Däumchen* [palčke] *drehen* (D 11, D);

(č) neupoštevanje skladijskih variant, npr. besednorednih *bei jemandem ein und aus gehen* [pri kom noter in ven hoditi] – *biti domač, biti kot doma, biti (kje) kuhan in pečen* namesto *bei jmdm. aus und ein/ein und aus* [ven in noter/noter in ven] *gehen* (D 11, D).

4.2.1.2.1.4 Pomenske razlage frazemov

Po Jesenšek (2005: 168–170) je pomen frazema v dvojezičnem slovarju podan

(1) s sistemskimi (frazeološkimi) prevodnimi ustrezniki¹⁹⁹ v CJ;

(2) z nesistemskimi (nefrazeološkimi) prevodnimi ustrezniki v CJ: (2a) parafraznimi oz. prostobesednozveznimi, (2b) enobesednimi;

(3) kombinirano: s sistemskimi in nesistemskimi prevodnimi ustrezniki v CJ.

¹⁹⁷ Vendar (totschlagen) *die Zeit totschiagen* [čas ubijati] – *zabiti/zabijati čas*, pod geslom (Zeit) pa samo *zabijati čas*.

¹⁹⁸ V nemščini obstaja variantni frazem *mit allen Salben geschmiert/gerieben sein* [z vsemi mazili/mažami namazan/zdrgnjen biti] 'biti prekanjen, zviti' (D 11), ki ga VNSS ne navaja.

¹⁹⁹ Sama uporabljam izraz (prevodni) **ekvivalent**. Gl. *Razmerje med izrazi ekvivalenca – enakovrednost – ustreznost* na str. 151.

(1) Pomen frazema je podan s frazeološkim prevodnim ustreznikom v CJ, npr. *Sand in die Augen streuen* [pesek v oči trositi] – *metati pesek v oči*, *auf den Hund kommen* – *priiti na psa*, *auf die Schippe nehmen* [na lopato vzeti] – *imeti za norca*, *vleči za nos*. Frazeološki pomen ni razložen, ampak je podan le v obliki drugojezične frazeološke sopomenke, kar je po Jesenšek sprejemljivo le pri tistih tipih frazemov, ki so strukturno in pomensko visoko konvergentni in jih uporabnik v CJ razume. Taka rešitev je neustrezna, če uporabnik frazema v CJ ne razume, ali če je frazem CJ večpomenski, slovar pa med posameznimi pomeni ne razločuje, npr. *die Zähne zeigen* – *fig. pokazati zobe* (v SSKJ 'groziti, nasprotovati, upirati se, pripravljati se za napad').

(2a) Pomen frazema je podan z nefrazeološkim prevodnim ustreznikom v CJ, in sicer s pomensko parafrazo, npr. *die Tapeten wechseln* [tapete menjati] – *fig. preseliti se; menjati službo*, *das Kind mit dem Bad ausschütten* [otroka skupaj z vodo iz kopalne kadi zlititi] – *ravnati prenačljeno/preveč radikalno*. V nekaterih primerih so parafraze v vlogi prevodnih ustreznikov precej nenatančne, kdaj tudi napačne. Tako je npr. frazemu *die Hände in den Schoß legen* [roke v krilo položiti] pripisan nefrazeološki prevodni ustreznik *prekrižati roke* namesto frazeološkega (*kdo*) *držati roke križem*, (*kdo*) *držati roke v žepu* '(kdo) lenariti, ne delati' (SSKJ).²⁰⁰ Slovar je pomanjkljiv tudi na tistih mestih, ko ne navaja drugojezičnega frazeološkega ustreznika, čeprav je na voljo, npr. pomenska razlaga frazema *es nicht über die Lippen bringen* [ono ne čez ustnice prenesti] bi poleg nefrazeološke *ne moči povedati* lahko vključevala tudi frazeološko (*kdo*) *ne spraviti z jezika* (česa).

(2b) Pomen frazema je v CJ podan z enobesednim prevodnim ustreznikom, npr. *festen Fuß fassen* [stabilno nogo držati] – *udomačiti se*, *Krach machen/schlagen* [hrup delati/udarjati] – *fig. zaropotati*, *jemanden über die Klinge springen lassen* [koga čez rezilo skočiti pustiti] – *uničiti/ubiti koga*.

(3) V redkih primerih slovar kombinirano navaja nefrazeološki in frazeološki ustreznik, vendar med enim in drugim ni tipografskega ločevanja, npr. *offen zutage liegen* [odprt podnevi ležati] – biti očiten, biti na dlani, *etwas zu Papier bringen* [kaj k papirju prinesiti] – zapisati, napisati, spraviti na papir, *keinen Pfifferling/nicht einen Pfifferling* [nobene lisičke/niti ene lisičke] – prav nič, čisto nič, eno figo.

²⁰⁰ Vendar VSNS pod slovarskim geslom (*roka*) navaja frazem *držati roke križem* s sistemskim prevodnim ekvivalentom *die Hände in den Schoß legen*.

V VNSS se pri nekaterih frazemih pod njihovimi sestavinami pojavijo različne pomenske razlage, npr.²⁰¹

(<u>Kind</u>) gebranntes Kind [ožgan otrok]	fig. osmojena mačka
(<u>brennen</u>) gebranntes Kind scheut das Feuer [ožgan otrok se boji ognja]	kogar je pičila kača, se boji zvite vrvi, osmojena mačka se ognja boji
(<u>ein1</u>) ein und aus gehen bei [noter in ven hoditi pri]	biti stalen gost, biti kot doma
(<u>aus2</u>) bei jemandem ein und aus gehen [pri kom noter in ven hoditi]	biti domač, biti kot doma, biti (kje) kuhan in pečen
(<u>Kram</u>) nicht in den Kram passen [ne spadati v kramo]	ne biti niti malo pogodu/všeč, zelo narobe hoditi
(<u>passen</u>) nicht in den Kram passen [ne spadati v kramo]	hoditi narobe, ne ustrezati

²⁰¹ Navajam primere iz slovarja v elektronski obliki, v kateri je prvič izšel leta 1994. Do popravkov v poznejših izdajah (knjižna oblika iz leta 2001 in elektronska oblika iz leta 2003) ni prišlo.

4.2.2 Navajanje frazemov CB in IB v Nemško-slovenskem frazeološkem slovarju E. M. Jenko (*Sich auf die Socken machen* / *vzeti pot pod noge*)

Nemško-slovenski frazeološki slovar²⁰² sestavljata Uvod,²⁰³ v katerem je predstavljena slovarska zasnova, ki ji je dodana primerjalna frazeološka študija, in slovarski del, ki obsega primerjavo 1002 nemških in slovenskih frazemov.²⁰⁴ Nemški frazemi so razvrščeni po abecednem redu (pred vsakim stoji zaporedna številka), in sicer glede na to, na katero črko se začne prva samostalniška ali pridevniška sestavina, npr. pod črko **K** von **Kopf** bis Fuß, **kurz** und gut.²⁰⁵ Nemškemu frazemu lahko sledi slovenski frazeološki prevodni ekvivalent, ki mu je podana razlaga v oglatem oklepaju, npr.:

(K) 451 von Kopf bis Fuß [od glave do noge]	od nog do glave od glave do peta [povsem, čisto, ves]
--	---

Nemškemu frazemu lahko sledi slovenski nefrazeološki prevodni ekvivalent (enobesedni ali prostobesednozvezni), npr.:

(F) 228 festen Fuß fassen [stabilno nogo držati]	ustaliti se
(T) 864 den Teufel an die Wand malen [hudiča na steno slikati]	opozarjati na pretečo nevarnost

Nekateri frazemi imajo pomanjkljivo slovarsko obliko in pomensko razlago. Frazemi niso opremljeni z zvrstnimi, stilnimi ali drugimi oznakami.

²⁰² Slovar je na kratko predstavljen v Gantar (2001: 217–219).

²⁰³ Uvodu (str. 9–46), ki je napisan v nemščini, sledi povzetek v slovenščini (str. 47–69).

²⁰⁴ Gre za izbor najpogostejših in najbolj uporabnih nemških frazemov na podlagi Herzogovega nemškega frazeološkega priročnika za tujce (Herzog, Michel, Riedel, 1974: *Deutsche idiomatische Wendungen für Ausländer*), ki ga je avtorica dopolnila še z obsežnim Friedrichovim enojezičnim nemškim frazeološkim slovarjem (*Moderne deutsche Idiomatik*, 1976).

²⁰⁵ Vendar ne von der Hand in den **Mund** leben – živeti iz rok v usta, kjer se frazem pojavi samo pod črko (M), ne pa tudi pod črko (H). Frazem jemandem einen **Strich** durch die **Rechnung** machen [komu črto čez račun narediti] – *prekrižati komu račune* se pojavi tako pod črko (R) kot (S).

4.2.2.1 Slovarska oblika frazemov

Prevladuje navajanje slovarskih oblik frazema, npr. *jemandem die Zähne zeigen* – *pokazati//kazati komu zobe*, *jemandem ins Wort fallen* – *pasti komu v besedo*, vendar se pojavljajo tudi frazemi v neslovarski, aktualizirani obliki, npr. *er ist ihm zu Ohren gekommen* [k ušesom mu je prišlo] namesto *jmdm. zu Ohren kommen* [komu k ušesom priti] (D 11) – *prišlo mu je na ušesa* namesto *(kaj) priti na uho/ušesa (komu)* (SSKJ), *das paßt mir nicht in den Kram* [to mi ne spada v kramo] namesto *jmdm. [nicht] in den Kram/[nicht] in jmds. Kram passen* [komu [ne] v kramo/[ne] v čigavo kramo spadati] (D 11) – *to mi hodi narobe* namesto *(kaj) hoditi/iti napak/narobe/navzkriž (komu)* (SSKJ). Iz primerov lahko sklepamo, da se oblika ciljnega frazema ravna po izhodiščni.

Pomanjkljiva je slovarska (izhodiščna) oblika tako nemških kot slovenskih frazemov:

(1) manjka navedba ustreznih obveznih zunajfrazemskih določil, npr. *durch dick und dünn gehen* [čez debelo in tanko iti] namesto *mit jmdm. durch dick und dünn gehen* [s kom čez debelo in tanko iti] (D 11) – *deliti dobro in zlo s kom*, ali pa so zunajfrazemska določila pomanjkljivo navedena, npr. *etw. wie seinen Augapfel hüten* (po D 11 tudi *jemanden*) – *paziti na kaj kot na punčico svojega očesa* (po SSKJ tudi *na koga*);

(2) manjkajo določene sestavine, npr. glagolska v frazemu *aus vollem Hals* [iz polnega grla] – *na vse grlo (kričati/vpiti/dreti se ...)*,²⁰⁶

(3) manjkajo variantne sestavine:²⁰⁷

(a) oblikoslovne:

(a1) pri nekaterih frazemih so upoštevane vidske variante, npr. *jemandem die Zähne zeigen* [komu zobe kazati, pokazati] – *pokazati//kazati komu zobe*, pri drugih ne, npr. *jemandem die Stirn bieten* [komu čelo nuditi, ponujati, ponuditi] – *postaviti se komu po robu* (po SSKJ tudi *postavljati se*), ali so napačno navedene, npr. *kein Wort über etw. verlieren* [nobene besede o čem izgubiti, izgubljati] – *ne izgubiti//izgubljati besed o čem* (po SSKJ je možen samo nedovršnik *izgubljati* – *ne izgublajva več besed o tem* 'ne govoriva več o tem');

²⁰⁶ Tudi D 11 navaja samo *aus vollem Hals[e]*. Ob frazemu se namreč pojavijo samo glagoli pomenskega polja 'govorjenje' ali le 'zelo glasno govorjenje', zato primer spada med glagolske in ne prislovne frazeme.

²⁰⁷ Primera za skladenjsko varianto ni.

(a2) pri nekaterih frazemih niso upoštevane številske variante, npr. *ein Auge zudrücken* [eno oko zapreti] namesto *ein Auge/beide Augen zudrücken* [oko/obe očesi zapreti] (D 11) – *zamižati na/zatisniti eno oko* (po SSKJ tudi obe očesi);

(a3) pri nekaterih frazemih niso upoštevane sklonske variante, npr. *aus vollem Hals* – *na vse grlo* (po SSKJ tudi iz vsega grla);

(b) sestavinske variante so večinoma upoštevane, npr. *mit jemandem quitt sein* – *biti kvit/bot/na čistem s kom*, *mit allen Wassern gewaschen sein* [z vsemi vodami umiti biti] – *biti z vsemi mažami/žavbami namazan*, vendar npr. ne pri frazemu *das Licht der Welt erblicken* – *zagledati luč sveta* (po SSKJ tudi zagledati/ugledati/uzreti luč sveta/beli dan), *andere Saiten aufziehen* [drugačne strune napeti] namesto *andere/strengere* [drugačne/strožje] *Saiten aufziehen* (D 11) – *napeti drugačne strune* (po SSKJ tudi napeti/ubrati druge strune);

(c) neupoštevanje besedotvornih variant, npr. *die Däumchen drehen* [palčke vrteti] – *čas presti* in tudi *Daumen drehen* [palce vrteti] (D 11, D).

4.2.2.2 Pomenska razlaga frazemov

(1) Pomen frazema je podan s frazeološkim prevodnim ekvivalentom, ki mu sledi razlaga v oglatem oklepaju, npr. *sich benehmen wie ein Elefant im Porzellanladen* [obnašati, vesti se kot slon v trgovini s porcelanom] – *biti kot slon v trgovini s porcelanom* [biti zelo neroden, s svojo nerodnostjo kaj razbiti, pokvariti],²⁰⁸ *Gott sei Dank!* – *Hvala bogu!* [izraža olajšanje, zadovoljstvo].

Pomen frazema je lahko podan s sopomenskimi frazemi, npr. *mit allen Wassern gewaschen sein* [z vsemi vodami umiti biti] – *biti z vsemi mažami/žavbami namazan*, *biti vseh muh poln* [biti zelo pretkan, zvit, prebrisan]. Vendar Jenko za frazem *im selben/gleichen Boot sitzen* [v istem/enakem čolnu sedeti] navaja samo *deliti usodo* [imeti isto/enako usodo], čeprav v CJ obstaja prevzeti frazem iz angleščine *biti v istem čolnu* 'biti v istem/enakem položaju, ki je slab'²⁰⁹ in njegova sopomenka *biti v isti godlji*. Za frazem *wie warme Semmeln weggehen* [kot tople žemlje/žemljice se prodajati] se navajata *iti v prodajo kot maslo* (frazema ne najdemo v SSKJ, Fidi) in *iti*

²⁰⁸ SSKJ frazema ne navaja. V Fidi je (*kdo*) *obnašati/vesti se kot slon v trgovini s porcelanom*.

²⁰⁹ Frazem (*kdo*) *biti v istem čolnu* (v SSKJ ga ne najdemo, v Fidi je 21 zadetkov v *istem čolnu*) je popoln prevod angleškega frazema *to be in the same boat*. O vključevanju novejših angleških frazemov v slovensko frazeologijo prim. Kržišnik (2003b).

za med [dobro se prodajati], čeprav je v CJ na voljo *iti v promet kot tople žemlje* (VNSS), *prodajati se kot tople žemljice* (Fida).

V nekaterih primerih je razlaga frazemov v oglatem oklepaju pomanjkljiva, npr. *etw. wie seinen Augapfel hüten* – *paziti na kaj kot na punčico svojega očesa* [paziti na kaj] namesto [zelo paziti] (SSKJ), *auf den Hund kommen* – *priti na psa* [doseči zelo nizko stopnjo (v negativnem smislu)] namesto [(kdo) finančno, materialno propasti; priti v težek, neprijeten položaj] (SSKJ), ali neustrezna, npr. *das Wasser läuft mir im Munde zusammen* [voda se mi združi v ustih] – *sline se mi cedijo* [želim si kaj pojesti] namesto *sline se cedijo (komu)* [(kdo) zelo si želeti (česa)] (SSKJ).

(2) Pomen frazema je podan z nefrazeološkim prevodnim ekvivalentom, npr. *kurz und gut* [kratko in dobro] – skratka, *Schwamm drüber* [goba čez] – vse je pozabljeno. V enem primeru je nefrazeološki ekvivalent v oglatem oklepaju, in sicer *sich in die Länge ziehen* [v dolžino se vleči] – zavleči se [zelo dolgo trajati] namesto zavleči se, zelo dolgo trajati. Pri nekaterih frazemih se navaja nefrazeološki enobesedni ekvivalent namesto frazeološkega, npr. *Schritt für Schritt* [korak za korakom] – postopoma namesto *korak za korakom* [počasi, postopno, postopoma].

5 FRAZEMI IN PREVODOSLOVNE TEORIJE

5.1 Prevodoslovje: poimenovanje raziskovalnega področja, ki se ukvarja s prevajanjem in prevodi, v slovenski, angleški, nemški in francoski strokovni literaturi

Prevodoslovje se je najprej kot del primerjalnega in uporabnega jezikoslovja ter primerjalne literarne vede²¹⁰ v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja uveljavilo kot samostojna disciplina.²¹¹ Gre za interdisciplinarno vedo, ki se vsebinsko in metodološko prepleta z drugimi znanstvenimi disciplinami: z jezikoslovjem (enojezično, primerjalno in uporabno jezikoslovje, jezikovna didaktika), jezikovno teorijo in filozofijo, besediloslovjem in literarno vedo (enojezična in primerjalna literarna veda, literarna zgodovina, literarna teorija/estetika), s komunikologijo, stilistiko (enojezična in primerjalna stilistika) ter recepcijsko teorijo.²¹²

Za vedo, ki se ukvarja s prevajanjem in prevodi,²¹³ se v slovenskem prostoru uporabljata izraza *prevodoslovje* in *teorija prevajanja*. Kot navaja Kovačič,²¹⁴ se je izraz *prevodoslovje* začel uporabljati v devedesetih letih dvajsetega stoletja, ko se je začelo pisati o sodobnih pogledih na prevajanje, predvsem ob utemeljevanju in ustanavljanju Oddelka za prevajalstvo v Ljubljani.²¹⁵ Izraz je uporaben predvsem za razlikovanje med teorijo v ožjem smislu in drugimi področji raziskovanja prevodnih postopkov, statusa prevajanja in prevajalcev v družbi, prevodne kritike itd., skratka kot ustreznica angleškega izraza prevajalske študije oz. vede (*»translation studies«*)

²¹⁰ Gl. seznam literature na temo *Übersetzungswissenschaft als Teilgebiet der Kontrastiven Linguistik* v Prunč (2002: 31–32).

²¹¹ Kovačič (1999: gl. op. 1 na str. 8) navaja kot temeljna mejnika v razvoju sodobnega prevodoslovja simpozij *Literatura (!) in prevajanje* leta 1976 v Leuvnu ter objavo dveh knjig leta 1984 – Holz-Mänttari (*Translatorisches Handeln. Theorie und Methode*) ter Reiss in Vermeer (*Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*).

²¹² Prim. Koller (1992: 128).

²¹³ Vendar se prevodoslovje ukvarja še z drugimi področji, kot so status prevajalcev in prevoda v družbi, interakcija prevoda in kulture, ki ta prevod sprejme, usposabljanje prevajalcev, prevodna kritika, prevodna literatura itd.

²¹⁴ Gre za odgovore na vprašanja, kdaj se je začel uporabljati izraz prevodoslovje, kje je izraz opredeljen, kakšna je razlika med teorijo prevajanja in prevodoslovjem, ki sem jih dobila od dr. Irene Kovačič, izredne profesorice na Oddelku za prevajalstvo v Ljubljani, po elektronski pošti 13. 04. 2005.

²¹⁵ Tako izraza še ni v SSKJ, najdemo pa ga že v slovarskem delu SP 01.

v smislu definicije po Holmesu (gl. dalje).²¹⁶ Izraz *teorija prevajanja* se je uporabljal (in se verjetno še vedno uporablja) v jezikoslovju, kjer se uvršča med področja uporabnega jezikoslovja, in v literarni teoriji. Marsikdaj pa se uporablja v širšem smislu, torej kot vsakršno razpravljanje o prevodnih postopkih in prevodih, tudi kadar stvari niso ravno teoretične.

V tujejezičnih strokovnih razpravah, ki obravnavajo prevajanje in prevode, je izraz prevodoslovje različno poimenovan. Na to opozarja Holmes v razpravi *The Name and Nature of Translation Studies* (1988: 66–80).²¹⁷ V poglavju o poimenovanju prevodoslovja predstavi angleško, francosko in nemško terminologijo ter vpelje izraz prevajalske študije oz. vede (»*translation studies*«), ki ga definira kot »/.../ skupek problemov, zbranih okrog fenomena prevajanja in prevodov, /.../.«²¹⁸ (Prav tam: 67.) V angleščini se pojavljajo številni izrazi: prevajalska umetnost (»*the art*«), prevajalska obrt/spretnost (»*the craft*«), načela prevajanja (»*the principles*«), osnove prevajanja (»*the fundamentals*«), filozofija prevajanja (»*the philosophy*«), translatologija (»*translatology*«). Izraz teorija prevajanja (angl. »*the theory of translating*«, »*the theory of translation*«, »*translation theory*«; nem. »*Theorie des Übersetzens*«, »*Übersetzungstheorie*«; fr. »*théorie de la traduction*«, »*traductologie*«) naj se uporablja izključno za področje, ki ga opisuje, saj veliko raziskovalnega dela, ki poteka v okviru prevajanja, ne sodi v teorijo.

²¹⁶ Na vprašanje, v kateri strokovni literaturi o prevajanju je izraz prevodoslovje opredeljen, Kovačič odgovarja: »Konkretno pa ga za slovensko rabo menda res nismo nikjer opredelili, ker smo vsi ravnali, kot da gre za samoumeven prevod *Translation Studies*.« Odgovor po elektronski pošti 13. 04. 2005.

²¹⁷ Razprava *The Name and Nature of Translation Studies*, objavljena leta 1988 v knjigi *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, je razširjena različica razprave, ki jo je avtor predstavil na prevajalskem delu Tretjega mednarodnega kongresa za uporabno jezikoslovje v Kopenhagenu med 21. in 26. avgustom 1972. Tukaj je avtor prvič ustno predstavil svoja razmišljanja o poimenovanju in naravi *Translation Studies*. Torej gre za prispevek, ki je bil dobrih petnajst let komaj dostopen. Razpravo je v okviru podiplomskega seminarja iz predmeta *Prevodoslovje* v študijskem letu 2001/2002 predstavila in v slovenščini priredila Nina Grahek-Križnar.

²¹⁸ »/.../ the complex of problems clustered round the phenomenon of translating and translations, /.../.«

V nemškem prostoru se uporabljajo izrazi s pomenom znanost, veda o prevajanju: »*Übersetzungswissenschaft*«, ²¹⁹ »*Translationswissenschaft*«, ²²⁰ »*Translatorik*« in »*Translatologie*«. V francoščini se je uveljavilo podobno poimenovanje »*science de la traduction*«.

5.2 Prevodoslovje: opredelitev

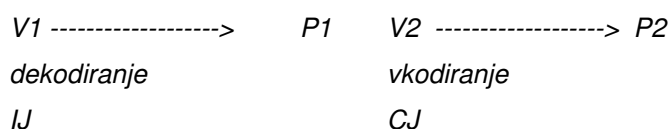
Na vprašanja, kaj je in kaj obsega prevodoslovje, kaj je prevajanje in kaj je prevod, ²²¹ odgovarjajo številne klasične ²²² in sodobne prevodoslovne teorije (gl. dalje). Po Kollerju ²²³ (1992: 12) je »prevodoslovje veda o prevajanju in prevodih. Po eni strani se prevodoslovje ukvarja s *procesom, postopkom prevajanja*, tj. s postopkom, ki vodi

²¹⁹ Po analogiji z vedo o literaturi (»*Literaturwissenschaft*«) in vedo o jeziku (»*Sprachwissenschaft*«). Termin uporabljata Koller (*Einführung in die Übersetzungswissenschaft*) in Wilss (*Übersetzungswissenschaft – Probleme und Methoden*). Po Prunču (2002: 13) je termin *Übersetzungswissenschaft* starejša sopomenka za *Translationswissenschaft*.

²²⁰ Termin uporablja Prunč (*Einführung in die Translationswissenschaft*). Njegovo rabo utemeljuje v prvem poglavju *Vom Namen und seinem Schatten* (2002: 9–32).

²²¹ Definicije o prevajanju po posameznih avtorjih so zbrane pri Stolze (1997: 270/271).

²²² Takšen je npr. klasični komunikacijski model prevajanja, predstavljen v Kovačič (1994: 9). Prevajalec nastopa najprej kot prejemnik izvirnega sporočila in nato kot sporočevalec prevedenega sporočila. Model take prevajalske dejavnosti je najprej predstavil Nida, kasneje pa Wills:

V1 = vir 1, V2 = vir 2, P1 = prejemnik 1, P2 = prejemnik 2, IJ = izvirni jezik, CJ = ciljni jezik.

²²³ Koller je predstavnik lingvistične oz. jezikoslovne teorije prevajanja (Kocijančič-Pokorn 2003: 14).

od pisanega izhodiščnega besedila (IB)²²⁴ k pisanemu ciljnemu besedilu (CB)²²⁵ – prevodu. Prevodoslovje, osredotočeno na postopek, je prvotno psiholingvistično in kognitivno-psihološko naravnano. Ukvarja se z vprašanjem, kaj se dogaja v glavah prevajalcev, ko prevajajo. Po drugi strani prevodoslovje raziskuje prevode, tj. *izdelke prevodnega postopka*.²²⁶ Prevod je (prav tam: 16) »*rezultat jezikovno-besedilne operacije*, ki vodi od IB do CB, pri čemer bo med CB in IB vzpostavljeno prevodno (ali ekvivalenčno) razmerje.«²²⁷ Po Kollerju (prav tam: 17/18) je osrednja naloga prevodoslovja kot empirične vede ta, da rešitve, ki jih ponujajo prevajalci v svojih prevodih, analizira, opiše, sistematizira in izpostavi probleme, do katerih prihaja pri prevajanju.

5.3 Prevodoslovne teorije in prevajanje frazemov

Vsaka prevodoslovna teorija razkriva številne možnosti, ki jih omogoča prevajanje. Tako lahko prevajalec najde potrditev svojih prevodoslovnih odločitev v vsaj eni izmed številnih teorij prevajanja, ki so mu na voljo. Med številnimi sodobnimi

²²⁴ Kovačič (1994: 9) uporablja izraz *izvirni jezik*, Gabrovšek (1996: 11) *izhodno besedilo*, Zakrajšek (2000: 368) *izhodiščni (iztočni) jezik*, Vevar (2001: 11, 53) *izhodiščno in izvirno besedilo*, Kocijančič-Pokorn (2003) *izvirno besedilo, izvirnik, izhodiščno besedilo*. Sama uporabljam izraz *izhodiščno besedilo*, saj me je prof. dr. I. Kovačič pri podiplomskem seminarju iz predmeta *Prevodoslovje* v študijskem letu 2001/2002 opozorila, da je v slovenskem prevodoslovju težnja po tem poimenovanju. Primerjava s tujejezičnimi poimenovanji: angl. izvirno besedilo (»*source text*«), nem. izhodiščno besedilo (»*Ausgangstext*«), fr. začetni, izvirni jezik (»*langue de départ*«, »*langue source*«).

²²⁵ Gole (2002: 9) uporablja poimenovanje *prevajalsko ciljni jezik*, Kocijančič-Pokorn (2003: 151) *ciljni jezik* ali *jezik prejemnika*. Primerjava s tujejezičnimi poimenovanji: angl. ciljno besedilo (»*target text*«), nem. ciljno besedilo (»*Zieltext*«), fr. ciljni jezik (»*langue d'arrivée*«, »*langue cible*«).

²²⁶ »Die Übersetzungswissenschaft ist die Wissenschaft vom Übersetzen und von den Übersetzungen. Sie beschäftigt sich einerseits mit dem *Prozeß des Übersetzens*, d.h. dem Prozeß, der von einem geschriebenen Ausgangssprachlichen Text (AS-Text) zu einem geschriebenen Zielsprachlichen Text (ZS-Text), der Übersetzung, führt. Die prozeßorientierte Übersetzungswissenschaft ist primär psycholinguistisch und kognitions-psychologisch ausgerichtet; sie geht von der Frage aus: Was läuft in den Köpfen von Übersetzern ab, wenn sie übersetzen? Andererseits untersucht die Übersetzungswissenschaft Übersetzungen, d.h. die *Produkte des Übersetzungsprozesses*.«

²²⁷ »Eine Übersetzung ist das *Resultat einer sprachlich-textuellen Operation*, die von einem AS-Text zu einem ZS-Text führt, wobei zwischen ZS-Text und AS-Text eine *Übersetzungs- (oder Äquivalenz) relation* hergestellt wird.«

prevodoslovnimi teorijami (hermenevtična, dekonstruktivistična, lingvistična, funkcionalistična, deskriptivna, kulturološka smer teorije prevajanja)²²⁸ sta za prevajanje frazemov uporabni dve teoriji oz. dva modela:

(1) Holmesov model prevodoslovja (1988),²²⁹ vezan na književno prevajanje, je splošni model in zajema celostni pristop k prevajanju frazemov (izdelava parcialne teorije prevajanja frazemov);

(2) ekvivalenčni model, uporaben za vzpostavitev ekvivalenčnih razmerij med frazemi IB in CB (popolna, delna in ničta ekvivalenca).²³⁰

5.3.1 Holmesov model prevodoslovja

V že omenjeni razpravi *The Name and Nature of Translation Studies* je Holmes posamezna različna raziskovalna področja, ki se ukvarjajo s prevajanjem in prevodi, združil v en sistem.²³¹

²²⁸ Posamezne prevodoslovne teorije in predstavniki ter njihova teoretična dela o prevajanju so predstavljeni v Kocijančič-Pokorn 2003: hermenevtična smer teorije prevajanja – W. Benjamin, H. G. Gadamer, G. Steiner (gl. str. 62–98); strukturalistični pristop k teoriji prevajanja – R. Jakobson (gl. str. 100–110); dekonstrukcija – J. Derrida in dekonstruktivistična smer teorije prevajanja – B. Johnson, J. F. Graham (gl. str. 112–132); lingvistične teorije prevajanja – G. Mounin, J. C. Catford, W. Wilss, W. Koller, A. Neubert (gl. str. 14); teorija prevajanja, zaznamovana s pojmom ekvivalence oz. ustreznosti – E. A. Nida (gl. str. 136–152); funkcionalistične teorije prevajanja in Vermeerjeva teorija skoposa – H. J. Vermeer, K. Reiss, J. Holz-Mänttari, C. Nord (gl. str. 153–166); deskriptivna in sistemska smer v teoriji prevajanja – I. Even-Zohar, J. Holmes, G. Toury (gl. str. 168–186); kulturološka smer teorije prevajanja – A. Lefevere, S. Bassnett, M. Snell-Hornby (gl. str. 188–210).

²²⁹ Po Holmesu, ki je predstavnik deskriptivne prevodoslovne šole, bi se prevodoslovje moralo ukvarjati samo z bistvenimi vprašanji in ne z izoblikovanjem popolnih pravil, ki naj bi vodila k »dobremu« prevodu. (Kocijančič-Pokorn 2003: 169.)

²³⁰ Pri prevajanju frazemov je treba omeniti še **receptijsko teorijo**, ki je nastala v okviru literarnih ved. M. Grosman (1997: 18), ena izmed predstavnikov te teorije, ugotavlja, »/.../ da prevajalec, tako kot vsi drugi bralci, lahko sestavi pomen prevajanega besedila samo z lastnim branjem /.../, lahko prevaja samo tisti pomen, ki ga je sam sestavil na temelju svojega branja in interpretacije /.../, prevajalčevo branje in razumevanje izvirnika ves čas odločilno vpliva na razmerje med prevodom in izvirnikom«.

²³¹ Po Kollerju (1992: 125–128) obsega prevodoslovje devet področij. Za prevajanje frazemov so relevantna štiri: teorija prevajanja (»*Übersetzungstheorie*«), jezikoslovno, na jezikovni par usmerjeno prevodoslovje (»*Linguistisch-sprachenpaarbezogene Übersetzungswissenschaft*«), prevodoslovje, usmerjeno na prevodni postopek (»*Übersetzungsprozessual orientierte Übersetzungswissenschaft*«) in uporabno prevodoslovje (»*Angewandte Übersetzungswissenschaft*«).

Po Holmesu se prevodoslovje deli na **(1) »čisto« prevodoslovje** (*»pure translation studies«*), ki obsega še **(1a) deskriptivno** (*»descriptive translation studies – DTS«* ali *»translation description – TD«*) in **(1b) teoretično prevodoslovje** (*»theoretical translation studies – ThTS«* ali *»translation theory – TTh«*), **(2) uporabno prevodoslovje** (*»applied translation studies«*). Kot izključno »čisto« raziskovalno področje ima prevodoslovje dva cilja: (1) opisati pojav prevajanja in prevoda, kakor se kaže v našem izkustvenem svetu: to je cilj deskriptivnega prevodoslovja, (2) postaviti splošna načela, po katerih lahko pojav prevajanja in prevoda razložimo in predvidimo: to je cilj teoretičnega prevodoslovja²³².

5.3.1.1 »Čisto« prevodoslovje

5.3.1.1.1 Deskriptivno prevodoslovje

V deskriptivnem prevodoslovju obstajajo tri vrste raziskovanja. Za prevajanje frazemov sta relevantni prva in tretja točka:

- (1) osredotočenost na izdelek – prevod (*»product-oriented DTS«*);
- (2) osredotočenost na funkcijo prevoda (*»function-oriented DTS«*);²³³
- (3) osredotočenost na postopek prevajanja (*»process-oriented DTS«*).

5.3.1.1.1.1 Osredotočenost na izdelek – prevod

Naloga deskriptivnega prevodoslovja, osredotočenega na izdelek, je opis obstoječih prevodov. Prva stopnja je opis posameznih prevodov, druga stopnja so primerjalni opisi prevodov, tj. primerjalna analiza na osnovi različnih prevodov istega besedila v enem ali različnih jezikih.

²³² Gabrovšek (1996: 9) obravnava ključne elemente teorije prevajanja. Teorija mora »najprej ugotoviti in definirati prevajalski problem, nato pa opisati in pojasniti pogoje in činitelje, ki nastopajo pri procesu prevajanja. Sledi naj inventar vseh možnih prevajalskih postopkov, s posebnim poudarkom na najustreznejših postopkih in tudi dejanskih rešitvah prevajalskih problemov. Če naj ne bo pomanjkljiva, mora teorija prevajanja opisati in razložiti ne le proces prevajanja, ampak tudi njegov rezultat ali produkt, torej prevod (Bell 1991: 13).«

²³³ To raziskovalno področje opisuje funkcije, ki jih imajo prevodi v socio-kulturnem okolju prejemnika prevoda. Ukvarja se tudi s tem, katera besedila so bila ali pa niso bila prevedena v določenem času na določenem kraju in kakšen je bil njihov vpliv.

5.3.1.1.2 Osredotočenost na postopek prevajanja

Deskriptivno prevodoslovje, osredotočeno na postopek, se ukvarja s prevodnim postopkom ali dejanjem. Gre za vprašanje, kaj se dogaja v glavi prevajalca,²³⁴ ko ustvarja novo, bolj ali manj ekvivalentno besedilo v drugem jeziku.²³⁵

5.3.1.1.2 Teoretično prevodoslovje (teorija prevajanja)

Druga veja »čistega« prevodoslovja je teoretično prevodoslovje ali teorija prevajanja, ki uporablja rezultate deskriptivnega prevodoslovja in skupaj s podatki drugih sorodnih disciplin razvija načela, teorije in vzorce, ki pojasnjujejo in predvidevajo, kaj je prevajanje in prevod. Končni cilj vsakega prevajalskega teoretika je razviti teorijo, ki bi zajemala toliko elementov, da bi lahko razlagala in napovedovala vse pojave s področja prevajanja in prevodov ter izključila vse tiste pojave, ki vanj ne sodijo. Takšna splošna teorija prevajanja (*»general translation theory«*) bo zelo formalizirana in kompleksna. Dosedanje teorije so zgolj uvod v takšno splošno teorijo in večina jih sploh ni teorij v znanstvenem smislu, ampak so vrsta principov, idej in hipotez. Obstaja pa več parcialnih oz. delnih teorij (*»partial translation theories«*), ki so specifične za svoje področje in se ukvarjajo z enim ali z več različnimi vidiki teorije prevajanja kot celote. Vsaka taka parcialna teorija pa daje svoj prispevek k splošni teoriji prevajanja.

5.3.1.1.2.1 Parcialne teorije prevajanja

Parcialne teorije prevajanja se delijo v šest skupin. Za prevajanje frazemov so relevantne skupine (2), (3) in (6):

(1) teorije prevajanja, omejene na prenosnik (*»medium-restricted translation theories«*),²³⁶

(2) teorije prevajanja, omejene na področje (*»area-restricted theories«*);

²³⁴ Holmes piše o majhni črni skrinji prevajalčevega mišljenja (*»the "little black box" of the translator's "mind"«*).

²³⁵ Holmes navaja, da so se teoretiki prevajanja s tem ukvarjali že v preteklosti, ni pa še bilo veliko poskusov raziskovanja tega procesa v laboratorijskih pogojih. Gre za zelo zapleten proces. Pod vplivom napredka v psihologiji se bo morda rodilo področje, ki bi ga lahko imenovali psihologija prevajanja ali psiho-prevajalske študije.

²³⁶ Glede na to, kdo je posrednik pri prevajanju oz. kdo/kaj izvaja prevajanje: človeško (ustno prevajanje ali tolmačenje in pisno prevajanje), strojno ter kombinirano prevajanje (človeško in strojno).

- (3) teorije prevajanja, omejene na jezikovno enoto (*»rank-restricted theories«*);
- (4) teorije prevajanja, ki se ukvarjajo z besedilnim tipom/tipom diskurza (*»text-type«* ali *»discourse-type restricted theories«*);²³⁷
- (5) teorije prevajanja, ki so časovno omejene (*»time-restricted theories«*);²³⁸
- (6) teorije prevajanja, ki so problemsko omejene (*»problem-restricted theories«*).

5.3.1.1.2.1.1 Teorije prevajanja, omejene na področje

Teorije prevajanja, omejene na področje, se delijo v dve tesno povezani skupini: (1) glede na vpletene jezike (*»the languages involved«*) in (2) glede na vpletene kulture (*»the cultures involved«*):

- (a) teorije, omejene na dva jezika (*»language-pair restricted theories«*), npr. slovenščina in nemščina;²³⁹
- (b) teorije, omejene na jezikovno skupino (*»language-group restricted theories«*), npr. slovanska;
- (c) teorije, omejene na dve jezikovni skupini (*»language-group pair restricted theories«*), npr. slovanska in germanska;
- (č) teorije, omejene na eno kulturo (*»one-culture restricted«*), npr. nemška;
- (d) teorije, omejene na dve kulturi (*»cultural-pair restricted«*), npr. slovenska in nemška;²⁴⁰
- (e) teorije, omejene na kulturno skupino (*»cultural-group restricted«*), npr. zahodnoevropska;
- (f) teorije, omejene na dve kulturni skupini (*»cultural-group pair restricted«*), npr. predtehnološka in sodobna zahodna kultura.

5.3.1.1.2.1.2 Teorije prevajanja, omejene na jezikovno enoto

Teorije prevajanja, omejene na jezikovno enoto (*»linguistic ranks«*), se sicer ukvarjajo z besedilom kot celoto, vendar pa posebno pozornost posvečajo manjšim jezikovnim enotam (besedam, besednim zvezam).

²³⁷ Ukvarjajo se s problemi prevajanja določenih tipov ali žanrov jezikovnih sporočil.

²³⁸ Gre za dva tipa: (1) teorije o prevajanju sodobnih besedil in (2) teorije o prevajanju starejših besedil.

²³⁹ Holmes navaja druge jezike, jezikovne skupine in kulture.

²⁴⁰ Gl. op. 246 na str. 146.

5.3.1.1.2.1.3 Teorije prevajanja, omejene na enega ali več specifičnih problemov

Te teorije se ukvarjajo z enim ali več specifičnimi problemi,²⁴¹ ki segajo od temeljnih vprašanj, npr. do katere meje lahko prevod odstopa od izvirnika, kakšna je prevodna ekvivalenca, do bolj specifičnih, npr. prevajanje metafor, lastnih imen.²⁴²

5.3.1.2 Uporabno prevodoslovje

Ta veja prevodoslovja obsega štiri področja. Pri prevajanju frazemov nas bosta zanimali predvsem drugo in deloma četrto: (1) učenje prevajanja (»*teaching of translating*«), (2) pripomočki za prevajalce (»*translation aids*«), (3) prevodna politika (»*translation policy*«),²⁴³ (4) prevodna kritika (»*translation criticism*«).

5.3.1.2.1 Pripomočki za prevajalce

Pripomočki za prevajalce se delijo v dva razreda: (1) leksikografski in terminološki, (2) slovnice.²⁴⁴ Vendar leksikografski pripomočki (različni eno- in večjezični slovarji) še zdaleč ne dosegajo prevajalskih potreb. Tudi primerjalna slovnica, ki jo uporabljajo pri poučevanju tujih jezikov, ni ustrezno nadomestilo za slovnico, ki jo potrebujejo prevajalci.

²⁴¹ V prevodoslovju se razlikuje med prevajalskim problemom in prevajalsko težavo. Po Nord (1988: 178; cit. po Łabno-Falęcka 1995: 31, op. 2) so prevajalski problemi (»*Übersetzungsprobleme*«) objektivni in nastanejo neodvisno od prevajalca (npr. razdalja med izhodiščno in ciljno kulturo, strukturne razlike med izhodiščnim in ciljnim jezikom), prevajalske težave (»*Übersetzungsschwierigkeiten*«) so subjektivne in odvisne od prevajalca.

²⁴² V našem primeru frazemov, frazeoloških prenovitev.

²⁴³ Prevodno politiko zanima vloga prevajalcev, prevajanja in prevodov ter njihovo mesto v širši družbi. Ukvarja se z vprašanji, katera dela je treba prevesti v dani socio-kulturni situaciji, kakšen je socialni in ekonomski položaj prevajalca, kakšno vlogo naj bi imelo prevajanje pri poučevanju tujih jezikov.

²⁴⁴ Sem je treba prišteti danes nepogrešljiva računalniška orodja: elektronske slovarje, enciklopedije, leksikone, besedilne korpuse, tj. elektronske zbirke besedil, internet kot dodaten vir področnih in terminoloških eno- in večjezičnih slovarjev itd. Podrobneje o računalniških orodjih za jezikoslovce in prevajalce gl. Vintar (2001: 319–332).

5.3.1.2.2 Prevodna kritika

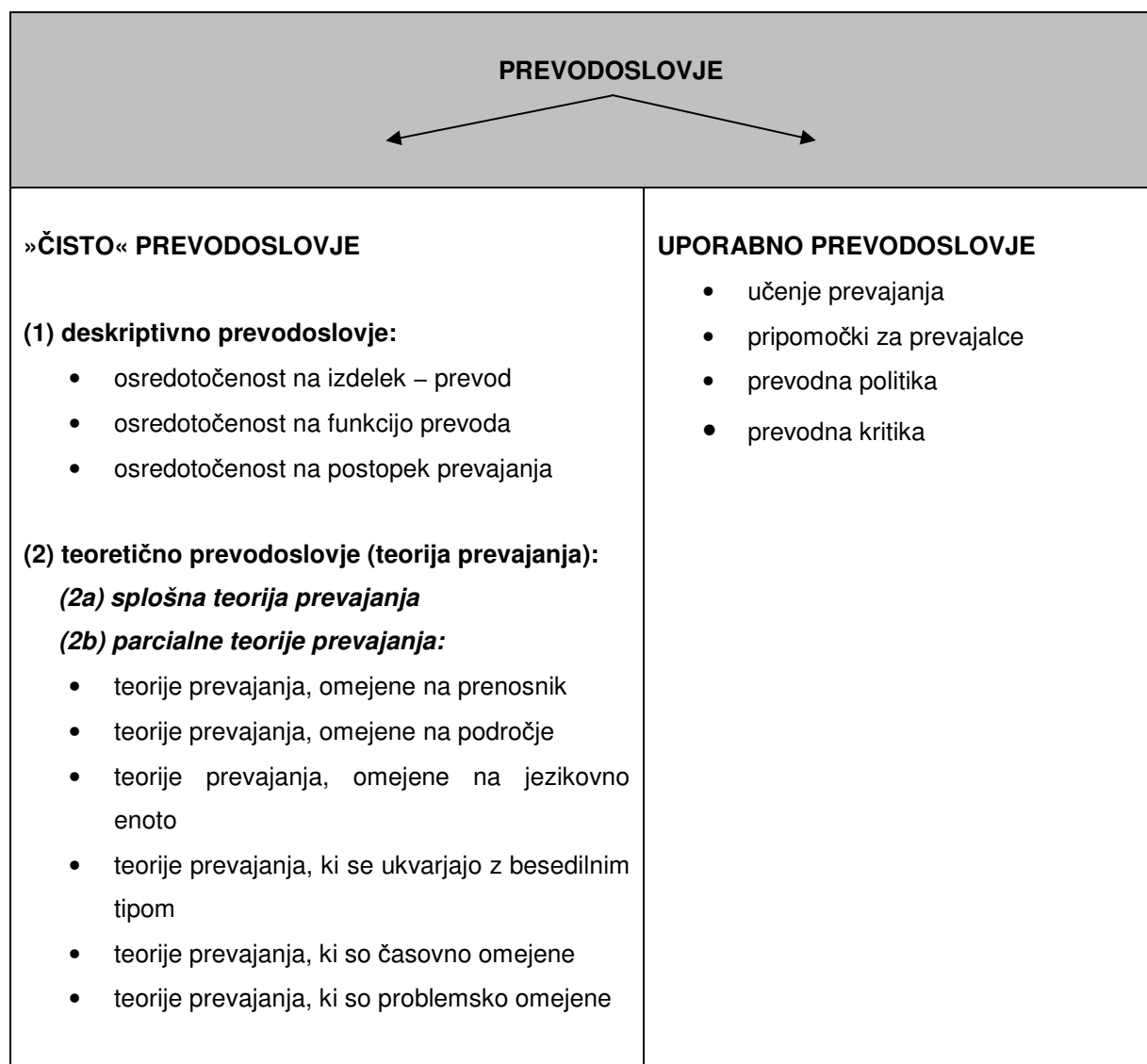
Prevodna kritika se ukvarja z interpretacijo in vrednotenjem prevoda. Nedvomno pa interpretiranje in evalvacija prevoda do določene mere nikoli ne bosta dosegla objektivne analize in bosta še naprej odražala intuitivno, subjektivno kritično stališče.²⁴⁵

5.3.1.3 Dialektičnost treh glavnih vej prevodoslovja

Holmesov model prevodoslovja je enovit: med tremi glavnimi vejami prevodoslovja (*deskriptivna*, *teoretična* in *uporabna*) ni hierarhičnega razmerja in druga na drugo ne vplivajo enosmerno. Ne gre le za to, da deskriptivna metoda priskrbi podatke, na katerih se gradi teorija prevajanja, ugotovitve obeh pa se uporabljajo pri uporabnem prevodoslovju. Medsebojni odnos vseh treh vej je dialektičen: vsaka veja daje gradivo drugima dvema in vsaka izkorišča dognanja, do katerih sta se dokopali drugi dve.

²⁴⁵ Pri primerjavi prevodov ne želim kritizirati, ali je prevajalec dobro ali slabo prevedel določen frazem. Po recepcijski teoriji (gl. op. 230 na str. 138) ima namreč vsak prevajalec svojo predstavo o besedilu in lahko prevede samo tisti pomen, ki ga je sam poustvaril. Želim prikazati prevodne postopke, rešitve in v določenih primerih (npr. v CB se pojavi nefrazeološki prevodni ekvivalent, čeprav je v CJ na voljo delno ekvivalentni frazem) nakazati možnosti, ki jih prevajalec ni izrabil.

Tabela 4

Holmesov model prevodoslovja (1988)

5.3.1.4 Uporaba Holmesovega modela prevodoslovja pri prevajanju frazemov

Za ugotavljanje in preučevanje razlik pri prevajanju frazemov CB in IB je uporabljen Holmesov model prevodoslovja, ki se deli na deskriptivno, teoretično in uporabno prevodoslovje in je vezan na književno prevajanje.

5.3.1.4.1 Deskriptivno prevodoslovje in prevajanje frazemov

V deskriptivnem prevodoslovju sta za prevajanje frazemov bistveni dve vrsti raziskovanja:

(1) raziskovanje frazemov v končnem izdelku – CB (celotna obravnava slovenskega prevoda) in primerjava frazemov CB s frazemi v izvirniku – IB (obrnava tistih mest, kjer se v CB pojavljajo frazemi);

(2) raziskovanje prevodnih postopkov med frazemi CB in IB.

5.3.1.4.1.1 Raziskovanje frazemov v prevodu (CB) in primerjava frazemov CB s frazemi IB

Izhodišče raziskovanja, opisovanja frazemov, prevodnih postopkov je prevod sodobnega nemškega romana *Pločevinasti boben* avtorja G. Grassa. Vsa mesta, kjer se v slovenskem prevodu pojavijo frazemi, sem primerjala z izvirnikom, ki ga nisem prebrala v celoti, saj že pri branju prevoda naravni govorec ne opazi vseh frazemov, kaj šele pri branju tujejezičnega besedila, kjer se mu oblika in pomen frazema velikokrat izmuzneta oz. frazema, frazeološke prenovitve ne razume in ne prepozna.

Relevantna je le prva stopnja deskriptivnega prevodoslovja, in sicer opis frazemov v prevodu, medtem ko druga stopnja – primerjalni opisi prevodov, tj. primerjalna analiza na osnovi različnih prevodov istega besedila v enem jeziku ali različnih jezikih, ni upoštevana, saj v slovenskem prostoru obstaja le en prevod tega Grassovega romana, v primerjavo pa zaradi obsežne problematike ni zajeta možna primerjava med slovenskim in francoskim in/ali angleškim prevodom.

5.3.1.4.1.2 Raziskovanje prevodnih postopkov med frazemi CB in IB

Čeprav je nemogoče ugotoviti, kaj se dogaja v glavi prevajalca, ko ustvarja novo besedilo v drugem jeziku, lahko iz primerjave med CB in IB sklepamo, kako poteka prevajalčeva dejavnost, katere prevodne postopke uporablja, kakšne so njegove strategije reševanja problemov, do katerih prihaja pri prevajanju frazemov: prevodne

rešitve so lahko pričakovane (konvencionalne) ali nepričakovane (nekonvencionalne, avtorske).

Prevodne postopke raziskujem v dveh smereh, in sicer iz slovenščine v nemščino (izhodišče je CB) in na določenih mestih tudi iz nemščine v slovenščino (izhodišče je IB).

5.3.1.4.2 Teoretično prevodoslovje: parcialna teorija prevajanja frazemov

Teorija prevajanja frazemov se uvršča med parcialne teorije. (1) Ukvarja se z določenim problemom, in sicer s specifičnimi sestavinami jezika – frazemi. Zanima jo prevajanje nespremenjenih in spremenjenih (modificiranih, prenovljenih) frazemov, prevodna ekvivalenca na jezikovnosistemski in besedilni ravni med frazemi CB in IB. (2) Omejena je na jezikovni par nemščina – slovenščina: vpletena sta dva jezika (slovenski in nemški), dve jezikovni skupini (slovanska in germanska), dve kulturi²⁴⁶

²⁴⁶ Gre za razumevanje kulture v ožjem smislu, in sicer kako se kultura odraža v jeziku (povezava »med (nacionalno)kulturnimi normami (navadami), človekovim (kot posameznika in kot pripadnika določene jezikovne oz. narodne skupnosti) videnjem sveta in (nacionalno)jezikovnim izrazom« – Kržišnik 2005b: 68). Če se omejimo na frazeme, gre za proučevanje kulturnega temelja frazemov. Po Kržišnik (prav tam: 70/71) »se v frazemih pojavljajo jezikovna sredstva in načini, ki jim dajejo sposobnost, nanašati se na kulturo – zaradi njih imajo frazemi t. i. **kulturno referenco** in so sposobni odslikavati za dano jezikovno skupnost značilne poteze kulture v obliki jezikovnega znaka. To se v frazeologiji lahko kaže na dva osnovna načina: s prisotnostjo zunajjezikovnih danosti s področja materialne, duhovne ali socialne kulture ali z izražanjem kulturnih vrednot in norm neke družbe (jezikovne skupnosti, naroda itd.) z denotativnim ali konotativnim delom pomena.« Za prvo npr. navaja *kuj železo, dokler je vroče* (obrt), *nositi svoj križ* (krščanstvo), *vzeti **vajeti** v svoje roke* (kultura prevoznitstva); za drugo npr. negativno vrednotenje nedela (npr. *držati roke križem*), družbeno(moralno) nesprejemljive vrste govorne komunikacije, kot je neodkrito govorjenje – prevara (npr. *metati pesek v oči*), žalitev (npr. *dajati v nič (koga)*). Pri raziskovanju frazemov in kulture navaja Telija (1999: 14, 15; cit. po Kržišnik 2005b: 71) tri pristope: **(1) etnolingvistični** – zaradi značilnega diahronega načina obravnave se imenuje tudi **zgodovinski** ali **etimološki** (raziskovanje in opisovanje zgodovinskega vidika nastajanja frazemov oz. pojavljanja kulturnih plasti pri tem nastajanju), **(2) lingvokulturološki** (proučevanje živih komunikacijskih procesov in povezave v njih rabljenih jezikovnih izrazov s sinhrono obstoječo in delujočo mentaliteto naroda oz. jezikovne skupnosti) in **(3) kontrastivni pristop** (zanimajo ga povezave in razlike med frazeološkimi sistemi različnih jezikov, izrazna stran frazemov, razlike v njihovi komponentni sestavi, zlasti tistih, ki so kulturno zaznamovane; rezultat je razmejitev nacionalnega oz. posebnega od skupnega oz. univerzalnega). Povezave in razlike med pristopi ponazarja Kržišnik (prav tam: 72–75) z zgledom slovenskega frazema *nositi hlače*.

(slovenska in nemška). Pri primerjavi frazemov CB in IB je treba ločiti jezikovno specifične razlike (jezikovnotipološke razlike med nemščino in slovenščino) od frazeološko specifičnih. (3) Omejena je na prevodne enote, ki so besedna zveza (nestavčni frazemi), stavek (stavčni frazemi) in besedilo²⁴⁷ (del besedila).

Parcialna teorija prevajanja frazemov uporablja rezultate deskriptivnega prevodoslovja ter s pomočjo drugih sorodnih disciplin, npr. primerjalne frazeologije, frazeografije, besediloslovja, razvija načela, teorije in vzorce prevajanja frazemov, obenem pa je prispevek k nastanku splošne teorije prevajanja.

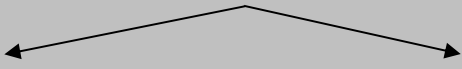
5.3.1.4.3 Uporabno prevodoslovje: uporabnost parcialne teorije prevajanja frazemov

Parcialna teorija prevajanja frazemov je v pomoč prevajalcu, ki se v IB (frazem je nosilno stilno sredstvo – stilem) srečuje z nespremenjenimi in spremenjenimi frazemi. Obenem je prispevek k primerjalnim frazeološkim in frazeografskim analizam med nemščino in slovenščino.

²⁴⁷ Ker gre za prevajanje frazemov v daljši prozni obliki – romanu, prevodnih rešitev ne gledamo ločeno, ampak v sklopu večjih besedilnih enot. Prav za prevajanje romana navaja Klabus (1996: 71) naslednje: »V tem okviru naj tu načnem samo eno od splošnejših tehničnih vprašanj pri prevajanju romana ali sploh proze, ki pa velja še bolj izrazito prav za roman: temeljno nujnost namreč, da prevajalec pri svojem delu s takšno obliko besedila ves čas nenehno in z vseh vidikov nadvse skrbno upošteva izvirno literarno delo kot celoto. Sprotno prevajanje besedila romana, ne da bi prevajalec poprej podrobno prebral celoto in se seznanil z vsemi njenimi deli in njihovo povezanostjo, je zelo tvegano in neproduktivno. Cela vrsta fabulativnih in snovnih podrobnosti je razumljiva šele iz pregleda čez celoto. Cela vrsta posameznih besed in pojmov lahko ohrani v prevodu ustrezno vsebino in barvo le, če je uskladena z vsemi deli celote. Dokončna prevajalčeva odločitev o nešteto kočljivejših mestih in zvezah je lahko uspešna le, če se ustrezno nanaša na idejo celote, na duha romana, na avtorjev notranji svet kot zaokrožen organizem.« [Podčrt. V. N.]

Tabela 5

Prevajanje frazemov po Holmesovem modelu prevodoslovja

PREVAJANJE FRAZEMOV 	
»ČISTO« PREVODOSLOVJE (1) deskriptivno prevodoslovje: • raziskovanje frazemov v prevodu (CB) in primerjava frazemov CB s frazemi IB • raziskovanje prevodnih postopkov med frazemi CB in IB (2) teoretično prevodoslovje – parcialna teorija prevajanja frazemov: • naloge: ugotavljanje, definiranje in reševanje problemov, do katerih prihaja pri prevajanju frazemov; prevodna ekvivalenca med frazemi CB in IB • omejena na jezikovni par nemščina – slovenščina • omejena na prevodne enote, ki so nestavčni, stavčni frazemi, besedilo (del besedila) • prispevek k nastanku splošne teorije prevajanja	UPORABNO PREVODOSLOVJE uporabnost parcialne teorije prevajanja frazemov: • pomoč prevajalcu, ki prevaja besedilo, kjer je frazem nosilno stilno sredstvo – stilem • prispevek k primerjalnim frazeološkim in frazeografskim analizam za jezikovni par nemščina – slovenščina • prevodna kritika: interpretacija prevodnih rešitev, prikaz prevodnih možnosti, ki jih prevajalec ni izrabil

5.3.2 Ekvivalenčni model

5.3.2.1 Vprašanje ekvivalence (enakovrednosti, ustreznosti) v prevodoslovju

Prevodna ekvivalenca med IB in CB je že od antike dalje eden najpogostejše obravnavanih fenomenov v najrazličnejših teoretskih razpravah v okviru prevodoslovja. O pojmu so se pojavila številna protislovna mnenja, nastale so številne definicije, različna poimenovanja in ekvivalenčne tipologije. Tako se v prevodoslovni literaturi piše o *popolni, fakultativni, približni, delni, ničti ekvivalenci* (Kade 1968; cit. po Wilss 1977: 176/177, Higi-Wydler 1989, García 1998), *formalni* in *dinamični ekvivalenci* (Nida: cit. po Kocijančič-Pokorn 2003: 136), *denotativni, konotativni, besedilno-normativni, pragmatični* in *formalno-estetski ekvivalenci* (Koller 1992), *strukturni* in *pragmatični enakovrednosti* (Kovačič 1996), v teoriji skoposa (Reiß in Vermeer 1991) pa se ob ekvivalenci pojavi še izraz *adekvatnost*. Snell-Hornby, pripadnica sodobne kulturološke smeri teorije prevajanja, govori celo o iluziji ekvivalence (Kocijančič-Pokorn 2003: 202).

Po Wilssu (1977: 161–171) so vzroki za različno pojmovanje ekvivalence trije, in sicer (1) prevajalec – njegove jezikovne in zunajjezikovne izkušnje, njegova pripadnost k določeni jezikovni skupnosti, njegovo razumevanje in odnos do IB, (2) tip besedila ter (3) prejemnik.

5.3.2.2 Ekvivalenca v slovenski strokovni literaturi

5.3.2.2.1 Poimenovanje

Ekvivalenca je prevzeta beseda, pogosto rabljena v slovenskem prevodoslovju, primerjalnem jezikoslovju, dvojezičnem slovaropisju, frazeologiji, frazeografiji. Pogosto se uporablja tudi domača vzporednica *enakovrednost*, zasledimo pa tudi izraze *ustrezniškost, ustrezanje, ustreznost*.

Zanima nas, kako ekvivalenco obravnavajo Slovar slovenskega knjižnega jezika (1998) (SSKJ), Enciklopedija slovenskega jezika avtorja J. Toporišiča (1992) (ESJ), Slovenski pravopis 2001 (SP 01) in Veliki slovar tujk (2002) (VST).

Po SSKJ je **ekvivalenca** »razmerje, v katerem je kaj po vrednosti enako drugemu, zamenljivo z njim, enakovrednost«. Pod iztočnico **ekvivalent** najdemo zgled *najti ekvivalent tuji besedi (domač izraz z enakim pomenom)*, pod **ekvivalenten** pa zgled *besedi sta ekvivalentni*. Pod iztočnico **enakovreden** je

naveden zgled *prevod ni enakovreden izvirniku*, pod **enakovrednost** pa *enakovrednost prevoda in izvirnika*.

ESJ navaja izraz **ekvivalent** (ekvivalent – Gl. ustreznik). V uvodu v ESJ je zapisano, da se »(večinoma za pomišljajem) opozarja na sopomenske izraze, zlasti na t. i. mednarodne, vendar tudi na neustaljene dvojnične domače«. Pod iztočnico **ustreznik** (– Sopom. ekvivalent) najdemo razlago »kar je po vlogi (funkcijsko) enako, samo v drugi kategoriji, npr. na jezikovni besedijski (slov. *miza* ustreza nem. *Tisch*) ali skladenjski ravni, npr. stavčni ali besednozvezni ustreznik samostalnika: *Kdor laže, tudi krade (lažnivec)*«.

V SP 01 ima iztočnica **ekvivalenca** področno oznako *poj.m.* (pojmovno) in sopomenko *enakovrednost* (sopomenka v ležečem tisku brez oklepaja zaznamuje v knjižnem jeziku nevtralnno ali navadnejšo dvojnico).²⁴⁸ Iztočnica **ekvivalenčen** ima manj navadno domačo sopomenko *<enakovrednost>* (sopomenka v ležečem tisku v lomljenem oklepaju zaznamuje manj navadno domačo vzporednico prevzeti besedi). Iztočnica **ekvivalent** ima sopomenko *ustreznik*, iztočnica **ekvivalenten** pa sopomenko *enakovreden*.

V VST se pojavljajo gesla **ekvivalenca** (tudi **ekvivalentnost**), **ekvivalent**, **ekvivalenten**. Za geslom **ekvivalenca** je etimološka razlaga, da je beseda iz novejše, neklasične latinščine [nlat. *aequivalentia* iz lat. *aequus* enak + *valere* veljati]. Na splošno je ekvivalenca »enakovrednost, enakoveljavnost, razmerje, v katerem je kaj po vrednosti enako drugemu, zamenljivo z njim«. Splošni razlagi sledijo še posebne, saj se termin pojavlja še v kemiji, biologiji, matematiki, logiki.

V slovenski prevodoslovni in leksikografski literaturi večina avtorjev uporablja poimenovanje ekvivalenca (Bernjak 1994, Zakrajšek 2000, Vevar 2001, Jesenšek 2003, Kocijančič-Pokorn 2003). V rabi so še naslednji izrazi: enakovrednost (Kovačič 1996), prevodni ustreznik (Kržišnik 1995/96), ustrežanje, ustrežniškost (Jesenšek 2003, 2004), ustreznost (Kocijančič-Pokorn 2003),²⁴⁹ prekrivnost in neprekrivnost (Gole 2002). Avtorji se ukvarjajo z ekvivalenco oz. ekvivalenčnimi razmerji v slovarjih (Kržišnik 1995/96, Zakrajšek 2000, Gole 2002, Jesenšek 2005), med dvema

²⁴⁸ Gl. splošne normativne oznake v SP 01 na str. 130/131.

²⁴⁹ Kocijančič-Pokorn (2003: 138/139) prevaja angleška izraza *equivalence* in *equivalent* z *ustreznost* in *ustreznica*, čeprav uporablja tudi prevzeti besedi *ekvivalenca* in *ekvivalentni*.

jezikoma (Jesenšek 2000, 2004), med izvirnikom in prevodom (Bernjak 1994, Kovačič 1996, Vevar 2001).

5.3.2.2.1.1 Razmerje med izrazi ekvivalenca – enakovrednost – ustreznost

Sama uporabljam prevzeto besedo **ekvivalenca** (**ekvivalent**). Razmerje med izrazi *ekvivalenca*, *enakovrednost* in *ustreznost* (*ustreznost*, *ustreznost*, *ustreznost*) ni sopomensko: ekvivalenca je nadrejeni pojem, ki obsega tako enakovrednost kot ustreznost. Izraz enakovrednost bi se lahko nanašal na slovar (npr. ekvivalenčna razmerja med frazemi na jezikovnosistemski (slovarski) ravni), ustreznost na besedilo (npr. ekvivalenčna razmerja med frazemi na besedilni ravni: kljub ničti ekvivalenci med IF in CF na slovarski ravni je v besedilu lahko dosežena delna – gre za iskanje ustreznih frazeoloških ekvivalentov glede na (so)besedilo).²⁵⁰

5.3.2.2.2 Poimovanje

Ker so se sodobni pogledi na prevajanje v slovenskem prostoru začeli dokaj pozno (90. leta 20. stoletja), se o pojmu ekvivalence v slovenski strokovni literaturi ni veliko pisalo. Obstajajo prispevki, ki se ukvarjajo s posameznimi ekvivalenčnimi tipi (prim. Kovačič 1996, Zakrajšek 2000, Jesenšek 2003). Z ekvivalenčno problematiko se izčrpneje ukvarja Vevar (2001). Ekvivalence ne razume v absolutnem smislu, in sicer kot razmerja, v katerem je kaj po vrednosti enako drugemu, zamenljivo z njim. Idealna, optimalna ekvivalenca je namreč mogoča samo v teoriji. Ekvivalenca mu pomeni relativno dosegljivo enakovrednost v prevodni praksi. Ključno vprašanje zanj torej ni, »ali lahko ta ali oni prevod poimenujemo ekvivalenten, temveč le, v kolikšni meri je ekvivalenten. S tematiziranim pojmom torej izražamo predvsem stopnjo enakovrednosti prevodnega izida v razmerju do izvirnika, pri tem pa kaže izhajati iz relativne enakosti in ne iz identičnosti oziroma identitete. Identiteta je namreč zvedljiva zgolj sama nase in je zato kot idealistična oznaka za prevodno razmerje med originalom in prevedkom nevzdržna.« (Vear 2001: 31.) Pojem mu ne pomeni »popolne uglasenosti in enakovrednosti«, temveč z njim opredeljuje dosegljivo visoko stopnjo ujemanja.²⁵¹

²⁵⁰ Gl. *Ekvivalenčna razmerja med frazemom IB in CB na jezikovnosistemski (slovarski) in besedilni ravni* na str. 173/174. Gl. še sobesedilna ekvivalenca na str. 169.

²⁵¹ Vevar (2001: 69–71) navaja in grafično prikaže različne stopnje ekvivalence (ničelna, optimalna, idealna ekvivalenca, nizka, visoka, povprečna stopnja ekvivalence).

5.3.2.3 Ekvivalenca v tujejezični strokovni literaturi

5.3.2.3.1 Ekvivalenca v nemški in angleški prevodoslovni literaturi

Po Wilssu (1977: 159/160)²⁵² je bil izraz ekvivalenca v nemško prevodoslovje verjetno prevzet iz matematike, in sicer v obdobju, ko se je prevodoslovje osamosvajalo in je poskušalo razviti teorijo prevajanja z vsem pripadajočim znanstvenim aparatom (modelom opisa, terminologijo). Drugačno stališče zastopa Jäger (1968: 37; cit. po Wilss 1977: 159), ki meni, da je bil izraz prevzet iz formalne logike. Pojem ekvivalenca se je najprej pojavil na področju strojnega prevajanja. Po prvih uspehih so prevodoslovci še upali, da bodo lahko v vsakem jeziku našli elemente, ki jih bodo s pomočjo preprostega sistema pravil zamenjali z ekvivalentnimi elementi drugega jezika. Wilss ugotavlja, da v prevodoslovju, ki se ukvarja s problemi človeškega prevajanja, izraz prvič srečamo pri strukturalističnem jezikoslovcu Jakobsonu v razpravi *On Linguistic Aspects of Translation* (1959: 233).²⁵³ Jakobson piše o ekvivalenci v različnosti (»*equivalence in difference*«): »Ekvivalenca v različnosti je središčni problem jezika in ključni problem jezikoslovja.«²⁵⁴

Po Zennerju (1971; cit. po Wilss 1977: 160) se izraz ekvivalenca v prevodoslovni literaturi v angleškem jeziku pojavi že pred letom 1959, vendar je vezan na rabo v poljudnem (nespecializiranem) jeziku. V angleščini ima namreč izraz »*equivalence*« tako strokovni (»*fachsprachlich*«)²⁵⁵ kot nestrokovni (»*umgangssprachlich*«) status in med dvema načinoma rabe ni prišlo do razlikovanja. Nasprotno pa se v nemščini pojavita dva izraza: izraz »*Äquivalenz*« je vezan na strokovni (»*fachsprachlich*«),

²⁵² O ekvivalenci v nemški, angleški in francoski prevodoslovni literaturi piše v sedmem poglavju o prevodni ekvivalenci – *Übersetzungsäquivalenz*.

²⁵³ Čeprav Kocijančič-Pokorn (2003: 136) ugotavlja, da je francoski jezikoslovec G. Mounin eden prvih, ki je spregovoril o ekvivalenci. Leta 1963 je zapisal, da ekvivalenca temelji predvsem na jezikovnih in kulturnih »univerzalijah«.

²⁵⁴ »Equivalence in difference is the cardinal problem of language and the pivotal concern of linguistics.« (Cit. po Prunč 2002: 35.)

²⁵⁵ Izraz *ekvivalenca* se uporablja v kemiji, biologiji, matematiki.

»*Gleichwertigkeit*« (enakovrednost) pa na poljudni (nespecializirani) jezik (»*umgangssprachlich*«).²⁵⁶

Stolze (1997: 109) navaja še nekatera poimenovanja v nemškem prevodoslovju: »*Angemessenheit*« (primernost), »*Übereinstimmung*« (ujemanje), »*Korrespondenz*« (ustreznost), »*sinngemäße Entsprechung*« (smiselna ustreznica), »*Wirkungsgleichheit*« (učinek enakosti).

V nemški teoriji skoposa (»*Skopostheorie*«) se ob ekvivalenci (enakovrednost) pojavi še izraz adekvatnost oz. ustreznost²⁵⁷ (»*Adäquatheit*«). Vodilni predstavnik te teorije je Vermeer²⁵⁸ (Kocijančič-Pokorn 2003: 153–164). Zanj prevajanje ni zgolj prekodiranje besed ali stavkov iz enega jezika v drugega, temveč je medkulturni prenos in oblika dejavnosti, t. i. prevodna dejavnost. Vsaka dejavnost, torej tudi prevajanje, pa ima svoj skopos – smoter, cilj, namen (grško *skopos* 'cilj'). Skopos določa, da mora prevajalec izoblikovati besedilo tako, da bo delovalo v določenem položaju točno na takšen način, kot si to želi uporabnik tega besedila. Takšen pogled na prevajanje naj bi prevajalca rešil večne dileme odločanja med zvestim in svobodnim prevodom, saj je lahko prevod zvest ali svoboden glede na namen prevoda in pričakovanja ciljne publike. »Dober« je tisti prevod, ki je funkcionalen oz. ustreza svojemu namenu. Skopos se določi s pomočjo naročila, v katerem so podrobno navedene prevajalčeve naloge. Naročilo je navodilo, kako naj se izvede

²⁵⁶ Vendar je bilo nemško prevodoslovje sprva zadržano do poimenovanja »*Äquivalenz*«. Jumpelt (1961: 45; cit. po Wilss), ki se je v nemškem prostoru prvi izčrpno ukvarjal z ekvivalenčno problematiko, daje prednost poimenovanju »*Gleichwertigkeit*« (z dodatkom v oklepaju »*Äquivalenz*«), ne da bi utemeljil svojo terminološko odločitev. Danes je poimenovanje »*Äquivalenz*« popolnoma vključeno v nemško prevodoslovno literaturo.

²⁵⁷ V SSKJ je iztočnica **adekvatnost** razložena kot »ustreznost, enakovrednost, ujemanje« z zgledom *truditi se za adekvatnost izraza*. ESJ izraza ne navaja. V SP 01 ima iztočnica **adekvat** sopomenko *ustreznik*, **adekvatnost** pa sopomenki *ustreznost*, *enakovrednost*. V VST ima geslo **adekvat** (**adekvatnost**) razlago »kar je enakovredno, ujemanje, skladnost s čim«. Podgeslo **adekvaten** je opremljeno z razlago »(popolnoma) skladen, ujemajoč se s čim; enak; primeren; ustrezen«. Za izraz adekvatnost uporabljam sopomenko ustreznost.

²⁵⁸ H. J. Vermeer je skupaj s K. Reiß v delu *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (1984) začrtal temelje novega funkcionalističnega pristopa k proučevanju prevajanja, ki ga je pozneje poimenoval teorija skoposa. Podrobneje o tem v Kovačič (1994).

določena dejavnost. Skopos prevajanja²⁵⁹ pa ni nujno enak cilju, ki ga želi doseči izhodiščno besedilo. Ekvivalenca (prevodna enakovrednost) in adekvatnost (prevodna ustreznost) sta pravzaprav sopomenska izraza, vendar je v teoriji skoposa adekvatnost²⁶⁰ nadpomenka, ekvivalenca pa podpomenka. Adekvatnost je povezana s ciljem, namenom prevoda: »Adekvatnost pri prevodu izhodiščnega besedila oz. izhodiščnih elementov označuje odnos med ciljnim in izhodiščnim besedilom pri doslednem upoštevanju cilja, smotra (skoposa), ki ga želimo doseči v procesu prevajanja.«²⁶¹ Ekvivalenca pa je statična kategorija, osredotočena na rezultat, ki opisuje odnos enake komunikacijske vrednosti med dvema besediloma ali na nižji ravni med besedami, stavki, skladenjskimi strukturami. »Ekvivalenca označuje odnos med ciljnim in izhodiščnim besedilom, ki v vsakokratni kulturi lahko na isti ravnini izpolni enako komunikacijsko funkcijo.«²⁶² Ekvivalenca je eden od možnih ciljev pri prevajanju, ni pa splošno prevajalsko načelo, je »posebna vrsta adekvatnosti, namreč adekvatnost pri nespremenjeni funkciji«²⁶³ med izhodiščnim in ciljnim besedilom.«²⁶⁴ Oblika in stopnja ekvivalence sta odvisni od skoposa prevoda.

²⁵⁹ Eden izmed skoposov je lahko natančna imitacija skladnje IB, morda z namenom, da bralcem ciljne kulture predstavimo to skladnjo. Primer je Vermeerjev (cit. po Kocijančič-Pokorn 2003: 158). V našem primeru je lahko eden izmed skoposov posredovanje frazema kot nosilnega stilnega sredstva ciljnemu bralstvu.

²⁶⁰ Nasprotno pa je za Touryja (1995) prevod adekvaten takrat, ko se prevajalec drži izvirnika in izhodiščnih norm (»*adequacy of translation*«). Če se prevajalec drži norm ciljne kulture, govori Toury o sprejemljivosti (»*acceptability*«).

²⁶¹ »Adäquatheit bei der Übersetzung eines Ausgangstextes (bzw. -elements) bezeichne die Relation zwischen Ziel- und Ausgangstext bei konsequenter Beachtung eines Zweckes (Skopos), den man mit dem Translationsprozeß verfolgt.« (Reiß in Vermeer 1991: 139.)

²⁶² »Äquivalenz bezeichne eine Relation zwischen einem Ziel- und einem Ausgangstext, die in der jeweiligen Kultur auf der ranggleichen Ebene die gleiche kommunikative Funktion erfüllen (können).« (Reiß in Vermeer 1991: 139.)

²⁶³ Vermeer je uvedel dva izraza: nespremenjena funkcija (»*Funktionskonstanz*«) in spremenjena funkcija (»*Funktionsveränderung*«). Če funkcija IB in funkcija CB sovpadata (nespremenjena funkcija), je prevod ekvivalenten in adekvaten. Če funkcija CB ni enaka funkciji IB (spremenjena funkcija), prevod ni ekvivalenten, ampak adekvaten. CB je spremenjeno tako, da zadovolji potrebe v ciljni kulturi.

²⁶⁴ »Äquivalenz ist in unserer Definition Sondersorte von Adäquatheit, nämlich Adäquatheit bei Funktionskonstanz zwischen Ausgangs- und Zieltext.« (Reiß in Vermeer 1991: 140.)

Po Gallagherju (1999: 2) pojem prevodna ekvivalenca (»*Übersetzungsäquivalenz*«) označuje tako odnos enakosti (»*Identitätsbeziehung*«) kot odnos podobnosti (»*Ähnlichkeitsbeziehung*«) med IB in CB. Odnos podobnosti imenuje adekvatnost. V prevajalski praksi imamo praviloma opravka z odnosi podobnosti, ki se lahko vzpostavijo tako na vsebinski kot na formalno-estetski ravni. Večino besedil morajo prevajalci kreativno preoblikovati. Ekvivalenca med IB in CB ni vedno možna in zaželena,²⁶⁵ nasprotno pa je adekvatnost vedno možna in vedno zaželena.

5.3.2.3.2 Ekvivalenca v francoski primerjalni stilistiki

Drugačno je pojmovanje ekvivalence v francoski primerjalni stilistiki (»*stylistique comparée*«). Smer je omejena na konkretni jezikovni par in na konkretne postopke za izdelavo ekvivalenc v konkretnem jezikovnem prenosu. Njeni predstavniki (Malblanc, 1961: *Stylistique comparée du français et de l'allemand*, Vinay in Darbelnet, 1958: *Stylistique comparée du français et de l'anglais*²⁶⁶) na osnovi primerjave prevodov na področju besedišča, oblikoslovja in skladnje oblikujejo pravila, ki urejajo prehajanje iz enega jezika v drugega, konkretno iz francoščine v nemščino oz. v angleščino in obratno, po njihovih modelih pa bi bilo mogoče opisati prevajanje med katerimkoli parom jezikov.

Po Vinayju in Darbelnetu ima ekvivalenca dvojni pomen: (1) pojem označuje odnos med komunikacijsko (funkcijsko) enakimi elementi nekega jezikovnega para, (2) ekvivalenca je eden izmed sedmih prevodnih postopkov²⁶⁷ in služi za vzpostavitev tega odnosa.²⁶⁸ Ekvivalentni so samo tisti izrazi, ki se v drugem jeziku uporabljajo v enaki komunikacijski situaciji ne glede na zgradbo. Situacijo v IB je treba nadomestiti

²⁶⁵ Kot primer navaja besedila, ki kršijo verske in spolne tabuje in morajo biti (npr. v prevodu v arabščino) prirejena.

²⁶⁶ Delo je eno prvih in najvplivnejših sodobnih francoskih prevodoslovnih del. Terminologija, uporabljena v omenjenem delu, je danes splošno razširjena v francoskem prevodoslovju (Vaupot 1999: 52/53).

²⁶⁷ Gl. *Prevodni postopki v francoski primerjalni stilistiki* (Vinay in Darbelnet 1958) na str. 163.

²⁶⁸ Vendar načeloma vsak prevodni postopek stremi k ekvivalenci.

s komunikacijsko ustrezno situacijo v CB. »Ekvivalenca besedila temelji na ekvivalenci situacij.«²⁶⁹ To ponazorita z modelom:

Situacija (S)	=	Situacija (S')
↑		↓
izhodiščno besedilo		ciljno besedilo

Kot primer navajata reakcijo človeka, ki se pri zabijanju žeblja udari po prstih. Francoz bo v takšni situaciji uporabil medmet *aïe*, Anglež *ouch*. Posebna lastnost ekvivalenc je, da so pogosto sintagmatske narave in zajemajo celotnost sporočila. »Iz tega sledi, da so ekvivalence večinoma blokirane in so del frazeološkega repertoarja idiotizmov²⁷⁰, klišejev, pregovorov, samostalniških ali pridevniških besednih zvez.²⁷¹ Na splošno so pregovori odlični primeri za ekvivalenco: /.../.«²⁷² Kot primer navajata angl. *Too many cooks spoil the broth* [preveč kuharjev pokvari juho] in fr. *Deux patrons font chavirer la barque* [dva kapitana prevrneta barko].²⁷³

5.3.2.4 Ekvivalenca na mikro- in makrostrukturni ravni

Tradicionalne teorije prevajanja, npr. leipziška šola (gl. dalje), so se omejevale na manjše prevodne enote (posamezne besede, besedne zveze) in so redko posegale na nadstavčno in besedilno raven. Pozneje se je moderno prevodoslovje preusmerilo od besede k besedilu kot osnovni prevodni enoti.²⁷⁴ Koller (1992: 100–102) loči štiri

²⁶⁹ »L'équivalence des textes repose sur l'équivalence des situations.« (Vinay in Darbelnet 1958: 22.)

²⁷⁰ »Idiotisme« – jezikovna posebnost kakega jezika.

²⁷¹ V francoski frazeologiji obstajajo naslednja najpogostejše rabljena poimenovanja za osnovno enoto frazeologije (Gros 1998): *unité phraséologique*, *locution*, *expression* (*idiomatique*, *collocative*, *toute faite*, *figée*), *idiome*, *idiotisme*, *gallicisme*, *phrasème*, *phraséologisme*, *phraséolexème*, *collocation*, *formules stéréotypées*.

²⁷² »Il en résulte que la plupart des équivalences sont figées et font partie d'un répertoire phraséologique d'idiotismes, de clichés, de proverbes, de locutions substantivales ou adjectivales, etc. Les proverbes offrent en général de parfaites illustrations de l'équivalence: /.../.« (Vinay in Darbelnet 1958: 52.)

²⁷³ V slov. *veliko babic - kilav otrok* 'kjer sodeluje preveč ljudi, ni pravega uspeha' (SSKJ).

²⁷⁴ Tujejezična poimenovanja: angl. *translation unit*, nem. *Übersetzungseinheit*, fr. *unité de traduction*.

tipe prevodnih enot: (1) prevodna enota je beseda (velja na področju terminologije), (2) prevodna enota je besedna zveza (velja na področju terminologije in frazeologije), (3) prevodna enota je stavek (velja za pregovore), (4) prevodna enota je besedilo (del besedila).

V našem primeru so prevodne enote besedne zveze (nestavčni frazemi), stavki (stavčni frazemi) in besedilo (del besedila). Teorija prevajanja frazemov se omejuje na manjše prevodne enote – frazeme (ekvivalenca v ožjem smislu, na mikrostrukturni ravni: ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot slovarskimi enotami) in posega na nadstavčno in besedilno raven (ekvivalenca v širšem smislu, na makrostrukturni ravni: ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot besedilnimi enotami, površinska in pomenska povezanost IB in CB, h kateri prispevajo frazemi, ohranjanje frazema kot stilema v CB glede na IB).

5.3.2.4.1 Ekvivalenca na mikrostrukturni ravni

Ekvivalenca je osrednji pojem jezikoslovno usmerjenega prevodoslovja, ki se, vsaj v začetni fazi, ni ukvarjalo z besedili, ampak s primerjavo jezikovnih sistemov. Tako je bila raba pojma ekvivalenca bolj primerna na ravni posamičnih besed kot na ravni besedila, zato se je pojem obnesel predvsem v primerjalnem jezikoslovju in primerjalni leksikologiji in ne toliko pri proučevanju samega procesa prevajanja. Tako se je v 60. letih dvajsetega stoletja leipziška šola (njeni glavni predstavniki so bili Kade, Jäger in Neubert) ukvarjala s prevodoslovnimi vprašanji v okviru primerjalnega jezikoslovja. Sprva se je usmerila na leksikalno raven, pri definiciji ekvivalence pa izhaja iz jezikovnega sistema. Sistem naj bi zagotavljal potencialne ekvivalente, izmed katerih lahko prevajalec za določen primer izbere optimalnega. Znani so štiri tipi ekvivalence, ki jih je izdelal Kade (1968: 79; cit. po Wilss 1977: 176/177).²⁷⁵ Izhaja iz tega, da se lahko odnosi med IJ in CJ strukturirajo in tvorijo sistem možnih ekvivalenčnih razmerij. Gre za štiri tipe ekvivalenčnih razmerij oz. štiri vrste ekvivalence:

(1) popolna ekvivalenca (*»totale Äquivalenz«*): med jezikoma obstaja formalno in vsebinsko razmerje ena proti ena (*»Eins-zu-Eins-Verhältnis«*);

(2) fakultativna ekvivalenca (*»fakultative Äquivalenz«*): med izhodiščnim in ciljnim elementom besedila obstaja ekvivalent ena proti mnogo (*»Eins-zu-Viele«*);

²⁷⁵

Kadejevo ekvivalenčno tipologijo je prevzel Koller (1992).

Entsprechung«) in samo s pomočjo sobesedila se lahko vzpostavi ekvivalent ena proti ena (»*Eins-zu-Eins-Entsprechung*«);

(3) približna ekvivalenca (»*approximative Äquivalenz*«): pomensko nedvoumnemu (»*eindeutig*«) izhodiščnemu elementu besedila stoji nasproti prav tako pomensko nedvoumen ciljni element besedila, ne da bi pri tem govorili o pomenski prekrivnosti; ne gre za pomenski ekvivalent ena proti ena, ampak za pomenski ekvivalent ena proti delu drugega (»*Eins-zu-Teil-von-Eins-Entsprechung*«);

(4) ničta ekvivalenca (»*Null-Äquivalenz*«): za leksikalno enoto IB manjka ustrezna enota v CB, na ravni jezikovnega sistema gre za ekvivalent ena proti nič (»*Eins-zu-Null-Entsprechung*«), pojavi se leksikalna vrzel (»*lexikalische Lücke*«), ki jo lahko nadomestimo s prirejanjem (»*adaptatives Übersetzen*«).

Sočasno z razvojem prevodoslovja v leipziški šoli se je v jezikoslovju začelo razvijati besediloslovje. V ospredju ni več opis jezikovnega sistema, ampak raziskovanje njegove realizacije v konkretnem besedilu²⁷⁶. Razvoj besediloslovja je vplival tudi na pojmovanje ekvivalence. Tako Filipec (1971; cit. po Prunč 2002: 60) ločuje med strukturno (»*strukturelle Äquivalenz*«) in besedilno ekvivalenco (»*Textäquivalenz*«) in zahteva razlikovanje med ekvivalenčnimi razmerji na ravni jezikovnega sistema in ekvivalenčnimi razmerji, ki se kažejo med IB in CB.

5.3.2.4.2 Ekvivalenca na makrostrukturni ravni

Za prevodoslovje šestdesetih in sedemdesetih let dvajsetega stoletja je značilna dvojnost med dobesednim, natančnim (formalnim) in svobodnim, prostim (smiselnim) prevodom, vendar se je dilema o izbiri med enim in drugim v drugi polovici osemdesetih let in v devetdesetih letih dvajsetega stoletja postopoma preselila na obrobje prevodoslovja (Kovačič 1996: 36).

²⁷⁶ Koller (1992: 138/139) in Prunč (2002: 41) ločujeta med koteksom (»*Kotext*«) in kontekstom (»*Kontext*«). Pri koteksu gre za neposredno jezikovno vključenost dela besedila, pri kontekstu pa še za njegovo situacijsko vpetost. Kotekst je celotna vsebina (»*Gesamtinhalt*«), kontekst pa celotna situacija (»*Gesamtsituation*«). Gl. primere za situacijski (»*situativer Kontext*«) in jezikovni kontekst oz. kotekst (»*sprachlicher Kontext*«) pri Kollerju. Zadravec-Pešec (1994: 17) ugotavlja, da pojem kontekst v slovenski strokovni literaturi ni natančno določen in omejen: »Kontekst je dokaj uveljavljena sposojenka, ki pa je pomensko tako široka, da ji v slovenski strokovni in učbeniški literaturi ustrezata dva izraza, ki nista sinonimna: sobesedilo in okoliščine. Avtorji izrazov niso natančno opredelili, zato je raba ohlapna in dvojna.«

Nida (Kocijančič-Pokorn 2003: 146/147) razlikuje med *formalno* in *dinamično ekvivalenco* oz. med *formalnim* in *dinamičnim prevodom*, vendar med obema usmeritvama obstajajo še mnoge vmesne stopnje. »Formalna ustreznost se osredotoči na sporočilo samo, in sicer tako na obliko kot na pomen. Pri takšnem prevodu se osredotočimo na ujemanja poezije s poezijo, povedi s povedjo, pojma s pojmom«, in »/.../ skušamo doseči, da bi se sporočilo v jeziku prejemnika kar se da tesno ujemalo z različnimi prvinami izhodiščnega jezika.« Tako »/.../ prevajalec skuša kar se da dobesedno in smiselno poustvariti obliko in vsebino izvirnika.« Nasprotno pa se pri dinamičnem prevodu »ne trudimo, da bi sporočilo v jeziku prejemnika ustrezalo sporočilu izvirnika, temveč se osredotočamo na dinamični odnos, tj. na to, da bi moral biti odnos med prejemnikom in sporočilom v bistvu enak odnosu, ki je obstajal med izvirnimi prejemniki in izvirnim sporočilom.« Čeprav je Nida prepričan v večvrednost dinamičnega prevoda, pa je odločitev za formalni ali dinamično ustrezeni prevod odvisna predvsem od odnosa, ki ga ima prevajalec do besedila in pomena na splošno (Kocijančič-Pokorn 2003: 138).

Newmark (1977; cit. po Kovačič 1996: 34) iz Nidovega formalnega prevoda izpelje semantičnega, iz dinamičnega pa komunikacijskega. *Semantični prevod* poskuša ciljni publiki posredovati pomenske in skladenjske zgradbe ter kulturne značilnosti izvirnika; *komunikacijski prevod* pa poskuša na svoje bralce narediti učinek, ki bo čim bolj podoben tistemu, ki ga je na svoje bralce naredil izvirnik.²⁷⁷ Vendar meje niso ostre in oba tipa prevoda se lahko tudi ujemata.

Ker je ena izmed značilnosti IB pogosto pojavljanje frazemov (frazem je nosilno stilno sredstvo), parcialno teorijo prevajanja frazemov zanima

- (1) ali je prevajalec v CB ciljni publiki posredoval to značilnost – ali je CB glede na frazeme semantični prevod (formalna ekvivalenca);
- (2) ali je prevajalec z vključevanjem frazemov v CB dosegel podoben stilistični učinek na bralca kot IB – ali je CB glede na frazeme komunikacijski prevod (dinamična ekvivalenca).

²⁷⁷

Prim. s parom strukturne in pragmatične enakovrednosti pri Kovačič (1996: 37–41).

5.3.2.5 Mesto ekvivalence v primerjalni frazeologiji, frazeografiji in prevodoslovju

Ekvivalenčna razmerja med jeziki so predmet raziskav različnih področij jezikoslovja – primerjalnega (kontrastivnega, komparativnega, konfrontativnega, protistavnega) jezikoslovja (primerjalne frazeologije),²⁷⁸ dvo- in večjezičnega slovaropisja (dvo- in večjezične frazeografije), jezikovne tipologije, prevodoslovja – zato so različne tudi metode določanja ekvivalenčnih stopenj.

Primerjalno jezikoslovje, dvo- in večjezično slovaropisje, jezikovna tipologija raziskujejo ekvivalenčna razmerja na ravni jezikovnega sistema (*»langue«*) – primerjalna frazeologija in frazeografija se ukvarjata z ekvivalenčnimi razmerji med frazemi IJ in CJ kot slovarskimi enotami.²⁷⁹ Prevodoslovje raziskuje ekvivalenčna razmerja na ravni besedila (*»parole«*) – parcialna teorija prevajanja frazemov se ukvarja z ekvivalenčnimi razmerji med frazemi IJ in CJ kot besedilnimi enotami.²⁸⁰

²⁷⁸ Izrazi *kontrastiven*, *komparativen*, *konfrontativen*, *primerjalen* se v tujejezični strokovni literaturi uporabljajo sinonimno ali pa jih avtorji strogo ločujejo. Tako Rojzenzon in Avaliani (1967; cit. po Burger, Buhofer, Sialm 1982: 289) razlikujeta med primerjavo (*»Vergleich«*) in kontrastom (*»Kontrast«*) med dvema ali več jeziki. Primerjajo (*»vergleichen«*) se samo sorodni jeziki, kontrastirajo (*»kontrastieren«*) pa nesorodni. V Burger, Buhofer, Sialm (1982: 297–309) je v rabi poimenovanje kontrastivna frazeologija in razlikovanje med kontrastivno-zgodovinskim in kontrastivno-sinhronim vidikom. Pri izbiri poimenovanja primerjalna frazeologija se opiram na Gréciano (1989: 155), ki namesto izrazov *komparativen*, *kontrastiven*, *konfrontativen* uporablja splošni izraz *primerjalen* (*»vergleichend«*), ki teoretično in metodološko ni obremenjen in je splošno razumljiv. O primerjalni frazeologiji in terminologiji podrobneje še v Ćurčo (1994: 23–27).

²⁷⁹ Obstajajo številne tujejezične primerjave frazeoloških sistemov dveh ali več jezikov, npr. Rajchštejn (1980; cit. po Burger, Buhofer, Sialm 1982: 290–294) primerja frazeološka sistema ruščine in nemščine, Ćurčo (1994) slovaščine in nemščine. V slovenščini takih primerjav, v smislu zgoraj omenjenih avtorjev, ni.

²⁸⁰ Po Heinz (1999) deluje leksikograf na ravni slovarja – prizadeva si najti splošen, zamenljiv izraz, prevajalec na ravni konkretnega besedila – v CJ si prizadeva najti takšen izraz, ki bi se čim bolj približal izrazu IJ, iskanje ekvivalentov ni abstraktno, ampak odvisno od besedilnega okolja. Leksem kot slovarska enota ima lahko v drugem jeziku več ekvivalentov, kot besedilna enota pa je vključen v sobesedilo, ki določa njegov aktualni pomen (prim. Beaugrande, Dressler 1992: 33). Pri prevajanju je odločilen prav ta specifični, s sobesedilom določeni pomen. Tako prevajalec iz možnih frazeoloških ekvivalentov na jezikovnosistemski ravni izbere tistega, ki vsebuje takšen pomen, kot ga določa sobesedilo.

Glede ekvivalence pa se lahko v besedilu velikokrat izenači to, kar na jezikovnosistemski ravni velja za neekivalentno (Günther 1990: 505).

Higi-Wylder (1989: 143/144) ločuje med (1) jezikovno primerjavo (»*Sprachvergleich*«) in (2) primerjavo prevodov (»*Übersetzungsvergleich*«): prva pripada primerjalnemu jezikoslovju (»*kontrastive Linguistik*«), druga prevodoslovju (»*Übersetzungswissenschaft*«).²⁸¹ (1) Primerjalno jezikoslovje opisuje razlike in skupne značilnosti dveh (ali več) jezikov na osnovi sistematične primerjave. Raziskuje primerljive strukture dveh jezikov na ravni jezikovnega sistema. Primerjalne analize so pogosto narejene na podlagi prevodov. Če je prevod kot gradivo raziskovanja skupen primerjalnemu jezikoslovju in prevodoslovju, se disciplini razlikujeta po obravnavi ekvivalence: pri prevajanju ima prednost pridobitev vsebinske ali denotativne ekvivalence na račun formalnega ujemanja (skladenjska zgradba), medtem ko je temeljni pogoj za jezikovno primerjavo formalna podobnost med enoto LJ in enoto CJ. (2) Cilj primerjave prevodov ni opisovanje razlik med dvema jezikoma, ampak prikaz možnih ekvivalenc med jezikovno enoto in njenim prevodom. Primerjava prevodov temelji na konkretnih besedilih. Vendar jasno ločevanje med jezikovno primerjavo in primerjavo prevodov ni vedno možno. Tako je pri prevajanju frazemov treba upoštevati nekatere kriterije primerjalnega jezikoslovja, npr. jezikovno specifične (jezikovnotipološke) razlike med dvema jezikoma (med nemščino in slovenščino).

Medsebojni odnos primerjalnega jezikoslovja in prevodoslovja je dialektičen: rezultati primerjalnega raziskovanja dveh ali več jezikov so pomembni za reševanje različnih prevajalskih problemov in obratno (tako rezultati primerjalne frazeologije in frazeografije prispevajo k reševanju problemov, ki nastanejo pri prevajanju frazemov, in obratno).

Parcialna teorija prevajanja frazemov upošteva oba koncepta – primerjalno jezikovnosistemskega in besediloslovnega. Pri primerjavi frazemov med IB in CB izhaja iz

(a) jezikovnega sistema – slovarja (ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot slovarskimi enotami);

²⁸¹ Po Kollerju (1992: 217, 223) je zaradi različne usmeritve obeh disciplin poimenovanje korespondenca oz. formalna podobnost (»*Korrespondenz*«) vezano na primerjalno jezikoslovje, ekvivalenca pa na prevodoslovje.

(b) besedila – realizacija oz. aktualizacija frazema kot slovarske enote v konkretnem umetnostnem besedilu (ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot besedilnimi enotami).²⁸² Primerjava bo pokazala, ali so frazeološki slovarski ekvivalenti tudi besedilni ekvivalenti.

5.3.2.6 Frazeološka prevodna ekvivalenca

V primerjalnem jezikoslovju, prevodoslovju, primerjalni frazeologiji in frazeografiji je znanih več različnih tipologij ekvivalentnosti (prim. Kade 1968: 79; cit. po Wilss 1977: 176/177, Koller 1992: 216), vse pa načeloma izhajajo iz treh stopenj ekvivalence: **(1) popolne**, **(2) delne** in **(3) ničte** (prim. Kromann 1986, Higi-Wydler 1989, García 1998, Jesenšek 2003).

5.3.2.6.1 Kriteriji za določanje frazeoloških ekvivalenčnih stopenj

Najpomembnejši kriteriji za določanje in razločevanje frazeoloških ekvivalenčnih stopenj so lastnosti frazemov na **(1) oblikovni** in **(2) pomenski ravni** (prim. Kromann 1986: 184/185, Higi-Wydler 1989: 148, Günther 1990: 505, García 1998: 165, Gole 2002: 23/24, Jesenšek 2003: 26):

(1) oblikovna raven:

(a) skladenjska zgradba;

(b) leksikalna zgradba: sestavinska zapolnitev (število sestavin, status določenih sestavin, npr. fakultativne v enem, obvezne v drugem jeziku, slovnične lastnosti sestavin, npr. edninska oblika samostalnika v enem, množinska oblika v drugem jeziku);

(2) pomenska raven:

(a) denotativne pomenske sestavine;

²⁸² Pri prevajanju frazemov v umetnostnem besedilu se bosta pokazali dve vrsti prevodnih rešitev: (1) prevodne rešitve glede na besedilo (se obravnavajo v okviru prevodoslovja), (2) prevodne rešitve v slovarju (področje primerjalne frazeologije).

(b) konotativne pomenske sestavine^{283 284}.

5.3.2.6.2 Prevodni postopki za vzpostavitev frazeoloških ekvivalenčnih razmerij

Za vzpostavitev ekvivalenčnih razmerij med enotami IJ in CJ (frazemi IB in CB) se v nefrazeološki prevodoslovni (Vinay in Darbelnet 1958: 46–55, Newmark 2000: 132–150; tudi Stolze 1997 in Prunč 2002)²⁸⁵ in frazeološki prevodoslovni literaturi (Higi-Wydler 1989, García 1998: 178–196) navajajo številni prevodni postopki.²⁸⁶ Predstavljeni bodo samo tisti, ki so relevantni za prevajanje frazemov oz. se pojavljajo pri prevajanju frazemov.

5.3.2.6.2.1 Prevodni postopki v nefrazeološki prevodoslovni literaturi (Vinay in Darbelnet 1958, Newmark 2000)

5.3.2.6.2.1.1 Prevodni postopki v francoski primerjalni stilistiki (Vinay in Darbelnet 1958)

Vinay in Darbelnet (1958: 46–55) ločita sedem prevodnih postopkov, ki so razdeljeni v dve skupini:

(1) prevodni postopki pri neposrednem (dobesednem) prevajanju (*»la traduction directe ou littérale«*) – gre za postopke, pri katerih so elementi IB linearno preneseni

²⁸³ V primerjavi s Higi-Wydler (1989) konotativni del pomena vključuje tako ekspresivne, simbolične, vrednotenjske sestavine kot tudi zvrstno zaznamovanost. Tudi po Gole (2002: 23) je konotacija sinonim za zaznamovanost frazemov, in sicer ne samo ekspresivno, ampak tudi socialnozvrstno in časovno. Gl. *Konotativni pomen* na str. 92.

²⁸⁴ Higi-Wydler (1989: 148) navaja naslednje kriterije za določanje treh frazeoloških ekvivalenčnih stopenj: (1) oblikoslovno-skladenjska ravnina: oblikoslovno-skladenjska struktura (slovnične lastnosti sestavin, skladenjska vloga), (2) leksikalna ravnina: sestavinska zapolnitev (pomen posameznih sestavin, število sestavin), (3) pomenska ravnina: denotativni in konotativni pomen (izraz označuje samo figurativnost (prenesenost) frazemov: podoba (*»Bild«*) frazema IJ in CJ je lahko enaka, podobna ali različna), (4) pragmatična ali stilna ravnina (stilne značilnosti): stilni register, npr. *vzneseno*, stilna obarvanost, npr. *šaljivo*.

²⁸⁵ Stolze in Prunč povzemata prevodne postopke različnih avtorjev. Njihove definicije dopolnjujeta in dodajata svoje primere.

²⁸⁶ Newmark (2000) ločuje med prevajalskimi metodami, ki se nanašajo na celotna besedila (npr. dobesedni, popolnoma verodostojni, zvesti, semantični prevod, priredba), in prevajalskimi postopki, ki se uporabljajo pri stavkih in manjših enotah jezika (npr. prenos, naturalizacija, direktni prevod, premik, modulacija).

v CB: izposojenka (»*emprunt*«), prevodni kalk (»*calque*«), dobesedni prevod oz. prevod po besedah (»*traduction littérale ou mot à mot*«);

(2) prevodni postopki pri posrednem (nedobesednem) prevajanju (»*la traduction oblique*«) – gre za kompleksne postopke, ki jih prevajalec uporabi takrat, kadar med jezikoma obstajajo strukturne, konceptualne, stilne in/ali kulturne razlike: transpozicija (»*transposition*«) oz. premik v slovnični strukturi, modulacija (»*modulation*«) oz. premik v perspektivi ali podobi, ekvivalenca (»*équivalence*«) in adaptacija (»*adaptation*«).

Pri prevajanju frazemov se pojavljajo naslednji prevodni postopki: **(1) dobesedni prevod frazema** (prevod frazema po sestavinah) (gl. dalje), **(2) transpozicija** (premik v slovnični strukturi) (gl. dalje) in **(3) modulacija** (premik v perspektivi ali podobi) (gl. dalje).

5.3.2.6.2.1.2 Prevodni postopki pri Newmarku (2000)

Newmark (2000: 132–150) navaja petnajst postopkov, ki so uporabni za prevajalca: prenos (transference), naturalizacija, kulturna ustreznica, funkcijska ustreznica, opisna ustreznica, sopomenskost, direktni prevod, premiki ali transpozicije, modulacija, priznani prevod, prevajalska oznaka, kompenzacija, komponentna analiza, skrčenje in razširitev, parafraza.

Pri prenosu frazema IB v CB se pojavljajo naslednji prevodni postopki: **(1) funkcijska ustreznica**,²⁸⁷ **(2) opisna ustreznica**,²⁸⁸ **(3) sopomenskost**,²⁸⁹ **(4) direktni prevod** (gl. dalje), **(5) premiki ali transpozicije** (gl. dalje), **(6) modulacija** (gl. dalje), **(7) kompenzacija**,²⁹⁰ **(8) skrčenje in razširitev** (gl. dalje) ter **(9) parafraza**²⁹¹.

²⁸⁷ Gl. *Nevtralizacija I (nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent) in nevtralizacija II (nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent)* na str. 170/171.

²⁸⁸ Gl. *Nevtralizacija I (nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent) in nevtralizacija II (nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent)* na str. 170/171.

²⁸⁹ Gl. op. 296 na str. 168.

²⁹⁰ Gl. *Kompenzacija* na str. 171–173.

²⁹¹ Gl. *Nevtralizacija I (nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent) in nevtralizacija II (nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent)* na str. 170/171.

5.3.2.6.2.1.3 Prevodni postopki pri prevajanju frazemov: (1) dobesedni (direktni) prevod frazema (prevod frazema po sestavinah), (2) transpozicija (premik v slovnični strukturi): dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje), (3) modulacija (premik v perspektivi ali podobi)

5.3.2.6.2.1.3.1 Dobesedni (direktni) prevod frazema (prevod frazema po sestavinah)

Dobesedni prevod oz. prevod po besedah (*»traduction littérale ou mot à mot«* – Vinay in Darbelnet 1958: 48–50) – Newmark (2000: 137) uporablja izraz direktni prevod – je nadomestitev leksikalnih in skladenjskih struktur IJ z identičnimi strukturami v CJ. Po Kollerju (1992: 232/233) se pri ekvivalentih ena proti nič (*»Eins-zu-Null-Entsprechung«*) pojavi vrzel (*»Lücke«*), za zapolnitev te vrzeli pa je na voljo pet prevodnih postopkov in eden izmed njih se imenuje prevodni kalk (*»Lehnübersetzung«*).

Do kalkiranja prihaja tudi pri prevajanju frazemov: frazem IJ je dobesedno (po sestavinah) preveden v CJ. Hessky (1980a: 70; cit. po Higi-Wydler 1989: 150) uporablja izraz zrcalni prevod (*»Spiegelübersetzung«*), García (1998: 173) navidezna ekvivalenca oz. lažni prijatelji²⁹² (*»Scheinäquivalenz/Falsche Freunde«*). V CB se za frazem IB pojavi popolno ekvivalentni izraz, t. i. navidezni oz. nepravi frazem, ki v CJ nima statusa frazema, ampak je prosta besedna zveza. Frazem IB in prosta besedna zveza CB se prekrivata v vseh kriterijih, ki veljajo za popolno ekvivalenco (gl. *Popolna frazeološka ekvivalenca* na str. 175).

Primer: frazem v IB *die Tapeten wechseln* [tapete menjati] 'preseliti se, menjati službo' (VNSS) ⇒ prosta besedna zveza v CB izmenjati tapete.

IB: /.../ muß nicht Theater sein, und Rauch stößt über halbleeren Bäumen das Krematorium aus, wie wäre es, Schwester Gertrud, mal **die Tapete wechseln**?
(*Feuersteine und Grabsteine*, 583)

CB: /.../ nikjer ni rečeno, da mora biti ravno gledališče, in dim se razpotejuje čez na pol golo drevje iz krematorija, kako bi bilo, sestra Gertruda, ko bi izmenjala tapete?
(*Kresilni in nagrobni kamni*, 459)

²⁹²

O tem piše v slovenščini Leban (1995).

5.3.2.6.2.1.3.2 Transpozicija (premik v slovnični strukturi): dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje)

Po Vinayju in Darbelnetu (1958: 50) ter po Newmarku (2000: 138–143) gre pri premiku ali transpoziciji za spremembo v slovnični strukturi (npr. glagol IJ ⇒ samostalnik CJ, glagolska zveza IJ ⇒ glagol CJ, samostalniška zveza IJ ⇒ samostalnik CJ, prislovna zveza IJ ⇒ prislov CJ, poved IJ ⇒ samostalniška zveza CJ itd.), po Stolze (1997: 76) za zamenjavo besedne vrste (»*Wortartwechsel*«): enota IJ je v CJ prevedena s pomensko enako enoto, ki pa pripada drugi besedni vrsti (prim. Prunč 2002: 51).

Primer: glagol IB (*geh.*) grollen (D) 'mrziti (koga), biti hud na, kuhati zamero' (VNSS) ⇒ glagolski frazem CB (*kdo*) *kuhati jezo* (*na koga*) '(kdo) biti jezen (na koga)' (SSKJ).

IB: »/.../ Aus purer Eifersucht grollen Sie Ihrer toten Mama. Weil sie nicht lhretwegen, vielmehr der anstrengenden Liebhaber wegen ins Grab ging, /.../« (*Herbert Truczinskis Rücken*, 219)

CB: »/.../ Iz gole ljubosumnosti **kuhate jezo** na rajno mamo. Ker ni omahnila v grob zaradi vas, temveč zaradi napornih ljubimcev, /.../« (*Hrbet Herberta Truczinskega*, 171)

Premik v slovnični strukturi povzroči razširitev ali skrčenje strukture. Bausch (1968; cit. po Stolze 1997: 76–78) razlikuje številne transpozicijske vrste, med katerimi omenja tudi dilucijo²⁹³ (»*Dilution*«) oz. razširitev in koncentracijo (»*Konzentration*«) oz. skrčenje (prim. Newmark 2000: 146). Dilucija je prevodni postopek, pri katerem se enota IJ pri prenosu v CJ razdeli, razširi na več enot in istočasno na več besednih vrst, npr. pridevnik IB krebsrot [rak + rdeč] postane v CB primerjalni frazem *rdeč kakor kuhan rak*. Koncentracija je nasprotna diluciji: več enot različnih besednih vrst v IJ se pri prenosu v CJ skrči, npr. frazem IB *den Hof machen* [dvor delati] postane v CB glagol dvoriti.

5.3.2.6.2.1.3.3 Modulacija (premik v perspektivi ali podobi)

Po Vinayju in Darbelnetu (1958: 51) je modulacija sprememba stališča (»*point de vue*«), perspektive (prim. Newmark 2000: 143–145). Ta prevodni postopek predstavlja po Stolze (1997: 79) spremembo »miselnih kategorij« (»*Denkkategorien*«). Kot primer navaja frazeme, ki vsebujejo živalska poimenovanja,

²⁹³

Dilucija iz lat. *diluere* razmočiti, raztopiti, razredčiti (VST).

npr. *eine Gänsehaut bekommen* [gosjo polt dobiti] – dobiti *kurjo polt*.²⁹⁴ Po Prunču (2002: 51) gre za premik v perspektivi ali podobi (»*Perspektiven- oder Bildverschiebung*«).

5.3.2.6.2.2 Prevodni postopki v frazeološki prevodoslovni literaturi (García 1998)

Po Garcíi (1998: 178–196) je pri prenosu frazema IB v CB na voljo osem prevodnih postopkov: **(1) substitucija** (»*Substitution*«) **oz. zamenjava**, **(2) dilucija** (»*Dilution*«) **oz. razširitev**, **(3) nevtralizacija I** (»*Neutralisierung I*«) **oz. nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent**, **(4) nevtralizacija II** (»*Neutralisierung II*«) **oz. nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent**, **(5) izpustitev frazema** (»*Auslassung*«), **(6) kompenzacija I** (»*Kompensation I*«), **(7) kompenzacija II** (»*Kompensation II*«), **(8) koncentracija** (»*Konzentration*«) **oz. skrčenje**.

5.3.2.6.2.2.1 Substitucija (zamenjava)

Substitucija oz. zamenjava²⁹⁵ je prevodni postopek, ko se frazem IB zamenja z ustreznim frazemom v CB. Za Garcío, ki ne ločuje med popolno in delno zamenjavo (za frazem IB je namreč v CB lahko na voljo popolno ali delno ekvivalentni frazem – gl. *Popolna frazeološka ekvivalenca* na str. 175 in *Delna frazeološka ekvivalenca* na str. 180), je zamenjava splošni prevodni postopek.

Zamenjavo pojmem kot direktni oz. neposredni prevod frazema IB v CB: v splošnem nefrazeološkem in/ali frazeološkem dvojezičnem slovarju (v našem primeru VNSS, NSS, J) je frazemu IJ v CJ pripisan frazeološki (popolno, delno ekvivalentni) prevodni ekvivalent.

²⁹⁴ Frazem *kurja polt* 'zaradi mraza ali groze naježena koža' (SSKJ) se pojavi tudi v *Pločevinastem bobnu*:

CB: /.../ ker pač ni več prenesla škrabljanja po šipi, saj ji je to povzročalo **kurjo polt**, /.../. (Urník, 77); IB: /.../ vertrug wohl das Schaben am Glas nicht, das befahl ihr **eine Gänsehaut**, /.../. (Der Stundenplan, 98).

²⁹⁵ V VST je *substituciji* [lat. *substituere* podstaviti, zamenjati] podana razlaga zamena, zamenjava, nadomeščanje, nadomestitev. Ker je tudi pojmu *kompenzacija* [lat. *compensare* izravnati, nadomestiti] pripisana razlaga nadomestilo, uporabljam za substitucijo izraz zamenjava.

Ponazoritev prevodnega postopka zamenjave:

zamenjava: frazem IB $\Rightarrow$ frazem CB (popolno, delno ekvivalentni)

5.3.2.6.2.2.1.1 Frazeološka substitucija (Koller 1974), interpretacija (Eckert 1973), navidezni (nepravi) frazeološki ekvivalent (Hessky 1985), sobesedilna ekvivalenca (Higi-Wydler 1989)

Po Kollerju (1974: 18; cit. po Higi-Wydler 1989: 155/156) pojem frazeološka substitucija oz. zamenjava (*»Idiomsubstitution«*) označuje frazeološke ekvivalente v CJ, ki niso nastali z direktnim prevodom (*»direkte Übersetzung«*) frazema IJ: frazem₁ IJ v CJ nima ekvivalenta, vendar v IJ za frazem₁ obstaja pomensko enak frazem₂; frazem₁ IJ in frazem₂ IJ nista vedno popolni sopomenki, vendar ju lahko, če to omogoča besedilno okolje CB, zamenjamo.

Primer (navaja ga Higi-Wydler):

frazem₁ IJ: *jmdn. auf den/zum Mond schießen können/mögen* [koga na luno izstreliti moči] 'auf jmdn. wütend sein – na koga biti jezen', 'jmdn. weit weg wünschen – koga daleč stran poslati' (frazem v francoščini nima ekvivalenta);

frazem₂ IJ: *jmdn. zum Teufel jagen/schicken* [koga k vragu nagnati/poslati] – 'jmdn. davonjagen – koga nagnati, pregnati';

frazem CJ: frazem₁ IJ $\Rightarrow$ $\emptyset$;

frazem₂ IJ $\Rightarrow$ *envoyer (qn.) au diable* [poslati koga k vragu].

Ponazoritev prevodnega postopka frazeološke zamenjave po Kollerju:

frazem₁ IJ $\Rightarrow$ frazem₂ IJ $\Rightarrow$ frazem CJ

Eckert (1973: 100; cit. po Higi-Wydler 1989: 154/155) primerov, ko ne obstaja direktni prevod frazema IJ v CJ, nima za prevode, temveč za interpretacije (*»Interpretationen«*) – pri tem prevodnem postopku se frazem IJ v IJ zamenja s sopomenko.²⁹⁶ Kot primer navaja frazem *jmdm. auf den Wecker fallen* [komu na

²⁹⁶ Po Newmarku (2000: 136) se prevodni postopek imenuje sopomenskost. Sopomenka mu »pomeni ustreznico v CJ, ki je v sobesedilu blizu besedi IJ, kjer natančna ustreznica lahko obstaja ali pa ne.«

budilko pasti] – (*kdo*) *iti na živce (komu)* '(kdo) dražiti (koga), (kdo) povzročati nejevoljo (komu)' (SSKJ), ki v francoščini nima direktnega, podobno motiviranega ekvivalenta. Frazemu IJ v IJ ustrezata prosti besedni zvezi *jmdm. lästig werden* 'biti odveč, v nadlego komu', *jmdn. nervös machen* 'delati koga nervoznega, živčnega', kar lahko v CJ prevedemo z glagoloma *irriter* 'dražiti, vznemoljiti, razburiti koga', *énerver* 'razburiti, napraviti živčnega koga'. Za glagola *irriter*, *énerver* pa v francoščini obstajajo frazemi *donner, taper sur les nerfs* [dati, udariti, tolči po živcih], *taper sur le système de qn.* [udariti, tolči po (živčnem) sistemu koga]. Tako lahko frazem *taper sur le système de qn.* sprejmemo za nemški frazem *jmdm. auf den Wecker fallen*. Če pa v CJ ne obstaja frazeološka sopomenka, odpade zadnja stopnja tega postopka, za prevodni ekvivalent pa velja prosta besedna zveza ali enobesedni leksem (*énerver*, *irriter*).

Ponazoritev prevodnega postopka interpretacije po Eckertu:

frazem IJ ⇔ enobesedni leksem/prosta besedna zveza IJ ⇔ enobesedni leksem/prosta besedna zveza CJ [⇔ frazem CJ]

Hessky (1985: 85; cit. po Higi-Wydler 1989: 156) uporablja izraz kvaziekvivalent (*»Quasi-Entsprechung«*) oz. navidezni (nepravi) frazeološki ekvivalent in ga definira kot »priložnostno medjezikovno substitutivno možnost, ki je sprejemljiva samo v določenem sobesedilu in se pri jezikovnosistemi obravnavi obeh frazemov ne pokaže niti kot popolni niti kot delni medjezikovni ekvivalent.« Po Higi-Wydler (1989: 156), ki uporablja izraz sobesedilna ekvivalenca (*»kontextuelle Äquivalenz«*) – denotativni pomen frazema IB se v določenem sobesedilu ujema z denotativnim pomenom frazema CB, so navidezni ekvivalenti relevantni samo za primerjavo prevodov. Na ravni jezikovnega sistema med frazedom IB in CB ne obstaja denotativna ekvivalenca, zato takih ekvivalentov ne najdemo v dvojezičnih slovarjih.

5.3.2.6.2.2 Dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje)

Razširitev je prevodni postopek, ko frazem IB, kompleksen v svojem pomenu, v CB prevedemo s pomočjo dveh frazemov. Skrčenje je nasprotno razširitvi: frazem₁ in frazem₂ IB v CB prevedemo z enim frazedom (prim. še *Transpozicija (premik v slovnični strukturi: dilucija (razširitev) in koncentracija (skrčenje)* na str. 166).

Ponazoritev prevodnega postopka razširitve in skrčenja:

razširitev: *frazem IB* $\Rightarrow$ *frazem₁ CB + frazem₂ CB*

skrčenje: *frazem₁ IB + frazem₂ IB* $\Rightarrow$ *frazem CB*

5.3.2.6.2.2.3 Nevtralizacija I (nefrazološki enobesedni prevodni ekvivalent) in nevtralizacija II (nefrazološki prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent)

Nevtralizacija I in II sta prevodna postopka, ki ju prevajalec uporabi takrat, če med frazemom IB in CB na jezikovnosistemski ravni obstaja ničto ekvivalenčno razmerje in sobesedilna ekvivalenca ni možna. Higi-Wydler (1989: 157) uporablja izraza opis (*»Umschreibung«*) in nefrazološka parafraza (*»nicht-idiomatische Paraphrase«*), Ehgötz (1990) nefrazološki ekvivalenti (*»nichtphraseologische Entsprechungen«*), med katere spada opis (*»Paraphrasierung/Umschreibung«*),²⁹⁷ s pomočjo katerega se lahko vzpostavi denotativna ekvivalenca, zato uporablja tudi izraz denotativni oz. nadomestni ekvivalenti (*»Denotatsentsprechungen, „Ersatzäquivalente“«*). Newmark (2000: 135/136, 147, 166) uporablja poimenovanji nevtralizacija (tj. funkcijska ali opisna ustreznica) in parafraza.

Za Garcío je nevtralizacija I prevodni postopek, ko frazem IB, ki v CB nima frazeološkega ekvivalenta, v CB prevedemo z enobesednim ekvivalentom; nevtralizacija II pa, ko frazem IB, ki v CB nima frazeološkega ekvivalenta, v CB prevedemo s prostobesednozveznim (opisnim) ekvivalentom.

Ponazoritev prevodnega postopka nevtralizacije I:

nevtralizacija I: *frazem IB* $\Rightarrow$ *enobesedni prevodni ekvivalent CB*

Ponazoritev prevodnega postopka nevtralizacije II:

²⁹⁷ Glede na ohranitev frazeoloških lastnosti ločuje na slovarski ravni med frazeološkimi ekvivalenti (*»phraseologische Entsprechungen/Äquivalente«*) in nefrazološkimi ekvivalenti, ki jih deli na pet tipov.

nevtralizacija II: frazem IB $\Leftrightarrow$ prostobesednozvezni (opisni) prevodni ekvivalent CB

Pri nefrazeološkem prevodu se konotativne pomenske sestavine frazema IB (ekspresivne, simbolične, vrednotenjske sestavine, zvrstna in stilna zaznamovanost) izgubijo, če enobesedni ali prostobesednozvezni (opisni) ekvivalent nimata konotativnega pomena (če se pri nefrazeološkem prevodu izgubi preveč konotativnih lastnosti frazema, lahko prevajalec uporabi postopek **kompensacije** – gl. dalje). Tako Higi-Wydler (prav tam: 251) ločuje dva tipa nefrazeoloških prevodov: (1) nefrazeološki prevodi s samo denotativnim pomenom in (2) nefrazeološki prevodi z denotativnim in konotativnim pomenom.²⁹⁸

5.3.2.6.2.2.3.1 Besedilni in sistemski nefrazeološki prevodni ekvivalenti

Pri nefrazeoloških prevodnih ekvivalentih, ki so pogosto relativno prosti opisi, se pojavlja vprašanje, če je denotativna ekvivalenca sploh še upoštevana, zato Higi-Wydler (prav tam: 255–259) ločuje med besedilnim (*»pragmatische Paraphrase«*) in sistemskim opisom (*»linguistische Paraphrase«*).²⁹⁹ Besedilni nefrazeološki ekvivalenti so enkratni, avtorski (kaže se prevajalčeva kreativnost) in vezani na določeno sobesedilo, medtem ko so sistemski nefrazeološki ekvivalenti neodvisni od sobesedila in navedeni v dvojezičnih slovarjih.

5.3.2.6.2.2.4 Kompensacija

V slovenski prevodoslovni literaturi se uporabljajo izrazi *prevodna kompensacija* (Kovačič 1996), *kompensacija* in *hiperkompensacija* (Vear 2001).³⁰⁰ Po Kovačič (prav tam: 37) se postopek kompensacije uporabi takrat, »če nekega dela stavka ali besedila ne moremo prevesti z vsemi njegovimi prvinami, lahko poskušamo 'izgubljene' učinke nadoknaditi kje drugje v besedilu. Ta rešitev je zlasti priročna pri besednih igrar ali metaforah, ki včasih preprosto niso mogoče na istem mestu, na katerem nastopajo v izvirniku, ponudi pa se nam lepa priložnost v ciljnem besedilu

²⁹⁸ Po Ehgötzu (1990: 502) gre za konotativno-ekspresivno ekvivalenco (*»konnotativ-expressive Äquivalenz«*).

²⁹⁹ Termina povzema po Martinu (Martin, R., 1976: *Inférence, antonymie et paraphrase*), ki razlikuje med (1) situacijskim ali pragmatičnim opisom (*»paraphrase situationnelle ou pragmatique«*) – odvisen od situacije, (2) jezikovnim ali pomenskim opisom (*»paraphrase linguistique ou sémantique«*) – neodvisen od situacije.

³⁰⁰ Kompensacija iz lat. *compensare* izravnati, nadomestiti (VST).

tam, kjer je v izvirniku uporabljen 'navaden' jezik.« Vevar (prav tam: 115) podaja naslednjo razlago: »S kompenzacijami lahko v prevodnem procesu predvsem ustvarjalno izrabimo prednosti ciljnega jezika in ustrezno vpeljemo latentne slogovne in semantične vrednosti, ki so v originalu navzoče le v zametkih (in ki jih avtor predloge zaradi jezikovnih konvencij in meja lastnega jezika ni mogel udejanjiti), v okvirih zanje primernejšega tujega jezika pa bolje pridejo do izraza. Toda s kompenzacijami kaže ravnati preudarno, saj se lahko hitro sprevržejo v svoje nasprotje. Postanejo lahko »hiperkompenzacije«, ki se v prevodni praksi pojavljajo zato, ker se (zlasti ustvarjalni) prevajalci – da bi ubežali prozaičnosti – zatekajo k premalo osveščeni in predimenzionirani rabi ekspresivnih, poetičnih ter markiranih izrazov, s tem pa original v večji meri umetniško popačijo, kakor pa ga ustvarjalno reproducirajo oziroma interpretirajo.«

Tudi v tujejezični prevodoslovni literaturi se najpogosteje uporablja izraz kompenzacija: Vinay in Darbelnet (1958: 188–192) – »*compensation*«, Koller (1992: 255), Higi-Wydler (1989), García (1998) – »*Kompensation*«, Newmark (2000: 146)³⁰¹ – »*compensation*«. Prunč (2002: 68) uporablja izraza kompenzacija in jezikovna inovacija (»*sprachliche Innovation*«), ki označuje prevajalčevo ustvarjalnost oz. ustvarjalno novotvorbo (»*schöpferische Neuprägung*«).

V frazeološki prevodoslovni literaturi se uporablja še poimenovanje frazeološka prestavitve (»*phraseologische Verlagerung*«) – Heesch (1974: 73, 146; cit. po Higi-Wydler 1989: 158): če pragmatične vrednosti na mestu, kjer v IB stoji frazem, ne morejo biti ohranjene, so ponovno dodane na drugem mestu v besedilu. V CB se pojavi frazem, kjer v IB na tem mestu ne stoji frazem. Ta postopek se izvaja le pri prevajanju skrajno ekspresivnih, metaforičnih in večinoma tudi stilno zaznamovanih frazemov.

Po Higi-Wydler (prav tam: 261) je cilj prevodnega postopka kompenzacije povečati ekspresivnost pri nefrazeološkem prevodu: ekspresivni in metaforični (konotativni) frazem IB³⁰² je v CB preveden z nefrazeološkim ekvivalentom, ki nima konotativnega pomena. Da se ekspresivnost ne izgubi, je kot kompenzacija v okolici

³⁰¹ Definicija kompenzacije po Newmarku: »Do tega pojava pride, ko izgubo pomena, zvočnega učinka, metafore ali pragmatičnega učinka v enem delu stavka nadomestimo v drugem delu ali v sosednjem stavku.«

³⁰² Prim. stopnje ekspresivnosti pri Higi-Wydler (gl. op. 141 na str. 94).

tega nefrazeološkega ekvivalenta vpeljan frazem, ki v IB ne obstaja. Konotativne pomenske lastnosti so se tako prenesle v bližnje sobesedilo.

Po Garcíi je kompenzacija I prevodni postopek, ko je nefrazeološki enobesedni izraz IB preveden s frazemom v CB,³⁰³ pri kompenzaciji II pa je nefrazeološka prosta besedna zveza (opis) IB prevedena s frazemom v CB.

Ponazoritev prevodnega postopka kompenzacije I:

kompenzacija I: *nefrazeološki enobesedni izraz IB* $\Rightarrow$ *frazem CB*

Ponazoritev prevodnega postopka kompenzacije II:

kompenzacija II: *nefrazeološka prosta besedna zveza IB* $\Rightarrow$ *frazem CB*

5.3.2.6.2.2.5 Izpustitev frazema IB v CB

Frazem IB je v CB izpuščen. Po Grosman (1997: 19) gre za obliko spontanega prisvajanja besedila, do katerega prihaja tako na makrobesedilni kot mikrobesedilni ravni, kjer npr. prevajalec neznane besede oz. pojme bodisi prezre bodisi nadomesti z znanimi.

Ponazoritev prevodnega postopka izpustitve frazema:

izpustitev: *frazem IB* $\Rightarrow$ $\emptyset$ v CB

5.3.2.6.3 Ekvivalenčna razmerja med frazemom IB in CB na jezikovnosistemski (slovarski) in besedilni ravni

Pri prevajanju frazemov je treba razlikovati med ekvivalenčnimi razmerji na sistemski in besedilni ravni. Gläser (1986; cit. po Łabno-Falęcka 1995: 266/267) ugotavlja, da

³⁰³ Sem uvršča tudi prevajanje tvorjenk s frazemom: zloženka IB je v CB kompenzirana s primerjalnim frazemom, npr. *krebsrot* [rdeč + rak] – *rdeč kot kuhan rak* 'zelo rdeč' (SSKJ). Sama takih primerov ne štejem k pravi kompenzaciji, saj gre pri jezikovnem paru nemščina – slovenščina za jezikovnotipološke posebnosti: tvorjenka v IJ $\Rightarrow$ besedna zveza v CJ. Gl. *Tip A: kompenzacija zaradi jezikovnotipoloških razlik med nemščino in slovenščino* na str. 206.

bo (1) popolna ekvivalenca na besedilni ravni (večinoma) določena s popolno ekvivalenco na sistemski ravni; (2) delna ekvivalenca na sistemski ravni (večinoma) kaže na delno ekvivalenco v besedilu; (3) ničta ekvivalenca na sistemski ravni vodi pogosto do leksikalnega opisa v CB.³⁰⁴

Tabela 6

Ekvivalenčna razmerja med frazemom IB in CB na jezikvosistemski (slovarski) in besedilni ravni

SLOVARSKA RAVEN	BESEDILNA RAVEN
(1) Popolna ekvivalenca med frazemom IJ in CJ <u>primer:</u> <i>im Spiel sein</i> [v igri biti] (D 11) – <i>(kdo) biti v igri</i> '(kdo) sodelovati, biti udeležen, biti vmešan, pridružiti se' (VNSS)	(1) Popolna ekvivalenca med frazemom IB in CB → v CB ničta ekvivalenca namesto popolne: <i>im Spiel sein</i> – <u>biti prizadet</u>
(2) Delna ekvivalenca med frazemom IJ in CJ <u>primer:</u> <i>(ugs.) etw. satt haben</i> [česa zadosti imeti] (D 11) – <i>(kdo) biti sit (koga/česa)</i> '(kdo) naveličati se (koga/česa)' (VNSS)	(2) Delna ekvivalenca med frazemom IB in CB → v CB ničta ekvivalenca namesto delne: <i>(ugs.) etw. satt haben</i> – <i>(ekspr.) najesti se</i> 'naveličati se' (SSKJ)
(3) Ničta ekvivalenca: frazem IJ → nefrazeološki (enobesedni, opisni) prevodni ekvivalent CJ <u>primer:</u> <i>(ugs.) kein Honiglecken/Honigschlecken sein</i> [ne lizanje medu biti] 'kein reines Vergnügen sein; mit Unannehmlichkeiten, Mühen verbunden sein – ne biti nobeno veselje; kaj biti povezano z neprijetnostmi, težavami' (D 11) – <u>to ni ravno zabava</u> (VNSS)	(3) Ničta ekvivalenca: frazem IB → nefrazeološki (enobesedni, opisni) prevodni ekvivalent CB → v CB delna ekvivalenca: <i>(ugs.) kein Honigschlecken sein</i> – <i>med in mleko se ne cedita (kje)</i> '(kje) ne biti vsega dovolj, ne biti zelo dobro' (SSKJ)

5.3.2.6.3.1 Popolna frazeološka ekvivalenca

5.3.2.6.3.1.1 Poimenovanje

Za popolno ekvivalenco se v nemški leksikografski in frazeografski ter prevodoslovni in frazeološki prevodoslovni literaturi uporabljajo poimenovanja »*totale Äquivalenz*« (Kromann 1986, Higi-Wydler 1989), »*vollständige Äquivalenz*« (Higi-Wydler 1989), »*Volläquivalenz*« (Günther 1990, García 1998), »*Eins-zu-eins-Äquivalenz*« – ekvivalenca ena proti ena (Heinz 1999). V slovenski frazeološki literaturi, ki se z vprašanjem ekvivalence ukvarja med enotami slovarja, pa *popolna enakovrednost* (Kržišnik 1995/96), *popolna prekrivnost* (Gole 2002), *popolna ekvivalenca* (Jesenšek 2003).

Uporabljajo se še izrazi ekvivalent 1 : 1 (»*1:1-Entsprechung*« – Günther 1990), ekvivalent ena proti ena (»*Eins-zu-eins-Entsprechung*« – Koller 1992), direktni frazeološki ekvivalenti (»*direkte phraseologische Entsprechungen/Äquivalente*« – Ehegötz 1990), popolni ekvivalenti (»*absolute Äquivalente*« – Koller 1994).

5.3.2.6.3.1.2 Poimovanje

Popolna frazeološka ekvivalenca pomeni oblikovno (ujemanje skladenjske in leksikalne zgradbe – sestavinske zapolnitve) in pomensko (ujemanje denotativnega in konotativnega dela pomena) prekrivnost frazema IJ in CJ (v našem primeru nemškega frazema in slovenskega prevodnega ekvivalenta) tako na slovarski kot besedilni ravni. Po Higi-Wydler (1989: 148) sta frazema lahko popolno ekvivalentna tudi takrat, če na oblikovni ravni ne obstaja absolutno prekrivanje. Gre za jezikovnotipološke razlike med frazemom IJ in CJ, npr. odsotnost (določnega, nedoločnega) člena, besedni red sestavin.³⁰⁵ Zato Higi-Wydler (prav tam: 149) ločuje jezikovno specifične razlike (»*die sprachspezifischen Unterschiede/Divergenzen*«) – pri primerjavi prevodov jih ne upošteva, saj se pojavljajo tako v frazemih kot v prostih besednih zvezah – od frazeološko specifičnih (»*die idiomspezifischen Unterschiede/Divergenzen*«).

³⁰⁵ Za nemški frazem (*jmdn.*) *mit offenen Armen empfangen* [(koga) z odprtimi rokami sprejeti] navaja francoski ekvivalent *accueillir (qn.) à bras ouverts* [sprejeti (koga) z rokami odprtimi], ki se razlikujeta le v postavitvi pridevnika. Gre za tipološko razliko med dvema jezikoma: v nemščini so pridevniki pred, v francoščini pa (večina) za samostalnikom.

Tabela 7

Prikaz popolne frazeološke ekvivalence med frazemom IB in CB

frazem IJ (jmd.) ins Grab bringen (jmdn.)		frazem CJ → (kdo) v grob spraviti (koga)	
OBLIKOVNA RAVEN	U	POMENSKA RAVEN	U
(1) skladenjska zgradba: (jmd.) ins Grab bringen (jmdn.) (kdo) v grob spraviti (koga)	✓	(1) denotativni pomen: '(jmd.) an (jmds.) Tod schuld sein' (D 11) '(kdo) povzročiti (čigavo) smrt' (SSKJ)	✓
(2) leksikalna zgradba: sestavinska zapolnitev (enako število sestavin, slovnične lastnosti sestavin)	✓	(2) konotativni pomen: - vrednotenjska pomenska sestavina 'negativno' - D 11, D, W: frazem nima oznake; SSKJ: odvečna oznaka (ekspr.)³⁰⁶	✓

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (jmd.) ins Grab bringen (jmdn.)	frazem CB: (kdo) v grob spraviti (koga)
IB: Meine Trommel, nein, ich selbst, der Trommler Oskar, brachte zuerst meine arme Mama, /.../, ins Grab. (Er liegt auf Saspe, 320)	
CB: /.../ moj boben, ne, jaz sam, bobnar Oskar, sem spravlil v grob najprej svojo ubogo mamo, /.../. (Počiva na Saspeju, 252)	

306

V SSKJ je ob večino frazemov pripisan kvalifikator (*ekspr.*). Vendar gre pri frazemih »za t. i. inherentno ekspresivnost«, »tj. ekspresivnost v njihovem primarnem pomenu, ne pridobljena iz sobesedila« (Logar: 2000/01: 137). Tudi po Kržišnik (1998b: 63) je »v SSKJ oznaka *ekspr.* za frazeologijo odvečna, saj velja za vse, oznaka, ki jo potrebujejo, je tista, ki bi prinašala podatek o vrsti ekspresije«.

Poimenovanje popolna ekvivalenca se uporablja tako za enote jezikovnega sistema – slovarja (določen frazem nekega jezika ima popolni ekvivalent v drugem jeziku) kot za enote besedila (ekvivalentni prevod frazema v sobesedilu).

direktni frazeološki ekvivalent ena proti ena (1 : 1)		
frazem LJ	⇒	frazem CJ
1	:	1
<i>der Stein des Anstoßes</i>		<i>kamen spotike</i>

V nekaterih primerih na slovarski ravni enoti LJ v CJ ne ustreza zgolj ena enota, ampak je možnih več ekvivalentov – po Kollerju (1992: 230) gre za ekvivalent ena proti mnogo (»*Eins-zu-viele-Entsprechung*«), prevodni postopek se imenuje diverzifikacija (»*Diversifikation*«) oz. raznovrstnost:³⁰⁷

frazeološki ekvivalent ena proti mnogo (1 : X)		
	⇒	frazem CJ a
frazem LJ	⇒	frazem CJ b
	⇒	frazem CJ c
1	:	X
<i>(jmd.) quitt sein (mit jmdm.)</i>		<i>(kdo) biti kvit (s kom)</i>
		<i>(kdo) biti bot (s kom)</i>
		<i>(kdo) biti na čistem (s kom)</i>

Prevajalec glede na besedilno okolje iz slovarja izbere en sam frazeološki ekvivalent.³⁰⁸ Po Heeschu (1974: 58; cit. po Higi-Wydler 1989: 159) gre za fakultativno ekvivalenco (»*fakultative Äquivalenz*«).³⁰⁹

³⁰⁷ Eni sami enoti v CJ lahko ustreza tudi več enot v LJ. Po Kollerju (prav tam: 231) gre za ekvivalent mnogo proti ena (X : 1) (»*Viele-zu-eins-Entsprechung*«), prevodni postopek se imenuje nevtralizacija (»*Neutralisation*«).

³⁰⁸ V nekaterih primerih se mora soočiti z izbiro sopomenskih ekvivalentov, ki so zvrstno ali stilno različno zaznamovani. Lahko se zgodi, da sobesedilo ne dopušča nobenega ekvivalenta – po Kollerju se na besedilni ravni pojavi neprava vrzel (»*unechte Lücke*«).

³⁰⁹ Higi-Wydler je ne upošteva. Fakultativno ekvivalenco med frazemom LJ in več frazemi CJ je namreč možno prepoznati le s pomočjo prevodnih predlogov v dvojezičnih slovarjih in/ali s primerjavo različnih prevodov istega besedila. Tudi nefrazeološke prevode bi lahko označili za fakultativne ekvivalente.

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>(ugs.) [mit jmdm.] quitt sein</i> 'gegenüber jmdm. keine Verpflichtungen mehr haben – do koga ne imeti obveznosti' (D 11; D in W ne navajata oznake) <i>quitt sein mit</i> – biti si bot z (VNSS) <i>mit jmdm. quitt sein</i> – biti kvit/bot/na čistem s kom [biti brez obveznosti do koga] (J)	frazem CJ <i>(pog.) (kdo) biti kvit/bot (s kom)</i> 'brez dolga, brez obveznosti, na čistem' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>(ugs.) (jmd.) quitt sein</i>	frazem CB: <i>(pog.) (kdo) biti bot</i>
IB: /.../ »Dank Koljaiczek, Dank!« dann, nach der notwendigen Pause: »Jetzt sind wir quitt – Schwamm drüber!« /.../. (<i>Unterm Floß</i> , 32)	
CB: /.../ »Hvala, Koljaiczek, hvala!« In potlej, po nepotrebnem odmoru: »Zdaj sva bot – križ čez vse skupaj!« /.../. (<i>Pod splavom</i> , 25)	

5.3.2.6.3.1.3 Dejavniki, ki vplivajo na popolno ekvivalenco med frazemom IB in CB

V frazeološki literaturi (prim. Mrazović 1982, Menac 1987, Higi-Wydler 1989, Braun, Krallmann 1990, García 1998, Jesenšek 2000, 2003) se navajajo številni dejavniki, ki vplivajo na popolno ekvivalenco med frazemom IJ in CJ. Jesenšek (2003), ki uporablja izraz konvergentnost (podobnost in/ali identičnost) in ga definira kot »popolna ali delna medjezikovna ekvivalenca«, navaja (1) *zunajjezikovne dejavnike*, ki temeljijo na medjezikovnih stikih in medjezikovnem vplivanju, ki vodijo k procesom prevzemanja in kalkiranja (sociolingvistični vidik) in (2) *znotrajjezikovne dejavnike*, ki temeljijo na univerzalnih medjezikovnih lastnostih v procesih frazeologizacije in niso posebnost posameznih jezikov (psihološko-kognitivni vidik). Gre za t. i. frazeološke internacionalizme (Higi-Wydler – »*Internationalismen*«, Braun, Krallmann – »*Inter-Phraseologismen*«), ki niso nastali naključno, ampak so rezultat družbenih, političnih, kulturnih, gospodarskih stikov govorcev posameznih jezikov. Svoj izvor imajo v bibliji, antični in evropski literaturi, mitologiji, zgodovini, množičnih medijih ali pa so nastali s procesi izposojanja (npr. iz latinščine, krščanstva, francoščine v 17. in 18. stoletju, po

letu 1945 iz angleščine).³¹⁰ Primeri iz besedilnega korpusa: *trojanski konj – das Trojanische Pferd* (Homer), *Sodoma in Gomora – Sodom und Gomorrha* (biblija), *kamen spotike – der Stein des Anstoßes* (biblija), *(kdo) biti v istem čolnu – im gleichen/in einem Boot sitzen* (izposojenka iz angleščine *to be in the same boat*). Pogosto so popolnoma ekvivalentni frazemi, ki se nanašajo na človekove (fizične, psihične, socialne, kulturne) izkušnje iz vsakdanjega življenjskega okolja, ki jih narekujejo podoben način življenja, mišljenja in dožemanja, zato niso jezikovno unikatni, npr. somatizmi *(kdo) zrasti čez glavo (komu) – jmdm. über den Kopf wachsen*, *(kdo) meti si roke – sich die Hände reiben*.

Popolnih ekvivalentov je tem več, čim bližji so si jeziki po nastanku (pri sorodnih oz. tipološko podobnih jezikih) in/ali prostorsko (pri stičnih oz. sosednjih jezikih). Primerjalne analize (prim. zlasti Jesenšek 2000, 2003, 2004; tudi Jenko 1994, Keber 1996, 1998, Končnik 2001, Stramljič-Breznik 2003) so pokazale, da izkazujeta nemščina in slovenščina kot stična,³¹¹ vendar tipološko različna jezika,³¹² pri nekaterih skupinah frazemov – frazemi z jedrno sestavino 'del telesa' (roka, glava, srce), 'naravni pojav' (dan, ogenj, voda, zrak), 'število' (tri), 'lateralnost' (desno, levo), 'žival' (pes), relativno visoko stopnjo strukturne in pomenske simetričnosti, npr. *(kdo) meti si roke – sich die Hände reiben*, *(kdo) zrasti čez glavo (komu) – jmdm. über den Kopf wachsen*, *(kdo) položiti na srce (komu) (kaj) – jmdm. etw. ans Herz legen*, *(kaj) priti na dan – an den Tag kommen*, *vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije – der Krug geht so lange zu Wasser, bis er bricht*, *(kdo) priti na psa – auf den Hund kommen*.

³¹⁰ Menac (1987: 269/270) loči dve skupini frazemov: narodne (*»nationale Phraseologismen«*), ki imajo specifične posebnosti in so pogosto neprevedljivi, in izposojene (*»entlehnte Phraseologismen«*), ki so prevzeti iz drugih jezikov v prvotni (izvorni), prevedeni ali preoblikovani obliki.

³¹¹ O stiku slovenščine z nemščino prim. Sovre 1959/60, Bezljaj 1959/60, Prunč 1967, Toporišič 1991.

³¹² Vendar pa sorodnost in tipološka podobnost nista nujno zagotovilo za visoko stopnjo ujemanja, saj jo kažejo tudi sorodstveno in tipološko bolj oddaljeni jeziki, npr. nemščina in finščina (Jesenšek 2003: 26).

5.3.2.6.3.1.4 Prevodni postopek pri popolni frazeološki ekvivalenci: popolna frazeološka zamenjava

Pri popolni frazeološki ekvivalenci gre za prevodni postopek popolne (oblikovne in pomenske) zamenjave frazema IB s frazemom CB:

popolna frazeološka zamenjava: frazem IB $\Rightarrow$ popolno ekvivalentni frazem CB

Primer: *Stein des Anstoßes* $\Rightarrow$ *kamen spotike*³¹³

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>der Stein des Anstoßes</i> 'die Ursache eines Ärgernisses – vzrok zgražanja, jeze, nejevolje' (D 11; D pripisuje frazemu oznako <i>vzneseno – gehoben</i>) <i>der Stein des Anstoßes</i> – kamen spotike (VNSS) × (NSS, J)	frazem CJ <i>kamen spotike</i> 's čimer ljudje niso zadovoljni, kar kritizirajo' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>Stein des Anstoßes</i>	frazem CB: <i>kamen spotike</i>
IB: /.../ Oskars harmlose Trommel war ihr Stein des Anstoßes genug, einen tactsicheren Trommler ins Gebet zu nehmen. (<i>Der Stundenplan</i> , 100)	
CB: /.../ Oskarjev nedolžni boben ji je bil zadosten kamen spotike , da je pošteno vzela v roke bobnarja, čeprav ni zgrešil nobenega takta. (<i>Urnik</i> , 78)	

5.3.2.6.3.2 Delna frazeološka ekvivalenca

5.3.2.6.3.2.1 Poimenovanje

Za delno ekvivalenco se v nemški leksikografski in frazeografski ter prevodoslovni in frazeološki prevodoslovni literaturi uporabljajo poimenovanja »*partielle Äquivalenz*« (Kromann 1986, Higi-Wydler 1989), »*Teiläquivalenz*« (García 1998), »*Teiläquivalenz*« ali »*Approximativäquivalenz*« (približna ekvivalenca) (Günther

³¹³ Gre za navajanje frazemov iz CB in IB (besedilna raven). Navajam jih kot poslovarjene besedilne oblike (iz besedila prevzete in primerno abstrahirane zveze – gl. SSKJ (1998: XXIV) – *Illustrativno gradivo*, paragraf 78). Frazem je najprej predstavljen na slovarski ravni, sledi besedilna.

1990), v slovenski frazeološki literaturi pa *delna enakovrednost* (Kržišnik 1995/96), *delna ekvivalenca* (Jesenšek 2003).

Ehegötz (1990) uporablja poimenovanje analogni oz. podobni frazeološki ekvivalenti (*»analoge phraseologische Entsprechungen«*), Koller (1994) pa delni ekvivalenti (*»partielle Äquivalente«*).

5.3.2.6.3.2.2 Pojmovanje

V to skupino spadajo frazemi IJ in CJ, pri katerih prihaja do razlik na oblikovni in pomenski ravni. Skupina je zelo heterogena in obsega številne podtipе (prim. Higi-Wydler 1989: 191–193, García 1998: 167–172, Gole 2002: 24–30).³¹⁴ Po Higi-Wydler (prav tam: 185) veljata frazem in njegov prevod za delno ekvivalentna takrat, če sta izpolnjena dva temeljna pogoja: (1) prevodni ekvivalent mora imeti v CJ status frazema in (2) frazem IJ in prevodni ekvivalent CJ morata imeti enak denotativni pomen ali pa mora obstajati vsaj sobesedilna ekvivalenca (frazem IB je v določenem sobesedilu denotativno ekvivalenten s frazemom CB).

5.3.2.6.3.2.3 Podskupine znotraj delne ekvivalence

Ob upoštevanju dveh pogojev, ki morata biti izpolnjena, da frazem in njegov prevodni ekvivalent veljata za delno ekvivalentna, je pri delni ekvivalenci mogoče ločiti več podskupin (deloma povzemam po Gole 2002: 24–30). Kriteriji določanja so lastnosti frazemov na oblikovni in pomenski ravni.

Na oblikovni ravni se ob pomenski prekrivnosti (enak denotativni in konotativni pomen) kažejo naslednja razmerja med frazemom IB in CB:

(1) delna oblikovna neprekrivnost:

(1a) zelo majhne razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi:

- uporaba druge (ponavadi pomensko podobne) glagolske sestavine (redkeje tudi samostalniške);³¹⁵

³¹⁴ Higi-Wydler s pomočjo kriterija podobnosti oz. različnosti konotativnega pomena deli delno ekvivalentne frazeološke pare v tri skupine (podoba frazema IJ in CJ je lahko enaka, podobna, različna – gl. *Konotativni pomen* na str. 92). García glede na pomensko prekrivnost, ki je konstantna variabla (*»konstante Variable«*), ločuje znotraj delne ekvivalence štiri podskupine.

³¹⁵ Po Gole (2002: 24) razlike zadevajo tudi druge besedne vrste, npr. členke, predloge (po Higi-Wydler gre pri izbiri predloga v večini primerov za jezikovno specifične razlike med jezikoma in jih pri primerjavi prevodov ne upošteva).

- število sestavin (več/manj);
- slovnične lastnosti sestavin (edninska oblika samostalnika v enem, množinska oblika v drugem jeziku);
- status določenih sestavin (neobvezne (fakultativne) v enem, obvezne v drugem jeziku);

(1b) večje razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi;

(2) oblikovna neprekrivnost:

(2a) različna skladenjska in leksikalna zgradba.

Na oblikovni ravni se ob pomenski neprekrivnosti (enak denotativni in različen konotativni pomen)³¹⁶ kažejo naslednja razmerja med frazemom IB in CB:

(1) oblikovna prekrivnost:

(1a) identična skladenjska in leksikalna zgradba;

(2) delna oblikovna neprekrivnost:

(2a) zelo majhne razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi;

(2b) večje razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi;

(3) oblikovna neprekrivnost:

(3a) različna skladenjska in leksikalna zgradba.

³¹⁶ Gole (2002: 29/30) navaja še neprekrivnost denotativnega pomena: (1) denotativni pomen frazema enega jezika lahko vsebuje poleg prekrivnega še dodatni pomen, ki v ekvivalentnem frazemu ni izpričan, npr. (ugs.) *jmdm. schwillt der Kamm* [komu raste greben] 'jmd. wird übermütig, überheblich; jmd. wird zornig' – kdo postane objesten, nadut, ošaben; kdo postane jezen (D 11) – (komu) *raste greben* (VNSS) '(kdo) postajati domišljav, prevzeten' (SSKJ); (2) pomenski razlagi sta lahko delno neprekrivni; razlika med temeljnima pomenoma je v stopnji intenzivnosti glagolskega dejanja, npr. (ugs.) *jmdn., etw. über den grünen Klee loben* [koga, kaj čez zeleno deteljo hvaliti] 'übertrieben, übermäßig loben – pretirano, prekomerno hvaliti' (D 11, D) – *hvaliti na vse pretege* (VNSS) 'zelo' (SSKJ) (v nemščini je sestavina *loben* del frazema, v slovenščini pa je glagol hvaliti sobesedilo, npr. (delati, hvaliti, kričati ...) *na vse pretege*); (3) pomenski razlagi sta lahko neprekrivni, podobna leksikalna in sintaktična zgradba obeh frazemov lahko prevajalca zavede na sklepanje o njuni prevodni ustreznosti; tovrstni prevodi veljajo za napake, npr. *ein Keil treibt den anderen* [en klin zabija drugega] 'auf eine Zwangsmaßnahme muss eine weitere folgen – nekemu prisilnemu ukrepu mora slediti še drugi' (W) – *klin se s klinom izbija* (VNSS) 'najučinkoviteje se obračuna z enakim sredstvom' (SSKJ).

Tabela 8

Prikaz podskupin znotraj delne ekvivalence med frazemom IB in CB ob pomenski prekrivnosti

FRAZEM IB IN FRAZEM CB		
OBLIKOVNA RAVEN	POMENSKA RAVEN	U
(1) delna oblikovna neprekrivnost (1a) zelo majhne razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi (1b) večje razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi	pomenska prekrivnost denotativni pomen konotativni pomen	 ✓ ✓
(2) oblikovna neprekrivnost (2a) različna skladenjska in leksikalna zgradba	denotativni pomen konotativni pomen	 ✓ ✓

Tabela 9

Prikaz podskupin znotraj delne ekvivalence med frazemom IB in CB ob neprekrivnosti konotativnega pomena

FRAZEM IB IN FRAZEM CB		
OBLIKOVNA RAVEN	POMENSKA RAVEN	U
(1) oblikovna prekrivnost (1a) identična skladenjska in leksikalna zgradba	pomenska prekrivnost denotativni pomen pomenska neprekrivnost konotativni pomen	 ✓ ×
(2) delna oblikovna neprekrivnost (2a) zelo majhne razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi (2b) večje razlike v skladenjski in leksikalni zgradbi	pomenska prekrivnost denotativni pomen pomenska neprekrivnost konotativni pomen	 ✓ ×

(3) oblikovna neprekrivnost (3a) različna skladenjska in leksikalna zgradba	pomenska prekrivnost denotativni pomen pomenska neprekrivnost konotativni pomen	✓ ×
---	--	------------

5.3.2.6.3.2.3.1 Delna oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost

5.3.2.6.3.2.3.1.1 Frazemi IB in CB z zelo majhnimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom

Podskupina obsega frazeme IB in CB, ki izkazujejo zelo majhne razlike na oblikovni ravni (razlikovanje v skladenjski in leksikalni zgradbi) in prekrivnost na pomenski ravni (enak denotativni in konotativni pomen). Na oblikovni ravni prihaja do naslednjih razlik: (a) uporaba druge (ponavadi pomensko podobne) glagolske sestavine (redkeje tudi samostalniške), (b) število sestavin (več/manj), (c) slovnične lastnosti sestavin (edninska oblika samostalnika v enem, množinska oblika v drugem jeziku), (č) status določenih sestavin (neobvezne (fakultativne) v enem, obvezne v drugem jeziku).

Primer: (ugs.) *mit halbem Ohr hinhörend* ⇔ (pog.) *samo z enim ušesom poslušajoc*³¹⁷

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>(ugs.) mit halbem Ohr hinhören/zuhören</i> [s pol ušesa prisluhniti/poslušati] 'ohne rechte Aufmerksamkeit zuhören – brez prave pozornosti poslušati' (D 11; frazem je brez oznake v D in W) <i>mit halbem Ohr zuhören</i> – na pol ušesa (VNSS) <i>mit halbem Ohr hören</i> – (geslo <u>Ohr</u>) na pol poslušati, (geslo <u>halb</u>) <i>nur mit halbem Ohr zuhören</i> – le na pol poslušati (NSS) × (J)	frazem CJ <i>(pog.) (kdo) poslušati samo z enim ušesom/s pol ušesa</i> 'nepazljivo' (SSKJ)

⇒ sestavinska varianta <i>hinhören/zuhören</i>	⇒ glagolska sestavina <i>poslušati</i>
⇒ neglagolska sestavina <i>halb</i>	⇒ sestavinska varianta <i>en/pol</i>
⇒ ∅	⇒ neglagolska sestavina <i>samo</i>

BESEDILNA RAVEN (skladenjska modifikacija v IB in CB)	
frazem IB: (<i>ugs.</i>) <i>mit halbem Ohr hinhörend</i>	frazem CB: (<i>pog.</i>) <i>samo z enim ušesom poslušajoč</i>
IB: Meinem Freund Klepp und dem mit halbem Ohr hinhörenden Pfleger Bruno Oskars erste Begegnung mit dem Stundenplan erzählend, /.../. (<i>Rasputin und das ABC</i> , 103)	
CB: Ko sem prijatelju Kleppu in samo z enim ušesom poslušajočemu strežniku Brunu pripovedoval /.../. (<i>Rasputin in abeceda</i> , 80)	

5.3.2.6.3.2.3.1.2 Frazemi IB in CB z večjimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom

Podskupina obsega frazeme IB in CB, ki izkazujejo večje razlike na oblikovni ravni in prekrivnost na pomenski. Sem sodijo po Gole frazemi, ki evocirajo različno predstavno sliko oz. podobo, vendar pa obstaja neko prekrivno jedro.

Primer: *Lärm schlagen* ⇒ (*kdo*) *vzdigniti vik in krik*

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>Lärm schlagen</i> [hrup udarjati] 'die [öffentliche] Aufmerksamkeit auf etw. lenken; laut protestieren – [javno] pozornost speljati na kaj; glasno protestirati' (D 11, D, W) <i>Lärm schlagen</i> – zagnati vik in krik (VNSS) <i>Lärm schlagen</i> – (geslo <u>Lärm</u>) k orožju bobnati, (geslo <u>schlagen</u>) hrup zagnati (NSS) × (J)	frazem CJ (<i>kdo</i>) <i>dvigniti/gnati/zagnati vik in krik</i> '(kdo) zelo se razburjati' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>Lärm schlagen</i>	frazem CB: (<i>kdo</i>) <i>vzdigniti vik in krik</i>
IB: Den Wolf aber lenkte Däumeling mit klugen Worten in seines Vaters Haus und Vorratskammer und schlug dort Lärm , als der Wolf zu rauben gerade beginnen wollte. (<i>Die Tribüne</i> , 137)	
CB: Volka pa je Palček s pametnim govorjenjem popeljal v hišo svojega očeta in v shrambo in	

vzdignil tam **vik in krik**, ko je volk ravno že hotel začeti ropati. (*Tribuna*, 106)

5.3.2.6.3.2.3.2 Oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost

5.3.2.6.3.2.3.2.1 Frazemi IB in CB z različno skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim in konotativnim pomenom

V to podskupino spadajo frazemi, ki so popolnoma neprekrivni na oblikovni ravni in prekrivni na pomenski.

Primer: *bei jmdm. ein und aus gehen* ⇒ *(kdo) biti kuhan in pečen (pri kom)*

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>bei jmdm. ein und aus/aus und ein gehen</i> [pri kom noter in ven/ven in noter hoditi] 'bei jmdm. verkehren – h komu redno hoditi, koga redno obiskovati' (D 11, D, W) <i>bei jemandem ein und aus gehen</i> – biti domač, biti kot doma, biti (kje) kuhan in pečen; biti stalen gost (VNSS) × (NSS), (J)	frazem CJ <i>(kdo) biti kuhan in pečen (pri kom)</i> '(kdo) biti pogostokrat, dostikrat (pri kom)' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>bei jmdm. ein und aus gehen</i>	frazem CB: <i>(kdo) biti kuhan in pečen (pri kom)</i>
IB: Heute, in seiner Heil- und Pflegeanstalt, /.../, da ähnliche Ärzte wie jener Hollatz bei ihm ein und aus gehen , /.../. (<i>Glas, Glas, Gläschen</i> , 86)	
CB: Danes, v duševno zdraviliški in bolniški ustanovi, /.../, ko so podobni zdravniki kakor tisti Hollatz kuhani in pečeni pri meni, /.../. (<i>Šipa, šipa, šipica</i> , 68)	

5.3.2.6.3.2.3.3 Oblikovna prekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena

5.3.2.6.3.2.3.3.1 Frazemi IB in CB z identično skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom

Frazem IB in frazem CB imata različen konotativni pomen. Gre za primerjavo slovarskih oznak frazema IB (slovarji D 11, D in W) in frazema CB (slovar SSKJ).

Primer: (ugs.) (etw.) (-mensch.) *auf den Hund kommen* ⇒ (kaj) (-člov.) *priti na psa*

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ (ugs.) <i>auf den Hund kommen</i> [na psa priti] 'in schlechte Verhältnisse geraten, völlig herunterkommen – zaiti v slaba razmerja, popolnoma propasti, obubožati' (D 11, D, W) <i>auf den Hund kommen</i> – priti na psa (VNSS) <i>auf den Hund kommen</i> – propasti, v revščino zabresti (NSS) <i>auf den Hund kommen</i> – priti na psa [doseči zelo nizko stopnjo (v negativnem smislu)] (J)	frazem CJ (kdo) (+člov.) <i>priti na psa</i> '(kdo) finančno, materialno propasti; priti v težek, neprijeten položaj' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN (povezovalnostna prenovitev v IB in CB) ³¹⁸	
frazem IB: (ugs.) (etw.) (-mensch.) <i>auf den Hund kommen</i>	frazem CB: (kaj) (-člov.) <i>priti na psa</i>
IB: /.../ während seine vier Katzen, Reliquien einer trunkenen, aber hochmusikalischen Zeit, langsam, weil miserabel ernährt, auf den Hund kamen . (<i>Niobe</i> , 237)	
CB: /.../ medtem ko so njegove štiri mačke počasi prišle na psa , kot ostanki pijanega, ampak na vso moč muzikalnega časa, ker jih je bedno hranil. (<i>Nioba</i> , 186)	

5.3.2.6.3.2.3.4 Delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena

5.3.2.6.3.2.3.4.1 Frazemi IB in CB z zelo majhnimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom

Primer: etw. *auf zwei Nenner bringen* ⇒ (publ.) (kdo) *spravlja na dva imenovalca* (kaj)

SLOVARSKA RAVEN

³¹⁸ S prevajanjem frazeoloških prenovitev se ukvarjam v šestem poglavju (gl. *Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB* na str. 224).

frazem IJ	frazem CJ
<i>etw. auf einen [gemeinsamen] Nenner bringen</i> [kaj na [skupni] imenovalec dati, spraviti] 'etw. in Übereinstimmung bringen – uskladiti kaj' (D 11, D, W) <i>auf einen Nenner bringen</i> – spraviti na skupni imenovalec (VNSS) × (NSS) <i>etw. auf einen gemeinsamen Nenner bringen</i> – dati kaj pod skupni imenovalec, najti skupni imenovalec za kaj [uskladiti različna mnenja o kaki stvari] (J) ⇒ [<u>gemeinsamen</u>] je fakultativna sestavina	<i>spraviti na <u>skupni</u> imenovalec</i> (VNSS) <i>(publ.) (kdo) dati pod <u>skupni</u> imenovalec (kaj), (kdo) najti <u>skupni</u> imenovalec (za kaj)</i> ³¹⁹ '(kdo) imeti, doseči enako mnenje o kaki stvari, vprašanju' (SSKJ, J) ⇒ <u>skupni</u> je obvezna sestavina

BESEDILNA RAVEN (sestavinska prenovitev v IB in CB)	
frazem IB: <i>etw. auf zwei Nenner bringen</i>	frazem CB: <i>(publ.) (kdo) spravlja na dva imenovalca (kaj)</i>
IB: Wir vereinfachten absichtlich, brachten alles auf zwei Nenner und beleidigten Niobe vorsätzlich und immer unverzeihlicher. (<i>Niobe</i> , 246)	
CB: Midva sva namenoma poenostavljala, spravlja vse na dva imenovalca ter načrtno in čedalje bolj neodpustljivo žalila Niobo. (<i>Nioba</i> , 192)	

5.3.2.6.3.2.3.4.2 Frazemi IB in CB z večjimi razlikami v skladenjski in leksikalni zgradbi, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom

Primer: (*ugs.*) *wissen, wie der Hase läuft* ⇒ (*kdo*) *vedeti, kam pes taco moli*

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ	frazem CJ
(<i>ugs.</i>) <i>sehen/wissen, jmdm. zeigen, wie der Hase läuft</i> [videti/vedeti, komu pokazati, kako zajec teče] 'erkennen, vorhersagen können, wie eine Sache weitergeht – prepoznati, znati napovedati, kako se bo stvar nadaljevala' (D 11, D, W)	(<i>kdo</i>) <i>vedeti, kam pes taco moli</i> '(kdo) poznati skrivni namen govorjenja, ravnanja (koga)' (SSKJ)

³¹⁹

V Fidi je frazem navajan z najrazličnejšimi glagoli; trdni del je *skupni imenovalec*.

<i>wie der Hase läuft</i> – kam pes taco moli (VNSS) × (NSS), (J)	
--	--

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (<i>ugs.</i>) <i>wissen, wie der Hase läuft</i>	frazem CB: (<i>kdo</i>) <i>vedeti, kam pes taco moli</i>
IB: Die Politik in Betracht ziehend, waren beide Männer der Meinung, man müsse vorsichtig sein, man wisse nicht, wie der Hase laufe . (<i>Herbert Truczinskis Rücken, 223</i>)	
CB: Če upoštevamo politiko, sta bila moška mnenja, da morata biti previdna, ker se nič ne ve , kam pes taco moli . (<i>Hrbet Herberta Truczinskega, 173</i>)	

5.3.2.6.3.2.3.5 Oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena

5.3.2.6.3.2.3.5.1 Frazemi IB in CB z različno skladenjsko in leksikalno zgradbo, z enakim denotativnim ter različnim konotativnim pomenom

Primer: (*ugs.*) (*salopp*) *ins Gras beißen* ⇔ (*vznes.*) (*kdo*) *zagristi v rušo*

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ (<i>ugs.</i>) (D 11, W), (<i>salopp</i>) (D) <i>ins Gras beißen</i> [v travo ugrizniti] '[eines gewaltsamen Todes] sterben – [nasilne smrti] umreti' <i>ins Gras beißen</i> – pete stegniti (VNSS) <i>ins Gras beißen</i> – (geslo <u>Gras</u>) umreti, (geslo <u>beißen</u>) v krtovo deželo iti (NSS) × (J)	frazem CJ (<i>vznes.</i>) (<i>kdo</i>) <i>leči pod rušo</i> '(kdo) umreti' (SSKJ)

FIDA – elektronski besedilni korpus
(<i>kdo</i>) <i>iti pod rušo</i> '(kdo) umreti', (<i>kdo</i>) <i>spraviti pod rušo</i> (<i>koga</i>) '(kdo) povzročiti smrt (<i>koga</i>)', (<i>kdo</i>) <i>biti pod rušo</i> '(kdo) biti mrtev'

BESEDILNA RAVEN (sestavljena modifikacija v CB)	
frazem IB: (<i>ugs.</i>) (<i>salopp</i>) <i>ins Gras beißen</i>	frazem CB: (<i>vznes.</i>) (<i>kdo</i>) <i>zagristi v rušo</i>
IB: Muß mancher auch ins Gras noch beißen ,	

muß manch ein Mutterherz noch reißen, /.../.

(*Beton besichtigen – oder mystisch barbarisch gelangweilt*, 444)

CB: Še marsikdo medtem **zagrizne v rušo**,

še dosti materam razpara dušo, /.../.

(*Ogled betona ali mistično barbarsko dolgočasno*, 349)

5.3.2.6.3.2.4 Prevodna postopka pri delni frazeološki ekvivalenci: delna frazeološka zamenjava in frazeološka interpretacija

5.3.2.6.3.2.4.1 Delna frazeološka zamenjava

Pri delni frazeološki zamenjavi gre za direktni oz. neposredni prevod frazema IB v CB: v splošnem nefrazeološkem (VNSS, NSS) in/ali frazeološkem dvojezičnem slovarju (J) je frazemu IB v CJ pripisan delno ekvivalentni frazem, ki ga prevajalec neposredno uporabi, če to dopušča sobesedilo:

delna frazeološka zamenjava: frazem IB (v slovarju) $\Rightarrow$ delno ekvivalentni frazem CB (v slovarju)

Primer: *etw. aufs Spiel setzen* $\Rightarrow$ (kdo) postavljati na kocko (kaj) (abstr.)

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>etw. aufs Spiel setzen</i> [kaj na igro postaviti] 'etw. [leichtfertig] riskieren, einer Gefahr aussetzen – kaj [lahkomiselno] tvegati, izpostaviti se nevarnosti' (D 11, D, W)	frazem CJ <i>(kdo) staviti/postaviti/postavljati na kocko (kaj)</i> <i>(abstr.)</i> '(kdo) tvegati ob pomembni odločitvi' (SSKJ)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost	
Nefrazeološki dvojezični slovar: VNSS: ³²⁰ <i>aufs Spiel setzen</i> $\Rightarrow$ postaviti na kocko	
Frazeološki dvojezični slovar: J: <i>etw. aufs Spiel setzen</i> $\Rightarrow$ postaviti kaj na kocko [tvegati kaj]	

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>etw. aufs Spiel setzen</i>	frazem CB: <i>(kdo) postavljati na kocko (kaj) (abstr.)</i>

³²⁰ NSS navaja za frazem *aufs Spiel setzen* nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalent tvegati.

IB: /.../ daß auch er bis zum Jahre siebenunddreißig als eine Art Partisan Plakate klebend seine Gesundheit **aufs Spiel gesetzt**, /.../. (*Wachstum im Güterwagen*, 558)

CB: /.../ da **je** tudi on do leta sedemintrideset kot nekakšen partizan lepil plakate in **postavljaj na kocko** zdravje, /.../. (*Rast v tovornem vagonu*, 439)

5.3.2.6.3.2.4.2 Frazeološka interpretacija

Namesto Kollerjevega izraza frazeološka substitucija (z izrazom substitucija oz. zamenjava označujem direktni oz. neposredni prevod frazema IB v CB) uporabljam Eckertov izraz interpretacija. V nasprotju z zamenjavo je frazeološka interpretacija indirektni oz. posredni prevodni postopek: v splošnem nefrazeološkem (VNSS, NSS) in/ali frazeološkem dvojezičnem slovarju (J) je frazemu IB v CJ pripisan (a) nefrazeološki (enobesedni, prostobesednozvezni) prevodni ekvivalent ali pa (b) frazema IB ni v dvojezičnih slovarjih. Tako mora prevajalec, ki običajno stremi k popolni ali delni frazeološki ekvivalenci, sam poiskati frazeološki ekvivalent. Pri tem si lahko pomaga s prevodnim postopkom frazeološke interpretacije, ki obsega različne načine iskanja frazema CJ – pomemben je priklic frazema CJ iz prevajalčevega spominskega slovarja, ki je težji od priklica besede (gl. primere spodaj):

(1) frazem₁ (frazem IB) v slovarju CJ nima frazeološkega ekvivalenta, v IJ za frazem₁ obstaja pomensko enak frazem₂ (denotativni pomen je enak, konotativni pomen je lahko različen), ki mu je v CJ na voljo delno ekvivalentni frazem:

frazem₁ (frazem IB) ⇒ frazem₂ IJ ⇒ delno ekvivalentni frazem CJ

(2) iskanje frazema CJ na podlagi denotativnega pomena frazema IB:

denotativni pomen frazema IB ⇒ delno ekvivalentni frazem CJ

(3) iskanje frazema CJ na podlagi prevedenih sestavin frazema IB:

prevod sestavin frazema IB ⇒ sestavine kot gesla v SSKJ ⇒ iskanje delno ekvivalentnih frazemov CJ pod gesli v SSKJ

5.3.2.6.3.2.4.2.1 V dvojezičnem slovarju je frazemu IB v CJ pripisan nefrazeološki prevodni ekvivalent

Frazem₁ IB *mächtige Töne riskieren* [mogočne, silne tone tvegati] (*ugs. abwertend dicke/große Töne reden/spucken/schwingen* [debele/velike tone govoriti/pljuvati/vihteti] 'sich wichtig machen, sich aufspielen, prahlen – delati se važnega, bahati se, ustiti se, širokoustiti se' D 11, D, W) v CJ (v slovarju) nima ekvivalenta (v CB se pojavi sobesedilno ekvivalentni frazem (*kdo*) *igrati prvo violino*

'(kdo) biti pri kakem dejanju, ravnanju vodilen, odločujoč' SSKJ). Frazemu₁ IB poiščemo denotativno enak frazem₂. Postopek iskanja frazema₂ IJ je naslednji: glagole bahati se, ustiti se, širokoustiti se poiščemo v VSNS. Relevantne so pomenske razlage s frazemi, ki jih je največ pri iztočnici širokoustiti se: poleg že zgoraj navedenega *große Töne reden* se pojavita še frazema s samostalniško sestavino *usta*: *einen großen Mund haben* [velika usta imeti], *den Mund voll nehmen* [usta polno vzeti]. Gre za pogosto frazeološko sestavino (velika frazeološka aktivnost), ki jo preverimo v SSKJ: pod geslom *usta* se pojavi frazem *(kdo) imeti široka usta* '(kdo) hvaliti se, bahati se', ki ustreza frazemu₁ IB (*ugs. abwertend*) *mächtige Töne riskieren*, njegovo rabo pa dopušča tudi besedilno okolje. Frazema sta delno ekvivalentna.

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ <i>(ugs.)</i> (D 11, W), (<i>ugs. abwertend</i> – pog. slabšalno) (D) <i>dicke/große Töne reden/spucken/schwingen</i> [debele/velike tone govoriti/pljuvati/vihteti] 'sich wichtig machen, sich aufspielen, prahlen – delati se važnega, bahati se, ustiti se, širokoustiti se'	frazem CJ (1) <i>(kdo) imeti široka usta</i> '(kdo) hvaliti se, bahati se' (SSKJ) (2) <i>(kdo) trkati se na prsi</i> '(kdo) hvaliti se, bahati se' (SSKJ)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena (frazema CJ 1 in 2)	
Nefrazeološki dvojezični slovar: VNSS: <i>große/dicke Töne reden/schwingen/spucken</i> ⇒ <u>širokoustiti se</u> NSS: <i>dicke, große Töne reden</i> ⇒ <u>ustiti se</u> , <u>postavljati se</u> Frazeološki dvojezični slovar: × (J)	

FRAZEOLOŠKA INTERPRETACIJA (iskanje delno ekvivalentnega frazema v CJ)	
VSNS: geslo <u>širokoustiti se</u> ⇒ <i>einen großen <u>Mund</u> haben</i> [velika <u>usta</u> imeti] ⇒ <i>den <u>Mund</u> voll nehmen</i> [<u>usta</u> polno vzeti]	SSKJ: geslo <u>usta</u> ⇒ <i>(kdo) imeti široka usta</i> '(kdo) hvaliti se, bahati se'

frazem IB ⇒ delno ekvivalentni frazem CB <i>(ugs. abwertend) dicke/große Töne reden/spucken/schwingen</i> 'delati se važnega, bahati se, ustiti se, širokoustiti se' ⇒ <i>(kdo) imeti široka usta</i> '(kdo) hvaliti se, bahati se'	
--	--

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (<i>ugs. abwertend</i>) <i>mächtige Töne riskieren</i> [mogočne, silne tone tvegati]	frazem CB (sobesedilna ekvivalenca): (<i>kdo</i>) <i>igrati prvo violino</i> '(kdo) biti pri kakem dejanju, ravnanju vodilen, odločujoč' (SSKJ) ³²¹
IB: »Na ja, sagte doch schon. Warren Signalgast auffem Torpedoboot. Wollte mächtige Töne riskieren und nen ruhigen Schotten, dem sein Kahn im Trockendock lag, auf de Schippe nehmen. (<i>Herbert Truczinskis Rücken, 231</i>)	
CB: »No ja, saj sem ti že reku. Biu je za signalista na enem od torpednih čounou. Hotu je igrat prvo violino in si za to sposodit mirnega Škota, čigar barka je bila zasidrana v suhem doku. (<i>Hrbet Herberta Truczinskega, 181</i>)	

5.3.2.6.3.2.4.2.2 Frazema IB ni v dvojezičnem slovarju

Frazema IB *den Karren laufenlassen* (*ugs. den Karren/die Karre [einfach] laufen lassen* [voz [enostavno] teči pustiti] 'sich nicht um etw. kümmern – ne skrbeti za kaj, ne brigati se za kaj' D 11) ni v dvojezičnem slovarju. Če si prevajalec prizadeva, da bi frazem IB prav tako prevedel s frazemom v CB, mora poseči po enojezičnem frazeološkem slovarju in za denotativni pomen 'ne skrbeti za kaj, ne brigati se za kaj' v CJ poiskati delne frazeološke ekvivalente, npr. (*kdo/kaj*) *biti deveta/zadnja skrb/briga* (*komu*) '(kdo) ne zmeniti se (za koga/kaj)' (SSKJ). V CB je frazem (*pog.*) (*kdo*) *pokazati fige* (*čemu*) '(kdo) zavrniti, (za)pustiti (koga); (kdo) pustiti, ne skrbeti (za kaj)' (SSKJ).

SLOVARSKA RAVEN	
frazem IJ (<i>ugs.</i>) <i>den Karren/die Karre [einfach] laufen lassen</i> [voz [enostavno] teči pustiti] 'sich nicht um etw. kümmern – ne skrbeti za kaj, ne brigati se za kaj' (D 11, D, W)	frazem CJ (1) (<i>kdo/kaj</i>) <i>biti deveta/zadnja skrb/briga</i> (<i>komu</i>) '(kdo) ne zmeniti se (za koga/kaj)' (SSKJ) (2) (<i>pog.</i>) (<i>kdo</i>) <i>narediti/pokazati/pomoliti figo/fige</i> (<i>komu/čemu</i>) '(kdo) zavrniti, (za)pustiti (koga); (kdo) pustiti, ne skrbeti (za kaj)' (SSKJ)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost (frazema CJ 1 in 2), prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena (frazem CJ 1), prekrivnost	

³²¹ Na slovarski ravni je v IJ na voljo delno ekvivalentni frazem (*ugs.*) *die erste Geige spielen* 'die führende Rolle spielen, tonangebend sein – vodilno vlogo igrati, biti vodilen' (D 11, D; W ne navaja oznake).

denotativnega in konotativnega pomena (frazem CJ 2)
Nefrazeološki dvojezični slovar: × (VNSS, NSS) Frazeološki dvojezični slovar: × (J)

FRAZEOLOŠKA INTERPRETACIJA (iskanje delno ekvivalentnega frazema v CJ)	
VSNS: geslo <u>skrbeti</u> ² ne vsebuje pomenske razlage s frazemi	SSKJ: geslo <u>skrb</u> (tudi <u>briga</u>) ⇒ (kdo/kaj) <i>biti deveta/zadnja skrb/briga (komu)</i> '(kdo) ne zmeniti se (za koga/kaj)'

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (ugs.) <i>den Karren laufenlassen</i>	frazem CB: (pog.) <i>(kdo) pokazati fige (čemu)</i>
IB: Es drauf ankommen, den Karren laufenlassen wollte der Hausmeister. (<i>Das Kartenhaus</i> , 307)	
CB: Naš hišnik je hotel vsemu skupaj pokazati fige , naj gre, kakor samo hoče. (<i>Hiša iz kart</i> , 242)	

5.3.2.6.3.3 Ničta frazeološka ekvivalenca

5.3.2.6.3.3.1 Poimenovanje

Za ničto ekvivalenco se v nemški leksikografski in frazeografski ter prevodoslovni in frazeološki prevodoslovni literaturi uporabljajo poimenovanja »Null-Äquivalenz« (Kromann 1986, Higi-Wylder 1989) oz. »Nulläquivalenz« (García 1998), »Nichtäquivalenz« – neekvivalenca (Günther 1990), »Eins-zu-null-Äquivalenz« – ekvivalenca ena proti nič (Heinz 1999), v slovenski frazeološki literaturi pa *ničta enakovrednost* (Kržišnik 1995/96), *oblikovna in pomenska neprekrivnost* (Gole 2002), *ničta ekvivalenca* (Jesenšek 2003). Uporabljajo se še poimenovanja ekvivalent 1 : 0 (»1:0-Entsprechung« – Günther 1990), ekvivalent ena proti nič (»Eins-zu-Null-Entsprechung« – Koller 1992),³²² nefrazeološki ekvivalenti (»nichtphraseologische

³²² Po Kollerju (prav tam: 232–235) se v leksikalnem sistemu CJ zlasti pri kulturno specifičnih elementih, t. i. realijah (»*Realia-Bezeichnungen*«) (gre za izraze, ki so značilni za določeno kulturo in civilizacijo, npr. geografske značilnosti, etnografski predmeti, zgodovinske posebnosti ipd.), pojavijo prave vrzeli (»*echte Lücke*«), ki so začasne, saj je naloga prevajalca, ki ima na voljo pet prevodnih postopkov (tujka, prevodni kalk, izbira pomensko najbližjega ekvivalenta, opis in adaptacija), da jih zapolni.

Entsprechungen« – Ehegötz 1990), brezekvivalentni frazemi (»*äquivalentlose Phraseologismen*« – Koller 1994).

5.3.2.6.3.3.2 Poimovanje

Poimenovanje ničta ekvivalenca se uporablja tako za enote jezikovnega sistema (frazem IJ nima frazeološkega ekvivalenta v CJ) kot za enote besedila: če na jezikovnosistemski ravni med frazemom IB in CB ne obstaja popolno ali delno ekvivalenčno razmerje, je frazem IB preveden s sistemskim ali besedilnim nefrazeološkim (enobesednim ali prostobesednozveznim) prevodnim ekvivalentom.

Primer: samostalniški frazem IB ⇒ samostalniška besedna zveza CB
(ugs.) *großer Bahnhof*³²³ ⇒ velik protokol

SLOVARSKA RAVEN	
samostalniški frazem IJ (ugs.) <i>großer Bahnhof</i> [velika železniška postaja] 'festlicher Empfang – <u>slovesen sprejem</u> ' (D 11, D, × – W) <i>großer Bahnhof</i> – (fig.) <u>velik sprejem</u> , <u>slavnostni sprejem</u> (VNSS) × (NSS, J)	sistemski opisni ekvivalent CJ samostalniška besedna zveza <u>slovesen, velik, slavnostni sprejem</u>

BESEDILNA RAVEN (sobesedilna prenovitev v IB) ³²⁴	
frazem IB: (ugs.) <i>großer Bahnhof</i>	besedilni opisni ekvivalent CB: <u>velik protokol</u>
IB: Man wird schließlich nicht müde, die Existenzberechtigung eines großen und kleinen ABC durch einen großen und kleinen Katechismus, durch ein großes und kleines Einmaleins zu belegen, und bei Staatsbesuchen spricht man, je nachdem wie groß der Aufmarsch dekorierter Diplomaten und Würdenträger ist, von einem großen oder kleinen Bahnhof . (<i>Rasputin und das ABC</i> , 104)	
CB: Navsezadnje se zlepa ne trudimo dokazovati, da je upravičen obstoj velike in male abecede že z velikim in malim katekizmom, z veliko in malo poštევanko, saj še pri obiskih državnikov govorimo o <u>velikem</u> in malem <u>protokolu</u> v skladu s tem, kolikšen je zbor okolajnanih diplomatov in dostojanstvenikov. (<i>Rasputin in abeceda</i> , 81)	

³²³ Gl. op. 313 na str. 180.

³²⁴ S prevajanjem frazeoloških prenovitev se ukvarjam v šestem poglavju (gl. *Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB* na str. 224).

5.3.2.6.3.3.3 Prevodna postopka pri ničti frazeološki ekvivalenci: nevtralizacija I in nevtralizacija II

5.3.2.6.3.3.3.1 Nevtralizacija I

Nevtralizacija I je prevodni postopek, ko frazem IB, ki v CJ nima frazeološkega ekvivalenta, v CB prevedemo z enobesednim ekvivalentom.

5.3.2.6.3.3.3.1.1 Tipi enobesednih prevodnih ekvivalentov

Enobesedni prevodni ekvivalenti se delijo na (1) sistemske (lahko so vključeni v dvojezične slovarje, če pa jih slovarji ne navajajo, velja za sistemski ekvivalent prevod denotativnega pomena frazema IB v enojezičnem frazeološkem in/ali nefrazeološkem slovarju) in (2) besedilne (avtorski, enkratni, vezani na določeno sobesedilo). V primerjavi s frazemom IB so (a) besednovrstno enaki (npr. glagolski frazem IB ⇒ glagol v CB) ali različni (npr. glagolski frazem IB ⇒ pridevnik CB), (b) imajo samo denotativni pomen, (c) imajo denotativni in konotativni pomen (besedi je v slovarju pripisana oznaka). V besedilnem korpusu se kažejo naslednji tipi enobesednih prevodnih ekvivalentov:

(1) sistemski:

(1a) besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom;

(1b) besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom;

(2) besedilni:

(2a) besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom;

(2b) besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom.

5.3.2.6.3.3.3.1.1.1 Sistemski nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalenti

5.3.2.6.3.3.3.1.1.1.1 Besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom

Primer: glagolski frazem IB ⇒ glagol (denotativni pomen) CB
Fuß fassen ⇒ uveljaviti se

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>[festen] Fuß fassen</i> [(stabilno) nogo držati] 'sich nach einer geraumen Zeit in einer neuen Umgebung integrieren [und durchsetzen] – po dolgem času vključiti se v novo okolje [in <u>se uveljaviti</u>]' (D 11, D), 'heimisch werden – postati domač, počutiti se kot doma' (W) <i>festen Fuß fassen</i> – <u>udomačiti se</u> (VNSS), <u>ustaliti se</u> , <u>udomačiti se</u> (NSS), <u>ustaliti se</u> (J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol z denotativnim pomenom <u>uveljaviti se</u> , <u>ustaliti se</u> glagol s konotativnim pomenom (ekspr.) <u>udomačiti se</u> 'prilagoditi se novemu okolju' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>Fuß fassen</i>	sistemski enobesedni ekvivalent CB: <u>uveljaviti se</u>
IB: Kaum hatte jedoch Maria im Geschäft Fuß gefaßt , /.../. (<i>Maria</i> , 338)	
CB: Komaj pa <u>se je</u> Marija dobro <u>uveljavila</u> v prodajalni, /.../. (<i>Marija</i> , 267)	

5.3.2.6.3.3.3.1.1.2 Besednovrstno enaki enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: glagolski frazem IB ⇒ glagol (denotativni, konotativni pomen) CB
 (ugs. *abwertend*) *dicke tun* ⇒ (ekspr.) peteliniti se

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ (ugs.) (D 11, W), (ugs. <i>abwertend</i>) (D) [<i>sich</i>] [<i>mit etw.</i>] <i>dick[e]tun</i> [(se) (s čim) debelega delati] 'angeben, sich brüsten – <u>bahati se</u> , <u>prsi se</u> ' <i>dicktun</i> – <u>bahati se</u> , <u>postavljati se</u> (VNSS) (<i>sich</i>) <i>dick tun</i> – <u>ustiti se</u> (NSS) × (J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol z denotativnim pomenom <u>bahati se</u> , <u>postavljati se</u> glagol s konotativnim pomenom (ekspr.) <u>prsi se</u> , <u>ustiti se</u> , <u>peteliniti se</u> (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>(ugs. abwertend) dicke tun</i>	sistemski enobesedni ekvivalent CB: <i>(ekspr.) peteliniti se</i>
IB: »Ach die! Das is man aber nur ne ganz bescheidene. Das war, als vor zwai Jahren etwa die Torpedobootflottille aus Pillau hier festmachte, dicke tat , »Blau Jungs« spielte und de Marjellchen meschugge wurden. /.../« (<i>Herbert Truczinskis Rücken</i> , 231)	
CB: »Aha, ta! Oh, ta pa skoraj besede ni vredna. To je bilo pred kakšnima dvema letoma, ko se je tukaj ustavila flotilja torpednih čolnov iz Pillaua, <u>se petelinila</u> , igrala 'modre fante' in Marjellkam čisto zmešala glave. /.../« (<i>Hrbet Herberta Truczinskega</i> , 180)	

5.3.2.6.3.3.3.1.1.2 Besedilni nefrazeološki enobesedni prevodni ekvivalenti

5.3.2.6.3.3.3.1.1.2.1 Besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom

Primer: glagolski frazem IB ⇒ pridevnik (denotativni pomen) CB
 im Spiel sein ⇒ prizadet

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>[mit] im Spiel sein</i> [(zraven) v igri biti] 'mitwirken; eine gewisse Bedeutung, Funktion haben – <u>sodelovati</u> ; <u>imeti določen pomen, funkcijo</u> ' (D 11, D, W) <i>mit im Spiel sein</i> – <u>sodelovati</u> , <u>biti v igri</u> , <u>biti udeležen</u> , <u>pridružiti se</u> , <u>biti vmešan</u> (VNSS) <i>im Spiele sein</i> – <u>zapleten biti v kaj</u> (NSS) × (J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol z denotativnim pomenom <u>sodelovati</u> , <u>pridružiti se</u> pridevnik z denotativnim pomenom <u>udeležen</u> pridevnik s konotativnim pomenom (ekspr.) <u>vmešan</u> , <u>zapleten</u> sistemski opisni ekvivalent CJ <u>imeti določen pomen, funkcijo</u> popolno ekvivalentni frazem CJ <i>biti v igri</i> (VNSS)

FIDA – elektronski besedilni korpus
<i>(kdo) biti v igri</i> '(kdo) sodelovati, biti udeležen, vpleten'

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>im Spiel sein</i>	besedilni enobesedni ekvivalent CB: <u>prizadet</u> 'ki ima poškodbe, okvare' (SSKJ)
IB: Hatte ich bis zur Besteigung des Stockturmes meine dringlichen Töne nur dann ins Gefüge eines Glases, ins Innere der Glühbirnen, in eine abgestandene Bierflasche geschickt, wenn man mir meine Trommel nehmen wollte, schrie ich vom Turm herab, ohne daß meine Trommel im Spiel war . (<i>Fernwirkender Gesang vom Stockturm aus gesungen</i> , 130)	
CB: Če je dotlej, ko sem se povzpental v ta stolp, moj predirni glas samo tedaj zarezal v plasti šip, v notranjost žarnice, v zavrženo pivsko steklenico, kadar mi je kdo hotel vzeti boben, sem s stolpa zakričal v globočino, ne da bi bil boben kaj <u>prizadet</u> . (<i>Daljnosežna pesem, zapeta iz temnice</i> , 101)	

5.3.2.6.3.3.3.1.1.2.2 Besednovrstno različni enobesedni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: pridevniški frazem IB ⇒ samostalnik (denotativni, konotativni pomen) CB
(ugs.) *etw. ist los* ⇒ (pog.) rabuka

SLOVARSKA RAVEN	
pridevniški frazem IJ <i>(ugs.) etw. ist los</i> [nekaj je prosto, rešeno, svobodno] 'irgendetwas [Ungewöhnliches] geschieht; eine besondere Lage ist eingetreten – <u>karkoli [nenavadnega] se dogaja</u> ; <u>nastala je posebna situacija</u> ' (D 11, D) <i>hier ist viel los – tu se veliko dogaja</i> (VNSS) × (NSS) <i>dort ist was los – tam se nekaj dogaja</i> (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>(kje) dogajati se veliko/nekaj nenavadnega</u>

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>(ugs.) etw. ist los</i>	besedilni enobesedni ekvivalent CB: <i>(pog.) rabuka</i> 'glasen, bučen prepir, pretep' (SSKJ)
IB: Was aber Häbert Truczinski mit die zu tun hatte, weiß der Deibel. Dem beißt der Aff', denn wenn was los ist , darf Häbert nicht fehlen. (<i>Herbert Truczinskis Rücken</i> , 232/233)	
CB: Sam vrag pa naj pogrunta, kaj je imeu pri tem opraviti Herbert Truczinski. Naj se pes obesi, ampak nikjer, kjer je le kakšna <u>rabuka</u> , se tudi Herberta ne sme manjkati. (<i>Hrbet Herberta Truczinskega</i> , 182)	

5.3.2.6.3.3.3.2 Nevtralizacija II

Nevtralizacija II je prevodni postopek, ko frazem IB, ki v CJ nima frazeološkega ekvivalenta, v CB prevedemo s prostobesednozveznim (opisnim) ekvivalentom.

5.3.2.6.3.3.3.2.1 Tipi prostobesednozveznih (opisnih) prevodnih ekvivalentov

Opisni prevodni ekvivalenti se delijo na (1) sistemske in (2) besedilne. V primerjavi s frazemom IB so lahko (a) besednovrstno enaki ali različni, (b) imajo samo denotativni pomen, (c) imajo denotativni in konotativni pomen (besedi v besedni zvezi je v slovarju pripisana oznaka). V besedilnem korpusu se kažejo naslednji tipi opisnih prevodnih ekvivalentov:

(1) sistemski:

(1a) besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom;

(1b) besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom;

(2) besedilni:

(2a) besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom;

(2b) besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom;

(3) dobessedni prevod frazema IB (*navidezna oz. neprava ekvivalenca*): v CB se za frazem IB pojavi popolno ekvivalentni izraz (*navidezni frazem*), ki v CJ nima statusa frazema, ampak je prosta besedna zveza.

5.3.2.6.3.3.3.2.1.1 Sistemski nefrazeološki opisni prevodni ekvivalenti**5.3.2.6.3.3.3.2.1.1.1 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom**

Primer: glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB
 vom Stapel laufen ⇒ spustiti v vodo

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>vom Stapel laufen</i> [od skladovnice teči] '(vom neu gebauten Schiff) zu Wasser gelassen werden – (<u>ново zgrajeno ladjo</u>) <u>spustiti v vodo</u> ' (D 11, D, W) <i>vom Stapel laufen</i> – <u>biti splavljen</u> (VNSS) <i>ein Schiff vom (von) Stapel laufen lassen</i> – <u>ladjo v morje spustiti, splaviti</u> (NSS) × (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>spustiti v vodo</u> <u>ladjo v morje spustiti</u> sistemski enobesedni ekvivalent CJ pridevnik z denotativnim pomenom <u>splavljen</u> glagol z denotativnim pomenom <u>splaviti</u>

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>vom Stapel laufen</i>	sistemski opisni ekvivalent CB: <u>spustiti v vodo</u>
IB: /.../ bis zum Jahre dreizehn, da die »Columbus« bei Schichau vom Stapel lief , /.../. (<i>Unterm Floß</i> , 28)	
CB: /.../ do leta trinajst, ko <u>so</u> pri Schichauu <u>spustili v vodo</u> <i>Kolumbusa</i> ; /.../. (<i>Pod splavom</i> , 22)	

5.3.2.6.3.3.3.2.1.1.2 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB
 (*ugs.*) *sich in Schale werfen* ⇒ obleči se gala → (*ekspr.*) gala

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ (<i>ugs.</i>) <i>sich in Schale werfen/schmeißen</i> [se v skodelico vreči] 'sich besonders fein, festlich anziehen – <u>posebno lepo, slavnostno, praznično se obleči</u> ' (D 11, D, W) <i>sich in Schale werfen</i> – <u>lepo se obleči</u> (VNSS) <u>slavnostno se obleči</u> – <i>sich in Schale werfen</i> (VSNS) × (NSS, J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>lepo, slavnostno, praznično se obleči</u>

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (<i>ugs.</i>) <i>sich in Schale werfen</i>	sistemski opisni ekvivalent CB: <u>obleči se gala</u> (<i>ekspr.</i>) biti gala 'lepo oblečen' (SSKJ)
IB: /.../ Herbert warf sich in Schale , das heißt, er ließ sich von Mutter Truczinski die blaue, oben enge, unten weite Hose mit kaltem Kaffee ausbürsten, zwängte sich in seine Leisetreter, goß sich ins Jackett mit den Ankerknöpfen, bespritzte den weißen Seidenshawl, /.../. (<i>Niobe</i> , 238)	
CB: /.../ Herbert <u>se je oblekel gala</u> , se pravi, velel je materi Truczinski, naj mu z mrzlo kavo skrtachi modre, zgoraj ozke, spodaj široke hlače, se mukoma prisilil v čevlje z gumijastimi podplati, se ulil v bluzo s sidrskimi gumbi, si poškopil s kolonjsko vodo bel svilen šal, /.../. (<i>Nioba</i> , 186)	

5.3.2.6.3.3.3.2.1.2 Besedilni nefrazeološki opisni prevodni ekvivalenti

5.3.2.6.3.3.3.2.1.2.1 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti s samo denotativnim pomenom

Primer: prislovni frazem IB ⇒ prislovna besedna zveza CB
 (ugs.) *sang- und klanglos* ⇒ brez pesmi in petja

SLOVARSKA RAVEN	
prislovni frazem IJ <i>(ugs.) sang- und klanglos</i> [petja, pesmi in zvoka, zvena brez] 'ohne viel Aufhebens, unbemerkt, unbeachtet – <u>brez velikega hrupa, neopaženo</u> ' (D 11, D, W) <i>sang- und klanglos</i> – <u>čisto potihem, neopazno; ohne Sang und Klang – na tihem</u> (VNSS) × (NSS) <i>sang- und klanglos</i> – <u>ne da bi vzbudil pozornost</u> (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ prislovna besedna zveza <u>brez velikega hrupa, čisto potihem, na tihem, ne da bi vzbudil pozornost</u> sistemski enobesedni ekvivalent CJ prislov z denotativnim pomenom <u>neopazno</u>

BESEDILNA RAVEN (povezovalnostna prenovitev v IB)	
frazem IB: <i>(ugs.) sang- und klanglos</i>	besedilni opisni ekvivalent CB: <u>brez pesmi in petja</u>
IB: Die restlichen, noch nicht evakuierten Glocken von Sankt Katharinen, Sankt Johann, Sankt Brigitten, Barbara, Elisabeth, Peter und Paul, Trinitatis und Heiliger Leichnam schmolzen in Turmgestühlen und tropften sang- und klanglos . (<i>Die Ameisenstraße</i> , 512)	
CB: Preostali zvonovi, kar jih še niso odpeljali na varno, pri sveti Katarini, pri svetem Janezu, pri sveti Brigiti, Barbari, Elizabeti, pri svetem Petru in Pavlu, pri sveti Trojici in pri svetem Telesu, so se stopili v zvonikih in se <u>brez pesmi in petja</u> izkapljali. (<i>Cesta mravljincev</i> , 403)	

5.3.2.6.3.3.3.2.1.2.2 Besednovrstno enaki opisni prevodni ekvivalenti z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB
 (ugs.) *sein blaues Wunder erleben* ⇒ (ekspr.) udariti s petami ob strop

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ (ugs.) <i>sein blaues Wunder erleben</i> [svoj moder čudež doživeti] 'eine große, unangenehme Überraschung erleben – <u>veliko, neprijetno presenečenje doživeti</u>' (D 11, D, W) <i>sein blaues Wunder erleben</i> – <u>doživeti neprijetno presenečenje, doživeti čuda</u> (VNSS) <i>du wirst ein blaues Wunder sehen</i> – <u>zijal boš</u> (NSS) <i>sein blaues Wunder erleben</i> – <u>doživeti čuda [doživeti (neprijetno) presenečenje]</u> (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>doživeti neprijetno presenečenje</u> sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol s konotativnim pomenom (slabš.) <u>zijati</u> 'nepremično, navadno radovedno gledati; biti začuden, presenečen' (SSKJ) delno ekvivalentni frazemi CJ <i>doživeti čuda</i> – nekaj neprijetnega (VSNS) (kaj) <i>biti hladna/huda prha</i> (za koga), (kdo) <i>doživeti hladno/hudo prho</i> 'hudo razočaranje, neprijetno presenečenje' (SSKJ) (pog.) (kaj) <i>biti hladen/hud tuš</i> (za koga), (kdo) <i>doživeti hladen/hud tuš</i> 'hudo razočaranje, neprijetno presenečenje' (SSKJ) (vulg.) (kaj) <i>vreči na rit</i> (koga) '(kdo) biti zelo presenečen' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: (ugs.) <i>sein blaues Wunder erleben</i>	besedilni opisni ekvivalent CB: (ekspr.) <u>udariti s petami ob strop</u>: podoba tega avtorskega metaforičnega (zato tudi oznaka ekspr.) opisa lahko razumemo kot nadaljevanje (kot posledico) podobe, ki jo evocira frazem (kaj) <i>vreči na rit</i> (koga)
IB: Herr Matzerath hatte schon kurz hinter Haniel das Innere des Wagens aufgesucht, um eine Zigarette zu rauchen. So mußte ich als Straßenbahnführer »Einsteigen bitte!« rufen. Es fiel mir auf, daß der dritte, hutlose Mann, den die beiden anderen, die grüne Hüte mit schwarzen Hutbändern trugen, in der Mitte hatten, beim Einsteigen ungeschickt oder sehbehindert mehrmals das Trittbrett verfehlte. Recht brutal halfen ihm seine Begleiter oder Wächter in meinen Führerstand und gleich darauf in den Wagen. Ich fuhr schon wieder, da hörte ich von hinten her, /.../, die feste Stimme des Herrn Matzerath, der die frisch Zugestiegenen zurechtwies und sie ermahnte, einen verletzten, halbblinden Menschen, der unter dem Verlust seiner Brille leide, nicht zu schlagen. »Mischen Sie sich da nicht rein!« hörte ich einen der Grünhüte brüllen. »Der wird heut' noch sein blaues Wunder erleben. Hat lange genug gedauert.« Mein Freund, der Herr Matzerath, wollte, /.../, wissen was der arme Halbblinde denn verbrochen habe. (Die letzte Straßenbahn oder Anbetung eines Weckglases, 756/757)	

Primer:

glagolski frazem IB	⇒	glagolska besedna zveza CB
(<i>derb.</i>) jmdm. die Eier polieren	⇒	<u>polirati jajca (komu)</u>
		(dobesedni prevod)

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ (<i>derb.</i>) <i>jmdm. die Eier polieren</i> [komu jajca polirati, loščiti] 'jmdn. heftig verprügeln – koga <u>močno</u>, <u>silovito pretepati</u>' (D 11, D, × – W) × (VNSS, NSS, J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>močno</u>, <u>silovito pretepati</u> delno ekvivalentni frazemi CJ (<i>kdo</i>) <i>preteptsti/tepsti kakor psa/vola</i> (<i>koga</i>) 'zelo močno in neusmiljeno' (SSKJ) (<i>šalj.</i>) (<i>kdo</i>) <i>izprašiti zadnjico/hlače</i>/(<i>vulg.</i>) <i>riti</i> (<i>komu</i>) '(kdo) nateptsti (koga)' (SSKJ) (<i>kdo</i>) <i>dati/naložiti jih po zadnjici</i>/(<i>vulg.</i>) <i>riti</i> (<i>komu</i>) '(kdo) nateptsti (koga)' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
frazem IB: <i>(derb.) jmdm. die Eier polieren</i>	dobesedni prevod v CB: <u>polirati jajca</u> (komu)
IB: Sollten sie also ihre Gegenspieler nach Lust und Laune abfangen, stäuben, ihnen von mir aus – wie es Kohlenklau nannte und auch besorgte – die Eier polieren . (<i>Das Krippenspiel</i> , 490)	
CB: Naj torej po mili volji in kakor jim drago lovijo svoje nasprotnike, jih izprašujejo in jim zaradi mene – kakor je temu rekel Ognjesmuk in tako tudi delal – <u>polirajo jajca</u> . (<i>Jaslice</i> , 385/386)	

5.3.2.6.3.3.4 Kompenzacija

Če frazema IB v CB ne moremo prevesti s frazemom, nefrazeološki prevodni ekvivalent pa nima konotativnega pomena, lahko »izgubljene« konotativne lastnosti frazema (ekspresivne, simbolične, vrednotenjske sestavine, zvrstna in stilna zaznamovanost) nadomestimo kje drugje v besedilu. Tako se v CB pojavijo frazemi na tistih mestih, kjer v IB stojijo nefrazeološki enobesedni izrazi (kompenzacija I) in nefrazeološki prostobesednozvezni (opisni) izrazi (kompenzacija II).

5.3.2.6.3.3.4.1 Vrste kompenzacij: (1) neprava kompenzacija, (2) prava kompenzacija (frazološka predstavitev), (3) hiperkompenzacija, (4) kompenzacija kot sredstvo ohranjanja frazema kot stilema v CB

V CB lahko postopek kompenzacije razumemo (1) v ožjem smislu, tj. glede na posamezna poglavja, in (2) v širšem smislu, tj. glede na besedilo kot celoto.

(1) Razumevanje kompenzacije v ožjem smislu zajema (a) nepravo kompenzacijo, (b) pravo kompenzacijo – frazeološko predstavitev in (c) hiperkompenzacijo. Do nepravih kompenzacij prihaja zaradi jezikovnotipoloških razlik med jezikoma (tip A) in zaradi nadomestitve ekspresije nefrazeološkega izraza IB (tip B). Pri pravi kompenzaciji gre za nadomestitev ekspresije frazema. Če se s frazemom CB ne nadomešča ekspresija nefrazeološkega izraza ali frazema IB, gre za hiperkompenzacijo.

(2) V širšem smislu lahko kompenzacijo, vključno s hiperkompenzacijo, razumemo kot sredstvo ohranjanja frazema kot nosilnega stilnega sredstva (stilema) IB v CB.

5.3.2.6.3.3.4.1.1 Neprava kompenzacija: tip A in tip B

Neprava kompenzacija je dveh tipov:

(1) tip A: kompenzacija, do katere pride zaradi jezikovnotipoloških razlik med nemščino in slovenščino (tipološka posebnost nemščine v besedotvorju: idiomatska/neidiomatska tvorjenka v IB ⇒ frazem v CB);

(2) tip B: kompenzacija zaradi ohranitve konotativnega pomena izraza IB, ki ni tvorjenka.

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1 Tip A: kompenzacija zaradi jezikovnotipoloških razlik med nemščino in slovenščino

O jezikovnotipoloških razlikah med germanskimi (nemščino) in slovanskimi jeziki (slovenščino) pišeta Lipavic-Oštir (2003) in deloma Vevar (2001: 88–91). Če se omejimo na besedotvorje, je jezikovnotipološka posebnost nemščine v primerjavi s slovanskimi jeziki v bolj produktivnem tvorjenju besed (izpeljanke, zloženske, sestavljenke).³²⁵

Ker se v IB pojavlja veliko idiomatskih tvorjenk (pomen je demotiviran: celoviti pomen tvorjenke ni vsota pomenov delov, ki jo sestavljajo) in neidiomatskih (pomen je motiviran: celoviti pomen tvorjenke je vsota pomenov delov, ki jo sestavljajo),³²⁶ nas zanima njihov prevod v CB. Tipologija prevodnih ekvivalentov bo prikazana na slovarski in besedilni ravni.

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.1 Prevajanje idiomatskih tvorjenk IB

Đurčo (1994: 40–51) primerja nemške idiomatske tvorjenke s prevodnimi ekvivalenti v slovaščini. Njegov model lahko uporabimo za primerjavo idiomatskih tvorjenk v IB in njihovih ekvivalentov v CB.

Če je za idiomatsko tvorjenko IJ na voljo frazeološki ekvivalent v CJ, razlikuje Ehgötz (1990: 501) med

(1) frazemom, ki ima enako podobo kot tvorjenka, npr. samostalniška idiomatska zloženska Damoklesschwert [Damoklej + meč] – samostalniški frazem *Damoklejev meč* 'nenehno preteča nevarnost' (SSKJ) – v nemščini se pojavi frazeološka vrzel (»*Phrasenlücke*«), ki ni ekvivalentna vrzel (»*Äquivalentlücke*«): take tvorjenke razen večsestavinskosti ohranjajo vse lastnosti frazema CJ in so po Ehgötzu primerljive z direktnimi frazeološkimi ekvivalenti;

(2) frazemom, ki ima različno podobo kot tvorjenka, npr. pridevniška idiomatska sestavljenka stockdumm [Stock 'palica, štor, panj' → stock- 'skrajno, brezmejno,

³²⁵ V nemškem besedotvorju (»*Wortbildung*«) se ločijo tri besedotvorne vrste: izpeljava (»*Ableitung/Derivation*«), zlaganje (»*Zusammensetzung/Komposition*«) in tvorjenje s predponami oz. sestavljanje (»*Präfixbildung*«). Prim. Duden 4 – poglavje *die Wortbildung* (1998: 408–557).

³²⁶ Po Kržišnik (2001b: 7; prim. tudi 1994b: 14–45) je meja med frazeološkimi in idiomatskimi jezikovnimi sredstvi meja, »ki jezikovno gradivo deli po dveh različnih merilih: pomenskem in oblikovnem. Za idiomatiko je vrhovno merilo nemotiviranost, nepredvidljivost pomena jezikovnega izraza, ki je lahko (tvorjena) beseda, besedna zveza ali celo (v nekaterih pojmovanjih) besedilo.«

skoziškoz' + neumen] – pridevniški frazem *neumen kot noč/tele* 'zelo neumen' (SSKJ): take tvorjenke so po Ehegötzu primerljive z analognimi frazeološkimi ekvivalenti.

Za idiomatsko tvorjenko IB z denotativnim ter denotativnim in konotativnim pomenom so v CJ in CB na voljo naslednji tipi prevodnih ekvivalentov (gl. primere spodaj):

(1) slovarska raven:

(1a) nefrazeološki ekvivalenti: enobesedni izraz s samo denotativnim pomenom, enobesedni izraz z denotativnim in konotativnim pomenom, prosta besedna zveza, zloženka;

(1b) frazeološki ekvivalent: nestavčni frazem;

(2) besedilna raven:

(2a) frazeološki ekvivalent: nestavčni, stavčni frazem.

IDIOMATSKE TVORJENKE V IB	PREVODNI EKVIVALENTI V CJ IN CB
Glagolske idiomatske tvorjenke (1) (<i>ugs.</i>) <u>flötengehen</u>, <u>flöten gehen</u> (W), (<i>ugs.</i>) <u>flöten gehen</u> (D) [žvižgati + iti] 'verloren gehen, abhanden kommen – zgubiti se, izginiti, priti ob' – <u>flöten gehen</u> in <u>flötengehen</u>³²⁷ (VNSS 2001) (2) <u>schwerfallen</u>, <u>schwer fallen</u> (W), <u>schwer fallen</u> (D) [težek + pasti] 'Mühe verursachen – težave povzročati' – <u>schwerfallen</u> in <u>schwer fallen</u> (VNSS 2001) (3) (<i>ugs.</i>) <u>sich davonmachen</u> [stran, proč + narediti, delati] 'sich unauffällig (weil man an etwas nicht mehr teilhaben will) entfernen – neopazno se oddaljiti, oditi' (D, W)	<u>glagolski frazem</u> <i>iti rakom žvižgat</i> (VNSS, NSS) <u>glagolski frazem v CB</u> <i>(kaj) iti rakom žvižgat</i> '(kaj) biti zaman, brez uspeha' (SSKJ) <u>glagolska besedna zveza, glagol</u> biti težko (komu), težave delati, ne moči (VNSS, NSS) <u>samostalniški frazem v CB</u> <i>(kaj/bit) trd oreh</i> 'težka, neprijetna stvar' (SSKJ) <u>glagol, glagolski frazem</u> odpraviti se, <i>podurhati jo, pobrati jo</i> (VNSS, NSS) <u>glagolski frazem v CB</u> <i>(pog.) (kdo) pobrisati jo</i> '(kdo) oditi, zbežati' (SSKJ)

³²⁷

O pisavi skupaj in narazen gl. *Idiomatske tvorjenke v nemški frazeologiji* na str. 210/211. Gl. še VNSS (2001: VII) – *Novi nemški pravopis – izveček pravil*.

Samostalniške idiomatske tvorjenke (1) (<i>ugs.</i>) <u>die Goldgrube</u> [zlato + jama] 'sehr einträgliches Unternehmen, Lokal, Geschäft – zelo donosno podjetje, lokal, trgovina' (D, W) (2) (<i>ugs.</i>) <u>der Glückspilz</u> [sreča + goba] 'jmd., der unvermutet oder oft Glück hat – tisti, ki ima nepričakovano ali pogosto srečo' (D, W)	<u>samostalniški frazem</u> (<i>fig.</i>) <i>zlata jama</i> (VNSS), <i>zlati rudnik</i> (NSS) <u>samostalniški frazem v CB</u> (<i>kaj/bit</i>) <i>zlata jama</i> '(kaj) prinašati zelo velik dobiček' (SSKJ) <u>samostalnik (konotativni pomen)</u> (<i>ekspr.</i>) <i>srečnež</i> (VNSS) (SSKJ) <u>samostalniška besedna zveza</u> <i>srečen človek</i> (NSS) <u>stavčni frazem v CB</u> (<i>preg.</i>) <i>najbolj neumen kmet ima najdebelejši krompir</i> 'za srečo, uspeh niso vselej potrebne velike umske sposobnosti' (SSKJ)
Pridevniške idiomatske tvorjenke (1) <u>butterweich</u>³²⁸ [maslo + mehek] 'sehr weich, so weich wie Butter – zelo mehek, mehek kot maslo' (D, W) (2) <u>federleicht</u> [pero + lahek] 'leicht wie eine Feder, kein nennenswertes Gewicht habend – lahek kot pero; ki ima težo, ki ni omembe vredna' (D, W) (3) (<i>ugs. emotional verstärkend – pog. čustvenostno poudarjalno</i>) <u>stockdunkel</u> [Stock 'palica, štor, panj' → <u>stock-</u> 'skrajno, brezmejno, skozinsko' + temen] 'völlig dunkel – popolnoma temen' (D, W)	<u>pridevnik, pridevniški primerjalni frazem</u> <i>mehak</i> (VNSS), <i>mehak ko maslo</i> (NSS) <u>pridevniški primerjalni frazem v CB</u> <i>mehak kakor maslo/(nižje pog.) kot puter</i> 'zelo mehek' (SSKJ) <u>pridevniški primerjalni frazem, pridevniška zloženka</u> <i>lahek kot pero</i>, peresno lahek (VNSS, NSS) <u>pridevniški primerjalni frazem v CB</u> <i>lahek kakor pero</i> 'zelo lahek' (SSKJ) <u>pridevniški primerjalni frazem, samostalniški primerjalni frazem</u> <i>temen kot v rogu</i>, <i>tema kot v rogu</i> (VNSS) <u>samostalniški primerjalni frazem</u> <i>tema ko v rogu</i> (NSS) <u>prislovni primerjalni frazem v CB</u> <i>temno kot v rogu</i> 'zelo temno' (SSKJ)

328

García (1998: op. 74 na str. 56) opozarja, da obstaja v nemščini možnost sintetiziranja primerjalnega frazema v zloženko, npr. *weiß wie Schnee* – *bel kot sneg* ⇒ *schneeweiß* 'snežno bel', vendar tega ne dopuščajo vse frazeološke primerjave, npr. *frech wie Oskar* [predrzen kot Oskar] 'zelo predrzen' → **Oskarfrech*.

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.1.1 Delni prevod idiomatskih tvorjenk IB

V CB je s frazemom preveden prvi del idiomatske tvorjenke IB. Tako sta pri nekaterih pridevniških tvorjenkah s frazemom prevedeni predponi hoch- in über- :

(1) predpona hoch- (iz pridevnika hoch 'visok'), ki pri tvorbi pridevnikov izraža visoko stopnjo 'zelo', v D ima oznako (*verstärkend – poudarjalno*), je prevedena s prislovnim frazemom *na vso moč* 'zelo, močno' (SSKJ):

<u>hoch</u> musikalisch [zelo + muzikalen]	na vso moč <u>muzikalen</u>
IB: /.../ während seine vier Katzen, Reliquien einer trunkenen, aber <u>hochmusikalischen</u> Zeit, langsam, weil miserabel ernährt, auf den Hund kamen. (<i>Niobe</i> , 237)	
CB: /.../ medtem ko so njegove štiri mačke počasi prišle na psa, kot ostanki pijanega, ampak na vso moč <u>muzikalnega</u> časa, ker jih je bedno hranil. (<i>Nioba</i> , 186)	

(2) predpona über- (iz predloga über 'nad'), ki pri tvorbi pridevnikov izraža visoko stopnjo 'zelo, nadvse', v D ima oznako (*verstärkend – poudarjalno*), je prevedena s prislovnima frazemoma *na vso moč* in *od sile* 'izraža visoko stopnjo, količino' (SSKJ):

<u>über</u> freudig [zelo, nadvse + vesel]	na vso moč <u>vesel</u>
<u>über</u> eifrig [zelo, nadvse + vnet]	od sile <u>vnet</u>
IB: Wenn er auch <u>überfreudig</u> /.../. (<i>Auf dem Kokosteppich</i> , 670)	
CB: Čeprav je na vso moč vesel /.../. (<i>Na kokosovi preprogi</i> , 528)	
IB: /.../ – die Landser waren <u>übereifrig</u> – /.../. (<i>Bebras Fronttheater</i> , 428)	
CB: /.../ – soldati so bili od sile vneti – /.../. (<i>Bebrovo frontno gledališče</i> , 337)	

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2 Idiomatska tvorjenka – beseda ali frazem?

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2.1 Idiomatske tvorjenke v slovenski frazeologiji

Z vprašanjem, ali so idiomatske tvorjenke (pomen zloženek tipa zvitorep 'zvit, prebrisan', slepomišiti 'neodkrito govoriti, ravnati' je demotiviran) lahko frazemi, se je ukvarjala Kržišnik (1994b: 36–45), ki takih tvorjenk ne šteje k frazeološkim enotam.³²⁹ Ločuje pa vse druge tvorjenke od sklopov, ki so lahko frazemi, če imajo tudi druge lastnosti frazemov, npr. *križemrok* in *križem rok* 'brez dela', kjer je po SSKJ možna pisava skupaj in narazen – po Čermáku (1985: 186; cit. po Kržišnik 1994b: 42) gre za "nerazkrito" in "razkrito" formo/obliko. Vendar pa pravopisna pravila o pisanju skupaj in narazen ne vplivajo na to, ali zveza je ali ni frazem.

5.3.2.6.3.3.4.1.1.1.2.2 Idiomatske tvorjenke v nemški frazeologiji

Idiomatske tvorjenke, npr. samostalniška zloženka der Hundesohn – *pasji sin* 'hudobnež, zlobnež' (SSKJ), das Hundeleben – *pasje življenje* 'težavno, neprijetno' (SSKJ), imajo idiomatično pomensko strukturo, oblikoslovno-skladenjsko pa se obnašajo kot enobesedna poimenovanja, zato jim nekateri pripisujejo vmesni status

³²⁹ Vendar pa jih upošteva ameriška (anglistična) frazeologija, od slovanskih frazeologov pa Čermák (1985). Kržišnik (prav tam: 37–42) predvideva tri stopnje tvorjenk: (1) zvitorep (-ec, -ka, -stvo, -iti) – podstavni (izhodiščni) besednozvezni frazem ni znan; (2) petolizec (-nik, -štvo, -ški) – podstavni (izhodiščni) besednozvezni frazem je razkrit ← (*slabš.*) (*kdo*) *lizati pete (komu)* '(kdo) ponižujoče si prizadevati za (čigavo) naklonjenost' (SSKJ); (3) *svojičas* in *svoj čas*. V skupini (1) in (2) so zloženke, v (3) sklopi. Kržišnik zloženek skupine (1) in (2) ne prišteva k frazemom. Navaja (prav tam: 40), da gre pri zloženkah »že za rezultat procesa pobesedenja (leksikalizacije), v katerem morfemizacija poteka po določenih zakonitostih, ki jih je slovensko besedotvorje natančno obdelalo (Toporišič 1976: 114–174 in 1980; Vidovič-Muha 1988a). Mimo jezikovnoteoretičnih argumentov pa bi na tem mestu še enkrat opozorila na t. i. "jezikovni občutek", ki zlasti zloženke s specializiranim morfemom (medpono -o-) "prepozna" kot besede«. Pretvarjanje frazemov v zloženke pa ne poteka brez zapletov. Kržišnik navaja (prav tam: 40/41) (a) spremembo glagolskega vida: zloženka besedolom ← to, da se lomi beseda (nedovršnik), frazem *prelomiti besedo* (dovršnik); (b) spremembo notranje (tj. med sestavinami frazema oz. tvorjenke) povezovalnosti sestavin (pri frazemih besed, pri zloženkah predmetnopomenskih morfemov): zloženka petoliznik (morfemski sestavini *pet-* in *-liz* sta monokolokabilni), frazem *lizati pete* (besedni sestavini *lizati* in *pete* nista monokolokabilni); (c) nadaljnjo tvorbenost po vzorcu pri tvorjenkah, ki so nastale iz frazemov: poleg slepomišenje tudi slepomiškanje, vendar ne **iti se slepe miške*.

med besedno in frazeološko ravnino jezika (prim. Burger 1998: 85). Higi-Wydler (1989: 82–84) in Ehegötz (1990: 501) takih idiomatskih tvorjenk ne prištevata k frazemom.

Pri nekaterih tvorjenkah se pojavi problem pisanja skupaj ali narazen. Tako ima glagolska zloženka tipa glagol + glagol *flötengehen/flöten gehen* [žvižgati + iti], ki ni uvrščena v frazeološki slovar D 11, v D status besedne zveze (*flöten gehen*), medtem ko ji W in VNSS (2001)³³⁰ pripisujeta tako status besede kot besedne zveze (**flötengehen**, *flöten gehen* – iti rakom žvižgat).³³¹ Nasprotno pa je glagolska zloženka tipa glagol + glagol *sitzenlassen/sitzen lassen* [sedeti + pustiti] uvrščena v D 11 (*ugs. jmdn. sitzen lassen* 'jmdn. versetzen – pustiti brez pomoči, podpore koga, koga zapustiti'), v D je napisana narazen (*sitzen lassen*), v W in VNSS (2001) skupaj in narazen (**sitzenlassen**, *sitzen lassen* – zapustiti, pustiti na cedilu). Tvorjenke, kjer je možna pisava skupaj in narazen, uvrščam med frazeme.³³²

5.3.2.6.3.3.4.1.1.2 Prevajanje neidiomatskih tvorjenk IB

Za neidiomatsko tvorjenko IB z denotativnim ter denotativnim in konotativnim pomenom so v CJ in CB na voljo naslednji tipi prevodnih ekvivalentov (gl. primere spodaj):

(1) slovarska raven:

³³⁰ *Predgovor k izdaji 2001* (VNSS, str. VI): »Nemški pravopis je namreč leta 1996 doživel korenite in daljnosežne spremembe, ki so po mnogih peripetijah začele veljati 1. avgusta 1998; obenem pa je tega leta nastopilo prehodno obdobje, ko vzporedno veljata oba pravopisa, stari in novi, stari pa naj bi postopoma ugašal in dokončno zastarel leta 2005. Nemško-nemški slovarji na to stanje odgovarjajo z označenim navajanjem obeh pisav«. /.../ »Nova izdaja pričujočega slovarja izhaja torej v vmesnem obdobju, ko veljata dva nemška pravopisa, zato smo se – avtorji in založba – v premisleku o gornjih okoliščinah odločili za rešitev, da v izhodiščnem jeziku, torej nemščini, podamo obe varianti – staro, ki še velja do 2005, in novo, ki že velja od 1998. Ta druga je v *rastrskem tisku*, kadar jo novi pravopis uvaja kot edino, v **polkrepkem tisku** gesla pa, kadar je samo dvojnica.«

Wahrig navaja novo pisavo v rdečem tisku, staro v črnem.

V časopisu *Večer* (ponedeljek, 21. avgusta 2006) je bila objavljena novica, da je novi nemški pravopis začel veljati v začetku meseca avgusta 2006.

³³¹ Po nemški pravopisni reformi leta 1996 se tvorjenke tipa glagol (nedoločnik) + glagol (npr. *sitzen bleiben*) pišejo narazen. Gl. poglavje o pisavi skupaj in narazen v Wahrigu (2000: 33/34).

³³² Tudi Higi-Wydler uvršča tvorjenke, ki jih slovarji ne navajajo enotno, med frazeološke enote.

(1a) nefrazeološki ekvivalenti: enobesedni izraz s samo denotativnim pomenom, prosta besedna zveza;

(2) besedilna raven:

(2a) frazeološki ekvivalent: nestavčni frazem.

NEIDIOMATSKE TVORJENKE V IB	PREVODNI EKVIVALENTI V CJ IN CB
Glagolske neidiomatske tvorjenke (geh.) <u>erröten</u> [er- 'sprememba stanja' + röten 'rdečiti, pordečiti'] 'im Gesicht rot werden – postati rdeč v obraz' (D, W: glagol nima oznake)	<u>glagol</u> zardeti (VNSS, NSS) <u>glagolski frazem v CB</u> (kdo) <i>zardeti do las</i> 'po vsem obrazu, zelo' (SSKJ)
Pridevniške neidiomatske tvorjenke (1) <u>ganzfigürlich</u> [ganz 'cela' + Figur 'figura' + -lich] (× – D, W)	<u>samostalniška besedna zveza</u> cela figura (VNSS) <u>frazem v CB</u> <i>od nog do glave</i> 'v celoti, popolnoma' (SSKJ)
(2) <u>kräftig</u> [Kraft 'sila, moč' + -ig] 'viel Kraft besitzend, stark – ki ima veliko moči, močen' (D, W)	<u>pridevnik</u> močan, krepek, silen (VNSS, NSS) <u>prislovni frazem v CB</u> <i>na vso moč</i> 'zelo, močno' (SSKJ)

5.3.2.6.3.3.4.1.1.2.1 Delni prevod neidiomatskih tvorjenk IB

V CB je s frazemom preveden samo prvi del neidiomatske tvorjenke IB:

<u>das Vollbad</u> [celotna + kopel] 'Bad für den ganzen Körper – kopel za celo telo' (D, W)	<i>od nog do glave</i> <u>okopati se</u>
IB: Denn wie konnte Greff, der /.../ der Ostsee Löcher ins Eis gehackt hatte, um <u>ein Vollbad</u> zu nehmen, /.../. (<i>Fünfundsiebenzig Kilo</i>, 406/407) CB: Kako bi namreč mogel Greff, ki je /.../ hodil sekat luknje v led na Vzhodnem morju, da se je lahko okopal od nog do glave, /.../. (<i>Petinsedemdeset kil</i>, 320)	

5.3.2.6.3.3.4.1.1.2 Tip B: kompenzacija zaradi ohranitve konotativnega pomena izraza IJ, ki ni tvorjenka

Nefrazeološki netvorjeni konotativni izraz IB se v CB nadomesti s frazemom. V tem primeru je kompenzacija izpeljana zaradi ohranitve konotacije izhodiščnega izraza.

V spodnjem primeru je nefrazeološki enobesedni izraz s konotativnim pomenom (*ugs. kaputt*) v CB preveden s frazemom. Na slovarski ravni CJ sicer obstaja enobesedni ekvivalent (*nižje pog. kaput*), vendar je glede na besedilno okolje primernejši prevod s frazeološkim prevodnim ekvivalentom.

Primer: pridevnik IB ⇒ glagolski frazem CB
(*ugs.*) kaputt ⇒ (*pog.*) (*kaj*) *iti k vragu*

SLOVARSKA RAVEN	
pridevnik (konotativni pomen) IJ <i>(ugs.) kaputt</i> 'entzwei; defekt; nicht mehr funktionierend – razbit; poškodovan; uničen' (D, W)	pridevnik (konotativni pomen) CJ <i>(nižje pog.) kaput</i> 'mrtev, ubit, uničen, razbit' (SSKJ) glagolski frazem CJ <i>(pog.) (kaj) iti k vragu</i> '(kaj) propasti' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
pridevnik (konotativni pomen) IB: <u>kaputt</u>	glagolski frazem CB: (<i>pog.</i>) (<i>kaj</i>) <i>iti k vragu</i>
IB: Für Matzerath jedoch, auch für Mama und Onkel Jan Bronski, /.../, schien mehr als das Glas vorm Zifferblatt <u>kaputt</u> zu sein. /.../ Natürlich sprach der Herr kein Wort. Es war ja auch nicht die Uhr <u>kaputt</u> , nur das Glas. (<i>Glas, Glas, Gläschen</i> , 79)	
CB: Matzerath, in tudi mama in Jan Bronski, /.../, pa so bili mnenja, da je šlo k vragu kaj več, ne samo šipa pred številčnico. /.../ Seveda Gospod ni rekel nobene besede. Pa saj tudi ni šla k vragu ura, temveč samo šipa. (<i>Šipa, šipa, šipica</i> , 62)	

5.3.2.6.3.3.4.1.2 Prava kompenzacija – frazeološka predstavitev

Za pravo kompenzacijo uporabljam po Heeschu izraz **frazeološka predstavitev**: v IB stoji neprenovljeni ali prenovljeni frazem, v CB se na mestu tega neprenovljenega ali prenovljenega frazema pojavi nefrazeološki prevodni ekvivalent (gl. *primera 1* in *2* spodaj). Ker konotativne lastnosti na mestu v CB, kjer v IB stoji frazem, niso ohranjene, se prestavijo drugam v CB, kjer pa v IB stoji nefrazeološki izraz. Do takih frazeoloških predstavitev prihaja v neposredni bližini nefrazeološkega prevodnega

ekvivalenta: v istem stavku ali odstavku se ob nefrazeološkem prevodnem ekvivalentu (v IB neprenovljeni ali prenovljeni frazem) pojavi neprenovljeni ali prenovljeni frazem (v IB nefrazeološki izraz).

Primer 1:³³³

- (1) neprenovljeni frazem IB ⇒ nefrazeološki prevodni ekvivalent CB
 (2) neprenovljeni frazem CB ⇒ nefrazeološki izraz IB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>Bescheid wissen</i> [odgovor, sporočilo vedeti] 'Kenntnis von etw. haben, unterrichtet sein – <u>vedeti</u> , <u>biti obveščen</u> ' (D 11, D, W) <i>Bescheid wissen</i> – <u>spoznati se (na)</u> , <u>biti poučen (o)</u> (VNSS, NSS) × (J) nefrazeološki izraz IJ <u>Streit haben</u> [prepir imeti]	nefrazeološki ekvivalent CJ <u>vedeti</u> , <u>biti obveščen</u> , <u>spoznati se (na)</u> , <u>biti poučen (o)</u> glagolski frazem CJ <i>(neustalj.) (kdo) biti na bojni nogi/v bojnem stanju (s kom)</i> <i>'sprt' (SSKJ)</i>

BESEDILNA RAVEN	
(1) neprenovljeni frazem IB: <i>Bescheid wissen</i> (2) nefrazeološki izraz IB: <u>Streit haben</u>	(1) nefrazeološki prevodni ekvivalent CB: <u>vedeti</u> (2) neprenovljeni frazem CB: <i>(neustalj.) (kdo) biti na bojni nogi (s kom)</i>
IB: Klepp schien dennoch Bescheid zu wissen , denn an seinem braunkarierten Mantelärmel spannte sich, unsachgemäß angenäht, ein Trauerflor. Dann stand Klepp auf, und Vittlar trat ein. Die beiden Freunde scheinen wieder einmal <u>Streit</u> zu <u>haben</u> , /.../. (<i>Sondermeldungen</i> , 367)	
CB: Vendar se mi je zdelo, da Klepp <u>ve</u> za to, zakaj na rokavu rjavo karirastega plašča je imel nestrokovno prišit žalni trak, da je vlekel blago skup. Potlej je Klepp vstal in vstopil je Vittlar. Prijatelja sta bila menda že spet na bojni nogi , /.../. (<i>Posebna poročila</i> , 289)	

Primer 2:

(1) prenovljeni frazem IB (sestavljena prenovitev) ⇒ nefrazeološki prevodni ekvivalent CB

(2) prenovljeni frazem CB (sobesedilna prenovitev) ⇒ nefrazeološki izraz IB³³⁴

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem IJ <i>Wasser hat keine/keinen Balken</i> [voda nima tramov] 'Wasser ist gefährlich, weil man darin untergehen und ertrinken kann – voda je nevarna, ker se lahko utopimo' (D 11, W; × – D) × (VNSS, NSS, J)	× (gl. spodaj Fida)
nefrazeološki izraz IJ <u>der Spielverderber</u> [igra + kvarljivec]³³⁵ 'jmd., der durch sein Verhalten, seine Stimmung anderen die Freude an etw. nimmt – kdo, ki s svojim obnašanjem, razpoloženjem, jemlje drugim veselje do česa' (D, W) <u>ein Spielverderber sein</u> – pokvariti igro (VNSS) <u>der Spielverderber</u> – zgaga (NSS)	glagolski frazem CJ <i>(kdo) metati polena pod noge (komu)</i> '(kdo) ovirati pri delu, prizadevanjih (koga)' (SSKJ)

FIDA – elektronski besedilni korpus
stavčni frazem (vsakdanji izrek) CJ <i>Vino nima kosti, ali je že marsikomu kosti polomilo.</i> <i>Jezik nima kosti, a jih lahko lomi.</i>

BESEDILNA RAVEN	
(1) prenovljeni frazem IB: <i>Wasser hat <u>dennoch</u> Balken</i> [voda ima vendar tramove] (2) nefrazeološki izraz IB: <u>machen den Spielverderber</u>	(1) nefrazeološki prevodni ekvivalent CB: <u>vendar so bili v vodi še tramovi</u> (2) prenovljeni frazem CB: <i>(kdo) metati polena pod noge (komu)</i>

³³⁴ S prevajanjem frazeoloških prenovitev se ukvarjam v šestem poglavju (gl. *Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB* na str. 224).

³³⁵ V IB se pojavi tvorjenka, ki je v CB prevedena s frazedom. Primera ne uvrščam k nepravim prenovitvam tipa A, saj imata tvorjenka in frazem različen pomen.

IB: Erst als mein Großvater den Holzhafen voller blau Uniformierter sah, als die Barkassen immer unheilverkündender ihren Kurs nahmen und Wellen über die Flöße warfen, /.../ und floh, floh über die Flöße, floh über weite, schwankende Flächen, barfuß über ein ungehobeltes Parkett, von Langholz zu Langholz Schichau entgegen, wo die Fahnen lustig im Winde, über Hölzer vorwärts, wo etwas auf Stapel lag, **Wasser hat dennoch Balken**, /.../ /.../ Prinz Heinrich steht am Steuerrad und mein Großvater Koljaiczek barfuß, die Rundhölzer kaum noch berührend, der Blasmusik entgegen, /.../ von Floß zu Floß, /.../ und zwei Barkassen vor Freude irrsinnig neben ihm her, von Floß zu Floß, Seiner Majestät Flöße und schneiden ihm den Weg ab und machen den Spielverderber, so daß er stoppen muß, wo er schön im Schwung war, /.../.

(*Unterm Floß*, 36/37)

CB: Šele ko je moj ded videl, da je lesno pristanišče polno modrih uniform, ko sta motorna čolna čedalje bolj napovedovala nesrečo in se čedalje bolj bližala in metala valove čez splave, /.../ in zbežal, zbežal čez splave, zbežal čez široke, zibajoče se ploskve, bos po nepooblanem parketu, s hloda na hlod proti Schichauu, kjer so zastave veselo vihrale v vetru, po lesu naprej tja čez, kjer je bilo nekaj pripravljeno za splavitev, vendar so bili v vodi še tramovi, /.../ /.../ princ Henrik stoji ob krmilu in moj dedek Koljaiczek teče bos in se komaj še dotika okroglega lesa, proti godbi na pihala, /.../ od splava do splava, /.../ in dve motorki, čisto ponoreli od veselja, vštric z njim, s splava na splav, splavi njegovega veličanstva, in mu odrežeta pot in mu **mečeta polena pod noge**, da se mora ustaviti, ko je ravno v najlepšem zaletu, /.../. (*Pod splavom*, 28/29)

5.3.2.6.3.3.4.1.3 Hiperkompensacija

V ožjem smislu, tj. glede na posamezna poglavja CB, je hiperkompensacija pretirana raba frazemov. Gre za take frazeme v CB, ki ne nadomeščajo ekspresije nefrazeološkega izraza ali frazema IB. Sem spadajo primeri, kadar je nefrazeološki izraz IB s samo denotativnim pomenom v CB preveden s frazemom, čeprav na slovarski ravni CJ obstaja nefrazeološki prevodni ekvivalent, ki se lahko vključi v sobesedilo. V določenih primerih lahko besedilno okolje prej izbere frazem kot nefrazeološki prevodni ekvivalent (gl. primer v poglavju *Tip B: kompensacija zaradi ohranitve konotativnega pomena izraza IJ, ki ni tvorjenka* na str. 213).

V širšem smislu, tj. glede na celotno CB, je namen pogostega vključevanja frazeoloških enot posredovanje ene izmed posebnosti IB, in sicer frazema kot stilema.

5.3.2.6.3.3.4.1.4 Kompenzacija kot sredstvo ohranjanja frazema kot stilema v CB

Vsako literarno delo ima svoje posebnosti. Cilj literarnega prevajanja je, da bralcu posreduje pomenske, skladenjske, pragmatične, slogovne, estetske kvalitete izvirnika (prim. Levý 1969: 31/32). Ena izmed takih posebnosti IB so neprenovljeni in prenovljeni nestavčni ter stavčni frazemi, ki se pogosto pojavljajo in so nosilno stilno sredstvo – stilem. Ker si prevajalec prizadeva ohraniti to posebnost v CB, nefrazeološki izraz IB s samo denotativnim pomenom velikokrat prevede s frazemom, čeprav je na slovarski ravni CJ na voljo nefrazeološki prevodni ekvivalent, ki se lahko vključi v sobesedilo (gl. primer v poglavju *Besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom* na str. 218).

Prevajalec je s pogostim vključevanjem neprenovljenih in prenovljenih frazemov v CB ciljni publiko posredoval značilnost izvirnika (CB je glede na frazeme **semantični prevod – formalna ekvivalenca**) in dosegel podoben stilistični učinek na bralca kot IB (CB je glede na frazeme **komunikacijski prevod – dinamična ekvivalenca**).

5.3.2.6.3.3.4.2 Kompenzacija I

Kompenzacija I je prevodni postopek, ko na mestu nefrazeološkega enobesednega izraza (netvorjena beseda, idiomatska/neidiomatska tvorjenka) IB v CB stoji frazem.

5.3.2.6.3.3.4.2.1 Tipi nefrazeoloških enobesednih izrazov v IB

V primerjavi s frazemom CB so nefrazeološki enobesedni izrazi IB (a) besednovrstno enaki ali različni, (b) imajo samo denotativni pomen, (c) imajo denotativni in konotativni pomen (enobesednemu izrazu je v slovarju pripisana oznaka). V besedilnem korpusu se kažejo naslednji tipi nefrazeoloških enobesednih izrazov:

- (1) besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom;
- (2) besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom;
- (3) besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom;
- (4) besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom.

5.3.2.6.3.3.4.2.1.1 Besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom

Primer: glagol IB ⇒ glagolski frazem CB
 sagen ⇒ (slabš.) (kdo) zabrusiti jo (komu)

SLOVARSKA RAVEN	
glagol IJ <u>sagen</u> – reči, dejati, povedati (VNSS)	glagolski frazem CJ (slabš.) (kdo) zabrusiti jo (komu) '(kdo) ostro, osorno reči, povedati' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagol IB: <u>sagen</u>	glagolski frazem CB: (slabš.) (kdo) zabrusiti jo (komu)
IB: Und wie ich sag, laß das Jungchen, du bist hier nicht bei Euch, sondern beim Völkerbund, da <u>sagt</u> der Torpedofritze ›Beutedeutscher‹ zu mir, das auf sächsisch, verstehste – /.../.	
(Herbert Truczinskis Rücken, 232)	
CB: In ko mu tako rečem, pusti malega, nisi tukaj doma, temveč v Zvezi narodov, mi jo zabrusi , ta torpedovski fric, ‚zajedavec nemški‘, pa po saško, razumeš – /.../.	
(Hrbet Herberta Truczinskega, 181)	
TIP KOMPENZACIJE: hiperkompensacija	
IB: nefrazeološki enobesedni izraz s samo denotativnim pomenom <u>sagen</u> ⇒ CJ: nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>reči</u> (možna vključitev v CB)	

5.3.2.6.3.3.4.2.1.2 Besednovrstno enaki nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: glagol IB ⇒ glagolski frazem CB
 (geh.) grollen ⇒ (kdo) kuhati jezo (na koga)

SLOVARSKA RAVEN	
glagol IJ (geh.) <u>grollen</u> (D; W glagola ne navaja) <u>grollen</u> – mrziti (koga), biti hud na; kuhati zamero (VNSS), jezo kuhati (NSS)	glagolski frazem CJ (kdo) kuhati jezo (na koga) '(kdo) biti jezen (na koga)' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagol (konotativni pomen) IB: <i>(geh.) grollen</i>	glagolski frazem CB: <i>(kdo) kuhati jezo (na koga)</i>
IB: Aus purer Eifersucht <u>grollen</u> Sie Ihrer toten Mama. Weil sie nicht Ihretwegen, vielmehr der anstrengenden Liebhaber wegen ins Grab ging, /.../. (<i>Herbert Truczinskis Rücken</i> , 219)	
CB: Iz gole ljubosumnosti kuhate jezo na rajno mamo. Ker ni omahnila v grob zaradi vas, temveč zaradi napornih ljubimcev, /.../. (<i>Hrbet Herberta Truczinskega</i> , 171)	
TIP KOMPENZACIJE: neprava kompenzacija (tip B)	
IB: nefrazeološki enobesedni izraz s konotativnim pomenom ⇒ CJ: frazem	

5.3.2.6.3.3.4.2.1.3 Besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi s samo denotativnim pomenom

<u>Primer:</u>	samostalnik IB	⇒	glagolski frazem CB
	<u>die Geburt</u>	⇒	<i>(kdo) priti na svet</i>

SLOVARSKA RAVEN	
samostalnik IJ <u>die Geburt</u> – rojstvo (VNSS)	glagolski frazem CJ <i>(kdo) priti na svet</i> '(kdo) roditi se' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
samostalnik IB: <u>die Geburt</u>	glagolski frazem CB: <i>(kdo) priti na svet</i>
IB: Bei meiner <u>Geburt</u> unter den Glühbirnen bestimmte er mich fürs Geschäft. (<i>Soll ich oder soll ich nicht</i> , 532)	
CB: Ko sem prišel na svet pod žarnicami, me je namenil za trgovino. (<i>Naj ali naj ne?</i> , 419)	
TIP KOMPENZACIJE: hiperkompenzacija	
IB: nefrazeološki enobesedni izraz s samo denotativnim pomenom <u>die Geburt</u> ⇒ CJ: nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>rojstvo</u> (možna vključitev v CB)	

5.3.2.6.3.3.4.2.1.4 Besednovrstno različni nefrazeološki enobesedni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom

<u>Primer:</u>	pridevnik IB	⇒	glagolski frazem CB
	<i>(ugs.) kaputt</i>	⇒	<i>(pog.) (kaj) iti k vragu</i>

SLOVARSKA RAVEN	
pridevnik IJ <i>(ugs.) kaputt</i> (D, W) <i>Kaputt</i> – uničen, pokvarjen, razbit (VNSS)	pridevnik CJ <i>(nižje pog.) kaput</i> 'mrtev, ubit, uničen, razbit' (SSKJ) glagolski frazem CJ <i>(pog.) (kaj) iti k vragu</i> '(kaj) propasti' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
pridevnik (konotativni pomen) IB: <i>(ugs.) kaputt</i>	glagolski frazem CB: <i>(pog.) (kaj) iti k vragu</i>
IB: Für Matzerath jedoch, auch für Mama und Onkel Jan Bronski, /.../, schien mehr als das Glas vorm Zifferblatt <i>kaputt</i> zu sein. /.../ Natürlich sprach der Herr kein Wort. Es war ja auch nicht die Uhr <i>kaputt</i> , nur das Glas. (<i>Glas, Glas, Gläschen</i> , 79)	
CB: Matzerath, in tudi mama in Jan Bronski, /.../, pa so bili mnenja, da je šlo k vragu kaj več, ne samo šipa pred številčnico. /.../ Seveda Gospod ni rekel nobene besede. Pa saj tudi ni šla k vragu ura, temveč samo šipa. (<i>Šipa, šipa, šipica</i> , 62)	
TIP KOMPENZACIJE: neprava kompenzacija (tip B) IB: nefrazeološki enobesedni izraz s konotativnim pomenom ⇒ CJ: frazem	

5.3.2.6.3.3.4.3 Kompenzacija II

Kompenzacija II je prevodni postopek, ko na mestu nefrazeološkega prostobesednozveznega (opisnega) izraza IB v CB stoji frazem.

5.3.2.6.3.3.4.3.1 Tipi nefrazeoloških prostobesednozveznih (opisnih) izrazov v IB

V primerjavi s frazemom CB so nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi IB (a) besednovrstno enaki ali različni, (b) imajo samo denotativni pomen, (c) imajo denotativni in konotativni pomen (besedi v besedni zvezi je v slovarju pripisana oznaka). V besedilnem korpusu se kažejo naslednji tipi nefrazeoloških prostobesednozveznih izrazov:

- (1) besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom;
- (2) besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom;
- (3) besednovrstno različni nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom.

5.3.2.6.3.3.4.3.1.1 Besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom

Primer: glagolska besedna zveza IB ⇒ glagolski frazem CB
 keine Erklärung abgeben ⇒ *(kdo) ne reči ne bele ne črne*

SLOVARSKA RAVEN	
glagolska besedna zveza IJ <u>keine Erklärung abgeben</u> [nobenega pojasnila dati]	glagolski frazem CJ <i>(kdo) ne črhiniti/reči/ziniti ne bele ne črne</i> '(kdo) molčati, ne povedati svojega mnenja' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagolska besedna zveza IB: <u>keine Erklärung abgeben</u>	glagolski frazem CB: <i>(kdo) ne reči ne bele ne črne</i>
IB: Jan <u>gab keine Erklärung ab</u> , blieb nicht lange, wollte auch keinen Skat, zu dem Matzerath Bier auf den Tisch stellend aufforderte. (<i>Schaufenster</i> , 170)	
CB: Jan ni rekel ne bele ne črne in ni dolgo ostal, pa tudi ni maral vreči skata, h kateremu ga je silil Matzerath in postavil pivo na mizo. (<i>Izložbe</i> , 132)	
TIP KOMPENZACIJE: hiperkompensacija IB: nefrazeološki opisni izraz s samo denotativnim pomenom <u>keine Erklärung abgeben</u> ⇒ CJ: nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>molčati</u> (možna vključitev v CB)	

5.3.2.6.3.3.4.3.1.2 Besednovrstno enaki nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi z denotativnim in konotativnim pomenom

Primer: glagolska besedna zveza IB ⇒ glagolski frazem CB
 auf dem (ugs.) Fleck bleiben ⇒ *(kdo) ostati kakor pribit*

SLOVARSKA RAVEN	
glagolska besedna zveza IJ <u>auf dem (ugs.) Fleck bleiben</u> [na mestu ostati] (ugs.) <u>Fleck</u> 'bestimmte Stelle, Punkt, Ort – določeno mesto, točka, kraj' (D; W ne navaja oznake)	glagolski primerjalni frazem CJ <i>(kdo) obsedeti/sedeti/stati kot pribit</i> 'mirno, nepremično' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagolska besedna zveza IB: <u>auf dem</u> <i>(ugs.) Fleck bleiben</i>	glagolski primerjalni frazem CB: <i>(kdo) ostati kakor pribit</i>
IB: Oskar <u>blieb auf dem Fleck</u> und begnügte sich damit, dann und wann Fenster und Gardinen der Postsekretärswohnung zu fixieren. (<i>Schrott, 275</i>)	
CB: Oskar je ostal kakor pribit in se zadovoljeval s tem, da se je kdaj pa kdaj ostro zastrmel v okna in zavese na stanovanju tajnika pošte. (<i>Staro železo, 217</i>)	
TIP KOMPENZACIJE: nepravna kompenzacija (tip B)	
IB: nefrazeološki opisni izraz s konotativnim pomenom ⇒ CJ: frazem	

5.3.2.6.3.3.4.3.1.3 Besednovrstno različni nefrazeološki prostobesednozvezni izrazi s samo denotativnim pomenom

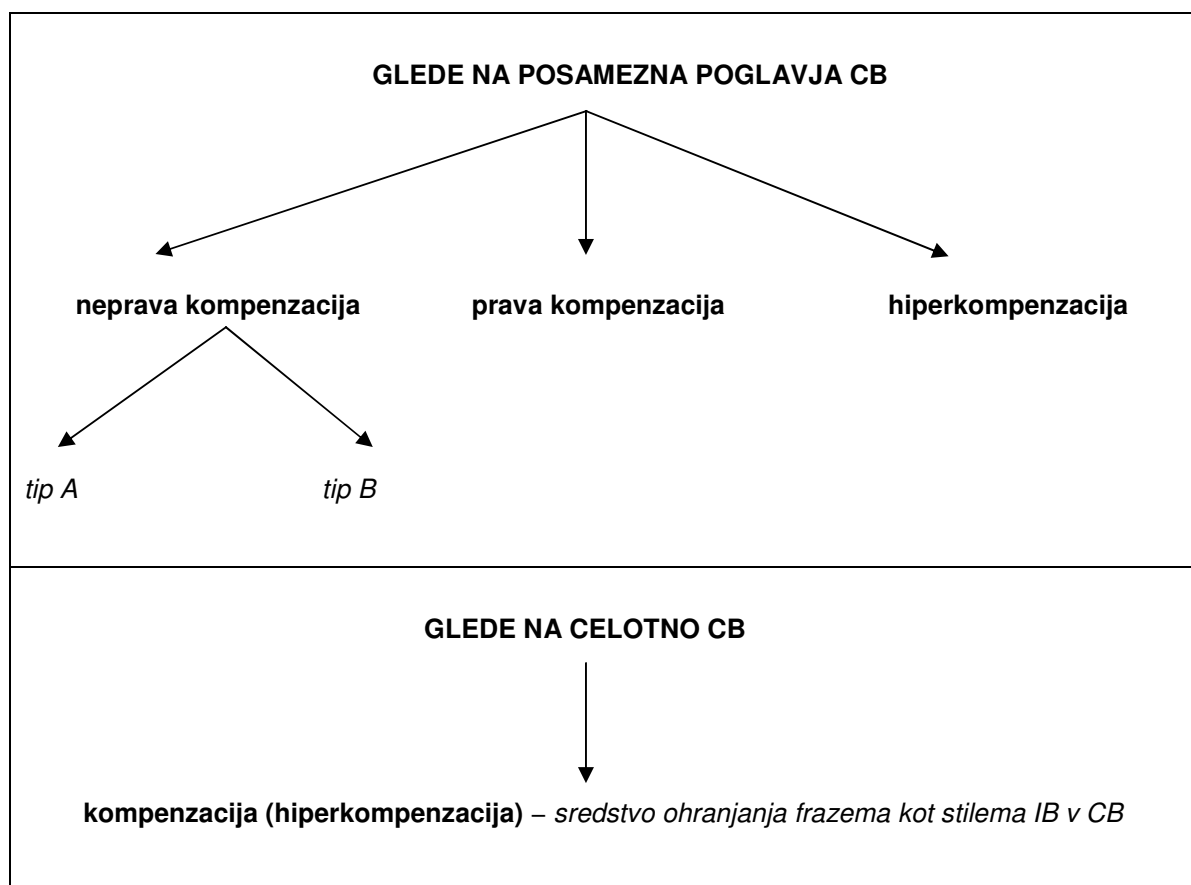
Primer: pridevniška besedna zveza IB ⇒ glagolski frazem CB
vollauf beschäftigt ⇒ *(kdo) imeti polne roke dela*

SLOVARSKA RAVEN	
pridevniška besedna zveza IJ <u>vollauf beschäftigt</u> [popolnoma zaposlen]	glagolski frazem CJ <i>(kdo) imeti polne roke dela</i> '(kdo) biti zelo zaposlen' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
pridevniška besedna zveza IB: <u>vollauf beschäftigt</u>	glagolski frazem CB: <i>(kdo) imeti polne roke dela</i>
IB: /.../ denn der Kobyella war <u>vollauf beschäftigt</u> : /.../. (<i>Die Polnische Post, 294</i>)	
CB: /.../ Kobyella je imel namreč polne roke dela : /.../. (<i>Poljska pošta, 232</i>)	
TIP KOMPENZACIJE: hiperkompenzacija	
IB: nefrazeološki opisni izraz s samo denotativnim pomenom <u>vollauf beschäftigt</u> ⇒ CJ: nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>zelo zaposlen</u> (možna vključitev v CB)	

Tabela 10

Tipi kompenzacij v CB

6 KLASIFIKACIJSKI MODEL ZA PRIMERJAVO PREVODOV FRAZEMOV IB IN CB

Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB je nekoliko spremenjen prevodoslovni model Higi-Wylder (1989). Avtorica deli prevode frazemov v tri glavne (popolna, delna, ničta ekvivalenca) in v pomožno (dodatno) skupino, kjer so napačni, manjkajoči in zrcalni prevodi (lažni prijatelji). Znotraj vsake skupine so frazemi razvrščeni glede na skladenjsko vlogo v besedilu (glagolski, samostalniški, pridevniški, prislovni, predložni in vezniški frazemi), na koncu vsake skupine so obravnavane frazeološke prenovitve. Avtorica navaja besedilne zgleda, v določenih primerih tudi slovarske izpise frazemov.

Klasifikacijski model, izdelan na podlagi besedilnega korpusa romana *Pločevinasti boben* za jezikovni par nemščina – slovenščina, obsega

(1) frazeme, ki so razdeljeni v štiri glavne skupine (popolna, delna, ničta frazeološka ekvivalenca in kompenzacija), znotraj teh skupin se frazemi delijo na nespremenjene in spremenjene (modificirane in prenovljene), ti pa po obliki na nestavčne (glagolski, prislovni, samostalniški, pridevniški frazemi) in stavčne (frazemi, ki imajo strukturo S s prostimi mesti in frazemi, ki imajo strukturo S brez prostih mest – zaključene povedi); posebej so obravnavani pragmatični frazemi, ki so med členkovnimi in medmetnimi frazemi; pri neprenovitvenih modifikacijah in frazeoloških prenovitvah v CB je treba ločiti (1) take, ki so odvisne od IB – izhodiščnobesedilno pogojene, (2) take, ki so odvisne od prevajalca;

(2) prevodne postopke in smeri opazovanja prevodnih postopkov: pri nespremenjenih in modificiranih frazemih se prevodni postopki opazujejo v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB, pri frazeoloških prenovitvah v dveh smereh, tj. v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB in v smeri (2): IB $\Rightarrow$ CB;³³⁶

(3) slovarski (slovarji za IF: D 11, D, W, VNSS, NSS, J; slovarji za CF: SSKJ, PFS, VSNS, P, PSSPF in elektronska zbirka besedil Fida) in besedilni prikaz.

Za nespremenjene in spremenjene frazeme navajam večinoma po en primer. Nekaj primerov je navedenih v poglavju *Frazeološka prevodna ekvivalenca* (gl. str. 162–222), vsi primeri pa so zbrani na koncu magistrskega dela (gl. *Gradivni dodatek: spisek prevodnih ekvivalentov* na str. 296).

³³⁶

Pri smeri (2): IB $\Rightarrow$ CB izhajam iz besedilnih primerov frazeoloških prenovitev pri Schweizer (1978).

Postopek navajanja frazemov: (1) najprej sta navedena frazema iz CB in IB (gre za poslovarjene besedilne oblike frazemov), (2) sledi prikaz CF in IF v slovarju (slovarska raven), (3) pri nekaterih CF tudi v elektronski zbirki besedil Fida, (4) slovarskemu prikazu sledi besedilni (besedilna raven).

Tabela 11

Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB

(1) POPOLNA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA	(2) DELNA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA	(3) NIČTA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA	(4) KOMPENZACIJA
FRAZEMI CB (1) nespremenjeni: - nestavčni - stavčni (2) spremenjeni: <i>modificirani,</i> <i>prenovljeni</i> - nestavčni - stavčni (3) pragmatični	FRAZEMI CB (1) nespremenjeni: - nestavčni - stavčni (2) spremenjeni: <i>modificirani,</i> <i>prenovljeni</i> - nestavčni - stavčni (3) pragmatični	FRAZEMI IB (1) nespremenjeni: - nestavčni - stavčni (2) spremenjeni: <i>modificirani,</i> <i>prenovljeni</i> - nestavčni - stavčni (3) pragmatični	FRAZEMI CB (1) nespremenjeni: - nestavčni - stavčni (2) spremenjeni: <i>modificirani,</i> <i>prenovljeni</i> - nestavčni - stavčni (3) pragmatični
PREVODNI POSTOPKI <i>popolna frazološka zamenjava</i> SMER OPAZOVANJA POSTOPKOV <i>smer (1): CB ⇒ IB</i>	PREVODNI POSTOPKI <i>delna frazološka zamenjava</i> <i>frazološka interpretacija</i> SMER OPAZOVANJA POSTOPKOV <i>smer (1): CB ⇒ IB</i>	PREVODNI POSTOPKI <i>nevtralizacija I</i> <i>nevtralizacija II</i> SMER OPAZOVANJA POSTOPKOV <i>smer (1): CB ⇒ IB</i> <i>smer (2): IB ⇒ CB</i>	PREVODNI POSTOPKI <i>kompensacija I</i> <i>kompensacija II</i> SMER OPAZOVANJA POSTOPKOV <i>smer (1): CB ⇒ IB</i>
SLOVARSKI IN BESEDILNI PRIKAZ	SLOVARSKI IN BESEDILNI PRIKAZ	SLOVARSKI IN BESEDILNI PRIKAZ	SLOVARSKI IN BESEDILNI PRIKAZ

6.1 Popolna frazeološka ekvivalenca

V to skupino spadajo frazemi CB in IB, ki se prekrivajo oblikovno (ujemanje skladenjske in leksikalne zgradbe – sestavinske zapolnitve) in pomensko (ujemanje denotativnega in konotativnega dela pomena). Prevodni postopek je popolna frazeološka zamenjava (popolna oblikovna in pomenska zamenjava frazema IB s frazemom CB). Postopki prevajanja se opazujejo v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB.

Rezultati primerjave:

- (1) v CB so primeri za nespremenjene nestavčne in stavčne frazeme, prenovljene nestavčne in stavčne frazeme ter primeri za pragmatične frazeme;
- (2) nespremenjeni frazemi, npr. glagolski frazem CB $\Rightarrow$ glagolski frazem IB (*primer 1*), prislovni primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ prislovni primerjalni frazem IB (*primer 2*);
- (3) prenovljeni frazemi (**frazeološke prenovitve**), npr. prenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ prenovljeni glagolski frazem IB (*primer 3* – izhodiščno besedilno pogojena prenovitev), prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB $\Rightarrow$ prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB (*primer 4* – izhodiščno besedilno pogojena prenovitev); popolno ekvivalentni prevod, prenos učinka prenovitve v CB je možen takrat, ko na ravni slovarja že obstaja popolno ekvivalenčno razmerje med IF in CF;
- (4) pragmatični frazemi, npr. pragmatični frazem CB $\Rightarrow$ pragmatični frazem IB (*primer 5*).

6.1.1 Nespremenjeni frazemi v CB

6.1.1.1 Nestavčni frazemi v CB

Primer 1: glagolski frazem CB $\Rightarrow$ glagolski frazem IB

(kdo) položiti na srce (komu) (kaj) $\Rightarrow$ jmdm. etw. ans Herz legen

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ	glagolski frazem IJ
<i>(kdo) položiti na srce (komu) (kaj) ' (kdo) priporočiti (komu) (kaj), prositi (koga) (za kaj) ' (SSKJ)</i>	<i>jmdm. etw. ans Herz legen [komu kaj na srce položiti] 'jmdn. bitten, sich um jmdn., etw. besonders zu kümmern – koga prositi, da za koga, kaj posebno skrbi' (D 11, D, W)</i> <i>ans Herz legen – položiti na srce (VNSS)</i> <i>jmdm. etwas ans Herz legen – živo naročati komu kaj</i>

	(NSS) <i>jmdm. etw. ans Herz legen</i> – položiti//polagati komu kaj na srce [priporočiti//priporočati komu kaj, zaprositi//prosiť koga za kaj] (J)
--	--

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem CB: <i>(kdo) položiti na srce (komu) (kaj)</i>	glagolski frazem IB: <i>jmdm. etw. ans Herz legen</i>
CB: Ukazala mu je, ne, položila mu je na srce , naj to pot še prav posebej pazi. <i>(Posebna poročila, 293)</i>	
IB: Sie befahl ihm, nein, legte ihm ans Herz , diesmal besonders aufzupassen. <i>(Sondermeldungen, 373)</i>	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • popolna frazeološka zamenjava	

Primer 2: prislovni primerjalni frazem CB ⇒ prislovni primerjalni frazem IB
(ležati) *kakor sardine* ⇒ *wie die Sardinen* (liegen)

SLOVARSKA RAVEN	
prislovni primerjalni frazem CJ (ležati tesno (drug ob drugem)) <i>kakor sardine</i> 'zelo stisnjeno' (SSKJ, PSSPF) <i>(kdo/bit) stisnjeni kot sardine</i> 'zelo stisnjeni' (SSKJ, PSSPF)	prislovni primerjalni frazem IJ <i>wie die Sardinen in der Büchse</i> (stehen) [kot sardine v konzervi (stati)] 'sehr eng, gedrängt – zelo tesno, nagneteno' (D 11) <i>wie die Sardinen</i> (stehen) (D) × (W, VNSS, ³³⁷ NSS, J)

FIDA – elektronski besedilni korpus
<i>kot sardine</i> (natlačeni, stlačeni, utesnjeni, stisnjeni, nagrmadeni ...); (drenjati se)

BESEDILNA RAVEN	
prislovni primerjalni frazem CB: <i>kakor sardine</i> (ležati)	prislovni primerjalni frazem IB: <i>wie die Sardinen</i> (liegen)
CB: Morali smo v Thomasovo klet. Kakor sardine so ležali dopustniki s fronte pod oboki. <i>(Bebrovo frontno gledališče, 336)</i>	
IB: Wir mußten in den Thomaskeller. Wie die Sardinen lagen die Fronturlauber in den Gewölben.	

337

Pod geslom (Hering – slanik) se navaja *wie Heringe* fig. (zusammengepreßt) – kot sardine.

(Bebras Fronttheater, 427)

prevodni postopek:

- smer (1): CB ⇒ IB
- popolna frazeološka zamenjava

6.1.2 Spremenjeni frazemi v CB

6.1.2.1 Prenovljeni nestavčni frazemi v CB

Primer 3: prenovljeni glagolski frazem CB ⇒ prenovljeni glagolski frazem IB

(kdo) v grob zbobnati (koga) ⇒ jmdn. ins Grab trommeln

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev (podtip A – sprememba nepomenotvorne sestavine) v CB, ki je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB stoji tak frazem, ki vpliva na prenovitev frazema v CB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (kdo) spraviti v grob (koga) '(kdo) povzročiti smrt (koga)' (SSKJ)	glagolski frazem IJ jmdn. ins Grab bringen [koga v grob spraviti] 'an jmds. Tod schuld sein – biti kriv čigave smrti' (D 11, D, W) ins Grab bringen – spraviti v grob (VNSS) × (NSS, J)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski frazem CB: (kdo) v grob <u>zbobnati</u> (koga) '(kdo) povzročiti smrt (koga) s pretiranim, čezmernim udarjanjem po bobnu'	prenovljeni glagolski frazem IB: jmdn. ins Grab <u>trommeln</u>
CB: /.../ in zdaj, ko leži na Brenntauu, ponavljajo vsi, ljubimci in stranke v trgovini: Pritlikavec jo je zbobnal v grob . Zaradi Oskarčka ni marala več živeti, on jo je spravil spod nog!« (Hrbet Herberta Truczinskega, 171)	
IB: /.../ und jetzt, da sie auf Brentau liegt, sagen alle, die Liebhaber und die Kunden im Geschäft: Der Gnom hat sie ins Grab getrommelt . Wegen Oskarchen wollte sie nicht mehr weiter leben, er hat sie umgebracht!« (Herbert Truczinskis Rücken, 219)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • popolna frazeološka zamenjava	

6.1.2.2 Prenovljeni stavčni frazemi v CB

Primer 4: prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB ⇒ prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB

(knjiž.) vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil ⇒ *der Krug ging immer wieder zum Wasser; was blieb ihm übrig, als zu brechen*

Tip prenovitve: skladenjska prenovitev (besedilna aktualizacija časa) v CB, ki je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB stoji tak frazem, ki vpliva na prenovitev frazema v CB

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>(knjiž.) vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije</i> 'človek toliko časa počne kaj slabega, nevarnega, dokler mu kaka nezgoda tega ne prepreči' (SSKJ)	stavčni frazem IJ <i>der Krug geht so lange zum Brunnen/zu Wasser, bis er bricht</i> [vrč hodi tako dolgo k vodnjaku/vodi, dokler se razbije] 'fragwürdiges Tun scheitert eines Tages – dvomljivo početje nekega dne spodleti' (D 11, D, W) <i>der Krug geht so lange zum Brunnen, bis er bricht</i> – vrč hodi po vodo, dokler se ne razbije (VNSS) × (NSS, J)

FIDA – elektronski besedilni korpus
<i>vrč hodi po vodo, dokler se ne razbije; vrč hodi po vodo toliko časa, dokler se ne razbije</i>

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni stavčni frazem CB: <i>(knjiž.) vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil</i>	prenovljeni stavčni frazem IB: <i>der Krug ging immer wieder zum Wasser; was blieb ihm übrig, als zu brechen</i>
CB: Zbrali so potrdila z raznih žag in pričevanja iz domovnih občin: Wranka je zagledal luč tega sveta v Tuchlu; Koljaiczek je bil doma iz Thorna. Majhna nesoglasja v izpovedih starejših splavarjev in bolj oddaljenih sorodnikov. Vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil. (<i>Pod splavom</i> , 27)	
IB: Zeugnisse verschiedener Sägereien, Beurteilungen der Heimatgemeinden wurden eingeholt: Wranka erblickte in Tuchel das Licht dieser Welt; Koljaiczek war ein geborener Thorner. Kleine Unstimmigkeiten bei den Aussagen älterer Flößer und entfernter Familienangehöriger: Der Krug ging immer wieder zum Wasser; was blieb ihm übrig, als zu brechen. (<i>Unterm Floß</i> , 35)	

prevodni postopek:

- smer (1): CB ⇒ IB
- popolna frazeološka zamenjava

6.1.3 Pragmatični frazemi v CB

Primer 5: pragmatični frazem CB ⇒ pragmatični frazem IB
 moj Bog ⇒ *mein Gott*

SLOVARSKA RAVEN	
pragmatični frazem CJ <i>moj bog</i> 'izraža strah, vznemirjenje, obup' (SSKJ)	pragmatični frazem IJ <i>mein Gott!</i> [moj bog!] 'Ausruf der Bestürzung, Verwunderung – vzklik zaprepadenosti, začudenja' (D 11, D, W) <i>o mein Gott!</i> – o moj bog! (VNSS) × (NSS, J)

BESEDILNA RAVEN	
pragmatični frazem CB: <i>moj Bog</i> (pisava z veliko namesto z malo začetnico)	pragmatični frazem IB: <i>mein Gott</i>
CB: /.../ kje boš pa izstopil, Oskar – moj Bog , kaj vse se lahko primeri na en dan: /.../. (<i>Trideset</i> , 607)	
IB: Wo steigst du aus, Oskar – mein Gott , was alles an einem Tag passieren kann: /.../. (<i>Dreißig</i> , 770)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • popolna frazeološka zamenjava	

6.2 Delna frazeološka ekvivalenca

V to skupino spadajo frazemi CB in IB, pri katerih prihaja do razlik na oblikovni in pomenski ravni (gl. *Podskupine znotraj delne ekvivalence* na str. 181). Frazem in njegov prevod sta delno ekvivalentna takrat, če ima prevodni ekvivalent v CJ status frazema in če imata frazem IJ in prevodni ekvivalent CJ enak denotativni pomen ali obstaja vsaj sobesedilna ekvivalenca. Prevodna postopka sta delna frazeološka zamenjava (v splošnem nefrazeološkem in/ali frazeološkem dvojezičnem slovarju je frazemu IJ v CJ pripisan delno ekvivalentni frazem, ki ga prevajalec neposredno uporabi, če to dopušča sobesedilo) in frazeološka interpretacija (v splošnem

nefrazzeološkem in/ali frazeološkem dvojezičnem slovarju je frazemu IJ v CJ pripisan nefrazzeološki prevodni ekvivalent ali frazema IJ ni, zato prevajalec išče delne frazeološke ekvivalente na različne načine, npr. iskanje CF na podlagi denotativnega pomena IF, prevod IF po sestavinah in iskanje sestavin v SSKJ). Postopki prevajanja se opazujejo v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB.

Rezultati primerjave:

(1) v CB so primeri za nespremenjene nestavčne in stavčne frazeme, modificirane nestavčne frazeme (primerov za stavčne ni), prenovljene nestavčne in stavčne frazeme ter primeri za pragmatične frazeme;

(2) nespremenjeni frazemi:

(2a) nestavčni frazemi, npr. glagolski frazem CB $\Rightarrow$ glagolski frazem IB (*primer 1*), prislovni frazem CB $\Rightarrow$ prislovni frazem IB (*primer 3*);

(2b) stavčni frazemi, npr. stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB $\Rightarrow$ stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) IB (*primer 5*), stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB $\Rightarrow$ stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB (*primer 7*);

(2c) v *primeru 6* je nestavčni frazem IB v CB preveden s stavčnim (stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB $\Rightarrow$ glagolski frazem IB), čeprav na slovarski ravni obstaja nestavčni;

(3) modificirani frazemi:

(3a) modificirani nestavčni frazemi, npr. modificirani glagolski frazem CB $\Rightarrow$ modificirani glagolski frazem IB (*primer 8*);

(3b) v *primeru 9* je nemodificirani nestavčni frazem IB v CB preveden z modificiranim nestavčnim (modificirani glagolski frazem CB $\Rightarrow$ nemodificirani glagolski frazem IB);

(3c) modifikacije so izhodiščnobesedilno pogojene (*primer 8*), odvisne od prevajalca (*primer 9*);

(4) prenovljeni frazemi (**frazzeološke prenovitve**):

(4a) frazeološke prenovitve ni v IB, npr. prenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ neprenovljeni glagolski frazem IB (*primer 10*);

(4b) frazeološka prenovitev v IB, npr. neprenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ prenovljeni glagolski frazem IB (*primer 11* – gre za taka frazema, ki sta oblikovno neprekrivna, denotativno prekrivna in konotativno neprekrivna, kljub

delni ekvivalenci med IF in CF se v CB izgubi učinek prenovitve in je bralec ne more podoživeti, izguba učinka se lahko nadomesti s prenovitvijo na drugem mestu v besedilu (kompenzacija);

(4c) frazeološka prenovitev v IB in CB, npr. prenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ prenovljeni glagolski frazem IB (*primer 12* – gre za taka frazema, ki sta delno oblikovno neprekrivna, denotativno prekrivna in konotativno neprekrivna), prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB $\Rightarrow$ prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB (*primer 13* – gre za taka frazema, ki sta delno oblikovno neprekrivna in pomensko prekrivna);

(4č) frazeološke prenovitve so odvisne od prevajalca (*primer 10*), izhodiščnobesedilno pogojene (*primera 12, 13*); prav pri prevajanju prenovitev se kaže prevajalčeva kreativnost in njegova filozofija prevajanja;

(5) pragmatični frazemi, npr. pragmatični frazem CB $\Rightarrow$ pragmatični frazem IB (*primer 14*);

(6) prevodna postopka sta delna frazeološka zamenjava (*primeri 1, 8, 9, 11, 12, 13, 14*) in frazeološka interpretacija (*primeri 3, 5, 6, 7, 10*);

(7) v *primeru 1* je med IF in CF na slovarski ravni izpričana večja oblikovna prekrivnost (oblikovna neprekrivnost v eni frazeološki sestavini) kot na besedilni (oblikovna neprekrivnost v dveh frazeoloških sestavinah);

(8) v *primeru 4* frazema IJ in CJ na slovarski ravni nimata enakega denotativnega pomena in šele sobesedilo omogoči denotativno prekrivnost (denotativna ekvivalenca na ravni besedila); obstaja tudi možnost delne frazeološke zamenjave, ki je prevajalec ni izrabil;

(9) v *primeru 2* gre za neustrezen prevod: frazem IB in frazem CB nimata enakega denotativnega pomena, sobesedilna ekvivalenca ne obstaja.

Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna prekrivnost (*eno prilepiti – eine kleben*), delna oblikovna neprekrivnost (*jih – ein paar*), prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena (*pog.*) – (*salopp*)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem CB: (<i>pog.</i>) (<i>kdo</i>) <i>prisoniti</i> <i>jih</i> (<i>komu</i>)	glagolski frazem IB: (<i>salopp</i>) <i>jmdm. ein paar kleben</i>
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost (1. <i>jih – ein paar</i> , 2. <i>prisoniti – kleben</i> : prevajalec bi z rabo enake glagolske sestavine <i>prilepiti</i> lahko zmanjšal oblikovno neprekrivnost), prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena (<i>pog.</i>) – (<i>salopp</i>)	
CB: In ko mu tako rečem, pusti malega, nisi tukaj doma, temveč v Zvezi narodov, mi jo zabrusi, ta torpedovski fric, 'zajedavec nemški', pa po saško, razumeš – ampak sem mu jih pri priči par prisonu , da se je čist umiru. (<i>Hrbet Herberta Truczinskega, 181</i>)	
IB: Und wie ich sag, laß das Jungchen, du bist hier nicht bei Euch, sondern beim Völkerbund, da sagt der Torpedofritze ›Beutedeutscher‹ zu mir, das auf sächsisch, verstehste – und hatte gleich ein paar kleben , was ihn auch ruhig machte. (<i>Herbert Truczinskis Rücken, 232</i>)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • delna frazeološka zamenjava	

Primer 2: glagolski frazem CB ⇒ glagolski frazem IB
 (*pog.*) (*kdo*) *pomešati štrene* (*komu*) ⇒ *es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben*

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ <i>(pog.) (kdo) mešati/pomešati/zmešati štrene</i> <i>(komu) '(kdo) preprečevati/preprečiti, ovirati načrte (koga)' (SSKJ)</i>	glagolski frazem IJ <i>es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben</i> ³³⁹ [ono s kom pokvariti] 'sich bei jmdm. unbeliebt machen – postati pri kom nepriljubljen' (D 11, D, W) <i>es (sich) verderben mit jemandem – zameriti se (komu) (VNSS)</i> × (NSS, J)

³³⁹ Nekateri nemški frazemi imajo v svoji sestavinski zgradbi zaimsek *es* – *ono*. *Es* kot frazeološka sestavina nima referenčne funkcije.

BESEDILNA RAVEN	
neustrezen glagolski frazem CB: (pog.) (kdo) <i>pomešati štrene (komu)</i>	glagolski frazem IB: <i>es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben</i>
Neustrezen prevod: frazem CB in frazem IB nimata enakega denotativnega pomena, sobesedilna ekvivalenca ne obstaja	
CB: Potlej je hotel še enkrat jasno in glasno slišati, zato je vprašal: »Se odpoveš satanu? In vsem njegovim delom? In vsemu njegovemu blišču?« Še preden sem utegnil zmajati z glavo – ker mi še na misel ni prišlo, da bi se odpovedal – je Jan namesto mene trikrat odgovoril zame: »Odpovem.« Ne da bi mi kaj pomešali štrene s satanom, me je prečastiti Wiehnke pomazilil na prsni in med lopaticama. (<i>Nobenih čudežev</i> , 135)	
IB: Dann wollte er es noch einmal deutlich und laut hören, fragte: »Widersagst du dem Satan? Und all seinen Werken? Und all seinem Gepränge?« Bevor ich den Kopf schütteln konnte – denn ich dachte nicht daran, zu verzichten –, sagte Jan dreimal, stellvertretend für mich: »Ich widersage.« Ohne daß ich es mir mit Satan verdorben hatte , salbte Hochwürden Wiehnke mich auf der Brust und zwischen den Schultern. (<i>Kein Wunder</i> , 174)	

Primer 3: prislovni primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ prislovni primerjalni frazem IB
(pog.) *kakor sto hudičev* $\Rightarrow$ (ugs.) *wie zehn Teufel*

SLOVARSKA RAVEN	
prislovni primerjalni frazem CJ (pihati) (pog.) <i>ko sto hudičev</i> 'zelo močno' (SSKJ) <i>pihati ko sto hudičev</i> 'zelo, na vso moč pihati', <i>zebsti koga kot tristo hudičev</i> 'zelo zebsti' (PSSPF)	prislovni primerjalni frazem IJ (fahren, lernen) (ugs.) <i>wie der Teufel</i> [(voziti, učiti se) kot hudič, vrag] 'sehr schnell, mit großer Anstrengung – zelo hitro, z velikim naporom' (D 11; v W je frazem brez oznake) × (D, VNSS, NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost (razlika v leksikalni zgradbi: števnik <i>sto</i> – $\emptyset$), ³⁴⁰ pomenska prekrivnost	

FIDA – elektronski besedilni korpus
(ropotati, razbijati) <i>kot sto hudičev</i>

³⁴⁰ Vendar ima frazem v IB števnisko sestavino *zehn* – deset, ki je v CB ustrezno prevedena s števnikom *sto*.

BESEDILNA RAVEN	
prislovni primerjalni frazem CB: (hitro) (pog.) <i>kakor sto hudičev</i>	prislovni primerjalni frazem IB: (hastig) (ugs.) <i>wie zehn Teufel</i> [(naglo) kot deset hudičev]
CB: Že sem hotel brez zahvale in kakor sto hudičev hitro po stopnicah navzdol /.../. (<i>Hoja za Kristusom</i> , 369)	
IB: Schon wollte ich ohne Dank und hastig wie zehn Teufel die Stufen runter /.../. (<i>Die Nachfolge Christi</i> , 469)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - frazološka interpretacija: frazema IJ ni v splošnem in frazeološkem dvojezičnem slovarju, zato ga prevedemo po sestavinah (npr. <i>Teufel</i> – <i>hudič</i>, <i>vrag</i>) in sestavino poiščemo v SSKJ pod gesli (<u>hudič</u>, <u>vrag</u>), kjer je na voljo delno ekvivalentni frazeološki ekvivalent	

Primer 4: glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CB ⇒
glagolski frazem IB
(pog.) (*kdo*) *cvreti jo (za kom)* ⇒ (ugs.) *hinterher sein*

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CJ (pog.) (<i>kdo</i>) <i>cvreti/pocvreti/ucvreti jo</i> '(kdo) teči, steči, bežati, hitro oditi' (SSKJ)	glagolski frazem IJ (ugs.) <i>hinter jmdm. her sein</i> [zadaj za kom biti] 'nach jmdm. fahnden – poizvedovati po kom, preganjati, zasledovati koga' (D 11, D; v W je frazem brez oznake) <i>hinterhersein, hinterher sein</i> – zasledovati (koga) (VNSS 2001) <i>hinter her sein</i> – iskati, preganjati (VNSS) <i>hinter etwas hersein</i> – zasledovati, preganjati (VNSS) <i>hinter jmdm. her sein</i> – za petami biti komu (NSS) × (J)
IF in CF na slovarski ravni nimata enakega denotativnega pomena; za IF je v CJ na voljo delno ekvivalentni frazem (<i>kdo</i>) <i>biti za petami (komu)</i> '(kdo) zasledovati (koga)' (SSKJ)	

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CB: (pog.) (<i>kdo</i>) <i>cvreti jo (za kom)</i> '(kdo) zasledovati, preganjati (koga)'	glagolski frazem IB: (ugs.) <i>hinterher sein</i>
sobesedilna ekvivalenca: sobesedilo omogoči ujemanje denotativnega pomena frazema CB in IB (denotativna ekvivalenca na ravni besedila)	

CB: /.../ je že pljunilo iz grape oba dolga in sloka, ki sta jo cvrla za majhnim, pa širokim kujonom, /.../. (<i>Široko krilo</i> , 14)
IB: /.../ da spuckte es die beiden Langen und Dünnen, die dem kleinen aber breiten, nun unter den Rücken wohnenden Kerl hinterher waren , /.../. (<i>Der weite Rock</i> , 18)
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - možnost delne frazeološke zamenjave

6.2.1.2 Stavčni frazemi v CB

Primer 5: stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB ⇒ stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) IB
med in mleko se ne cedita (kje) ⇒ (ugs.) kein Honigschlecken sein

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>med in mleko se cedi</i> 'biti vsega dovolj, biti zelo dobro' (SSKJ) <i>med in mleko se cedi(ta)/teče(ta) (kje) (komu)</i> (PFS)	stavčni frazem IJ <i>(ugs.) kein Honiglecken/Honigschlecken sein</i> [ne biti lizanje medu] 'kein reines Vergnügen sein; mit Unannehmlichkeiten, Mühen verbunden sein – ne biti nobeno veselje; kaj biti povezano z neprijetnostmi, težavami' (D 11, D, W) <i>das ist kein Honiglecken/Honigschlecken</i> – to ni ravno zabava (VNSS) × (NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost (različna skladijska in leksikalna zgradba), prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>med in mleko se <u>ne</u>³⁴¹ cedita (kje)</i> 'ne biti vsega dovolj, biti zelo slabo'	stavčni frazem IB: <i>(ugs.) kein Honigschlecken sein</i>
CB: »Malo prespi to, fant. Tu se ne cedita med in mleko . (<i>Kresilni in nagrobni kamni</i> , 456)	
IB: »Überschlaf dich das Jong. Dat is hier kein Honigschlecken . (<i>Feuersteine und Grabsteine</i> , 578)	
prevodni postopek: smer (1): CB ⇒ IB	

³⁴¹ V CF *ne* ni sestavina frazema, v IF pa *kein* je. *Ne* je potreben za vzpostavitev sobesedilne ekvivalence.

- frazeološka interpretacija: iskanje CF na podlagi denotativnega pomena IF

Primer 6: stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB $\Rightarrow$ glagolski frazem IB
smrt pokosi (koga) $\Rightarrow$ *zu Tode kommen*

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>smrt pokosi (koga)</i> '(kdo) umreti' (SSKJ)	glagolski frazem IJ <i>zu Tode kommen</i> [k smrti priti] 'tödlich verunglücken – smrtno se ponesrečiti' (D 11) <i>zu Tode kommen – den Tod finden</i> [najti smrt] 'umreti' (D) × (W) <i>zu Tode kommen</i> – izgubiti življenje (VNSS) × (NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost (različna skladenjska in leksikalna zgradba), pomenska prekrivnost	

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>smrt pokosi (koga)</i>	glagolski frazem IB: <i>zu Tode kommen</i>
CB: Ker je kot stari stric in še veliko bolj kot stari oče čutil, kakšne dolžnosti ima do tebe, ga je pokosila smrt ; /.../. (<i>Metulj in žarnica</i> , 33)	
IB: Da er sich als Großonkel und in weit größerem Maße als Großvater dir gegenüber verpflichtet fühlte, ist er zu Tode gekommen ; /.../. (<i>Falter und Glühbirne</i> , 42)	
prevodni postopek: • smer (1): CB $\Rightarrow$ IB • frazeološka interpretacija: za nestavčni frazem <i>zu Tode kommen</i> bi prevajalec lahko izbral prav tako nestavčnega (<i>vznes.</i>) (<i>kdo</i>) <i>omahniti v smrt</i> '(kdo) umreti' (SSKJ); obstaja tudi možnost delne frazeološke zamenjave s frazemom (<i>kdo</i>) <i>izgubiti življenje</i> '(kdo) umreti' (SSKJ), ki ga navaja VNSS, vendar je boljši prevod s frazemom, ki ima sestavino <i>smrt</i>	

Primer 7: stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB
 ⇒ stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB
služba je služba, družba pa družba ⇒ (ugs.) *Dienst ist Dienst und Schnaps ist Schnaps*

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>družba je družba, služba pa služba</i> 'ločevati je treba prijateljske odnose od delovnih dolžnosti, obveznosti' (SSKJ)	stavčni frazem IJ (ugs.) <i>Dienst ist Dienst, und Schnaps ist Schnaps</i> [služba je služba in žganje je žganje] 'Arbeit und Privatvergnügen sind zweierlei – delo in osebne zadeve je treba ločiti' (D 11; W frazem uvršča med pregovore in mu ne pripisuje oznake) × (D, VNSS, NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost (razlika v leksikalni zgradbi: <i>družba je družba – Schnaps ist Schnaps</i>), prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena (Ø – ugs.)	

FIDA – elektronski besedilni korpus
<i>služba je služba, družba pa družba</i> (frazem se pojavi samo enkrat)

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>služba je služba, družba pa družba</i>	stavčni frazem IB: (ugs.) <i>Dienst ist Dienst und Schnaps ist Schnaps</i>
CB: Tukaj pa je bil neizprosno navzoč, naj je bilo še tako neznansko pasje vreme, in tudi ni maral vzeti dežnika, kadar je bil v uniformi, in kar pogosto smo lahko prisluhnili izrazom, ki so se mu kmalu spremenili v železno srajco. » Služba je služba ,« je ponavljal, » družba pa družba! « /.../. (Tribuna, 114)	
IB: Hier erwies er sich jedoch selbst dem schlechtesten Wetter gegenüber unerbittlich, lehnte auch ab, einen Regenschirm zur Uniform zu tragen, und wir hörten oft genug eine Redewendung, die bald zur stehenden Redensart wurde. » Dienst ist Dienst «, sagte Matzerath, » und Schnaps ist Schnaps! « /.../. (Die Tribüne, 146)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - frazološka interpretacija: frazema IJ ni v splošnem in frazeološkem dvojezičnem slovarju, zato ga lahko prevedemo po sestavinah (npr. <i>Dienst – služba</i>) in sestavino poiščemo v SSKJ pod geslom (<u>služba</u>), kjer je na voljo delno ekvivalentni frazem	

6.2.2 Spremenjeni frazemi v CB

6.2.2.1 Modificirani nestavčni frazemi v CB

Primer 8: modificirani glagolski frazem CB $\Rightarrow$ modificirani glagolski frazem IB
 (pog.) *samo z enim ušesom* poslušajoč $\Rightarrow$ (ugs.) *mit halbem Ohr*
hinhörend

Tip modifikacije: skladenjska modifikacija (sprememba glagolske sestavine v deležnik na -č) v CB, ki je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB stoji tak frazem, ki vpliva na modifikacijo frazema v CB³⁴²

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (pog.) (kdo) <i>poslušati samo z enim ušesom/s pol ušesa</i> 'nepazljivo' (SSKJ)	glagolski frazem IJ (ugs.) <i>mit halbem Ohr hinhören/zuhören</i> [s pol ušesa prisluhniti/poslušati] 'ohne rechte Aufmerksamkeit zuhören – brez prave pozornosti poslušati' (D 11; frazem je brez oznake v D in W) <i>mit halbem Ohr zuhören</i> – na pol ušesa (VNSS) <i>mit halbem Ohr hören</i> – (geslo <u>Ohr</u>) na pol poslušati, (geslo <u>halb</u>) <i>nur mit halbem Ohr zuhören</i> – le na pol poslušati (NSS) × (J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, pomenska prekrivnost	

BESEDILNA RAVEN	
modificirani glagolski frazem CB: (pog.) <i>samo z enim ušesom</i> <u>poslušajoč</u>	modificirani glagolski frazem IB: (ugs.) <i>mit halbem Ohr</i> <u>hinhörend</u>
CB: Ko sem prijatelju Kleppu in samo z enim ušesom poslušajočemu strežniku Brunu pripovedoval /.../. (<i>Rasputin in abeceda</i> , 80)	
IB: Meinem Freund Klepp und dem mit halbem Ohr hinhörenden Pfleger Bruno Oskars erste Begegnung mit dem Stundenplan erzählend, /.../. (<i>Rasputin und das ABC</i> , 103)	
prevodni postopek: • smer (1): CB $\Rightarrow$ IB • delna frazeološka zamenjava	

Primer 9: modificirani glagolski frazem CB $\Rightarrow$ nemodificirani glagolski frazem IB
 (pog.) (kdo) držati roke prekrižane $\Rightarrow$ die Hände in den Schoß legen

Tip modifikacije: sestavinska modifikacija (modifikacija prislovne sestavine) v CB, ki ni izhodiščnobesedilno pogojena (v IB stoji nemodificirani frazem), ampak odvisna od prevajalca (napačna raba oblike frazema kot posledica nepoznavanja norme)

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (pog.) (kdo) držati roke križem '(kdo) lenariti, ne delati' (SSKJ)	glagolski frazem IJ die Hände in den Schoß legen [roke v krilo položiti] 'nichts tun, untätig sein – nič delati, nedejaven biti' (D 11, D, W) die Hände in den Schoß legen – prekrižati roke (VNSS), roke križem dejati (NSS) držati roke križem – die Hände in den Schoß legen (VSNS) × (J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
modificirani glagolski frazem CB: (pog.) (kdo) držati roke <u>prekrižane</u> '(kdo) lenariti, ne delati'	nemodificirani glagolski frazem IB: die Hände in den Schoß legen
CB: »Poglej, Oskar, samo zato si lahko privoščimo kaj takega, ker ne držimo rok prekrižanih .« (Kresilni in nagrobni kamni, 456)	
IB: »Siehste Oskar, das können wir uns nur jenehmigen, weil wir die Hände nich in den Schoß nich legen .« (Feuersteine und Grabsteine, 579)	
prevodni postopek: - smer (1): CB $\Rightarrow$ IB - delna frazeološka zamenjava; možnost frazeološke interpretacije: (pog.) (kdo) držati roke v žepu '(kdo) lenariti, ne delati' (SSKJ)	

6.2.2.2 Prenovljeni nestavčni frazemi v CB

Primer 10: prenovljeni glagolski frazem CB ⇒ neprenovljeni glagolski frazem IB

(kdo) iti adijo ⇒ (ugs.) (salopp) hops gehen

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev (zamenjava sestavine B) v CB, ki ni izhodiščnobesedilno pogojena (v IB stoji neprenovljeni frazem), ampak odvisna od prevajalca

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (kdo) iti v krtovo deželo/v maloro/pozlu/rakom žvižgat '(kdo) umreti' (SSKJ)	glagolski frazem IJ (salopp) hopsgehen [hops iti] 'bei etw. umkommen – izgubiti življenje, umreti, smrtno se ponesrečiti' (D, W) (ugs.) hops gehen [hops iti] 'sterben – umreti' (W) hopsgehen – izginiti, biti izgubljen (VNSS) × (D 11, NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

FIDA – elektronski besedilni korpus
iti adijo (samo en primer) enkrat se pojavi adijo mare (brez iti)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski frazem CB: (kdo) iti <u>adijo</u> '(kdo) umreti'	neprenovljeni glagolski frazem IB: (ugs.) (salopp) hops gehen
CB: »Ne smete zameriti. Zadnje tri tedne še sploh nisem zatisnila očesa. Bila sem v Käsemarku na brodu s transportom vzhodnopruskih majhnih otrok. Pa niso prišli čez. Samo čete. Kakšnih štiri tisoč. Vsi so šli adijo .« (Razkušila, 425)	
IB: »Müssen entschuldigen. Habe letzte drei Wochen kein Auge zugemacht. War in Käsemark an der Fähre mit ostpreußischem Kleinkindertransport. Kamen aber nicht rüber. Nur die Truppen. So an die viertausend. Alle hops gegangen .« (Desinfektionsmittel, 540)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - frazološka interpretacija	

Primer 11: neprenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ prenovljeni glagolski frazem IB
(kdo) pustiti na cedilu (koga) $\Rightarrow$ (ugs.) jmdn. sitzen lassen

Tip prenovitve: sobesedilna prenovitev v IB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ <i>(kdo) pustiti na cedilu (koga) '(kdo) pustiti brez pomoči, podpore (koga)' (SSKJ)</i>	glagolski frazem IJ <i>(ugs.) jmdn. sitzen lassen [koga sedeti pustiti] 'jmdn. im Stich lassen – pustiti brez pomoči, podpore koga' (D 11, D; v W je frazem brez oznake)</i> <i>sitzenlassen, sitzen lassen – zapustiti, pustiti na cedilu (VNSS 2001)</i> <i>sitzenlassen – zapustiti, na cedilu pustiti (NSS)</i> <i>× (J)</i>
Podskupina znotraj delne ekvivalence: oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
neprenovljeni glagolski frazem CB: <i>(kdo) pustiti na cedilu (koga)</i>	prenovljeni glagolski frazem IB: <i>(ugs.) jmdn. sitzen lassen</i>
CB: Tedaj je sestra Gertruda vstala, /.../, se rdeča kakor kuhan rak prerivala med stoli in mizami proti stranišču zraven blagajne in se ob vse zadevala. Ni je bilo več nazaj. Ker je pred odhodom v dolgem požirku do dna popila hladno pijačo, smem sklepati, da pomeni slovo, če kdo izprazni kozarec: sestra Gertruda me je pustila na cedilu . (<i>Fortuna Nord</i> , 469)	
IB: Da <u>erhob sich</u> Schwester Gertrud, /.../, drängte sich hochrot, überall anstoßend zwischen Stühle und Tische in Richtung Toilette, neben der Kasse. Sie kam nicht wieder. Der Tatsache, daß sie vorm Weggehen mit langem Schluck ihr Kaltgetränkglas geleert hatte, durfte ich entnehmen, daß Glasaustrinken Abschied bedeutet: Schwester Gertrud ließ mich sitzen . (<i>Fortuna Nord</i> , 595)	
prevodni postopek: • smer (1): CB $\Rightarrow$ IB • delna frazeološka zamenjava • kljub delni ekvivalenci med IF in CF se učinek prenovitve v CB izgubi (bralec prenovitve ne more podoživeti), saj sestavinska zapolnitev CF (<i>pustiti, cedilo</i>) ne omogoča ustrezne postavitve v sobesedilno okolje; prenovljeni frazem IB je preveden z neprenovljenim frazemom, ki evocira drugačno podobo, kljub temu pa v CB vnaša določeno ekspresivnost	

Primer 12: prenovljeni glagolski frazem CB $\Rightarrow$ prenovljeni glagolski frazem IB
 (publ.) (kdo) *spravljati na dva imenovalca* (kaj) $\Rightarrow$ *etw. auf zwei Nenner bringen*

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev (zamenjava sestavine B) v CB, ki je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB stoji tak frazem, ki vpliva na prenovitev frazema v CB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ <i>(publ.) skupni imenovalec</i> 'kar kaj povezuje, družī' (SSKJ) <i>(publ.) (kdo) najti skupni imenovalec</i> '(kdo) imeti, doseči enako mnenje o kaki stvari, vprašanju' (SSKJ)	glagolski frazem IJ <i>etw. auf einen [gemeinsamen] Nenner bringen</i> [kaj na [skupni] imenovalec dati, spraviti] 'etw. in Übereinstimmung bringen – uskladiti kaj' (D 11, D, W) <i>auf einen Nenner bringen</i> – spraviti na skupni imenovalec (VNSS) × (NSS) <i>etw. auf einen gemeinsamen Nenner bringen</i> – dati kaj pod skupni imenovalec, najti skupni imenovalec za kaj [uskladiti različna mnenja o kaki stvari] (J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski frazem CB: <i>(publ.) (kdo) spravlja na dva imenovalca</i> (kaj) '(kdo) imeti deljeno mnenje o kaki stvari, vprašanju'	prenovljeni glagolski frazem IB: <i>etw. auf zwei Nenner bringen</i> [kaj na dva imenovalca spraviti]
CB: Herbert je namreč natanko vedel, da pasivnost ali aktivnost, ki si ju je želel ali si ju ni želel od nagih ali na pol oblečenih žensk, ni odvisna, recimo, ravno od vitkosti in gracioznosti, ne pride pa v poštev pri bolj zalitih in mesnatih; poznamo nežne deklice, ki sploh ne morejo mirno ležati, in babe za pet dedcev, pri katerih je komaj čutiti premikanje kakor pri zaspani ravninski vodi. Midva sva namenoma poenostavljala, spravljala vse na dva imenovalca ter načrtno in čedalje bolj neodpušljivo žalila Niobo. (<i>Nioba</i> , 192)	
IB: Herbert wußte genau, daß die von ihm erwünschte oder unerwünschte Passivität oder Aktivität nackter oder halbbekleideter Frauen nicht etwa von den Schlanken und Graziösen geboten, von den Volschlanken bis Üppigen vorenthalten wird; es gibt sanfte Mädchen, die nicht ruhig liegen können, und Fünfmännerweiber, die gleich einem verschlafenen Binnenwasser kaum Strömung verraten. Wir vereinfachten absichtlich, brachten alles auf zwei Nenner und beleidigten Niobe vorsätzlich und immer unverzeihlicher. (<i>Niobe</i> , 246)	
prevodni postopek:	

- smer (1): CB ⇒ IB
- delna frazeološka zamenjava

6.2.2.3 Prenovljeni stavčni frazemi v CB

Primer 13: prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB ⇒ prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB

kovati, železo, vroče ⇒ Eisen, schmieden

Tip prenovitve: razstavljena prenovitev v CB, ki je izhodiščnobesedilno pogojena: v IB stoji tak frazem, ki vpliva na prenovitev frazema v CB

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ (preg.) <i>kuj železo, dokler je vroče</i> 'vplivaj (na koga/kaj), dokler je mogoče; takoj izkoristi vsako ponujeno ugodnost' (SSKJ)	stavčni frazem IJ <i>man muss das Eisen schmieden, solange es heiß ist</i> [treba je železo kovati, dokler je vroče] 'man darf unter günstigen Umständen nicht versäumen, seine Chance konsequent zu nutzen – v ugodnih okoliščinah je treba dosledno izkoristiti priložnost' (D 11, W) <i>man soll das Eisen schmieden, solange es heiß ist – kuj železo, dokler je vroče</i> (VNSS) × (D, NSS, J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega in konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni stavčni frazem CB: <i>kovati, železo, vroče</i>	prenovljeni stavčni frazem IB: <i>Eisen, schmieden</i>
CB: Danes, kot zasebni pacient zdraviliške in klinične ustanove, ko je vse to že prešlo v zgodovino, ko se sicer še zmeraj vneta kuje , vendar železo ni več vroče , temveč mrzlo, sem dobil že pravo oddaljenost do svojega bobnanja pod tribunami. (<i>Izložbe</i> , 122)	
IB: Heute, als Privatpatient einer Heil- und Pflegeanstalt, da das alles schon historisch geworden ist, zwar immer noch eifrig, aber als kaltes Eisen geschmiedet wird , habe ich den rechten Abstand zu meiner Trommelei unter Tribünen. (<i>Schaufenster</i> , 157)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • delna frazeološka zamenjava	

6.2.3 Pragmatični frazemi v CB

Primer 14: pragmatični frazem CB ⇒ pragmatični frazem IB
 za božjo voljo ⇒ *(ugs.) um Himmels willen*

SLOVARSKA RAVEN	
pragmatični frazem CJ <i>za božjo voljo</i> 'izraža strah, vznemirjenje, obup' (SSKJ)	pragmatični frazem IJ <i>(ugs.) um Himmels willen</i> [za nebes voljo] 'Ausruf des Erschreckens, der Abwehr – vzklik prestrašenosti, odvrnitve' (D 11) <i>um [des] Himmels willen!</i> (D) <i>(ugs.) um [des] Himmels willen!</i> (W) <i>um Himmels willen!</i> – za božjo voljo! (VNSS) <i>um des Himmels willen</i> – za božjo voljo (NSS) × (J)
Podskupina znotraj delne ekvivalence: delna oblikovna neprekrivnost, prekrivnost denotativnega pomena, neprekrivnost konotativnega pomena	

BESEDILNA RAVEN	
pragmatični frazem CB: <i>za božjo voljo</i>	pragmatični frazem IB: <i>(ugs.) um Himmels willen</i>
CB: » Za božjo voljo , kdo pa ste, kaj hočete?« (<i>Na kokosovi preprogi</i> , 537)	
IB: » Um Himmels willen , wer sind Sie, was wollen Sie?« (<i>Auf dem Kokost Teppich</i> , 681)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • delna frazeološka zamenjava	

6.3 Ničta frazeološka ekvivalenca

Če na jezikovnosistemski ravni med frazemom CB in IB ne obstaja popolno ali delno ekvivalenčno razmerje, je frazem IB preveden s sistemskim ali besedilnim nefrazeološkim (enobesednim ali prostobesednozveznim) prevodnim ekvivalentom. Prevodna postopka sta nevtralizacija I (prevod frazema IB z enobesednim ekvivalentom v CB) in nevtralizacija II (prevod frazema IB s prostobesednozveznim (opisnim) ekvivalentom v CB). Postopki prevajanja se opazujejo v dveh smereh:

(a) smer (1): CB ⇒ IB:

- v CB se pojavi navidezna frazeološka besedna zveza, npr. modri fantje (gl. primer 2);

(b) smer (2): IB ⇒ CB:

- v CB se pojavi frazem: ko to mesto primerjamo z IB, pri branju (po naključju) naletimo na frazem oz. na besedno zvezo, za katero predvidevamo, da je frazeološka;³⁴³
- prenovljene frazeme IB, ki jih je obdelala Schweizerjeva (1978), primerjamo z mesti v CB.

Rezultati primerjave:

(1) v IB so primeri za nespremenjene nestavčne frazeme (primerov za stavčne ni), prenovljene nestavčne in stavčne frazeme ter primer za prenovljeni pragmatični frazem;

(2) nespremenjeni frazemi, npr. prislovni frazem IB ⇒ prislovna besedna zveza CB (*primer 1*), samostalniški frazem IB ⇒ samostalniška besedna zveza CB (*primer 2*), glagolski frazem IB ⇒ glagol (konotativni pomen) CB (*primera 3, 4*);

(3) prenovljeni frazemi (**frazeološke prenovitve**), npr. prenovljeni glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB (*primera 5, 6*), prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB ⇒ stavek CB (*primer 7*); če na slovarski ravni med IF in CF obstaja ničta ekvivalenca, prenovitve IB ni možno prenesti v CB, učinek se izgubi in bralec prenovitve ne more podoživeti, kljub temu ima prevajalec možnost, da izgubljeni učinek prestavi na drugo mesto v CB (pojav avtorske (individualne) prenovitve, ki je rezultat prevajalčevega samostojnega ustvarjalnega postopka³⁴⁴);

(4) pragmatični frazemi, npr. prenovljeni pragmatični frazem IB ⇒ stavek CB (*primer 8*);

(5) prevodna postopka sta nevtralizacija I (*primera 3, 4*) in nevtralizacija II (*primeri 1, 2, 5, 6, 7, 8*);

(6) v *primeru 1* obstaja možnost prave kompenzacije;

(7) na besedilni ravni se kaže ničta ekvivalenca, čeprav na slovarski ravni med IF in CF obstaja delna (*primeri 3, 4, 6, 7*);

³⁴³ Tujejezični frazem je shranjen v spominskem slovarju in ga hitro prepoznamo, lahko pa se pojavi besedna zveza, za katero predvidevamo, da je frazeološka, saj zveni nenavadno (inkompatibilnost, odsotnost pomenske udeležbe itd.).

³⁴⁴ Gl. primer 2 na str. 215/216.

(8) v primeru 5 prenovitve ni možno prenesti v CB, v besedilo pa je kljub temu možno vnesti določeno ekspresivnost z neprenovljenim frazemom.

6.3.1 Nespremenjeni frazemi v IB

6.3.1.1 Nestavčni frazemi v IB

Primer 1: prislovni frazem IB $\Rightarrow$ prislovna besedna zveza CB

(ugs.) *mit Sack und Pack* $\Rightarrow$ z vso ropotijo $\rightarrow$ (slabš.) ropotija

SLOVARSKA RAVEN	
prislovni frazem IJ <i>(ugs.) mit Sack und Pack</i> ³⁴⁵ [z vrečo in svežnjem, culo] 'mit allem, was man besitzt – <u>z vsem imetjem</u> ' (D 11, W; v D je frazem brez oznake) <i>mit Sack und Pack</i> – <u>z vso svojo robo</u> (VNSS) <i>mit Sack und Pack</i> – (geslo <u>Pack</u>) <u>z vso prtljago</u> , (geslo <u>Sack</u>) <u>z vsem premoženjem</u> (NSS) × (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ prislovna besedna zveza (samostalnik z denotativnim pomenom) <u>z vsem imetjem</u> , <u>z vso prtljago</u> , <u>z vsem premoženjem</u> prislovna besedna zveza (samostalnik s konotativnim pomenom) <u>z vso svojo robo</u> $\rightarrow$ (pog.) <u>roba</u> 'predmeti, stvari' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
prislovni frazem IB: <i>(ugs.) mit Sack und Pack</i>	sistemski opisni ekvivalent CB: prislovna besedna zveza (samostalnik s konotativnim pomenom) <u>z vso ropotijo</u> $\rightarrow$ (slabš.) <u>ropotija</u> 'malo vredni drobni predmeti', 'predmeti sploh' (SSKJ)
IB: Mit Sack und Pack kamen die Polen aus Wilna, Bialystok und Lemberg und suchten sich	

³⁴⁵ Po Higi-Wydler (1989: 89–91) gre za frazeološke besedne pare (»*idiomatische oder phraseologische Wortpaare*«, »*"Zwillingsformeln"*« (E. Agricola, H. Burger), »*"Paarformeln"*« (H. Burger, J. Häusermann)) oz. dvočlenske stalne izraze (prim. Toporišič 1998: 795 – »*Zwillings-, Drillings- und Vierlingsformeln* (Burger 1982: 38) (*slow. dvojčiči, trojčiči, četverčiči*)«, ki imajo visoko stopnjo ekspresivnosti (ekspresivnost je posledica oblike: rima, asonanca, ritmiziranje). Pri prevajanju se ekspresivnost ohrani takrat, če v CJ obstaja ustrezen frazem. Primeri v besedilnem korpusu: (1) popolna ekvivalenca, npr. *Schritt für Schritt* – korak za korakom (VNSS); (2) delna ekvivalenca, npr. *kreuz und quer* – križem kražem (VNSS), *jahraus, jahrein* – leto za letom (VNSS), *Krethi und Plethi* – vse živo, vsi mogoči (VNSS), *Peter in Pavel* (NSS), *Peter ali Pavel* 'kdorkoli' (SSKJ); (3) ničta ekvivalenca, npr. *sang- und klanglos* 'čisto potihem, neopazno' (VNSS).

Wohnungen. (<i>Soll ich oder soll ich nicht</i> , 523)
CB: /.../ prišli so Poljaki. Prišli so <u>z vso</u> svojo <u>ropotijo</u> iz Vilna, Bialystoka in Lvova in si poiskali stanovanj. (<i>Naj ali naj ne?</i> , 412)
prevodni postopek: • smer (2): IB ⇒ CB • nevtralizacija II • možnost prave kompenzacije (frazološke prestavitve): pri IF gre za visoko stopnjo ekspresivnosti, zato bi se lahko v okolici nefrazološkega ekvivalenta (v istem stavku) vpeljal frazem, npr. <u>poiskati si stanovanje</u> → (<i>kdo</i>) <i>poiskati si streho nad glavo</i>

Primer 2: samostalniški frazem IB ⇒ samostalniška besedna zveza CB
 (ugs.) ›*Blaue Jungs*‹ ⇒ ‚modri fantje‘ (dobesedni prevod)

SLOVARSKA RAVEN	
samostalniški frazem IJ (ugs.) <i>blaue Jungs</i> [modri fantje] 'Matrosen – mornarji' (D 11, D, W) × (VNSS, NSS, J)	sistemiški enobesedni ekvivalent CJ samostalni z denotativnim pomenom <u>mornarji</u> samostalni s konotativnim pomenom (star.) <u>matrozi</u> (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
samostalniški frazem IB: (ugs.) › <i>Blaue Jungs</i> ‹	dobesedni prevod v CB: samostalniška besedna zveza ‚ <u>modri fantje</u> ‘ (popolno ekvivalentni izraz, ki v CJ nima statusa frazema, ampak je prosta besedna zveza)
IB: »Ach die! Das is man aber nur ne ganz bescheidene. Das war, als vor zwai Jahren etwa die Torpedobootflottille aus Pillau hier festmachte, dicke tat, › Blaue Jungs ‹ spielte und de Marjellchen meschugge wurden. /.../« (<i>Herbert Truczinskis Rücken</i> , 231)	
CB: »Aha, ta! Oh, ta pa skoraj besede ni vredna. To je bilo pred kakšnima dvema letoma, ko se je tukaj ustavila flotilja torpednih čolnov iz Pillaua, se petelinila, igrala ‚ <u>modre fante</u> ‘ in Marjellkam čisto zmešala glave. /.../« (<i>Hrbet Herberta Truczinskega</i> , 180)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • nevtralizacija II: dobesedni prevod frazema IB z opisnim prevodnim ekvivalentom (navidezna oz. nepravna ekvivalenca)	

Primer 3: glagolski frazem IB ⇒ glagol (konotativni pomen) CB
 (ugs.) *etw. satt haben* ⇒ (ekspr.) najesti se

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>(ugs.) jmdn. satt haben/etw. [bis dahin] satt haben</i> [koga zadosti imeti/česa (do tja) zadosti imeti] 'jmds., einer Sache überdrüssig sein – <u>naveličati se koga, česa</u> ' (D 11, D; v W je frazem brez oznake) <i>(geh.) jmdn., etw. satt sein</i> [koga, česa sit biti] (D 11) <i>satt haben – biti sit (česa, koga) (VNSS)</i> <i>ich habe das Gerede nun satt</i> – dovolj je zdaj tega govorjenja (NSS) <i>jmdn./etw. satt haben – biti sit koga/česa</i> [naveličati se koga/česa] (J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol z denotativnim pomenom <u>naveličati se (koga/česa)</u> delno ekvivalentni frazem CJ <i>(kdo) biti (koga/česa) [do grla, čez glavo] sit</i> '(kdo) naveličati se (koga/česa)' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem IB: <i>(ugs.) etw. satt haben</i>	sistemski enobesedni ekvivalent CB: glagol s konotativnim pomenom <i>(ekspr.) najesti se</i> 'naveličati se' (SSKJ)
IB: Auch er hatte die Zweizimmerwohnung bald satt , grübelte nur noch rein äußerlich und begann eines Tages, /.../. (<i>Niobe</i> , 235)	
CB: Tudi sam <u>se je</u> kmalu <u>najedel</u> dvosobnega stanovanja, zato je samo še čisto na videz tuhtal in nekega lepega dne se je začel /.../. (<i>Nioba</i> , 184)	
prevodni postopek: • smer (2): IB ⇒ CB • nevtralizacija I • na besedilni ravni gre za ničto ekvivalenco, čeprav na slovarski ravni med IF in CF obstaja delna ekvivalenca: <i>(ugs.) etw. satt haben – (kdo) biti sit (česa)</i>	

Primer 4: glagolski frazem IB $\Rightarrow$ glagol (konotativni pomen) CB
 (ugs.) (salopp) jmdn. auf de Schippe nehmen $\Rightarrow$ (ekspr.) sposoditi si
 (koga)

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ (ugs.) jmdn. auf die Schippe nehmen [koga na lopato vzeti] 'jmdn. verulken; über jmdn. spotten – <u>koga zafrkavati, norčevati se iz koga</u> ' (D 11, W) (salopp) jmdn. auf die Schippe nehmen/laden [koga na lopato vzeti/naložiti] (D) auf die Schippe nehmen – imeti za norca, vleči za nos (VNSS) × (NSS, J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol s konotativnim pomenom (pog.) <u>zafrkavati</u> (SSKJ) delno ekvivalentni frazem CJ (kdo) imeti za norca (koga) '(kdo) norčevati se (iz koga); šaliti se (s kom)' (SSKJ) (pog.) (kdo) delati se norca '(kdo) ne upoštevati, obravnati resno (koga); norčevati se, šaliti se' (SSKJ) (kdo) briti norca/norce '(kdo) norčevati se, šaliti se' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem IB: (ugs.) (salopp) jmdn. auf de Schippe nehmen	sistemski enobesedni ekvivalent CB: glagol s konotativnim pomenom (ekspr.) <u>sposoditi si (koga)</u> 'ponorčevati se, pošaliti se' (SSKJ)
IB: »Na ja, sagte doch schon. Warren Signalgast auffem Torpedoboot. Wollte mächtige Töne riskieren und nen ruhigen Schotten, dem sein Kahn im Trockendock lag, auf de Schippe nehmen . (Herbert Truczinskis Rücken, 231)	
CB: »No ja, saj sem ti že reku. Biu je za signalista na enem od torpednih čounou. Hotu je igrat prvo violino in <u>si</u> za to <u>sposoditi</u> mirnega Škota, čigar barka je bila zasidrana v suhem doku. (Hrbet Herberta Truczinskega, 181)	
prevodni postopek: • smer (2): IB $\Rightarrow$ CB • nevtralizacija I • na besedilni ravni gre za ničto ekvivalenco, čeprav na slovarski ravni med IF in CF obstaja delna ekvivalenca: (ugs.)(salopp) jmdn. auf die Schippe nehmen – (pog.) (kdo) delati se norca	

6.3.2 Spremenjeni frazemi v IB

6.3.2.1 Prenovljeni nestavčni frazemi v IB

Primer 5: prenovljeni glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB
gute Miene zur bösen Jimmymusik machen ⇒ zadržati se ob tej grdi jimmyjevski muziki

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev v IB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>gute Miene zum bösen Spiel machen</i> ³⁴⁶ [dober obraz k zlobni igri narediti] 'etwas wohl oder übel hinnehmen, sich den Ärger nicht anmerken lassen – (kaj) dobro ali slabo prenašati, ne pokazati jeze' (D 11, D, W) <i>eine gute Miene zum bösen Spiel machen</i> – <u>mirno požreti kaj</u> (VNSS) <i>gute Miene zum bösen Spiel machen</i> – <u>ne kazati nevolje, molče požreti</u> (NSS) <i>gute Miene zum bösen Spiel machen</i> – <u>skrivati svojo jezo</u> (J)	sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>dobro ali slabo prenašati (kaj), ne pokazati jeze, ne kazati nevolje, skrivati svojo jezo</u> glagolska besedna zveza (glagol s konotativnim pomenom) <u>mirno požreti (kaj), molče požreti</u> → (ekspr.) <u>požreti</u> 'ne odzvati se na kaj, zlasti z besedami; obvladati, zadržati' (SSKJ) delno ekvivalentni frazem CJ (nižje pog.) (kdo) nazaj se držati '(kdo) zadrževati se' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski frazem IB : <i>gute Miene zur bösen Jimmymusik machen</i> [dober obraz k zlobni Jimmyjevi glasbi narediti]	sistemski enobesedni ekvivalent + besedilni opis CB : glagolska besedna zveza <u>zadržati se ob tej grdi jimmyjevski muziki</u>
IB: Er aber – /.../ – tanzte dennoch, wollte gute Miene zur bösen Jimmymusik machen und retten, was noch zu retten war. (<i>Die Tribüne</i> , 154)	
CB: Löbsack pa se je kljub temu – /.../ – hotel zavrteti, hotel <u>se</u> je lepo <u>zadržati ob tej grdi jimmyjevski muziki</u> in rešiti, kar se je še dalo rešiti. (<i>Tribuna</i> , 120)	
prevodni postopek : • smer (2): IB ⇒ CB • nevtralizacija II	

³⁴⁶

Frazem je prevzet iz francoščine (*faire bonne mine à mauvais jeu*).

- možnost prevoda z delno ekvivalentnim frazemom (*nižje pog.*) (*kdo*) *nazaj se držati*: kljub delni ekvivalenci bi se učinek prenovitve izgubil, vendar pa frazem v primerjavi z glagolom zadržati se vnaša v besedilo določeno ekspresivnost

Primer 6: prenovljeni glagolski frazem IB ⇒ glagolska besedna zveza CB
(*ugs.*) *jmdn. links liegen lassen* ⇒ pustiti koga na levi na tleh

Tip prenovitve: sobesedilna prenovitev v IB

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem IJ <i>jmdn., etw. links liegen lassen</i> [koga, kaj levo ležati pustiti] 'jmdn., etw. bewusst übersehen, sich um jmdn., etw. nicht kümmern – <u>koga, kaj namerno prezreti, ne opaziti, ne skrbeti za koga, kaj</u> ' (D 11, W; v D ima frazem oznako <i>ugs.</i>) <i>links liegenlassen/liegen lassen</i> – <u>prezreti, ne zmeniti se za</u> (VNSS 2001) <i>jmdn. links liegenlassen</i> – <u>ne zmeniti se za koga, hrbet obrniti komu</u> (NSS) × (J)	sistemski enobesedni ekvivalent CJ glagol z denotativnim pomenom <u>prezreti, ne skrbeti</u> sistemski opisni ekvivalent CJ glagolska besedna zveza <u>koga, kaj namerno prezreti, ne opaziti ne zmeniti se za koga</u> delno ekvivalentni frazem CJ (<i>pog.</i>) (<i>kdo</i>) <i>obrniti/pokazati hrbet (komu/čemu)</i> '(kdo) ne več hoteti imeti opravka (s kom/čim)' (SSKJ)

FIDA – elektronski besedilni korpus
(<i>kdo</i>) <i>obrniti hrbet (čemu)</i> (npr. aferam, škandalom ...) '(kdo) ne več ukvarjati se (s čim)' (<i>kdo</i>) <i>obrniti hrbet (komu)</i> '(kdo) ne pomagati (komu)'

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski frazem IB: (<i>ugs.</i>) <i>jmdn. links liegen lassen</i>	besedilni opisni ekvivalent CB: glagolska besedna zveza <u>pustiti koga na levi na tleh</u>
IB: Oskar floh Maria, fand auf die Fliesen, schlich mit seinem Blech an den Kreuzwegstationen des linken Kirchenschiffs vorbei, blieb nicht beim Heiligen Antonius – /.../, auch den Heiligen Adalbert von Prag, den die alten Pruzzen erschlugen, ließen wir links liegen , /.../. (<i>Die Nachfolge Christi</i> , 467)	
CB: Oskar je pobegnil Mariji, zavil na tlak in se s svojim inštrumentom odtihotapil mimo postaj križevega pota v levi cerkveni ladji, vendar nisem ostal pri svetem Antonu – /.../, tudi ne pri svetem	

Vojtehu iz Prage, ki so ga ubili stari Prusi, pustila sva ga na levi na tleh, /.../.

(Hoja za Kristusom, 366/367)

prevodni postopek:

- smer (2): IB ⇒ CB
- nevtralizacija II
- možnost sobesedilne prenovitve v CB: na slovarski ravni CJ obstaja delno ekvivalentni frazem z družljivimi sestavinami (*pog.*) (*kdo*) *obrniti/pokazati hrbet (komu/čemu)*, besedilno okolje pa omogoča dvojno (frazološko in prostobesednozvezno) branje

6.3.2.2 Prenovljeni stavčni frazemi v IB

Primer 7: prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) IB ⇒ stavek CB

(*ugs.*) Angucken kostet nichts ⇒ ogled nič ne stane

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev v IB

SLOVARSKA RAVEN			
stavčni frazem IJ	delno	ekvivalentni	stavčni
(<i>ugs.</i>) <i>fragen kostet nichts</i> [vprašati nič ne stane] 'es ist besser, wenn man sich vorher Gewissheit verschafft – bolje je, če se prej prepričamo' (D 11; v W je frazem brez oznake) × (D, VNSS, NSS, J)	frazem CJ		
		<i>vprašati ni greh</i>	

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni stavčni frazem IB: (<i>ugs.</i>) <u>Angucken kostet nichts</u> [gledati nič ne stane]	besedilni opisni ekvivalent CB: stavek <u>ogled nič ne stane</u>
IB: Agneta stand vor dem Bunkereingang und warf einen Nonnenblick ins Bunkerinnere. »Wie gefällt Ihnen denn unser Häuschen?« biederte ich mich an. Lankes kam direkter: »Besichtigen Sie doch mal die Villa. Angucken kostet nichts , Schwester!« (<i>Am Atlantikwall oder es können die Bunker ihren Beton nicht loswerden, 722</i>)	
CB: Agneta se je ustavila pred vhodom v bunker in z nunskim pogledom ošinila notranjost. »Kako pa vam je kaj všeč najina hišica?« sem se ji prislinil. Lankes je bil neposrednejši: »Tak oglejte si vendar najino vilo. <u>Ogled nič ne stane</u> , sestra!« (<i>Ob atlantskem zidu ali bunkerji se ne morejo znebiti betona, 570</i>)	
prevodni postopek:	
• smer (2): IB ⇒ CB • nevtralizacija II • možnost sestavinske prenovitve v CB: na slovarski ravni CJ obstaja delno ekvivalentni stavčni frazem <i>vprašati ni greh</i> → <u>gledati ni greh</u>	

6.3.3 Pragmatični frazemi v IB

Primer 8:	prenovljeni pragmatični frazem IB	⇒	stavek CB
	(ugs.) <i>sei <u>mein Bett</u> vor</i>	⇒	<u>naj me varuje postelja</u>

Tip prenovitve: sestavinska prenovitev v IB

SLOVARSKA RAVEN	
pragmatični frazem IJ <i>da sei Gott vor!</i> [tu naj bi bil bog pred!] 'Ausruf des Erschreckens, der Abwehr o. Ä. – vzklik prestrašenosti, odvrnitve ipd.' (D 11, D) <i>(ugs.) da sei Gott vor!</i> 'das möge Gott verhüten, ³⁴⁷ das darf nicht geschehen – to naj bog prepreči, to se ne sme zgoditi' (W) × (VNSS, NSS, J)	pragmatični frazem CJ <i>bog varuj/bogvaruj/bogvari/bog obvaruj</i> 'izraža svarilo, prepoved, opozorilo' (SSKJ) 'izraža podkrepitev zanikanja' (SSKJ)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni pragmatični frazem IB: (ugs.) <i>sei <u>mein Bett</u> vor</i> [naj bi bila moja postelja pred] 'das möge Bett verhüten – to naj postelja prepreči'	besedilni opisni ekvivalent CB: stavek <u>naj me varuje postelja</u>
IB: Daß es auch mir so ergehe, sei mein Bett vor , aus dem mich der Bursche mit lebenswarmen Versprechungen locken will. Eingaben über Eingaben macht er beim Gericht, arbeitet Hand in Hand mit meinem Anwalt, verlangt eine Wiederaufnahme des Prozesses: Oskars Freispruch will er, Oskars Freiheit – raus aus der Anstalt mit unserem Oskar –, und das alles nur, weil mir Klepp mein Bett nicht gönnt! (<i>Auf dem Kokosteppich</i> , 671)	
CB: Da se ne bo tudi meni zgodilo kaj takega, <u>naj me varuje postelja</u> , iz katere me misli zvabiti ta fant z življenjsko toplimi obljubami. Vlogo za vlogo nosi na sodišče, dela z roko v roki z mojim odvetnikom in zahteva obnovo procesa: hoče doseči Oskarjevo oprostitev, Oskarjevo svobodo – ven iz zavoda z našim Oskarjem – in vse samo zato, ker mi ne privošči postelje. (<i>Na kokosovi preprogi</i> , 529)	
prevodni postopek: • smer (2): IB ⇒ CB • nevtralizacija II • v IB je samostalniška sestavina <i>Gott</i> zamenjana z besedo <u>Bett</u>; v CB je sicer možna zamenjava sestavine <i>bog</i> z besedo <u>postelja</u>, vendar takšna prenovitev ni učinkovita	

³⁴⁷ Pomensko razlago 'das möge Gott verhüten' podaja tudi Friederichov slovar *Moderne deutsche Idiomatik* (1966: 349).

(*postelja varuj)

6.4 Kompenzacija

Skupina obsega tiste frazeme CB, kjer v IB stojijo nefrazeološki enobesedni in prostobesednozvezni (opisni) izrazi. Vzroki za pojav frazema v CB so različni:

- (a) idiomatska/neidiomatska tvorjenka IB je v CB prevedena s frazemom **(neprava kompenzacija – tip A)**;
- (b) nefrazeološki netvorjeni konotativni izraz IB je v CB preveden s frazemom **(neprava kompenzacija – tip B)**;
- (c) neprenovljeni ali prenovljeni frazem IB je v CB preveden z nefrazeološkim prevodnim ekvivalentom, konotativne lastnosti IF se prestavijo v neposredno bližino tega ekvivalenta – v CB se pojavi neprenovljeni ali prenovljeni frazem **(prava kompenzacija – frazeološka prestavitev)**;
- (č) nefrazeološki netvorjeni izraz s samo denotativnim pomenom IB je v CB preveden s frazemom **(hiperkompenzacija)**.

Prevodna postopka sta kompenzacija I (na mestu nefrazeološkega enobesednega izraza IB v CB stoji frazem) in kompenzacija II (na mestu nefrazeološkega prostobesednozveznega (opisnega) izraza IB v CB stoji frazem). Postopki prevajanja se opazujejo v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB.

Rezultati primerjave:

(1) v CB so primeri za nespremenjene nestavčne in stavčne frazeme, modificirane nestavčne frazeme (primerov za stavčne ni), prenovljene nestavčne in stavčne frazeme ter primeri za pragmatične frazeme;

(2) nespremenjeni frazemi:

(2a) nestavčni, npr. glagolski frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška idiomatska tvorjenka IB (*primer 1*), pridevnik (konotativni pomen) IB (*primer 2*), glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB (*primer 3*), prislovni frazem CB $\Rightarrow$ pridevnik (denotativni pomen) IB (*primer 4*), pridevniški primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška besedna zveza (denotativni pomen) IB (*primer 5*), pridevniška idiomatska tvorjenka IB (*primer 6*), pridevniški primerjalni frazem + samostalnik CB $\Rightarrow$ samostalniška idiomatska tvorjenka IB (*primer 7*), glagolski frazem (glagol + osebni zaimsek v klitični obliki) CB $\Rightarrow$ glagolska idiomatska tvorjenka IB (*primer 8a*), glagol (konotativni pomen) IB (*primer 8b*), glagol (denotativni pomen) IB (*primer 8c*);

- (2b)** stavčni, npr. stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB $\Rightarrow$ glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB (*primera 9, 10*), stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB $\Rightarrow$ glagolska besedna zveza z neidiomatskimi tvorjenkami IB (*primer 11*);
- (3)** modificirani nestavčni frazemi – gre za napačno rabo frazemov (kršitev norme), npr. modificirani samostalniški frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška besedna zveza z idiomatsko tvorjenko IB (*primer 12*), modificirani glagolski frazem CB $\Rightarrow$ glagol (denotativni pomen) IB (*primer 13*);
- (4)** prenovljeni frazemi (**frazološke prenovitve**):
- (4a)** nestavčni, npr. prenovljeni glagolski primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ pridevniška neidiomatska tvorjenka IB (*primer 14*);
- (4b)** stavčni, npr. prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB $\Rightarrow$ samostalniška idiomatska tvorjenka IB (*primer 15*);
- (4c)** prenovitev je izhodiščnobesedilno pogojena in odvisna od prevajalca (*primer 14*), odvisna od prevajalca (*primer 15*);
- (4č)** če prevajalec prenovitve v IB ni mogel prenesti v CB, se lahko s postopkom kompenzacije pojavi avtorska (individualna) prenovitev, ki je rezultat prevajalčevega samostojnega ustvarjalnega postopka: prevajalec glede na obstoj ustreznega frazema na slovarski ravni in glede na sobesedilo ustvari svojo prenovitev – prevajanje kot proces ustvarjanja;³⁴⁸
- (5)** pragmatični frazemi, npr. pragmatični frazem CB $\Rightarrow$ prislov (denotativni pomen) IB (*primer 16*), samostalni (konotativni pomen) IB (*primer 17*);
- (6)** prevodna postopka sta kompenzacija I (*primeri 1, 2, 4, 6, 7, 8a, 8b, 8c, 13, 14, 15, 16, 17*) in kompenzacija II (*primeri 3, 5, 9, 10, 11, 12*);
- (7)** kompenzacijski tipi so neprava kompenzacija tipa A (*primeri 1, 6, 7, 8a, 11, 12, 14, 15*) in tipa B (*primeri 2, 8b, 17*), prava kompenzacija (*primera 2, 4*) in hiperkompenzacija (*primeri 3, 5, 8c, 9, 10, 13, 16*);
- (8)** v *primeru 4* obstaja možnost prevoda z delno ekvivalentnim frazemom.

348

Za Borovnik (1987: 124) je prevajanje »poustvarjanje in ustvarjanje obenem. Poustvarjanje takrat, kadar je treba en jezik „nadomeščati“ z drugim, ustvarjanje pa, ko se je treba „osamljeno odločiti“, iskati obraz lastni jezikovni in miselni tvornosti«.

6.4.1 Nespremenjeni frazemi v CB

6.4.1.1 Nestavčni frazemi v CB

Primer 1: glagolski frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška idiomatska tvorjenka IB

(kdo) roditi se pod srečno zvezdo $\Rightarrow$ der Sonntagsjunge

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ <i>(kdo) roditi se pod srečno zvezdo</i> '(kdo) imeti ugodne življenjske razmere' (SSKJ)	samostalniška idiomatska tvorjenka IJ <u>das Sonntagskind/der Sonntagsjunge</u> [nedeljski otrok/nedeljski fant] 'an einem Sonntag geborener Mensch, der als besonders vom Glück begünstigt gilt – v nedeljo rojen človek, ki ga spremlja sreča' (D, W) <u>das Sonntagskind</u> – nedeljski otrok; <i>fig.</i> srečkovič, srečko (VNSS), srečnik (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem CB: <i>(kdo) roditi se pod srečno zvezdo</i>	samostalniška idiomatska tvorjenka IB: <u>der Sonntagsjunge</u>
CB: Nagnal sem ga s prekvatim, prefriganim pesjanom, s kmetom, ki ima najdebelejši krompir, s capinom, ki se je rodil pod srečno zvezdo – potlej pa sva se polotila polenovke. <i>(Ob atlantskem zidu ali bunkerji se ne morejo znebiti betona, 565)</i>	
IB: Einen dollen, gerissenen Hund nannte ich ihn, einen Glückspilz, <u>einen Sonntagsjungen</u> – dann fielen wir über den Kabeljau her. <i>(Am Atlantikwall oder es können die Bunker ihren Beton nicht loswerden, 716)</i>	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: - smer (1): CB $\Rightarrow$ IB - kompenzacija I	

Primer 2: glagolski frazem CB ⇒ pridevnik (konotativni pomen) IB
 (pog.) (kdo) zmešati glavo (komu) ⇒ (ugs.) (salopp) meschugge

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (pog.) (kdo) zmešati glavo (komu) '(kdo) vzbuditi ljubezen' (SSKJ)	pridevnik (konotativni pomen) IJ (salopp) <u>meschugge</u> 'verrückt – nor' (D) (ugs.) <u>meschugge</u> (W) <u>meschugge</u> – zmešan, nor (VNSS) × (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem CB: (pog.) (kdo) zmešati glavo (komu)	pridevnik (konotativni pomen) IB: (ugs.) (salopp) <u>meschugge</u>
CB: To je bilo pred kakšnima dvema letoma, ko se je tukaj ustavila flotilja torpednih čolnov iz Pillaua, se petelinila, igrala ‚modre fante‘ in Marjellkam čisto zmešala glave . (<i>Hrbet Herberta Truczinskega</i> , 180)	
IB: Das war, als vor zwai Jahren etwa die Torpedobootflottille aus Pillau hier festmachte, dicke tat, ›Blaue Jungs‹ spielte und de Marjellchen <u>meschugge</u> wurden. (<i>Herbert Truczinskis Rücken</i> , 231)	
tip kompenzacije: • neprava kompenzacija (tip B) • ker se v IB pojavita tudi dva frazema <i>dicke tun</i> in <i>Blaue Jungs</i>, prevedena z nefrazeološkim ekvivalentom <u>peteliniti se</u> in <u>modri fanti</u>, bi lahko šlo tudi za pravo kompenzacijo³⁴⁹	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • kompenzacija I	

Primer 3: glagolski frazem CB ⇒ glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB
 (pog.) (kje) ne biti za pod zob (česa) ⇒ es gibt nichts zu essen

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ (pog.) (kdo) dobiti/imeti za pod zob (kaj) '(kdo) rad pojesti (kaj)' (SSKJ)	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IJ <u>es gibt zu essen</u> [hrana je]

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem CB: (pog.) (kje) ne biti za pod zob (česa) '(kje) ne biti hrane'	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB: <u>es gibt nichts zu essen</u> [ni hrane]
CB: /.../ vendar v Schmuhoi Čebulji kleti ni bilo ne tega ne onega, tu ni bilo ničesar za pod zob /.../. (V Čebulji kleti, 546)	
IB: /.../ doch in Schmuhs Zwiebelkeller gab es weder noch, <u>nichts gab es da zu essen</u> , /.../. (Im Zwiebelkeller, 692/693)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>tu ni bilo mogoče ničesar pojesti</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija II	

Primer 4: prislovni frazem CB ⇒ pridevnik (denotativni pomen) IB
 na vse kriplje ⇒ all

SLOVARSKA RAVEN	
prislovni frazem CJ <i>na vse kriplje</i> 'zelo' (SSKJ) (star.) (kdo) napeti vse kriplje '(kdo) zelo se truditi, prizadevati si' (SSKJ)	pridevnik (denotativni pomen) IJ <u>all</u> – ves (VNSS)

BESEDILNA RAVEN	
prislovni frazem CB: <i>na vse kriplje</i>	pridevnik (denotativni pomen) IB: <u>all</u>
CB: <u>Prizadevali so si na vse kriplje</u> , da se ne bi pogovarjali o Janu Bronskem, /.../. (Z omedlevičnostjo h gospe Greffovi, 310)	
IB: Es gaben sich alle Mühe , nicht von Jan Bronski zu sprechen, /.../. (Die Ohnmacht zu Frau Greff tragen, 393)	
tip kompenzacije: prava kompenzacija: v IB se pojavi frazem <i>sich Mühe geben</i> [si trud dati] – truditi se, potruditi se (VNSS), ki bi mu v CB ustrezal delno ekvivalentni frazem (star.) (kdo) napeti vse kriplje '(kdo) zelo se truditi, prizadevati si' (SSKJ)³⁵⁰	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

350

Fida navaja samo *na vse kriplje*.

Primer 5: pridevniški primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška besedna zveza (denotativni pomen) IB

(kdo/bit) zdrav ko dren $\Rightarrow$ bei gesündester Konstitution

SLOVARSKA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem CJ (kdo/bit) zdrav kot/ko dren/kot riba 'zelo, popolnoma zdrav, trdnega zdravja' (SSKJ, PSSPF)	samostalniška besedna zveza (denotativni pomen) IJ <u>bei gesündester Konstitution</u> [pri najbolj zdravi konstituciji] <u>gesündeste</u> = presežnik

BESEDILNA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem CB: (kdo/bit) zdrav ko dren	samostalniška besedna zveza (denotativni pomen) IB: <u>bei gesündester Konstitution</u>
CB: Iz tistega časa mi je ostala navada ali razvada, da sem /.../, kakor hitro sem stopil na tlak in čeprav sem bil zdrav ko dren , začel trdovratno kašljati /.../. (<i>Izpraševalci</i> , 372)	
IB: Es ist mir aus jener Zeit die Sitte oder Unsitte geblieben, /.../ kaum auf den Fliesen und <u>bei gesündester Konstitution</u> , einen anhaltenden Husten freizugeben, /.../. (<i>Die Stäuber</i> , 473)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>zelo, popolnoma zdrav</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB $\Rightarrow$ IB - kompenzacija II	

Primer 6: pridevniški primerjalni frazem CB $\Rightarrow$ pridevniška idiomatska tvorjenka IB
(kaj/bit) raven kakor struna $\Rightarrow$ (ugs.) schnurgerade

SLOVARSKA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem CJ (kaj/bit) raven kot jelka/smreka/sveča/struna 'zelo raven' (SSKJ, PSSPF)	pridevniška idiomatska tvorjenka IJ (ugs.) <u>schnurgerade</u> [vrv + raven] 'vollkommen gerade, gerade wie eine gespannte Schnur – popolnoma raven, raven kot napeta vrv' (D; v W je tvorjenka brez oznake) <u>schnurgerade</u> – čisto raven, kot z ravnilom potegnjen (VNSS), raven (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem CB: <i>(kaj/bit)</i> <i>raven kakor struna</i>	pridevniška idiomatska tvorjenka IB: <i>(ugs.)</i> <u>schnurgerade</u>
CB: Če rečem, da je Normandija zelena, zamolčim tisto belkasto rjavo brezasto živino, ki je na levi in desni kakor struna ravne deželne ceste /.../. (<i>Ogled betona ali mistično barbarsko dolgočasno, 342/343</i>)	
IB: Wenn ich sage, daß die Normandie grün ist, verschweige ich jenes weißbraun gefleckte Vieh, das links und rechts der <u>schnurgeraden</u> Landstraße /.../. (<i>Beton besichtigen – oder mystisch barbarisch gelangweilt, 435</i>)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

Primer 7: pridevniški primerjalni frazem + samostalnik CB ⇒ samostalniška idiomatska tvorjenka IB
kakor las tenke razpoke ⇒ der Haarriss

SLOVARSKA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem CJ <i>(kaj/bit)</i> <i>tanek kakor bilka/kot igla/las/prekla</i> 'zelo tanek' (SSKJ, PSSPF)	samostalniška idiomatska tvorjenka IJ <u>der Haarriss</u> [las + razpoka] 'feinster, für das bloße Auge oft unsichtbarer [Oberflächen]riss bei [sprödem] Material verschiedenster Art – zelo tanka, s prostim očesom pogosto nevidna razpoka [na površini] pri [krhkem] materialu najrazličnejše vrste' (D) × (W, NSS) <u>der Haarriss</u> – tanka pretrganina; <i>fig.</i> razpoka (v glazuri ali emajlu) (VNSS)

BESEDILNA RAVEN	
pridevniški primerjalni frazem + samostalnik CB: <i>kakor las tenke <u>razpoke</u></i>	samostalniška idiomatska tvorjenka IB: <u>der Haarriss</u>
CB: /.../ v laku so se pokazale kakor las tenke <u>razpoke</u> in začel se je luščiti. (<i>Marija, 264</i>)	
IB: /.../ Der Lack zeigte <u>Haarrisse</u> , blätterte ab. (<i>Maria, 335</i>)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	

prevodni postopek:

- smer (1): CB ⇒ IB
- kompenzacija I

Primer 8a: glagolski frazem (glagol + osebni zaimék v klitični obliki) CB ⇒ glagolska idiomatska tvorjenka IB

(pog.) (kdo) pobrisati jo ⇒ (ugs.) sich davonmachen

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimék v klitični obliki) CJ (pog.) (kdo) pobrisati jo '(kdo) oditi, zbežati' (SSKJ)	glagolska idiomatska tvorjenka IJ (ugs.) <u>sich davonmachen</u> [stran, proč + narediti, delati] 'sich unauffällig (weil man an etwas nicht mehr teilhaben will) entfernen – neopazno se oddaljiti, oditi' (D, W) <u>sich davonmachen</u> – odpraviti se, podurhati jo, pobrati jo (VNSS), pobrati jo (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimék v klitični obliki) CB: (pog.) (kdo) pobrisati jo	glagolska idiomatska tvorjenka IB: (ugs.) <u>sich davonmachen</u>
CB: /.../ še preden je mogel Kobyella izkoristiti temo in jo pobrisati . (<i>Hiša iz kart</i> , 245)	
IB: /.../ bevor <u>sich</u> Kobyella, die Dunkelheit nützend, <u>davonmachen</u> konnte. (<i>Das Kartenhaus</i> , 311)	
tip kompenzacije: • neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇒ IB • kompenzacija I	

Primer 8b: glagolski frazem (glagol + osebni zaimék v klitični obliki) CB ⇒ glagol (konotativni pomen) IB

(pog.) (kdo) ubrati jo ⇒ (ugs.) sich stiefeln

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimék v klitični obliki) CJ (pog.) (kdo) ubrati jo '(kdo) iti, oditi' (SSKJ)	glagol (konotativni pomen) IJ (ugs.) <u>stiefeln</u> 'derb ausschreiten; eilig gehen – delati dolge korake; hitro iti' (D, W)

	<u>stiefeln</u> – korakati (VNSS) × (NSS)
--	--

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CB: (pog.) (kdo) ubrati jo	glagol (konotativni pomen) IB: (ugs.) <u>sich stiefeln</u>
CB: /.../ potem ko sta si najbrž medtem ogledala opekarno, in jo tako dolga in sloka in pri tem niti ne mršava ubrala po ilovnatem polju, /.../. (<i>Široko krilo</i> , 13)	
IB: /.../ die beiden anderen, die inzwischen die Ziegelei besucht haben mochten, über den Horizont, <u>stiefelten sich</u> so lang und dünn, dabei nicht einmal mager über den Lehm, /.../. (<i>Der weite Rock</i> , 16)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip B)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

Primer 8c: glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CB ⇒ glagol (denotativni pomen) v IB
(pog.) (kdo) mahniti jo ⇒ gehn

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CJ (pog.) (kdo) mahniti jo '(kdo) iti, oditi' (SSKJ)	glagol (denotativni pomen) IJ <u>gehen</u> – iti (VNSS)

BESEDILNA RAVEN	
glagolski frazem (glagol + osebni zaimek v klitični obliki) CB: (pog.) (kdo) mahniti jo	glagol (denotativni pomen) IB: <u>gehn</u>
CB: Samo še tole igro, potlej jo pa mahnemo domov, tak poslušaj no!« (<i>Hiša iz kart</i> , 247)	
IB: Nur das Spielchen noch, und dann <u>gehn wir</u> nach Hause, hör doch!« (<i>Das Kartenhaus</i> , 313)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>iti</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

6.4.1.2 Stavčni frazemi v CB

Primer 9: stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB ⇒ glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB

tenka prede (komu) ⇒ magere Zeit haben

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>huda/slaba/tanka/trda prede (komu)</i> '(kdo) težko živeti; biti v neprijetnem, nevarnem položaju' (SSKJ)	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IJ <u>magere Zeit haben</u> [imeti slabo, težko obdobje]

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>tenka prede (komu)</i>	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB: <u>magere Zeit haben</u>
CB: Pozimi, ko so bile reke zamrzle in je splavarjem tenka predla , /.../. (<i>Pod splavom</i> , 22)	
IB: Im Winter, wenn die Flüsse vereist waren und die Flößer <u>magere Zeit hatten</u> , /.../. (<i>Unterm Floß</i> , 28)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>težko živeti</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija II	

Primer 10: stavčni frazem (struktura S s prostimi mesti) CB ⇒ glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB

pajčevina se dela v želodcu (komu) ⇒ nischt im Magen haben

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>pajčevine se delajo v/po želodcu (komu)</i> '(kdo) biti zelo lačen' (SSKJ)	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IJ <u>nichts im Magen haben</u> [ničesar v želodcu imeti]

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>pajčevina se dela v želodcu (komu)</i>	glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB: <u>nischt im Magen haben</u>
CB: Ljudem se je delala pajčevina v želodcu , pa so se vendarle postavljali v vrsto za gledališke vstopnice. (<i>Kresilni in nagrobni kamni</i> , 449)	
IB: Die Leute <u>hatten nischt im Magen</u> und stellten sich trotzdem nach Theaterkarten an. (<i>Feuersteine und Grabsteine</i> , 570)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>biti zelo lačen</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija II	

Primer 11: stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB
 ⇒ glagolska besedna zveza z neidiomatskimi tvorjenkami IB
sreča je opoteča ⇒ wechselvoll zugehen

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ <i>(preg.) sreča je opoteča</i> 'minljiva, negotova' (SSKJ)	glagolska besedna zveza z neidiomatskimi tvorjenkami IJ <u>wechselvoll zugehen</u> [zgoditi se polno sprememb]

BESEDILNA RAVEN	
stavčni frazem CB: <i>sreča je opoteča</i>	glagolska besedna zveza z neidiomatskimi tvorjenkami IB: <u>wechselvoll zugehen</u>
CB: /.../ majčkeno je polistal po starem špehu »Bitka za Rim« in ugotovil, da je bila že takrat, v Belizarjevih časih, sreča hudo opoteča , /.../. (<i>Bebrovo frontno gledališče</i> , 328)	
IB: /.../ hatte ein bißchen im »Kampf um Rom« geschmökert, hatte herausgefunden, daß es schon damals, zu Belisars Zeiten, <u>wechselvoll zugin</u> , /.../. (<i>Bebras Fronttheater</i> , 417)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija II	

6.4.2 Spremenjeni frazemi v CB

6.4.2.1 Modificirani nestavčni frazemi v CB

Primer 12: modificirani samostalniški frazem CB $\Rightarrow$ samostalniška besedna zveza z idiomatsko tvorjenko IB

(kdo/bit) čudaški patron $\Rightarrow$ ein eigenbrötlerischer Mensch

Tip modifikacije: sestavinska (modifikacija pridevniške sestavine) – napačna raba frazema

SLOVARSKA RAVEN	
samostalniški frazem CJ (kdo/bit) <i>čuden patron/svetnik</i> 'čudak, posebnež' (SSKJ)	samostalniška besedna zveza z idiomatsko tvorjenko IJ <u>ein eigenbrötlerischer Mensch</u> [samotarski človek] <i>(oft abwertend) der Eigenbrötler</i> 'Einzelgänger; Mensch, der sich abkapselt, seine eigenen Wege geht – samotar; človek, ki se izolira, hodi svoja pota' ³⁵¹ (D; v W je beseda brez oznake) <u>der Eigenbrötler</u> – samotar, posebnež (VNSS), samosvoj človek, čudak (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
modificirani samostalniški frazem CB: (kdo/bit) <u>čudaški patron</u> 'čudak, posebnež'	samostalniška besedna zveza z idiomatsko tvorjenko IB: <u>ein eigenbrötlerischer Mensch</u>
CB: /.../ in prosim tudi vas, ki niste pacienti klinik in zdravilišč, imejte me samo za majčkeno čudaškega patrona , /.../. (<i>Izložbe</i> , 122/123)	
IB: /.../ und bitte auch Sie, die Sie nicht Insassen von Heil- und Pflegeanstalten sind, in mir nichts anderes als <u>einen etwas eigenbrötlerischen Menschen</u> zu sehen, /.../. (<i>Schaufenster</i> , 158)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: - smer (1): CB $\Rightarrow$ IB - kompenzacija II	

³⁵¹ Prvotni pomen besede je 'Junggeselle, der sein eigenes Brot backt – samec, ki peče svoj lastni kruh' (D).

Primer 13: modificirani glagolski frazem CB ⇒ glagol (denotativni pomen) IB
 (kdo) *spraviti spod nog* (koga) ⇒ *umbringen*

Tip modifikacije: napačno križanje (kontaminacija) dveh frazemov

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski frazem CJ <i>(kdo) spraviti spoti/v grob/pod rušo (koga), (evfem.) (kdo) spraviti s sveta/na oni svet (koga) '(kdo) ubiti, umoriti (koga)' (SSKJ)</i> <i>(pog.) (kdo) spraviti se izpod/spod nog (komu) '(kdo) iti (stran), oditi; umakniti se, iti proč' (SSKJ)</i>	glagol (denotativni pomen) IJ <i>umbringen</i> – ubiti, umoriti (VNSS)

BESEDILNA RAVEN	
modificirani glagolski frazem CB: <i>(kdo) spraviti <u>spod nog</u> (koga) '(kdo) umoriti (koga)'³⁵²</i>	glagol (denotativni pomen) IB: <i>umbringen</i>
CB: /.../ in zdaj, ko leži na Brenntauu, ponavljajo vsi, ljubimci in stranke v trgovini: Pritlikavec jo je zbobnal v grob. Zaradi Oskarčka ni marala več živeti, on jo je spraval spod nog! « <i>(Hrbet Herberta Truczinskega, 171)</i>	
IB: /.../ und jetzt, da sie auf Brentau liegt, sagen alle, die Liebhaber und die Kunden im Geschäft: Der Gnom hat sie ins Grab getrommelt. Wegen Oskarchen wollte sie nicht mehr weiter leben, er hat sie umgebracht! « <i>(Herbert Truczinskis Rücken, 219)</i>	

³⁵² Frazem *(kdo) spraviti spod nog (koga)* se večkrat pojavi v CB. Z njim je npr. preveden

(1) glagol *verbannen* – pregnati, izgnati (VNSS):

CB: Matzerath ni imel nobenega smisla za resno glasbo in je hotel skoraj gluhega skladatelja kratko in malo **spraviti spod nog**. *(Tribuna, 113)*;

IB: Matzerath, der für ernste Musik nichts übrig hatte, wollte den fast tauben Musiker ganz und gar *verbannen*. *(Die Tribüne, 145/146)*;

(2) frazem *etw. aus dem Weg[e] räumen* (D 11) – *(kdo) spraviti s poti (kaj) '(kdo) odstraniti (kaj)' (SSKJ)*:

CB: Z novim bobnom **bi bil** človek sicer lahko **spravil spod nog** vso nevarnost, /.../. *(Šipa, šipa, šipica, 61)*;

IB: Nun hätte man mit einer neuen Trommel alle Gefahr *aus dem Wege räumen* können; /.../. *(Glas, Glas, Gläschen, 78)*.

tip kompenzacije:
hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent <u>umoriti</u>
prevodni postopek:
- smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I

6.4.2.2 Prenovljeni nestavčni frazemi v CB

Primer 14: prenovljeni glagolski primerjalni frazem CB ⇒ pridevniška neidiomska tvorjenka IB

(kaj) (konkr. = oklepne plošče) *zardeti kakor mak* ⇒ (die Panzerplatten) schamrot (werden)

Tip prenovitve: povezovalnostna prenovitev: (a) odvisna od prevajalca (odločitev prevajalca, da bo izbral frazem namesto nefrazeološkega prevodnega ekvivalenta), (b) izhodiščnobesedilno pogojena (izhodiščni izraz (kaj) (konkr.) die Panzerplatten določa prenovitveni tip)

SLOVARSKA RAVEN	
glagolski primerjalni frazem CJ (kdo) (+člov.) <i>zardeti kot mak/kuhan rak</i> '(kdo) močno/zelo pordečeti od sramu, nelagodnosti' (SSKJ, PSSPF)	pridevniška neidiomska tvorjenka IJ <u>schamrot</u> [sram + rdeč] 'vor Scham erröten – od sramu zardeti' (D, W) <u>schamrot</u> – rdeč od sramu (VNSS, NSS)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni glagolski primerjalni frazem CB: (kaj) (konkr. = <u>oklepne plošče</u>) <i>zardeti kakor mak</i> '(kaj) močno/zelo pordečeti od sramu'	pridevniška neidiomska tvorjenka IB: (die Panzerplatten) <u>schamrot (werden)</u>
CB: /.../ da bi bile oklepne plošče zardele kakor mak od sramu, /.../. (<i>Ogled betona ali mistično barbarsko dolgočasno</i> , 343)	
IB: /.../ daß die Panzerplatten <u>schamrot geworden</u> wären, /.../. (<i>Beton besichtigen – oder mystisch barbarisch gelangweilt</i> , 435)	
tip kompenzacije:	
neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek:	
- smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

6.4.2.3 Prenovljeni stavčni frazemi v CB

Primer 15: prenovljeni stavčni frazem (struktura S brez prostih mest – zaključena poved) CB ⇒ samostalniška idiomatska tvorjenka IB

(kdo) nagnati (koga) s kmetom, ki ima najdebelejši krompir ⇒ (ugs.) ein Glückspilz

Tip prenovitve: skladenjska prenovitev (besedilna aktualizacija osebe), odvisna od prevajalca

SLOVARSKA RAVEN	
stavčni frazem CJ (preg.) najbolj neumen kmet ima najdebelejši krompir 'za srečo, uspeh niso vselej potrebne velike umske sposobnosti' (SSKJ)	samostalniška idiomatska tvorjenka IJ (ugs.) <u>der Glückspilz</u> [sreča + goba] 'jmd., der unvermutet oder oft Glück hat – tisti, ki ima nepričakovano ali pogosto srečo' (D, W) <u>der Glückspilz</u> – srečnež (VNSS), srečen človek ³⁵³ (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
prenovljeni stavčni frazem CB: (kdo) nagnati (koga) s kmetom, ki ima najdebelejši krompir	samostalniška idiomatska tvorjenka IB: <u>ein Glückspilz</u>
CB: Nagnal sem ga s prekvatim, prefriganim pesjanom, s kmetom, ki ima najdebelejši krompir , s capinom, ki se je rodil pod srečno zvezdo – potlej pa sva se polotila polenovke. (Ob atlantskem zidu ali bunkerji se ne morejo znebiti betona, 565)	
IB: Einen dollen, gerissenen Hund nannte ich ihn, <u>einen Glückspilz</u> , einen Sonntagsjungen – dann fielen wir über den Kabeljau her. (Am Atlantikwall oder es können die Bunker ihren Beton nicht loswerden, 716)	
tip kompenzacije: neprava kompenzacija (tip A)	
prevodni postopek: - smer (1): CB ⇒ IB - kompenzacija I	

³⁵³ Tudi (žarg.) krompirjevec 'kdo, ki (večkrat) doživi nepričakovano ugoden, dober izid, konec česa' (SSKJ).

6.4.3 Pragmatični frazemi v CB

Primer 16: pragmatični frazem CB $\Rightarrow$ prislov (denotativni pomen) IB
hočeš nočeš $\Rightarrow$ notgedrungen

SLOVARSKA RAVEN	
pragmatični frazem CJ <i>hočeš nočeš</i> 'izraža podkrepitev nujnosti' (SSKJ)	prislov (denotativni pomen) IJ <u>notgedrungen</u> – po sili razmer (VNSS), prisiljen, v sili (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
pragmatični frazem CB: <i>hočeš nočeš</i>	prislov (denotativni pomen) IB: <u>notgedrungen</u>
CB: Jan Bronski se je hočeš nočeš domislil dodeljenega mu tabora, /.../. (<i>Staro železo</i> , 216)	
IB: Jan Bronski besann sich <u>notgedrungen</u> seines ihm zugewiesenen Lagers, /.../. (<i>Schrott</i> , 274)	
tip kompenzacije: hiperkompenzacija: v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>biti prisiljen</u>	
prevodni postopek: - smer (1): CB $\Rightarrow$ IB - kompenzacija I	

Primer 17: pragmatični frazem CB ⇨ samostalnik (konotativni pomen) IB
 človek božji ⇨ (ugs.) (salopp) Mensch

SLOVARSKA RAVEN	
pragmatični frazem CJ <i>človek božji</i> 'izraža podkrepitev, poudarek' (SSKJ)	samostalnik (konotativni pomen) IJ <i>(salopp) <u>Mensch!</u></i> 'als burschikose Anrede, oft auch ohne persönlichen Bezug in Ausrufen des Staunens, Erschreckens, der Bewunderung – sproščen nagovor, pogosto tudi brez nanašanja na osebo, izraža začudenje, strah, občudovanje' (D; v W ima izraz oznako <i>ugs.</i>) <u>Mensch!</u> – človek božji (VNSS) × (NSS)

BESEDILNA RAVEN	
pragmatični frazem CB: <i>človek božji</i>	samostalnik (konotativni pomen) IB: <i>(ugs.) (salopp) <u>Mensch</u></i>
CB: » Človek božji , Jeschke,« /.../, »to je vendar šefov sin!« (<i>Jaslice, 394</i>)	
IB: » <u>Mensch</u> , Jeschke«, /.../, »das ist doch der Sohn vom Chef!« (<i>Das Krippenspiel, 500</i>)	
tip kompenzacije: • neprava kompenzacija (tip B) • v CB je možno vključiti nefrazeološki prevodni ekvivalent, npr. <u>človek</u>	
prevodni postopek: • smer (1): CB ⇨ IB • kompenzacija I	

7 SKLEPNI POVZETEK

Prevajalec se pri iskanju prevodnih rešitev ves čas giblje med slovarjem in konkretnim besedilom, vendar se velikokrat zgodi, zlasti pri frazeoloških prenovitvah, da mu slovar ne more ponuditi rešitve ali pa ponujene rešitve ne more sprejeti, ker mu to preprečuje sobesedilo. Prevajalcu lahko v tem primeru pomaga **teorija prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev**.

(1) Ker je v slovenski frazeologiji in prevodoslovju prevajanje frazemov slabo raziskano in se obravnava večinoma primerjalno – na slovarski ravni, je treba pri izdelavi teorije prevajanja frazemov (terminologija, model, prevodni postopki), ki jo take primerjalne raziskave dopolnjujejo (dialektičnost primerjalne frazeologije, frazeografije in prevodoslovja), izhajati iz tujejezične strokovne literature.

(2) Vsaka teorija gradi svoja dognanja na konkretnih primerih. Za izdelavo teorije prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev se je izkazal kot zelo primeren **Grassov roman Pločevinasti boben**, kar lahko podkrepimo z naslednjimi argumenti: (a) gre za tako sodobno umetnostno besedilo, kjer se frazem pogosto pojavlja in je nosilno stilno sredstvo (stilem), (b) raznolik frazeološki fond (nespremenjeni in spremenjeni nestavčni ter stavčni frazemi, pragmatični frazemi) omogoča prikaz različnih prevodnih možnosti, (c) Grass je svetovno uveljavljen in priznan avtor.

(3) Vsaka teorija mora najprej ugotoviti in definirati prevajalski problem. **Frazemi** so specifična sestavina jezika in prav zaradi svoje specifičnosti večkrat veljajo za **prevajalski problem**. Vzroke za oteženo prevajanje je treba iskati v *oblikovnih*, *pomenskih* in *povezovalnostnih lastnostih*, ki jih ima frazem na ravni jezikovnega sistema. Če so vse tri lastnosti na ravni slovarja relativno stalne, se lahko stalnost poruši v besedilu bodisi nenamerno bodisi namerno.

(3a) **Pri oblikovnih lastnostih** so izpostavljene ustaljene normirane frazeološke variante, neprenovitvene modifikacije frazemov in frazeološke prenovitve.

Frazeološke variante v CB: določeni frazemi imajo v slovarju eno ali več normiranih variant, izbira določene variante pa je lahko odvisna od besedilnega

okolja, v katerega je vključen frazem (sobesedilno pogojena izbira frazeološke variante), in od prevajalca.

Neprenovitvene modifikacije v CB (oblikoslovne, sestavinske, skladske, neuspešno križanje, sestavljene) so lahko izhodiščnobesedilno pogojene (v IB stoji tak frazem, ki vpliva na modifikacijo frazema v CB), odvisne od prevajalca, in sicer od priklica frazema iz spominskega slovarja (v nekaterih primerih gre za napačno rabo frazemov, ki je posledica nepoznavanja norme – kršitev norme), lahko so v funkciji »prilagajanja« (CF se »prilagodi« IF) ali pa predstavljajo uveljavljanje t. i. potencialne norme in napovedujejo tudi spremembo norme in nastanek novih variant.

Frazeološke prenovitve v CB so prav tako izhodiščnobesedilno pogojene ali odvisne od prevajalca (prenovitev je rezultat prevajalčevega samostojnega ustvarjalnega postopka – jezikovna inovacija). Tipologija frazeoloških prenovitev v CB (sestavinske, skladske, povezovalnostne, sobesedilne, sestavljene, razstavljene prenovitve, frazeološka križanja) se primerja s tipologijo frazeoloških prenovitev v IB, ki jo je izdelala Schweizer. Avtorica, ki ne ločuje med neprenovitvenimi modifikacijami in pravimi prenovitvami (razlikuje med (1) *znotrajbesednozvezno jezikovno igro*: eliptična raba frazemov, zamenjava sestavine, razširitev samostalniške sestavine glagolskega frazema, razširitev s tvorbo zloženek, križanje frazemov, razcep frazema, neobičajno pregibanje glagolskih frazemov, kontrastiranje, prosta raba posameznih frazeoloških sestavin – namigovanje na frazeme, prenovitve pregovorov in (2) *zunajbesednozvezno jezikovno igro*: sopomenska ponovitev, ekvivalentni dvojni pomen frazemov, aktualizacija dobrednega pomena, metajezikovno nanašanje na frazem, sintagmatsko nezdružljivo povezani frazemi, kopičenje frazemov), ugotavlja, da v IB prevladujejo sobesedilne prenovitve, sledijo jim povezovalnostne. V CB je stanje obratno.

Pri primerjavi prevodov frazemov CB in IB je znotraj popolne, delne, ničte frazeološke ekvivalence in kompenzacije smiselna delitev frazemov na nestavčne (besednozvezne) in stavčne; posebej so obravnavani pragmatični frazemi. **Nestavčni frazemi** se delijo na *glagolske* (v CB in IB so glagolski frazemi najboljšežnejša oblikovno-pomenska skupina), *prislovne*, *pridevniške* in *samostalniške*. **Stavčni frazemi** se delijo na *frazeme, ki imajo strukturo S s prostimi mesti* (sestavine izražajo prisojevalno razmerje, zunaj tega razmerja pa vsebujejo (vsaj eno) prosto mesto, ki je zapolnjeno z nefrazeološko, sobesedilno prvino), na

frazeme, ki imajo strukturo S brez prostih mest – zaključene povedi. Pragmatični frazemi so med *členkovnimi* in *medmetnimi frazemi*.

(3b) Pri prevajanju je treba upoštevati pomensko zapletenost frazema ter njegov **denotativni** in **konotativni pomen** (ekspresivne, simbolične in vrednotenjske sestavine, zvrstno in stilno zaznamovanost). Denotativne pomene frazemov najdemo v različnih (splošnih, frazeoloških) slovarjih, konotativni podatki o jezikovnozvrstnih (jezikovnozvrstna zaznamovanost frazema je del njegove sistemske konotacije) in stilnih opredelitvah frazemov so v slovarjih podani s kvalifikatorji, ki pa v dveh primarno rabljenih prevajalskih pripomočkih, kot sta VNSS in SSKJ, niso dosledno rabljeni. Tako se za VNSS ugotavlja, da kvalifikator *fig.* (figurativno), ki je eden izmed možnih pokazateljev frazeologije in pogost spremljevalec frazeoloških enot, ni stalno in dosledno rabljen, načela označevanja pa niso razložena. Nasploh je odsotnost kvalifikatorskih opredelitev frazemov le ena izmed pomanjkljivosti VNSS. V SSKJ je ob večino frazemov pripisan kvalifikator *ekspr.* (ekspresivno), vendar je ta oznaka za enote frazeologije v ožjem pomenu odvečna, ker so vse ekspresivne.

(3c) Pri prevajanju je treba upoštevati **zunanjo oblikovno/slovnično in pomensko povezovalnost frazema** kot celote.

(4) Frazem kot slovarska in besedilna enota: primerjalna frazeologija in frazeografija se ukvarjata z ekvivalenčnimi razmerji med frazemi IJ in CJ na ravni jezikovnega sistema (*»langue«*), prevodoslovje raziskuje ekvivalenčna razmerja na ravni besedila (*»parole«*). Teorija prevajanja frazemov upošteva oboje: pri primerjavi frazemov med IB in CB izhaja iz jezikovnega sistema – slovarja (*ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot slovarskimi enotami*) in iz besedila – realizacija oz. aktualizacija frazema kot slovarske enote v konkretnem (umetnostnem) besedilu (*ekvivalenčna razmerja med frazemi IB in CB kot besedilnimi enotami*).

(4a) Pri prevajanju frazemov posega prevajalec po **nefrazeoloških** in **frazeoloških slovarjih** v knjižni in elektronski obliki ter po **elektronskih besedilnih korpusih**. Vendar se za slovarja VNSS in SSKJ ugotavlja, da je obravnava frazeološkega gradiva pomanjkljiva tako glede frazeološke in frazeografske teorije kot tudi glede tehnične izvedbe. Napake, predvsem v dvojezičnih slovarjih, pa so eden izmed

pogostih vzrokov napak pri prevajanju, zato naj bi se prevajalec, ki mu je slovar pomemben pripomoček, zavedal pomanjkljive slovarske obdelave frazeološkega gradiva.

(4b) Z vključevanjem frazemov v konkretno besedilo se realizirajo njegove oblikovne, pomenske in povezovalnostne lastnosti. **Frazem se oblikovno in pomensko prepleta s sobesedilom**, ga tako gradi, širi, razvija in skupaj z drugimi besedilnimi elementi prispeva k njegovi površinski (kohezija) in pomenski (koherenca) povezanosti. V CB in IB je površinska in s tem pomenska povezanost dosežena s ponovno pojavitvijo sestavine frazema, v CB s ponavljanjem sopomenskih frazemov. Pri prevajanju IB mora biti prevajalec pozoren na prepletenost frazema s celotnim besedilom, zato ne prevaja več posameznih frazemov, ampak besedilo kot celoto (prevodna enota je besedilo, del besedila). Ker je *Pločevinasti boben* roman, je nujno, da prevajalec pri svojem delu s takšno obliko besedila ves čas nenehno in z vseh vidikov upošteva izvirno literarno delo kot celoto. Preden začne s prevajanjem, bi moral podrobno prebrati celoto, se seznaniti z vsemi njenimi deli in njihovo povezanostjo. Cela vrsta posameznih besed (tudi frazemov) lahko ohrani v prevodu ustrezno vsebino, če je usklajena z vsemi deli celote.

(5) Za izdelavo teorije prevajanja frazemov in frazeoloških prenovitev sta med številnimi *sodobnimi prevodoslovnimi modeli* uporabna dva: **Holmesov model prevodoslovja (1988)**, ki je splošni model in zajema celostni pristop k prevajanju frazemov, ter **ekvivalenčni model**, uporaben za vzpostavitev ekvivalenčnih razmerij med frazemi IB in CB.

(5a) Holmesov model prevodoslovja se deli na **(1) deskriptivno prevodoslovje** (za prevajanje frazemov sta bistveni dve vrsti raziskovanja: raziskovanje frazemov v končnem izdelku – prevodu (CB) in raziskovanje prevodnih postopkov med frazemi CB in IB), **(2) teoretično prevodoslovje** (teorija prevajanja frazemov se uvršča med parcialne teorije, ukvarja se z določenim problemom, in sicer s specifičnimi sestavinami jezika – frazemi, zanima jo prevajanje nespremenjenih in spremenjenih (modificiranih, prenovljenih) frazemov, prevodna ekvivalenca na slovarski in besedilni ravni med frazemi CB in IB, omejena je na jezikovni par nemščina – slovenščina in na prevodne enote, ki so besedna zveza (nestavčni frazemi), stavek (stavčni frazemi)

in besedilo (del besedila); taka parcialna teorija prevajanja frazemov uporablja rezultate deskriptivnega prevodoslovja ter s pomočjo drugih sorodnih disciplin, npr. primerjalne frazeologije, frazeografije, besediloslovja, razvija načela, teorije in vzorce prevajanja frazemov, obenem pa je prispevek k nastanku splošne teorije prevajanja) in **(3) uporabno prevodoslovje** (teorija prevajanja frazemov je v pomoč prevajalcu, ki se v IB srečuje z nespremenjenimi in spremenjenimi frazemi).

(5b) Frazeološki ekvivalenčni model zajema tri stopnje ekvivalence: **popolna, delna** in **ničta ekvivalenca** (najpomembnejši kriteriji za določanje in razločevanje frazeoloških ekvivalenčnih stopenj so lastnosti frazemov na oblikovni in pomenski ravni). Sama uporabljam prevzeto besedo **ekvivalenca** (**ekvivalent**). Razmerje med izrazi *ekvivalenca*, *enakovrednost* in *ustreznost* (*ustreznost*, *ustreznost*, *ustreznost*) ni sopomensko: ekvivalenca je nadrejeni pojem, ki obsega tako **enakovrednost** (izraz bi se lahko nanašal na slovar, npr. ekvivalenčna razmerja med frazemi na jezikovnosistemski (slovarski) ravni) kot **ustreznost** (izraz se nanaša na besedilo, npr. ekvivalenčna razmerja med frazemi na besedilni ravni: kljub ničti ekvivalenci med IF in CF na slovarski ravni je v besedilu lahko dosežena delna – gre za iskanje ustreznih frazeoloških ekvivalentov glede na (so)besedilo).

Popolna frazeološka ekvivalenca je definirana kot oblikovna (ujemanje skladenjske in leksikalne zgradbe – sestavinske zapolnitve) in pomenska (ujemanje denotativnega in konotativnega dela pomena) prekrivnost frazema IJ in CJ tako na slovarski kot besedilni ravni.

V skupino **delne frazeološke ekvivalence** spadajo frazemi IJ in CJ, pri katerih prihaja do razlik na oblikovni in pomenski ravni. Skupina je zelo heterogena in obsega številne podtipе. Frazem in njegov prevod veljata za delno ekvivalentna takrat, če sta izpolnjena dva temeljna pogoja: (1) prevodni ekvivalent mora imeti v CJ status frazema in (2) frazem IJ in prevodni ekvivalent CJ morata imeti enak denotativni pomen ali pa mora obstajati vsaj sobesedilna ekvivalenca (frazem IB je v določenem sobesedilu denotativno ekvivalenten s frazemom CB).

Poimenovanje **ničta frazeološka ekvivalenca** se uporablja tako za enote jezikovnega sistema (frazem IJ nima frazeološkega ekvivalenta v CJ) kot za enote besedila: če na jezikovnosistemski ravni med frazemom IB in CB ne obstaja popolno ali delno ekvivalenčno razmerje, je frazem IB preveden s sistemskim ali besedilnim nefrazeološkim (enobesednim ali prostobesednozveznim) prevodnim ekvivalentom.

O **kompensaciji** govorimo takrat, če frazema IB v CB ne moremo prevesti s frazemom, nefrazeološki prevodni ekvivalent pa nima konotativnega pomena. Tako lahko »izgubljene« konotativne lastnosti frazema (ekspresivne, simbolične, vrednotenjske sestavine, zvrstna in stilna zaznamovanost) nadomestimo kje drugje v besedilu: v CB se pojavijo frazemi na tistih mestih, kjer v IB stojijo nefrazeološki izrazi. Obstaja več vrst kompensacij: **neprava kompensacija** (do takih kompensacij prihaja zaradi jezikovnotipoloških razlik med jezikoma – **tip A** in zaradi nadomestitve ekspresije nefrazeološkega izraza IB – **tip B**), **prava kompensacija – frazeološka prestavitev** (nadomestitev ekspresije frazema), **hiperkompensacija** (s frazemom CB se ne nadomešča ekspresija nefrazeološkega izraza ali frazema IB).

Za vzpostavitev ekvivalenčnih razmerij med frazemi IB in CB so na voljo številni prevodni postopki: pri popolni frazeološki ekvivalenci **popolna frazeološka zamenjava**, pri delni **delna frazeološka zamenjava** in **frazeološka interpretacija**, pri ničti **nevtralizacija I** in **nevtralizacija II**, pogost je **dobesedni prevod frazema IB** (navidezna oz. neprava ekvivalenca), pri kompensaciji **kompensacija I** in **kompensacija II**.

(6) Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB obsega (1) štiri skupine (popolna, delna, ničta frazeološka ekvivalenca in kompensacija), znotraj teh skupin se frazemi delijo na nespremenjene in spremenjene (modificirane in prenovljene), ti pa po obliki na nestavčne (glagolski, prislovni, samostalniški, pridevniški) in stavčne (frazemi s strukturo S s prostimi mesti in frazemi s strukturo S brez prostih mest – zaključene povedi), posebej so obravnavani pragmatični frazemi; (2) prevodne postopke in smeri opazovanja prevodnih postopkov (pri nespremenjenih in modificiranih frazemih se prevodni postopki opazujejo v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB, pri frazeoloških prenovitvah v dveh smereh, tj. v smeri (1): CB $\Rightarrow$ IB in v smeri (2): IB $\Rightarrow$ CB); (3) slovarski in besedilni prikaz (ugotavlja se, da se na besedilni ravni pojavi ničta ekvivalenca, čeprav sta frazema IB in CB na slovarski ravni popolno ali delno ekvivalentna, ali pa se v besedilu pojavi delna ekvivalenca, na slovarski ravni pa obstaja ničta).

(6a) V skupini popolne frazeološke ekvivalence sta frazema IB in CB besednovrstno enaka (npr. glagolski frazem IB → glagolski frazem CB). Popolno ekvivalentni prevod frazeološke prenovitve IB je v CB možen takrat, ko na ravni slovarja že obstaja popolno ekvivalenčno razmerje med IF in CF.

(6b) V skupini delne frazeološke ekvivalence sta lahko frazema IB in CB besednovrstno enaka (npr. glagolski frazem IB → glagolski frazem CB, stavčni frazem IB → stavčni frazem CB) ali različna (npr. glagolski frazem IB → stavčni frazem CB). Prenovljeni frazem IB je v CB lahko preveden z neprenovljenim frazemom (v besedilo je vnesena določena ekspresivnost), vendar se kljub delni ekvivalenci med frazemoma učinek prenovitve v CB izgubi in je bralec ne more podoživeti, izguba učinka se lahko nadomesti s prenovitvijo na drugem mestu v besedilu (kompenzacija).

(6c) V skupini ničte frazeološke ekvivalence je frazem IB v CB preveden s sistemskim ali besedilnim nefrazeološkim enobesednim ali opisnim prevodnim ekvivalentom. V primerjavi s frazemom IB so taki prevodni ekvivalenti besednovrstno enaki ali različni, imajo samo denotativni pomen, imajo denotativni in konotativni pomen, npr. glagolski frazem IB → glagol (denotativni pomen) CB, glagolski frazem IB → glagol (denotativni, konotativni) pomen CB, glagolski frazem IB → pridevnik (denotativni pomen) CB, prislovni frazem IB → prislovna besedna zveza (samostalnik s konotativnim pomenom) CB. Če na slovarski ravni med IF in CF obstaja ničta ekvivalenca, prenovitve IB ni možno prenesti v CB, učinek se izgubi in bralec prenovitve ne more podoživeti. Prevajalec pa ima kljub temu možnost, da izgubljeni učinek prestavi na drugo mesto v CB ali v besedilo vnese določeno ekspresivnost z nefrazeološkim prevodnim ekvivalentom, ki ima konotativni pomen.

(6č) Zadnja skupina (kompenzacija) obsega tiste frazeme CB, kjer v IB stojijo nefrazeološki enobesedni ali opisni izrazi. V primerjavi s frazemom CB so taki izrazi IB besednovrstno enaki ali različni, imajo samo denotativni pomen, imajo denotativni in konotativni pomen, npr. glagol (denotativni pomen) IB → glagolski frazem CB, samostalnik (denotativni pomen) IB → glagolski frazem CB, pridevnik (konotativni pomen) IB → glagolski frazem CB, glagolska besedna zveza (denotativni pomen) IB → glagolski frazem CB. Če prevajalec frazeološke prenovitve IB ni mogel prenesti v

CB, se lahko s postopkom kompenzacije pojavi avtorska (individualna) prenovitev (jezikovna inovacija), ki je rezultat prevajalčevega samostojnega ustvarjalnega postopka: prevajalec glede na obstoj ustreznega frazema na slovarski ravni in glede na sobesedilo ustvari svojo prenovitev – prevajanje kot proces ustvarjanja.

Ena izmed značilnosti IB je pogosto pojavljanje frazemov (frazem je nosilno stilno sredstvo). Prevajalec je v CB ciljni publiki posredoval to značilnost – CB je glede na frazeme **semantični prevod (formalna ekvivalenca)**. Prevajalec je z vključevanjem frazemov v CB dosegel podoben stilistični učinek na bralca kot IB – CB je glede na frazeme **komunikacijski prevod (dinamična ekvivalenca)**.

KAZALO TABEL

<i>Št. tabele</i>		<i>Stran</i>
1	Tipologija frazeoloških prenovitev po Kržišnik (2005a)	43
2	Tipologija frazeoloških prenovitev po Kržišnik (2005a), Schweizer (1978) in Burger, Buhofer, Sialm (1982) – primerjava	80–82
3	Izbor slovarjev, ki vsebujejo frazeološko gradivo, glede na formalna in vsebinska merila (Gantar 2001)	120
4	Holmesov model prevodoslovja (1988)	144
5	Prevajanje frazemov po Holmesovem modelu prevodoslovja	148
6	Ekvivalenčna razmerja med frazemom IB in CB na jezikovnosistemski (slovarski) in besedilni ravni	174
7	Prikaz popolne frazeološke ekvivalence med frazemom IB in CB	176
8	Prikaz podskupin znotraj delne ekvivalence med frazemom IB in CB ob pomenski prekrivnosti	183
9	Prikaz podskupin znotraj delne ekvivalence med frazemom IB in CB ob neprekrivnosti konotativnega pomena	183/184
10	Tipi kompenzacij v CB	223
11	Klasifikacijski model za primerjavo prevodov frazemov IB in CB	225

LITERATURA

BEAUGRANDE, R. A., DRESSLER, W. U., DERGANČ, A., MIKLIČ, T., 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana.

BERNJAK, E., 1994: *Razmišljanje o ekvivalenci ob prevodu neke metafore*. Studia Slavica Savariensia: 2. 43–51.

BEZLAJ, F., 1959/60: *Vloga kalkov v slovenščini*. Jezik in slovstvo 5. 140–143.

BOROVNIK, S., 1987: *O prevajanju*. Potokarjev zbornik. Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev 12. Ljubljana. 123–127.

BORŠTNIK, B., 1960/61: *Še nekaj besed o reklih in kalkih*. Jezik in slovstvo 6. 173–175.

BRAUN, P., KRALLMANN, D., 1990: *Inter-Phraseologismen in europäischen Sprachen*. Internationalismen: Studien zur interlingualen Lexikologie und Lexikographie. Tübingen: Niemeyer. 74–86.

BURGER, H., 1989: »*Bildhaft, übertragen, metaforisch...*«. Zur Konfusion um die semantischen Merkmale von Phraseologismen. Europhras 88. Phraséologie Contrastive. Strasbourg. 17–29.

BURGER, H., 1998: *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

BURGER, H., BUHOFER, A., SIALM, A., 1982: *Handbuch der Phraseologie*. Berlin, New York.

BURGER, H., JAKSCHE, H., 1973: *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer.

DOBROVOL'SKIJ, D., 1980: *Zur Dialektik des Begriffs der textbildenden Potenzen von Phraseologismen*. Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung. Heft 6, Band 33. Berlin: Akademi-Verlag. 690–700.

DOLINAR, D., 1965: *Proza Günterja Grassa*. Problemi III/25. 798–806.

ĐURČO, P., 1994: *Probleme der allgemeinen und kontrastiven Phraseologie: Am Beispiel Deutsch und Slowakisch*. Heidelberg.

EHEGÖTZ, E., 1990: *Versuch einer Typologie von Entsprechungen im zweisprachigen phraseologischen Wörterbuch*. Zeitschrift für Slawistik 35/4. 499–504.

FISCHER, H., 1967: *Sprachliche Tendenzen bei Heinrich Böll und Günter Grass*. The German Quaterly, Vol. XL, Number 1. Wisconsin. 372–383.

FLEISCHER, W., 1997: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

GABROVŠEK, D., 1996: *Prevajalstvo, slovarstvo in jezikoslovje. Teorija ali le praksa?* Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino: teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize. Radovljica: Didakta. 9–12.

GALLAGHER, J. D., 1999: *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungsäquivalenz. Kontrast und Äquivalenz. Beiträge zu Sprachvergleich und Übersetzung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag. 1–29.

GANTAR, P., 2001: *Slovenska frazeologija v dosedanjih slovarjih glede na aktualna slovaropisna načela*. Jezikoslovni zapiski 7. Ljubljana. 207–223.

GARCÍA, B. S., 1998: *Kontrastive Idiomatik: Deutsch – Spanisch. Eine textuelle Untersuchung von Idiomen anhand literarischer Werke und ihrer Übersetzungsprobleme*. Europäische Hochschulschriften, Reihe I, Band 1652. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien.

GLÄSER, R., 1999: *Zur Wiedergabe von Phraseologismen in englischen und französischen Übersetzungen ausgewählter Prosawerke von Christa Wolf*. Phraseologie und Übersetzen: Phrasemata II. Bielefeld: Aisthesis Verlag. 99–117.

GOLE, M., 2002: *Frazeologija v Velikem nemško-slovenskem slovarju (Doris, Božidar in Primož Debenjak)*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

GRASS, G., 1999: *Pločevinasti boben*. Ljubljana: DZS.

GRASS, G., 2003: *Die Blechtrommel*. 14. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

GRÉCIANO, G., 1982: *Zur Semantik der deutschen Idiomatik*. Zeitschrift für Germanistische Linguistik 10. 295–316.

GRÉCIANO, G., 1987a: *Idiom und Sprachspielerische Textkonstitution*. Beiträge zur allgemeinen und germanistischen Phraseologieforschung. Oulu. 193–206.

GRÉCIANO, G., 1987b: *Idiom und Text*. Deutsche Sprache, Heft 3. Berlin. 193–208.

GRÉCIANO, G., 1989: *Auf dem Weg zur vergleichenden Phraseologie: Deutsch-Französisch*. Europhras 88. Phraséologie contrastive. Actes du Colloque International Klingenthal – Strasbourg 12–16 mai 1988. Strasbourg: Université des Sciences Humaines. 155–163.

GROS, V., 1998: *La phraséologie dans les chansons de Renaud Séchan*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

GROSMAN, M., 1997: *Književni prevod kot oblika medkulturnega posredovanja leposlovja*. Književni prevod. Ljubljana. 11–48.

GÜNTHER, K., 1990: *Äquivalenzbeziehungen in der Phraseologie*. Zeitschrift für Slawistik 35/4. 505–509.

HEINZ, M., 1999: *Probleme der Phrasemäquivalenz im allgemeinen zweisprachigen Wörterbuch (Deutsch – Französisch)*. Phraseologie und Übersetzen: Phrasemata II. Bielefeld: Aisthesis Verlag. 147–157.

HIGI-WYDLER, M., 1989: *Zur Übersetzung von Idiomen. Eine Beschreibung und Klassifizierung deutscher Idiome und ihrer französischen Übersetzungen*. Europäische Hochschulschriften, Reihe XIII, Band 146. Bern, Frankfurt am Main, New York, Paris.

HOLMES, J. S., 1988: *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi.

HORVAT, J., 2002: *Pločevinasti boben*. Ampak 3/12. 43.

JAKOP, N., 2003: *Pragmatični frazemi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni zapiski 9/2. 111–200.

JERIČEK, M., 2000: *Günter Grass*. Tretji dan XXIX/5. 39–45.

JESENŠEK, V., 2000: *Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti*. Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje. 236–247.

JESENŠEK, V., 2003: *Dejavniki medjezikovnega frazeološkega ujemanja*. Riječ 9/1. 25–33.

JESENŠEK, V., 2004: *Deutsch und Slowenisch im Vergleich*. Besedoslovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij. Zbirka Zora 28. Maribor: Slavistično društvo. 402–465.

JESENŠEK, V., 2005: *Frazeologija v splošnih dvojezičnih slovarjih. Razmislek ob nemško-slovenskih slovarjih avtorjev Debenjak*. Knjižno in narečno besedoslovje slovenskega jezika. Zbirka Zora 32. Maribor: Slavistično društvo. 154–172.

JÜRGS, M., 2003: *Državljan Grass*. Ampak 4/2. 47–49.

KEBER, J., 1996: *Živali v prispodobah 1*. Celje: Mohorjeva družba.

KEBER, J., 1998: *Živali v prispodobah 2*. Celje: Mohorjeva družba.

KLABUS, V., 1996: *Nekaj tez o prevajanju romana*. Prevod besedila – 20. Zbornik DSKP. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 70–72.

KOCIJANČIČ-POKORN, N., 2003: *Misliti prevod: izbrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derridaja*. Ljubljana: Študentska založba.

KOLLER, W., 1977: *Redensarten. Linguistische Aspekte, Vorkommensanalysen, Sprachspiel*. Tübingen: Max Niemeyer.

KOLLER, W., 1992: *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 4., völlig neu bearbeitete Auflage. Heidelberg; Wiesbaden: Quelle und Meyer.

KOLLER, W., 1994: *Phraseologismen als Übersetzungsproblem*. Europhras 92: Tendenzen der Phraseologieforschungen. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 349–373.

KONČNIK, A., 2001: *Phraseologisches Synonymwörterbuch aus kontrastiver Sicht*. Vestnik 35/1-2. Ljubljana. 225–243.

KORHONEN, J., 1995: *Beobachtungen zur literarischen Übersetzung von Verbidiomen aus dem Deutschen ins Finnische*. Studien zur Phraseologie des Deutschen und des Finnischen. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 353–388.

KOVAČIČ, I., 1990: *Medsebojni odnos kontrastivne analize in prevajanja – praktičen primer*. Kontrastivna jezička istraživanja: zbornik radova sa simpozijuma 8. i 9. decembra 1989. Novi Sad: Filozofski fakultet. 163–171.

KOVAČIČ, I., 1994: *Prevajanje med skoposom in relevantnostjo*. Prevod – posnetek, reprodukcija, interpretacija – 18. Zbornik DSKP. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 9–13.

KOVAČIČ, I., 1996: *Strukturna in pragmatična enakovrednost izvirnega in prevodnega besedila*. Prevod besedila – 20. Zbornik DSKP. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 34–42.

KOVAČIČ, I., 1999: *Uvodna beseda*. Uporabno jezikoslovje št. 7/8. Revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije. Ljubljana: FDV: Inštitut za družbene vede. 5–9.

KROMANN, H.-P., 1986: *Zur Typologie und Darbietung der Phraseologismen in Übersetzungswörterbüchern*. Beiträge zur allgemeinen und germanistischen Phraseologieforschung. Internationales Symposium in Oulu 13.-15. Juni 1986, Oulu 1986. 183–192.

KRŽIŠNIK, E., 1987/88: *Frazeološko gradivo v Slovarju slovenskega knjižnega jezika*. Slava II/2. Ljubljana. 143–162.

KRŽIŠNIK, E., 1987: *Prenovitev kot inovacijski postopek*. Slava 1/1. Ljubljana. 49–56.

KRŽIŠNIK, E., 1990a: *Teoretično zanimiva knjiga iz frazeologije*. Slavistična revija 38/1. 57–64.

KRŽIŠNIK, E., 1990b: *Tipologija frazeoloških prenovitev v Cankarjevih proznih besedilih*. Slavistična revija 38/4. 399–419.

KRŽIŠNIK, E., 1994a: *Frazeologija v kratki pripovedni prozi druge polovice 19. stoletja*. Zbornik predavanj XXX. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 53–67.

KRŽIŠNIK, E., 1994b: *Slovenski glagolski frazemi*. Doktorska disertacija. Ljubljana.

KRŽIŠNIK, E., 1994c: *Frazeologija kot izražanje v »podobah«*. Pouk slovenščine malo drugače. Trzin: Different. 91–140.

KRŽIŠNIK, E., 1995/96: *Zbirka Mali frazeološki rječnici in Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik*. Jezik in slovstvo 41/3. 157–166.

KRŽIŠNIK, E., 1996: *Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih*. Slavistična revija 44/2. 133–154.

KRŽIŠNIK, E., 1998a: *Frazeologija pri pouku slovenščine kot tujega jezika*. Skripta 2. Ljubljana. 27–45.

KRŽIŠNIK, E., 1998b: *Socialna zvrstnost in frazeologija*. XXXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana. 53–69.

KRŽIŠNIK, E., 1998c: *Können Phraseme produktiv sein?* Europhras 95: Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 439–452.

KRŽIŠNIK, E., 2000: *Biblične stalne zveze v Slovarju slovenskega knjižnega jezika in v slovenskem jeziku*. Razprave / Dissertationes 17. Ljubljana. 67–80.

KRŽIŠNIK, E., 2001a: *Frazemi s strukturo glagol + osebni zaimek v slovenskem jeziku*. Frazeografia słowianska. Opole. 239–248.

KRŽIŠNIK, E., 2001b: *Vsebina (slovenskega) frazeološkega slovarja za tujce – določitev in preizkus meril*. Skripta 5. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 7–21.

KRŽIŠNIK, E., 2003a: *Frazeologija v Slovenskem pravopisu 2001*. Slavistična revija 51/2. 221–237.

KRŽIŠNIK, E., 2003b: *Novosti v slovenski frazeologiji*. Współczesna polska i słoweńska sytuacja językowa / redakcja naukowa. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej; Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. 191–208.

KRŽIŠNIK, E., 2004a: *Poskusni zvezek slovenskega frazeološkega slovarja*. Slavistična revija 52/2. 199–208.

KRŽIŠNIK, E., 2004b: *Določanje jezikovno- in/ali besedilnozvrstne zaznamovanosti v frazeologiji*. Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem – Členitev jezikovne resničnosti. Mednarodni znanstveni simpozij Obdobja 22, Ljubljana 27.–28. novembra 2003. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 103–120.

KRŽIŠNIK, E., 2005a: *Izraba semantične potence frazemov* (v tisku).

KRŽIŠNIK, E., 2005b: *Frazeologija v luči kulture*. Večkulturnost v slovenskem jeziku literaturi in kulturi. 41. SSJLK. Zbornik predavanj. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 67–81.

KRŽIŠNIK-KOLŠEK, E., 1987: *Prenovitve stalnih besednih zvez v Kosmačevi prozi 30. let*. Socialni realizem v slovenskem jeziku in književnosti – Obdobja 7. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 517–532.

KRŽIŠNIK-KOLŠEK, E., 1988: *Frazeologija v moderni*. Magistrska naloga. Ljubljana.

KRŽIŠNIK-KOLŠEK, E., 1990: *Sestavina roka v frazeologemih slovenskega knjižnega jezika*. XXVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana. 141–154.

ŁABNO-FAŁĘCKA, E., 1995: *Phraseologie und Übersetzen. Eine Untersuchung der Übersetzbarkeit kreativ-innovativ gebrauchter wiederholter Rede anhand von Beispielen aus der polnischen und deutschen Gegenwartsliteratur*. Europäische Hochschulschriften, Reihe XXI Linguistik, Bd. 148. Frankfurt am Main / Berlin / Bern / New York / Paris / Wien.

LEBAN, K., 1995: *Lažni prijatelji (false friends)*. Vestnik XXIX/1–2. Društvo za tuje jezike in književnosti republike Slovenije. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 234–243.

LEVIN-STEINMANN, A., 1998: *Phraseologismen im Vergleich am Beispiel von Erzählungen M. M. Zoščenkos und deren Übersetzungen ins Polnische und Deutsche*. Europhras 95: Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 453–465.

LEVÝ, J., 1969: *Die literarische Übersetzung. Theorie einer Kunstgattung*. Frankfurt am Main, Bonn: Athenäum Verlag.

LIPAVIC-OŠTIR, A., 2003: *Nekatere jezikovnotipološke razlike in njihovo premagovanje na področju prevajalske prakse*. Vestnik 37/1–2. Društvo za tuje jezike in književnosti republike Slovenije. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 281–288.

LOGAR, N., 2000/01: *Kvalifikator ekspr. v Slovarju slovenskega knjižnega jezika na ravni frazeologije*. Jezik in slovstvo 4. Ljubljana. 137–148.

MAJDIČ, V., 1970: *Frazeologija*. Naši razgledi 5. 21.

MENAC, A., 1987: *Gemeinsame semantische Gruppen in der Phraseologie der europäischen Sprachen*. Aktuelle Probleme der Phraseologie: Symposium, 27.–29. 9. 1984 in Zürich. Bern; Frankfurt am Main; New York; Paris: Lang. 269–289.

MIEDER, W., 1973: *Günter Grass und das Sprichwort*. Muttersprache 83. Wiesbaden. 64–67.

MRAZOVIĆ, P., 1982: *Frazeološki izrazi i problemi njihovog prevodjenja*. Zbornik radova Instituta za strane jezike i književnosti 4. Novi Sad. 351–367.

MRAZOVIĆ, P., 1998: *Phraseologismen als Übersetzungsproblem in literarischen Texten*. Europhras 95: Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 557–568.

NEWMARK, P., 2000: *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina.

OREL, S., 1996: *The wood behind the trees (Idioms)*. Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino: teorija in praksa slovensko-angleške kontrastivne analize. Radovljica: Didakta. 93–115.

PETERMANN, J., 1988: *Frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (I–IV)*. Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura. Ljubljana. 301–310.

PETERMANN, J., 2004: *Janez Keber: Frazeološki slovar slovenskega jezika, Poskusni zvezek*. Slavistična revija 52/3. 345–352.

PIRTTISAARI, P., 2001: *Zur Nichtübereinstimmung zwischen System- und Textebene bei Idiomübersetzungen*. Europhras 2000. Internationale Tagung zur Phraseologie vom 15.–18. Juni 2000 in Aske/Schweden. Stauffenburg Verlag. 373–381.

PODBEVŠEK, K., 1975: *Stilovna sredstva v prozi Frana Milčinskega*. Slavistična revija 23/3–4. 355–383.

PRUNČ, E., 1967: *Das innere Lehngut in der slovenischen Schriftsprache. Versuch einer Typologie der Lehnprägungen im Slovenischen*. Inauguraldissertation. Graz: Karl-Franzens Universität.

PRUNČ, E., 2002: *Einführung in die Translationswissenschaft: Band 1, Orientierungsrahmen*. Graz: Selbstverlag, Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft.

REIß, K. in VERMEER, H. J., 1991: *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. 2. Auflage (Linguistische Arbeiten 147). Tübingen: Niemeyer.

RODE, M., 1975: *Semantični odnosi v frazeologiji*. Slavistična revija 23/3–4. 439–441.

SCHWARZ, W. J., 1971: *Der Erzähler Günter Grass*. Zweite, erweiterte Auflage. Bern und München: Francke Verlag.

SCHWEIZER, B.-M., 1978: *Sprachspiel mit Idiomen. Eine Untersuchung am Prosawerk von Günter Grass*. Zürich.

SOVRE, A., 1959/60: *V kozji rog ugnati in še kaj*. Jezik in slovstvo 5. 181–182.

STOLZE, R., 1997: *Übersetzungstheorien: eine Einführung*. 2. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Tübingen: Narr.

STRAMLJIČ-BREZNIK, I., 2000/01: *Komunikacijski ali sporočanje frazemi*. Jezik in slovstvo 5. Ljubljana. 191–199.

STRAMLJIČ-BREZNIK, I., 2003: *Izražanje strahu v frazemih (slovensko-nemški kontrastivni vidik)*. Riječ 9/1. 88–95.

SUHADOLNIK, S., 1960/61: *Josip Pavlica: Frazeološki slovar v petih jezikih*. Jezik in slovstvo 6/6. 200–205.

TOPORIŠIČ, J., 1973/74: *K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije*. Jezik in slovstvo 8. Ljubljana. 273–279.

TOPORIŠIČ, J., 1991: *Slovensko-nemški jezikovni stiki*. Družbenost slovenskega jezika: sociolingvistična razpravljanja. Ljubljana: DZS. 13–19.

TOPORIŠIČ, J., 1998: *Zwillings- und ähnliche Strukturen im Slowenischen*. Europhras 95: Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer. 795–806.

TOURY, G., 1995: *Descriptive Translation Studies - And Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.

TRDINA, S., 1958: *Besedna umetnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

VAUPOT, S., 1999: *Prevajanje v Franciji*. Uporabno jezikoslovje št. 7/8. Revija Društva za uporabno jezikoslovje Slovenije. Ljubljana: FDV: Inštitut za družbene vede. 49–55.

VAUPOTIČ, L., 2004: *Slovenski primerjalni frazemi v SSKJ*. Diplomaska naloga. Maribor: Pedagoška fakulteta.

VEVAR, Š., 2001: *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana: Študentska založba.

VIDOVIČ-MUHA, A., 1988: *Nekatere jezikovnosistemske lastnosti strokovnih besednih zvez*. Zbornik predavanj XXIV. Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana. 83–91.

VIDOVIČ-MUHA, A., 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana.

VINAY, J. P. in DARBELNET, J., 1958: *Stylistique comparée du français et de l'anglais. Méthode de traduction*. Paris: Didier.

VINTAR, Š., 2001: *Računalniška orodja za jezikoslovce in prevajalce*. Zbornik predavanj 37. Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (25. 6.–14. 7. 2001). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 319–332.

WILSS, W., 1977: *Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden*. Stuttgart: Klett-Cotta.

ZADRAVEC-PEŠEC, R., 1994: *Pragmatično jezikoslovje: temeljni pojmi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Center za diskurzivne študije.

ZAGAJEWSKI, A., 2000: *Günter Grass in dve meji*. Nova revija XIX/215. 152–159.

ZAKRAJŠEK, K., 2000: *Kultura in slovar (prevajanje slovenskega kulturološkega besedja)*. Zbornik predavanj XXXVI. Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (26. 6.–15. 7. 2000). Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 365–375.

SLOVARJI, ENCIKLOPEDIJE, ZBIRKE

BOJC, E., 1980: *Pregovori in reki na slovenskem*. Ljubljana: DZS.

DEBENJAK, D., B. in P., 1994: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Elektronska izdaja.

DEBENJAK, D., B. in P., 1997: *Veliki slovensko-nemški slovar*. Elektronska izdaja.

DEBENJAK, D., B. in P., 2001: *Veliki nemško-slovenski slovar*. Druga, prenovljena izdaja. DZS.

Duden Deutsches Universalwörterbuch A–Z, 1997. Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG. Elektronska izdaja.

Duden 4, 1998: *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.

Duden 11, 2002: *Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.

Duden 12, 1993: *Zitate und Aussprüche*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich.

FRIEDERICH, W., 1966: *Moderne deutsche Idiomatik. Systematisches Wörterbuch mit Definitionen und Beispielen*. München: Max Hueber Verlag.

JENKO, E. M., 1994: *Sich auf die Socken machen / vzeti pot pod noge. Deutsch-slowenisches Wörterbuch der Redewendungen*. Klagenfurt/Celovec.

KEBER, J., 2003: *Frazeološki slovar slovenskega jezika, Poskusni zvezek*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

PAVLICA, J., 1960: *Frazeološki slovar v petih jezikih. Rječnik slovenačkih, hrvatskosrpskih, latinskih, njemačkih, francuskih i engleskih fraza*. Ljubljana.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (tudi elektronska izdaja), 1998. Ljubljana: DZS.

Slovenski pravopis, 2001. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU.

Slovenski pravopis, I. Pravila, 1990. Ljubljana.

TOMŠIČ, F., 1974: *Nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.

TOPORIŠIČ, J., 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Veliki slovar tujk, 2002. Ljubljana: Cankarjeva založba.

WAHRIG, G., 2000: *Deutsches Wörterbuch*. 7., vollständig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage auf der Grundlage der neuen amtlichen Rechtschreibregeln. München.

BESEDILNA ZBIRKA

FIDA – Korpus slovenskega jezika. URL: <http://www.fida.net>

GRADIVNI DODATEK: SPISEK PREVODNIH EKVIVALENTOV

1 POPOLNA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA

frazem v CB → frazem v IB

Navodilo za branje: najprej je naveden frazem iz CB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz CF v slovarju (SSKJ, PFS, VSNS, P, PSSPF), pri nekaterih primerih tudi v elektronski zbirki besedil Fida. Za puščico (→) je frazem v IB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz IF v slovarju (D 11, D 12, D, W, VNSS, NSS, J).³⁵⁴

1. **(kdo) biti v najboljših letih** (222) – *(kdo) biti v najboljših letih* (SSKJ) → **in den besten Jahren sein** (281) – *in den besten Jahren* (D 11)
2. **(kdo) zrasti čez glavo (komu)** (358) – *(pog.) (kdo) zrasti čez glavo (komu)* (SSKJ)³⁵⁵ → **jmdm. über den Kopf wachsen** (456) – *(ugs.) jmdm. über den Kopf wachsen* (D 11)
3. **povešanje glavice** (398) – *(kdo) povestiti/povešati glavo* (SSKJ) → **Köpfchensenken** (505) – *den Kopf senken* (W)
4. **(kdo) pokazati pesti (komu)** (372) – *(kdo) pokazati pesti (komu)* (SSKJ) → **jmdm. die Fäuste zeigen** (474) – *jmdm. die Fäuste zeigen* (W)
5. **(kdo) sprejeti z odprtimi rokami (koga)** (575) – *(kdo) sprejeti z odprtimi rokami (koga)* (SSKJ)³⁵⁶ → **jmdn. mit offenen Armen empfangen** (729) – *jmdn. mit offenen Armen aufnehmen/empfangen* (D 11)³⁵⁷
6. **(kaj) sprejeti z odprtimi rokami (koga)** (510) – *(kdo) sprejeti z odprtimi rokami (koga)* (SSKJ) → **etw. mit offenen Armen empfangen jmdn.** (647) – *jmdn. mit offenen Armen aufnehmen/empfangen* (D 11)

³⁵⁴ Pri vseh štirih skupinah gre za navajanje frazemov iz CB in IB (besedilna raven). Navajam jih kot poslovarjene besedilne oblike.

³⁵⁵ O frazemih s sestavino *glava* v slovenščini gl. Kržišnik (1998a: 37/38).

³⁵⁶ O frazemih s sestavino *roka* v slovenščini gl. Kržišnik-Kolšek (1990).

³⁵⁷ O frazemih s sestavino *roka* v slovenščini in nemščini gl. Jesenšek (2000: 240/241).

7. **(kdo) imeti srečno roko** (458) – *(kdo) imeti srečno/nesrečno roko (pri kom/čem)* (SSKJ) → **die glückliche Hand zeigen** (581) – *[bei/mit etw.] eine [un]glückliche Hand haben* (D 11)
8. **(čigava) desna roka** (377) – *(kdo) biti desna roka (čigava/koga)* (SSKJ) → **jmds. rechte Hand** (479) – *jmds. rechte Hand sein* (D 11)
9. **(kdo) biti pri roki** (184) – *(kaj) biti pri roki (komu), (kdo) imeti pri roki (kaj)* (SSKJ) → **jmd. bei der Hand sein** (236) – *etw. bei der Hand haben, etw. zur Hand haben/sein* (D 11)
10. **(kdo) položiti na srce (komu) (kaj)** (293) – *(kdo) položiti/polagati na srce (komu) (kaj)* (SSKJ) → **jmdm. etw. ans Herz legen** (373) – *jmdm. etw. ans Herz legen* (D 11)
11. **(kdo) zamašiti usta (komu)** (298) – *(pog.) (kdo) zamašiti usta/(nizko) gobec (komu)* (SSKJ) → **jmdm. den Mund stopfen** (379) – *(ugs.) jmdm. den Mund/(derb) das Maul stopfen* (D 11)
12. **(kdo) spraviti v grob (koga)** (252) – *(kdo) spraviti v grob (koga)* (SSKJ) → **jmdn. ins Grab bringen** (320) – *jmdn. ins Grab bringen* (D 11)
13. **(kdo) zbobnati v grob (koga)** (171) – *(kdo) spraviti v grob (koga)* (SSKJ) → **jmdn. ins Grab trommeln** (219) – *jmdn. ins Grab bringen* (D 11)
14. **(kdo) zbobnati v grob (koga)** (576) – *(kdo) spraviti v grob (koga)* (SSKJ) → **jmdn. ins Grab trommeln** (731) – *jmdn. ins Grab bringen* (D 11)
15. **(kdo) odbobnati v grob (koga)** (42) – *(kdo) spraviti v grob (koga)* (SSKJ) → **jmdn. ins Grab trommeln** (53) – *jmdn. ins Grab bringen* (D 11)
16. **(kdo) napraviti piko** (55) – *(kdo) napraviti/narediti/postaviti piko na i* (SSKJ), *(kdo) narediti piko* (Fida) → **einen Punkt machen** (71) – *einen Punkt setzen/stellen/machen* (VNSS), *einen Punkt machen* (W), *der Punkt auf dem i, (ugs.) nun/jetzt mach mal/mach aber [endlich] einen Punkt!* (D 11)
17. **(kdo) nositi križ** (81) – *(kdo) prenašati/nositi svoj križ* (J) → **ein Kreuz tragen** (105) – *sein Kreuz tragen* (J)
18. **(kdo) priklicati v življenje (kaj)** (184) – *(kdo) priklicati v življenje (kaj)* (SSKJ) → **etw. ins Leben rufen** (236) – *etw. ins Leben rufen* (D 11)
19. **(kdo) spraviti na papir (kaj)** (18) – *(kdo) spraviti na papir (kaj)* (SSKJ) → **etw. aufs Papier bringen** (23) – *etw. zu Papier bringen* (D 11)

20. **(kdo) priti na sled (komu)** (22) – *(kdo) priti na sled (komu/čemu)* (SSKJ) → **jmdm. auf die Spur kommen** (28) – *jmdm., einer Sache auf die Spur kommen* (D 11)
21. **(kdo) odrezati pot (komu)** (29) – *(kdo) presekati pot (komu)* (SSKJ), *(kdo) odrezati pot (komu)* (Fida) → **jmdm. den Weg abschneiden** (37) – *jmdm. den Weg abschneiden* (D 11)
22. **(kaj) biti vreden greha** (586) – *(kdo/kaj) biti vreden greha* (SSKJ), *(kdo/kaj) biti vreden greha, greha vreden* (Fida) → **eine Sünde wert sein** (743) – *eine Sünde wert sein* (D 11), *eine Sünde wert* (VNSS)
23. **Pavel, Savel** (206) – *(knjiž.) (kdo) iz Savla postati Pavel* (SSKJ) → **Paulus, Saulus** (264) – *aus [einem] Saulus [zu] ein[em] Paulus/vom Saulus zum Paulus werden* (D 11)
24. **prsi, tolči se** (182/183) – *(kdo) tolči se po prsih, (kdo) potrkat/trkati se na prsi* (SSKJ) → **Brust, sich behämmern** (233/234) – *sich <Dativ> an die Brust schlagen* (D 11)
25. **zibka** (162) – *(kaj) biti v zibelko položeno (komu)* (SSKJ) → **in die Wiege gelegt** (208/209) – *jmdm. in die Wiege gelegt worden sein* (D 11)
26. **porcelan, slon** (85) – *(kdo) biti/obnašati se/vesti se kot slon v trgovini s porcelanom* (Fida, J) → **Porzellan, Elefant** (109) – *wie ein Elefant im Porzellanladen* (D 11), *(ugs.) sich wie ein Elefant im Porzellanladen benehmen* (D)
27. **(kdo/bit) zvest kot pes** (582) – *(kdo/bit) pokoren/vdan/zvest kot pes (komu)* (SSKJ) → **treu als Hund (sein)** (739) – *ein treuer Hund (W), treu wie ein Hund (sein)*³⁵⁸
28. **(kdo/bit) trdoživ kakor mačka** (201) – *trdoživ kot mačka* (SSKJ) → **zäh wie eine Katze** (258) – *zäh wie eine Katze* (VNSS)
29. **kakor en mož** (240) – *kot en mož* (SSKJ) → **wie ein Mann** (305) – *wie ein Mann* (D 11)
30. **kakor sardine** (336) – *kot/kakor sardine* (SSKJ) → **wie die Sardinen** (427) – *wie die Sardinen* (D), *wie die Sardinen in der Büchse* (D 11)
31. **leto za letom** (52) – *leto za letom* (SSKJ) → **Jahr für Jahr** (67) – *Jahr für Jahr* (VNSS, J)

358

O frazemih s sestavino *pes* v slovenščini in nemščini gl. Jesenšek (2000: 238–240).

32. **iz dneva v dan** (10) – *iz dneva v dan* (SSKJ) → **von Tag zu Tag** (13) – *von Tag zu Tag* (VNSS, J)
33. **bolj ali manj** (44) – *bolj ali manj* (SSKJ) → **mehr oder weniger** (56) – *mehr oder minder/weniger* (D 11)
34. **korakec za korakcem** (329) – *korak za korakom* (SSKJ) → **Schrittchen auf Schrittchen** (418) – *Schritt für Schritt* (D 11)
35. **brez ovinkov** (328) – *brez ovinkov* (SSKJ) → **ohne Umschweif** (417) – *ohne Umschweife* (D 11)
36. **volčja lakota** (530) – *(kdo) čutiti volčjo lakoto, volčja lakota, (kdo/bit) lačen kot volk* (SSKJ) → **ein wölfischer Hunger** (672) – *hungrig wie ein Wolf/wie die Wölfe sein* (D 11)
37. **slepi potnik** (30) – *slepi potnik* (SSKJ) → **blinder Passagier** (38) – *blinder Passagier* (D 11)
38. **kamen spotike** (78) – *kamen spotike* (SSKJ) → **der Stein des Anstoßes** (100) – *der Stein des Anstoßes* (D 11)
39. **Sodoma in Gomora** (64) – *(po bibliji) (kdo) živeti kot v Sodomi in Gomori* (SSKJ), *Sodoma in Gomora* (Fida) → **Sodom und Gomorrha** (82) – *Sodom und Gomorrha* (D 11)
40. **Sodoma in Gomora** (119) – *(po bibliji) (kdo) živeti kot v Sodomi in Gomori* (SSKJ), *Sodoma in Gomora* (Fida) → **Sodom und Gomorrha** (153) – *Sodom und Gomorrha* (D 11)
41. **trojanski konj** (218) – *(knjiž.) trojanski konj* (SSKJ) → **trojanisches Pferd** (276) – *trojanisches Pferd* (VNSS)
42. **rdeči petelin** (27) – *goreči/ognjeni/rdeči petelin* (SSKJ) → **der rote Hahn** (34) – *der rote Hahn* (VNSS), *(veraltet)³⁵⁹ jmdm. den roten Hahn aufs Dach setzen* (D 11)
43. **dolgi so noži in kratka je noč** (182) – *noč dolgih nožev* (Fida) → **lang sind de Messer und kurz is de Nacht** (232) – *(ugs.) Nacht der langen Messer* (D 11)
44. **moj Bog** (607) – *moj bog* (SSKJ) → **mein Gott** (770) – *mein Gott!* (D 11)
45. **omojbogomojbog** (89) – *o [moj] bog, ljubi bog* (SSKJ) → **achgottachgott** (114) – *ach [du lieber] Gott!, oh [mein] Gott!, mein Gott!* (D 11)

46. **pri najboljši volji** (92) – *pri/kljub najboljši volji* (SSKJ) → **beim besten Willen** (119) – *beim besten Willen [nicht]* (D 11), *beim besten Willen* (VNSS)
47. **mera je polna** (539) – *mera je polna* (SSKJ) → **das Maß ist voll** (683) – *das Maß ist voll* (D 11)
48. (čigava) **pota se ločijo** (317) – (čigave) *poti se ločijo/razidejo/grejo narazen* (SSKJ) → **jmds. Wege trennen sich** (403) – *hier trennen sich unsere Wege* (D 11)
49. (čigava) **pota se razidejo** (316) – (čigave) *poti se ločijo/razidejo/grejo narazen* (SSKJ) → **jmds. Wege trennen sich** (402) – *hier trennen sich unsere Wege* (D 11)
50. **Črepinje prinesejo srečo!** (63) – *Črepinje prinašajo srečo* (VSNS, Bojc: 1980: 141) → **Scherben bringen Glück!** (80) – *Scherben bringen Glück* (D 11)
51. **Vrč je kar naprej hodil po vodo; kaj mu je preostalo drugega, kakor da se je razbil.** (27) – (knjiž.) *vrč hodi toliko časa po vodo, dokler se ne razbije* (SSKJ), *vrč hodi po vodo, dokler se ne razbije* (Fida) → **Der Krug ging immer wieder zum Wasser; was blieb ihm übrig, als zu brechen.** (35) – *der Krug geht so lange zum Brunnen/zu Wasser, bis er bricht* (D 11)
52. **niso sejale, pa so vendarle žele** (165) – (preg.) *kar kdo seje, to bo tudi žel* (SSKJ) → **nicht säend und dennoch erntend** (212) – *Sie säen nicht, sie ernten nicht* (D 12), *was der Mensch säet, das wird er ernten* (W)

2 DELNA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA

frazem v CB → frazem v IB

Navodilo za branje: najprej je naveden frazem iz CB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz CF v slovarju (SSKJ, PFS, VSNS, P, PSSPF), pri nekaterih primerih tudi v elektronski zbirki besedil Fida. Za puščico (→) je frazem v IB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz IF v slovarju (D 11, D, W, VNSS, NSS, J).

1. (kaj) **biti trši oreh (za koga)** (87) – (kaj) *biti trd/pretrd oreh (za koga)* (SSKJ) → **schwerer fallen** (112) – *schwer fallen* (D, VNSS)
2. (kdo) **naviti uro (komu)** (74) – (kdo) *naviti uro/ušesa (komu)* (SSKJ) → **eins auf den Hinterkopf bekommen** (95) – (ugs.) *eins auf den Kopf bekommen* (D 11)
3. (kdo) **zmešati štrene (komu)** (122) – (pog.) (kdo) *mešati/pomešati/zmešati/zmesti štrene (komu), (kdo) zmesti/zmešati načrte/niti/račune (komu)* (SSKJ) → **jmdm. das Konzept vermässeln** (157/158) – (ugs.) *jmdm. das/sein Konzept verderben* (D 11)
4. (kdo) **pomešati štrene (komu)** (135) – (pog.) (kdo) *mešati/pomešati/zmešati/zmesti štrene (komu), (kdo) zmesti/zmešati načrte/niti/račune (komu)* (SSKJ) → **es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben** (174) – *es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben* (D 11)
5. (kdo) **priiti na tapeto** (153) – (kdo) *priiti na tapeto* (SSKJ) → **herhalten müssen** (197) – *herhalten müssen* (D, VNSS)
6. (kdo) **zvrčati kozarčke** (195/196) – (kdo) *zvrniti kozarec/kozarček* (SSKJ) → **die Gläser kippen** (250) – (ugs.) *einen kippen, (veraltend)³⁶⁰ die Gläser schwingen* (D 11)
7. (kdo) **pretakati otročje, okrogle, krokodilje solze** (556) – (kdo) *pretakati krokodilje/krokodilove solze, (kdo) jokati/pretakati bridke/debele/grenke solze* (SSKJ) → **kindlich runde Kullertränen weinen** (704) – (geh.) *blutige Tränen weinen* (D 11), *Krokodilstränen/Tränen weinen* (VNSS)
8. (kdo) **igrati se slepe miši** (124) – (kdo) *igrati/iti se slepe miši/skrivalnice* (SSKJ) → **blinde Kuh spielen** (160) – *Blindekuh spielen* (VNSS)

360

Veraltend – starinsko. Gl. Gole (2002: 21).

9. (kaj) **igrati se slepe miši** (196) – (kdo) *igrati/iti se slepe miši/skrivalnice* (SSKJ) → **Blindekuh spielen** (250) – *Blindekuh spielen* (VNSS)
10. (kdo) **napraviti križ čez (kaj)** (81) – (kdo) *napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → **etw. aus sein** (104) – (ugs.) *aus sein* (D)
11. (kaj) **napraviti križ nad (čim)** (16) – (kdo) *napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → **es genug sein lassen** (20/21) – (ugs.) *es [mit etw.] genug sein lassen* (D 11)
12. **križ čez (kaj)!** (25) – (kdo) *napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → **Schwamm drüber!** (32) – (ugs.) *Schwamm drüber!* (D 11)
13. **križ čez (kaj)** (597) – (kdo) *napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → **mit etw. Schluß sein** (757) – (ugs.) *[mit etw.] Schluss machen* (D 11), *mit jemandem/etwas ist Schluß* (VNSS)
14. (kdo) **imeti na vajetih (koga)** (70) – (pog.) (kdo) *imeti na vajetih (koga)* (SSKJ) → **die Zügel führen** (89/90) – *jmdn. am Gängelband führen/haben/halten* (D 11)
15. (kdo) **dobiti na vajeti (kaj)** (583/584) – (kdo) *spustiti z vajeti (koga)*, (kdo) *držati na vajetih (koga)*, (pog.) (kdo) *imeti na vajetih (koga)* (SSKJ)³⁶¹ → **etw. im Handgelenk haben** (740) – *jmdn., etw. in der Hand haben* (D 11)
16. (kdo) **dobiti se na vajeti** (76) – (kdo) *spustiti z vajeti (koga)*, (kdo) *držati na vajetih (koga)*, (pog.) (kdo) *imeti na vajetih (koga)* (SSKJ) → **sich in der Gewalt haben** (98) – *sich in der Gewalt haben* (D 11)
17. (kaj) **iti k vragu** (347) – (pog.) (kaj) *iti k vragu* (SSKJ) → **kaputtgehen** (441) – *kaputtgehen* (D, W), *kaputt gehen* (NSS)
18. (kaj) **iti k vragu** (229) – (pog.) (kaj) *iti k vragu* (SSKJ) → **verlorengehen** (291) – *verloren gehen* (D, W)
19. (kdo) **biti ob (kaj)** (110) – (kdo) *biti ob (koga/kaj)* (SSKJ) → **verlorengehen** (142) – *verloren gehen* (D, W)
20. (kaj) **iti po gobe** (9) – (kaj) *iti po gobe*, (nižje pog.) (kdo) *iti po gobe* (SSKJ) → **verlorengehen** (12) – *verloren gehen* (D, W)
21. (kaj) **iti rakom žvižgat** (120) – (kdo/kaj) *iti rakom žvižgat* (SSKJ) → **flötengehen** (154) – *flöten gehen* (D, W)

361

Na vajetih se lahko rabi v več skladenjskih zvezah: *imeti koga/sebe/se na vajetih*, *spustiti z vajeti koga/sebe/se*.

22. **(kdo) dati duška (čemu) (7)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ)*³⁶² → **einer Sache Ausdruck geben (9)** – *(geh.) einer Sache <Dativ> Ausdruck geben/verleihen (D 11)*
23. **(kdo) dati duška (čemu) (552)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ)* → **einer Sache Luft machen (699)** – *seinem Ärger o. Ä. Luft machen (D 11), (ugs.) einer Sache Luft machen (D), seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen (VNSS)*
24. **(kdo) dati duška (čemu) (374)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ)* → **einer Sache Luft machen (476)** – *seinem Ärger o. Ä. Luft machen (D 11), (ugs.) einer Sache Luft machen (D), seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen (VNSS)*
25. **(kaj) dati si duška (233)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ), (kdo) dati si duška (VSNS)* → **etw. sich Luft machen (296)** – *seinem Ärger o. Ä. Luft machen (D 11), (ugs.) sich <Dativ> Luft machen (D), seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen (VNSS)*
26. **(kdo) dati si duška (544)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ), (kdo) dati si duška (VSNS)* → **jmd. sich Luft machen (690)** – *seinem Ärger o. Ä. Luft machen (D 11), (ugs.) sich <Dativ> Luft machen (D), seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen (VNSS)*
27. **(kdo) dajati si duška (452)** – *(kdo) dati duška svoji jezi, veselju (SSKJ), (kdo) dati si duška (VSNS)* → **jmd. sich Luft machen (573)** – *seinem Ärger o. Ä. Luft machen (D 11), (ugs.) sich <Dativ> Luft machen (D), seinen Gefühlen/seinem Herzen Luft machen (VNSS)*
28. **(kdo) cvreti jo (za kom) (14)** – *(kdo) cvreti jo (SSKJ)* → **hinterher sein (18)** – *(ugs.) hinter jmdm. her sein (D 11), hinter her sein, hinterhersein (VNSS)*
29. **(kdo) prisliniti jih (komu) (181)** – *(kdo) prilepiti klofuto/klofute (komu), (star.) (kdo) prisliniti klofuto/klofute (komu) (SSKJ)* → **jmdm. ein paar kleben (232)** – *(salopp) jmdm. eine/ein paar kleben (D 11)*
30. **(kaj) ubirati jo svojo pot (24)** – *(pog.) (kdo) ubirati jo, (kdo/kaj) ubirati pot/smer (SSKJ)* → **seinen Weg machen (31)** – *sich auf den Weg machen, (veraltend) seiner Wege/seines Weges gehen (D 11), den Weg nehmen (NSS)*

31. (kdo) **ubрати jo** (146) – (pog.) (kdo) *ubрати jo* (SSKJ) → **den Weg schlagen** (189) – *sich auf den Weg machen, (veraltend) seiner Wege/seines Weges gehen* (D 11), *den Weg nehmen* (NSS)
32. (kdo) **biti za petami (komu)** (143) – (kdo) *biti/stati za petami (komu)* (SSKJ) → **hinter jmdm. sein** (184) → (ugs.) *hinter jmdm. her sein* (D 11), *hinter her sein, hinterhersein* (VNSS)
33. (kdo) **ostati za petami (komu)** (598) – (kdo) *biti/stati za petami (komu)* (SSKJ) → **jmdm. auf den Fersen bleiben** (759) – *jmdm. auf den Fersen sein/bleiben* (D 11)
34. (kdo) **metati polena pod noge (čemu)** (58) – (kdo) *metati polena pod noge (komu)* (SSKJ) → **einer Sache im Wege sein** (75) – *jmdm., einer Sache im Weg[e] stehen/sein* (D 11)
35. (kdo) **spraviti spod nog (kaj)** (61) – (kdo) *spraviti spoti/v grob/pod rušo (koga), (evfem.) (kdo) spraviti s sveta/na oni svet (koga)* (SSKJ), (pog.) (kdo) *spraviti se izpod/spod nog (komu)* (SSKJ, Fida) → **etw. aus dem Wege räumen** (78) – *etw. aus dem Weg[e] räumen* (D 11)
36. (kdo) **spraviti spod nog (kaj)** (319) – (kdo) *spraviti spoti/v grob/pod rušo (koga), (evfem.) (kdo) spraviti s sveta/na oni svet (koga)* (SSKJ), (pog.) (kdo) *spraviti se izpod/spod nog (komu)* (SSKJ, Fida) → **etw. hinter sich bringen** (405) – (ugs.) *etw. hinter sich bringen* (D 11)
37. (kdo) **podstavljati noge (čemu)** (58) – (kdo) *podstaviti/podstavljati nogo/noge (komu)* (SSKJ) → **jmd. ein Bein stellen einer Sache** (75) – (ugs.) *jmdm. ein/das Bein stellen* (D 11)
38. (kdo) **pomagati na noge (komu)** (150) – (kdo/kaj) *pomagati na noge (komu), (kdo/kaj) postaviti/spraviti na noge (koga/kaj)* (SSKJ) → **jmdm. auf die Beine helfen** (193/194) – (ugs.) *jmdm. auf die Beine helfen/jmdn. [wieder] auf die Beine bringen* (D 11)
39. (kdo) **pomagati na noge (komu, čemu)** (201) – (kdo/kaj) *pomagati na noge (komu), (kdo/kaj) postaviti/spraviti na noge (koga/kaj)* (SSKJ) → **jmdm., einer Sache wieder auf die Beine helfen** (256) – (ugs.) *jmdm. auf die Beine helfen/jmdn. [wieder] auf die Beine bringen* (D 11)
40. (kdo) **imeti polne roke dela (s kom)** (405) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → **mit jmdm. zu tun haben** (515) – *mit jmdm. zu tun haben* (D 11)

41. (kdo) **imeti polne roke dela** (176) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → **alle Hände voll zu tun haben** (226) – *alle/beide Hände voll zu tun haben* (D 11)
42. (kdo) **imeti polne roke dela** (180) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → **beide Hände voll zu tun haben** (231) – *alle/beide Hände voll zu tun haben* (D 11)
43. (kdo) **držati roke prekrižane** (456) – (pog.) (kdo) *držati roke križem* (SSKJ) → **die Hände in den Schoß legen** (579) – *die Hände in den Schoß legen* (D 11)
44. (kdo) **vzeti v roke (koga)** (78) – (kdo) *vzeti v roke (koga)* (SSKJ) → **ins Gebet nehmen** (100) – *jmdn. ins Gebet nehmen* (D 11)
45. **iz druge roke** (268) – (pog.) (kdo) *imeti iz druge roke (kaj)* (SSKJ) → **aus zweiter Hand** (340) – *aus zweiter Hand* (D 11)
46. **iz druge roke** (319) – (pog.) (kdo) *imeti iz druge roke (kaj)* (SSKJ) → **aus zweiter Hand** (405) – *aus zweiter Hand* (D 11)
47. (kdo) **delati z roko v roki (s kom)** (529) → (kdo) *delati z roko v roki* (Fida) → **Hand in Hand arbeiten** (671) – *Hand in Hand arbeiten* (D 11)
48. **z roko v roki** (472) – (kdo) *delati z roko v roki, (kaj) iti z roko v roki (s čim)* (Fida) → **Hand in Hand** (599) – *mit etw. Hand in Hand gehen, Hand in Hand arbeiten* (D 11)
49. (kdo) **iti na roko (komu)** (412/413) – (pog.) (kdo) *iti na roko/roke (komu)* (SSKJ) → **jmdm. zur Hand gehen** (524) – *jmdm. zur Hand gehen, jmdm. [bei etw.] an die Hand gehen* (D 11)
50. (kdo) **položiti roko na (koga)** (326) – (kdo) *položiti roko na (koga)* (SSKJ) → **Hand an jmdn. legen** (415) – (geh.) *Hand an jmdn. legen* (D 11)
51. (kdo) **meti si (rumenkasto bele) roke** (103) – (kdo) *meti si roke* (SSKJ) → **sich die (weißgelblichen) Hände reiben** (132) – (ugs.) *sich die Hände reiben* (D 11)
52. (kaj) **priiti na uho (komu)** (109) – (kaj) *priiti na uho/ušesa (komu)* (SSKJ) → **jmdm. zu Ohren kommen** (140) – *jmdm. zu Ohren kommen* (D 11)
53. **samo z enim ušesom poslušajoč** (80) – (pog.) (kdo) *poslušati samo z enim ušesom/s pol ušesa* (SSKJ) → **mit halbem Ohr hinhörend** (103) – (ugs.) *mit halbem Ohr hinhören/zuhören* (D 11)
54. (kaj) **biti pri srcu (komu)** (72) – (kdo/kaj) *biti pri srcu (komu)* (SSKJ) → **hängen an** (92) – *hängen an* (D, VNSS)

55. (kdo) **spregovoriti, kakor je (komu) pri srcu** (544) – (kdo) *govoriti, kako je (komu) pri srcu* (Fida) – **auspacken, wie einem ums Herz ist** (690) – *sprechen, wie es einem ums Herz ist* (W)
56. (kdo) **pokazati hrbet (komu)** (139) – (pog.) (kdo) *obrniti/pokazati hrbet (komu)* (SSKJ) → **jmdm. den Rücken zuwenden** (179) – *jmdm., einer Sache den Rücken kehren/wenden* (D 11), *jmdm. den Rücken zuwenden* (J)
57. (kdo) **skočiti v hrbet (čemu)** (251) – (kdo) *skočiti v hrbet (komu)*, (pog.) (kdo) *pasti/vpadati/vpasti v hrbet (komu)* (SSKJ) → **einer Sache in den Rücken fallen** (318) – *jmdm. in den Rücken fallen* (D 11)
58. (kdo) **vzdigniti vik in krik** (106) – (kdo) *dvigniti/gnati/zagnati vik in krik* (SSKJ) → **Lärm schlagen** (137) – *Lärm schlagen* (D 11)
59. (kdo) **vzdigniti alarm** (64) – (kdo) *vzdigniti velik alarm* (SSKJ), (kdo) *sprožiti alarm* (Fida) → **Krach schlagen** (82) – (ugs.) *Krach schlagen* (D 11)
60. (kdo) **biti kuhan in pečen (pri kom)** (68) – (kdo) *biti kuhan in pečen (pri kom)* (SSKJ) → **bei jmdm. ein und aus gehen** (86) – *bei jmdm. ein und aus/aus und ein gehen* (D 11)
61. (kdo) **biti kuhan in pečen (kje)** (551) – (kdo) *biti kuhan in pečen (pri kom)* (SSKJ) → **ein und aus gehen** (699) – *bei jmdm. ein und aus/aus und ein gehen* (D 11)
62. (kdo) **vedeti, kam pes taco moli** (173) – (kdo) *vedeti, kam pes taco moli* (SSKJ) → **wissen, wie der Hase läuft** (223) – (ugs.) *sehen/wissen, jmdm. zeigen, wie der Hase läuft* (D 11)
63. (kdo) **zagristi v rušo** (349) – (vznes.) (kdo) *leči pod rušo* (SSKJ), (kdo) *iti pod rušo*, (kdo) *spraviti pod rušo (koga)*, (kdo) *biti pod rušo* (Fida) → **ins Gras beißen** (444) – (ugs.) *ins Gras beißen* (D 11)
64. (kdo) **postavljati na kocko (kaj)** (439) – (kdo) *staviti/postaviti/postavljati na kocko (kaj)* (SSKJ) → **etw. aufs Spiel setzen** (558) – *etw. aufs Spiel setzen* (D 11)
65. (kdo) **igrati prvo violino** (181) – (kdo) *igrati prvo violino* (SSKJ) → **mächtige Töne riskieren** (231) – (ugs.) *dicke/große Töne reden/spucken/schwingen* (D 11)
66. (kdo) **pokazati fige (čemu)** (242) – (pog.) (kdo) *narediti/pokazati/pomoliti figo/fige (komu/čemu)* (SSKJ) → **den Karren laufenlassen** (307) – (ugs.) *den Karren/die Karre [einfach] laufen lassen* (D 11)

67. (kdo) **pokazati fige (komu)** (581) – (pog.) (kdo) *narediti/pokazati/pomoliti figo/fige (komu/čemu)* (SSKJ) → **jmdm. den Laufpaß geben** (737) – (ugs.) *jmdm. den Laufpass geben* (D 11)
68. (kdo) **viseti na žepu (koga)** (456) – (kdo) *viseti na ramah (koga)* (SSKJ) → **jmdm. auf der Tasche liegen** (579) – (ugs. abwertend) *jmdm. auf der Tasche liegen* (D 11)
69. (kdo) **pustiti na cedilu (koga)** (469) – (kdo) *pustiti na cedilu (koga)* (SSKJ) → **jmdn. sitzen lassen** (595) – (ugs.) *jmdn. sitzen lassen* (D 11)
70. (kdo) **pustiti na cedilu (kaj)** (231) – (kdo) *pustiti na cedilu (koga)* (SSKJ) → **etw. im Stich lassen** (293) – *etw. im Stich lassen* (D 11)
71. (kaj) **pustiti na cedilu (koga)** (287) – (kdo) *pustiti na cedilu (koga)* (SSKJ) → **etw. im Stich lassen jmdn.** (364) – *jmdn., etw. im Stich lassen* (D 11)
72. (kdo) **biti z vsemi žavbami namazan** (122) – (kdo) *biti z vsemi mažami/žavbami namazan* (SSKJ) → **mit allen Wassern gewaschen sein** (157) – *mit allen Wassern gewaschen sein* (D 11)
73. (kdo) **biti z vsemi mažami namazan** (338) – (kdo) *biti z vsemi mažami/žavbami namazan* (SSKJ) → **mit allen Wassern gewaschen sein** (429) – *mit allen Wassern gewaschen sein* (D 11)
74. (kdo) **presti čas** (476) – (kdo) *presti čas* (SSKJ) → **Daumen drehen** (604) – (ugs.) *Daumen/Däumchen drehen* (D 11)
75. **predenje časa** (398) – (kdo) *presti čas* (SSKJ) → **Daumendrehen** (505) – (ugs.) *Daumen/Däumchen drehen* (D 11)
76. **delanje otrok** (398) – (nižje pog.) (kdo = moški spol) *delati otroke (komu = ženski spol)* (SSKJ) → **Kindermachen** (505) – (salopp) *jmdm. ein Kind machen* (D 11)
77. (kdo) **zabijati ure** (68) – (kdo) *ubijati/zabijati čas* (SSKJ) → **Stunden totschiagen** (88) – *die Zeit totschiagen* (D 11)
78. (kdo) **iz trte zviti (kaj)** (20) – (kaj/bit) *iz trte izvit/zvit* (SSKJ) → **etw. vom Zaune brechen** (26) – *etw. vom Zaun brechen* (D 11)
79. (kdo) **ne skriviti lasu nobeni muhi** (310) – (kdo) *ne skriviti lasu (komu)*, (kdo) *še muhe ne ubiti* (SSKJ) → **kaine Flieje nich ain Haarchen krümmen** (393) – *jmdm. kein Haar/niemandem ein Haar krümmen [können]* (D11), *jmdm. kein Härchen krümmen (J)*, *keiner Fliege [et]was zuleide tun* (D 11)

80. (kdo) **iti adijo** (425) – (kdo) *iti v krtovo deželo/v maloro/pozlu/rakom žvižgat* (SSKJ), (kdo) *iti adijo* (Fida) → **hops gehen** (540) – *hops gehen* (W), (*salopp*) *hops sein* (D)
81. (kdo) **zmetati vse v en koš** (513) – (kdo) *metati/zmetati/strpati/tlačiti vse v en/isti koš* (SSKJ) → **alles in einen Hut werfen** (650) – (ugs.) *alle[s] in einen Topf werfen*, (ugs.) *etw. unter einen Hut bringen* (D 11)
82. (kdo) **iti čez drn in strn** (25) – (kdo) *iti čez drn in strn/(star.) strm* (SSKJ) → **durch dick und dünn gehenden** (32) – *mit jmdm. durch dick und dünn gehen* (D 11)
83. (kdo) **pustiti ob strani** (kaj) (544) – (kdo/kaj) *pustiti/puščati ob strani* (kaj) (SSKJ) → **etw. aus dem Spiel lassen** (690) – *etw. aus dem Spiel lassen* (D 11)
84. (kdo) **imeti volčji tek** (449) – (kdo) *jesti z volčjim tekom*, (kdo/bit) *lačen kot volk* (SSKJ) → **einen gesegneten Appetit haben** (570) – (ugs.) *einen gesegneten Appetit haben* (D)³⁶³
85. (kdo) **stopiti na stran** (koga) (162) – (kdo) *postaviti se na stran* (koga), (kdo) *biti na strani* (koga) (SSKJ) → **jmds. Partei ergreifen** (209) – *jmds. Partei/für jmdn. Partei ergreifen/nehmen* (D 11)
86. (kdo) **stopiti na stran** (koga) (290) – (kdo) *postaviti se na stran* (koga), (kdo) *biti na strani* (koga) (SSKJ) → **jmds. Partei ergreifen** (369) – *jmds. Partei/für jmdn. Partei ergreifen/nehmen* (D 11)
87. (kdo) **ne imeti mirne ure** (127) – (kdo) *ne imeti ne ene ure mirne* (SSKJ) → **zur Ruhe kommen** (164) – *zur Ruhe kommen* (D 11)
88. (kaj) **biti na dobrem glasu** (129) – (kdo/kaj) *biti na dobrem/slabem glasu* (SSKJ) → **das guten Ruf und Namen haben** (166) – *einen guten Namen haben* (D 11), *guter/schlechter Ruf, im Rufe stehen, in den Ruf kommen* (VNSS)
89. (kdo) **biti doma** (v čem) (295) – (pog.) (kdo) *biti doma* (v čem) (SSKJ) → **Bescheid wissen** (375) – *Bescheid wissen* (D 11)
90. (kdo) **ne biti si gorek** (397) – (kdo) *biti gorek* (komu) (SSKJ) → **sich nicht grün sein** (504) – (ugs.) *jmdm. nicht grün sein* (D 11)

363

Frazem najdemo v Friederichovem slovarju *Moderne deutsche Idiomatik* (1966: 282): *einen gesegneten Appetit haben* [blagoslovljen apetit imeti] 'sehr viel essen – zelo veliko jesti'.

91. (kdo) **pobratiti šila in kopita** (404) – (kdo) *pobratiti/pospraviti šila in kopita* (SSKJ) → **seine Siebensachen nehmen** (513) – (ugs. scherzh.) *seine Siebensachen/sieben Sachen/sieben Zwetschken packen* (D 11)
92. (kaj) **imeti svoje muhe** (350) – (kdo) *imeti muhe* (SSKJ), *imeti svoje muhe* (VSNS) → **etw. seine Tücken haben** (446) – *seine Tücken haben* (D 11)
93. (kdo) **spraviti ad acta** (kaj) (34) – (pren.) (kaj/bititi) *ad acta* (SSKJ), *odložiti, dati ad acta* (VNSS) → **etw. zu den Akten legen** (44) – (ugs.) *etw. zu den Akten legen* (D 11)
94. (kdo) **poslati v krtovo deželo** (koga) (187) – (kdo) *iti v krtovo deželo, (evfem.) (kdo) poslati na oni svet* (koga) (SSKJ) → **jmdn. über die Klinge springen lassen** (239) – (ugs.) *jmdn. über die Klinge springen lassen* (D 11)
95. (kdo) **imeti na piki** (kaj) (380) – (kdo) *imeti na piki* (koga), (kdo) *imeti piko* (na koga), (kdo) *jemati/vzeti na piko/muho* (koga) (SSKJ) → **es auf etw. abgesehen haben** (483) – *es auf etw. abgesehen haben* (D 11)
96. (kdo) **še ,mu' ne reči** (449) – (pog.) (kdo) *še mu ne reči* (SSKJ) → **jmd. nicht baff sagen** (569) – (ugs.) *nicht Piep sagen/keinen Piep von sich geben* (D 11)
97. (kdo) **pomagati na konja** (komu) (438) – (kdo) *biti na konju, (kdo) priti na konja* (SSKJ) → **jmdn. in den Sattel heben** (557) – *jmdn. in den Sattel heben/jmdm. in den Sattel helfen* (D 11)
98. (kaj/bititi) **spravljen na konja** (438) – (kdo) *biti na konju, (kdo) priti na konja* (SSKJ) → **in den Sattel gehoben** (557) – *jmdn. in den Sattel heben/jmdm. in den Sattel helfen* (D 11)
99. (kdo) **ne dati niti ficka** (na kaj) (30) – (kdo) *dati [veliko, dosti] na* (koga/kaj), (kdo) *ne dati nič na* (koga/kaj), (kaj) *ne biti vredno prebite pare* (SSKJ) → **jmd. keinen Pfifferling für etw. geben** (38) – (ugs.) *keinen/nicht einen Pfifferling* (D 11)
100. (kdo) **vzdigovati prah** (162) – (kaj) *dvigniti/vzdigniti/vzdigovati [mnogo, veliko] prahu* (SSKJ) → **jmd. Wind machen** (209) – (ugs.) *viel Wind um etw. machen* (D 11)
101. **ne biti ne konca ne kraja** (čemu) (169) – (kaj) *ne imeti ne konca ne kraja, (česa) ne biti ne konca ne kraja, (govoriti, marnjati, natezati se ...) brez konca in kraja* (SSKJ) → **nie ein Ende finden** (217) – *kein Ende finden* (D 11)
102. (kdo) **vreči rdečega petelina** (na kaj) (202) – (kdo) *posaditi/spustiti [rdečega] petelina* (komu) (na kaj) (SSKJ), *rdeči petelin* (Fida) → **etw. in Brand stecken** (259) – *etw. in Brand setzen/stecken* (D 11)

103. (kaj) **priti na dan** (225) – (kaj) *priti na dan* (SSKJ) → **etw. laut werden** (285) – *laut werden* (D 11)
104. (kdo) **požvižgati se na** (kaj) (263) – (kdo) *požvižgati se na* (koga/kaj) (SSKJ) → **etw. beiseite lassend** (333) – *etw. beiseite lassen* (D 11)
105. (kdo) **požvižgati se na** (koga) (87) – (kdo) *požvižgati se na* (koga/kaj) (SSKJ) → **auf jmdn. pfeifen** (112) – (ugs.) *auf jmdn., etw. pfeifen* (D 11)
106. (kdo) **požvižgati se na** (kaj) (212) – (kdo) *požvižgati se na* (koga/kaj) (SSKJ) → **auf etw. pfeifen** (268) – (ugs.) *auf jmdn., etw. pfeifen* (D 11)
107. (kdo) **vreči se po** (kom) (22) – (kdo) *vreči se po* (kom) (SSKJ) → **von jmds. Art sein** (28) – *in jmds. Art schlagen* (D 11)
108. (kdo) **zagledati se v** (koga) (495) – (kdo) *zagledati se v* (koga/kaj) → **den Narren an jmdm. gefressen haben** (629) – (ugs.) *einen Narren an jmdm., etw. gefressen haben* (D 11)
109. (kdo) **dati veliko na** (kaj) (277) – (kdo) *dati [veliko, dosti] na* (koga/kaj) (SSKJ) → **auf etw. Wert legen** (351) – *auf etw. Wert legen* (D 11)
110. (kdo = moški spol) **napraviti široko** (koga = ženski spol) (294) – (nizko) (kdo = ženski spol) *postati širok (s kom = moški spol)* (SSKJ) → **jmdn. dick machen** (373) – (salopp) *jmdn. dick machen* (D 11)
111. (kdo) **biti sit** (česa) (296) – (kdo) *biti [do grla, čez glavo] sit* (koga/česa) (SSKJ) → **etw. satt haben** (376) – (ugs.) *jmdn. satt haben/etw. [bis dahin] satt haben* (D 11)
112. (kdo) **biti bot** (25) – (pog.) (kdo) *biti [si] bot/kvit* (SSKJ) → **quitt sein** (32) – (ugs.) *[mit jmdm.] quitt sein* (D 11)
113. (kaj) **biti smrt** (za koga) (24) – (kaj) *biti smrt (za koga)* (SSKJ) → **jmdm. etw. unter die Haut gehen** (30) – *jmdm. unter die Haut gehen/dringen* (D 11)
114. (kdo) **nabrati si moči** (30) – (kdo) *nabrati si novih moči, (pog.) (kdo) priti spet k moči* (SSKJ) → **wieder zu Kräften kommen** (38) – *wieder zu Kräften kommen* (D 11)
115. (kaj) **iti do živega** (komu) (199) – (kdo/kaj) *iti do živega (komu)* (SSKJ) → **jmdm. etw. nahe gehen** (254) – *jmdm. nahe gehen* (D 11)
116. (kaj) **iti do živega** (komu) (453) – (kdo/kaj) *iti do živega (komu)* (SSKJ) → **es jmdm. angetan haben** (575) – *es jmdm. angetan haben* (D 11)

117. (kaj) **iti do živega (komu)** (513) – (kdo/kaj) *iti do živega (komu)* (SSKJ) → **jmdm. etw. unter die Haut gehen** (650) – *jmdm. unter die Haut gehen/dringen* (D 11)
118. (kdo) **moči do živega (komu)** (7) – (kdo/kaj) *moči do živega (komu)* (SSKJ) → **jmdm. zu nahe treten** (10) – *jmdm. zu nahe treten* (D 11)
119. (kdo) **klicati vruga** (z davčnimi obračuni) (51) – (kdo) *klicati vruga* (SSKJ) → **die Steuerabrechnung an die Wand malen** (65) – (ugs.) *den Teufel an die Wand malen* (D 11)
120. (kdo) **slikati si vruga in pol** (219) – (pog.) (doživeti, pojesti, narediti ...) *hudiča/vruga in pol*, (kdo) *slikati hudiča/(pog.) vruga bolj črnega, kot je v resnici* (SSKJ) → **Schrecken an die Wand malend** (278) – (ugs.) *den Teufel an die Wand malen* (D 11)
121. (kdo) **stati v pozoru** (114) – (kdo) *postaviti se v pozor*, (kdo) *stati v pozoru* (SSKJ) → **in Reih und Glied stehen** (146) – *in Reih und Glied* (D 11)
122. (kdo) **imeti žilico (za kaj)** (107) – (kdo) *imeti (kakšno) žilico* (SSKJ), (kdo) *imeti žilico (za kaj)* (Fida) → **etwas für etw. übrig haben** (138) – *etwas/viel/nichts für etw. übrig haben* (D 11)
123. (kdo) **ne imeti smisla (za kaj)** (113) – (kdo) *imeti smisel (za koga/kaj)* (SSKJ) → **nichts für etw. übrig haben** (145) – *etwas/viel/nichts für etw. übrig haben* (D 11)
124. (kdo) **ne imeti smisla (za kaj)** (249) – (kdo) *imeti smisel (za koga/kaj)* (SSKJ) → **keinen Nerv haben** (316) – (ugs.) *[vielleicht] Nerven haben* (D 11)
125. (kdo) **imeti neporavnane račune** (182) – (kdo) *imeti neporavnane račune* (SSKJ) → **etw. iebrig haben** (232) – *für jmdn. viel/etwas übrig haben* (D 11)
126. (kdo) **biti kos (komu)** (121) – (kdo) *biti kos (komu/čemu)* (SSKJ) → **jmdm. gewachsen sein** (155) – *jmdm., einer Sache gewachsen sein* (D 11)
127. (kaj) **biti kos (čemu)** (128) – (kdo) *biti kos (komu/čemu)* (SSKJ) → (dem Glas) **gewachsene** (Stimme) (165) – *jmdm., einer Sache gewachsen sein* (D 11)
128. (kaj) **biti kos (čemu)** (337) – (kdo) *biti kos (komu/čemu)* (SSKJ) → **einer Sache gewachsen sein** (429) – *jmdm., einer Sache gewachsen sein* (D 11)

129. (kdo) **ne srečati žive duše** (146) – (kdo) *ne videti žive duše/živega krsta* (SSKJ), *nobena živa duša* (VSNS), (kje) *ne biti žive duše* (J) → **kein Mensch** (189) – *kein Mensch* (D 11)
130. (kdo) **ne najti žive duše** (226) – (kdo) *ne videti žive duše/živega krsta* (SSKJ), *nobena živa duša* (VSNS), (kje) *ne biti žive duše* (J) → **keine Menschenseele** (287) – *keine [Menschen]seele* (D 11)
131. **biti zapik** (597) – *biti zapik*, (kdo) *narediti zapik (čemu)* (SSKJ) → **jetzt ist Feierabend** (757) – (ugs.) *damit ist [bei jmdm.] Feierabend* (D 11), *Jetzt ist aber Feierabend!* (VNSS)
132. **biti po (kom)** (144) – *biti po (kom)* (SSKJ) → **mit jmdm. ist Schluß** (185/186) – (ugs.) *mit jmdm., mit etw. ist Schluß* (D, VNSS)
133. (kaj) **priiti na plan** (86) – (kaj) *priiti na dan* (SSKJ), (kaj) *priiti na plan* (Fida) → **zum Vorschein kommen** (110) – *zum Vorschein kommen* (D11)
134. (kdo) **spraviti na plan (kaj)** (56) – (kaj) *priiti na plan* (Fida) → **etw. zur Sprache bringen** (72) – *etw. zur Sprache bringen* (D 11)
135. (kdo) **pustiti pri miru (kaj)** (140) – (kdo) *pustiti na/pri miru (koga/kaj)* (SSKJ) → **etw. auf sich beruhen lassen** (180) – *etw. auf sich beruhen lassen* (D 11)
136. (kdo) **ne migniti niti s prstom (za koga)** (357) – (kdo) *ne migniti niti z mezincem (za koga/kaj)*, (kdo) *ne migniti še s prstom (za koga/kaj)* (SSKJ), *še [niti] s prstom ne migniti (za koga/kaj)* (PFS) → **keinen Finger krumm machen** (454) – (ugs.) *keinen Finger krumm machen* (D 11)
137. (kaj) **imeti prste vmes** (70) – (kdo) *imeti prste vmes* (SSKJ), *imeti prste zraven* (VSNS) → **etw. im Spiele sein** (90) – *[mit] im Spiel sein* (D 11)
138. (kaj) **imeti prste zraven** (128) – (kdo) *imeti prste vmes* (SSKJ), *imeti prste zraven* (VSNS) → **etw. im Spiel sein** (165) – *[mit] im Spiel sein* (D 11)
139. (kdo) **imeti v malem prstu (kaj)** (80) – (kdo) *imeti v malem prstu (kaj)* (SSKJ) → **einer Sache mächtig sein** (104) – (geh.) *einer Sache mächtig sein* (D 11)
140. (kdo) **imeti v malem prstu (kaj)** (84) – (kdo) *imeti v malem prstu (kaj)* (SSKJ) → **etw. intus haben** (108/109) – (ugs.) *etw. intus haben* (D 11)
141. (kdo = ženski spol) **nositi pod srcem (koga)** (50/51) – (vznes.) (kdo = ženski spol) *nositi otroka pod srcem* (SSKJ) → **mit jmdm. schwanger gehen** (65) – (ugs.) *mit etw. schwanger gehen* (D 11)

142. (kdo) **videti iz oči v oči** (koga) (594) – (kdo) *gledati se iz oči v oči* (SSKJ) → **jmdn. von Angesicht zu Angesicht sehen** (753) – (geh.) *von Angesicht zu Angesicht* (D 11)
143. (kaj) **pogledati v oči** (čemu) (322) – (kdo) *pogledati v oči* (komu/čemu), (kdo) *pogledati v obraz* (komu) (SSKJ) → **einer Sache ins Gesicht sehen** (409) – *einer Sache ins Gesicht sehen* (D 11)
144. (kdo) **ne imeti oči** (za kaj) (274) – (kdo) *imeti oči* (za kaj) (SSKJ) → **keinen Blick für etw. haben** (347) – *keinen Blick/keine Blicke für jmdn., etw. haben* (D 11)
145. (kdo) **imeti oko in uho** (za kaj) (56) – (kdo) *imeti oči* (za kaj) (SSKJ), modelna tvorba: (kdo) *imeti uho* (za kaj) → **den Blick und das Ohr für jmdn. haben** (71) – *keinen Blick/keine Blicke für jmdn., etw. haben, ein [feines] Ohr für etw. haben* (D 11)
146. (kdo) **izgubiti se izpred oči** (114) – (kdo) *izginiti izpred oči* (komu), (kdo) *izgubiti iz oči* (koga) (SSKJ) → **außer Sicht sein** (147) – *außer Sicht sein* (D 11)
147. (kdo) **izginiti izpred oči** (komu) (91) – (kdo) *izginiti izpred oči* (komu), (SSKJ) → **außer Sicht sein** (117) – *außer Sicht sein* (D 11)
148. (kaj) **bosti v oči** (koga) (83) – (kaj) *biti/bosti v oči* (SSKJ) → **ins Auge springend** (107) – *ins Auge/in die Augen springen/fallen* (D 11)
149. (kdo) **ustreliti z očmi** (73) – (kdo) *ustreliti z očmi/s pogledom* (SSKJ) → **einen Blick werfen** (94) – *einen Blick auf jmdn., etw. werfen* (D 11)
150. (kaj) **ležati na očeh** (komu) (43) – (kaj) *biti na očeh* (SSKJ) → **offen zu Tage liegend** (56) – *offen zutage/zu Tage liegen* (D 11)
151. (kdo) **metati pesek v oči** (komu) (372) – (kdo) *metati pesek v oči* (komu) (SSKJ) → **jmdm. Sand in die Augen werfen** (474) – *jmdm. Sand in die Augen streuen* (D 11)
152. (kdo) **zamižati na eno oko** (85) – (kdo) *zamižati na eno oko/obe očesi* (SSKJ) → **ein Auge zudrücken** (110) – (ugs.) *ein Auge/beide Augen zudrücken* (D 11)
153. (kdo) **ne odmakniti oči** (od koga) (117) – (kdo) *ne ločiti/odmakniti/odtrgati/odvrniti oči* (od koga) (SSKJ) → **die Augen nicht von jmdm. lassen** (150) – *kein Auge von jmdm., etw. lassen/[ab]wenden* (D 11)

154. (kdo) **ne spustiti izpred oči** (koga) (7) – (kdo) *ne izpustiti iz/izpred oči* (koga) (SSKJ) → **jmdn. nicht aus dem Auge lassen** (9) – *jmdn., etw. nicht aus dem Auge/aus den Augen lassen* (D 11)
155. (kdo) **ne zatisniti očesa** (425) – (kdo) *ne zatisniti očesa* (SSKJ) → **kein Auge zumachen** (540) – (ugs.) *kein Auge zutun/zumachen* (D 11)
156. (kdo) **ošiniti s pogledom** (kaj) (134) – (kdo) *ošiniti/ošvigniti/ošvrkati s pogledom* (koga) (SSKJ) → **einen Blick in etw. werfen** (173) – *einen Blick auf jmdn., etw. werfen* (D 11)
157. (kdo) **ustreliti s pogledom** (100) – (kdo) *ustreliti z očmi/s pogledom* (SSKJ) → **einen Blick werfen** (128) – *einen Blick auf jmdn., etw. werfen* (D 11)
158. (kdo) **pritrgati si od ust** (kaj) (550) – (kdo) *odtrgati/pritrgati si od ust* (SSKJ) → **sich etw. vom Munde absparen** (697) – *sich <Dativ> etw. am/vom Munde absparen* (D 11)
159. (kdo) **ne spraviti z jezika** (česa) (299) – (kdo) *ne spraviti z jezika* (česa) (SSKJ) → **etw. nicht über die Lippen bringen** (380) – *etw. nicht über die Lippen bringen* (D11)
160. (kaj) **biti vsem na jeziku** (368) – (pog.) (kdo) *imeti neprestano na jeziku* (kaj) (SSKJ), *biti vsem na jeziku* (VSNS) → **in aller Leute Munde sein** (469) – *in aller Munde sein* (D 11), *in aller [Leute] Munde sein* (J)
161. (kaj) **ne iti v glavo** (komu) (487) – (pog.) (kaj) *ne iti v glavo* (komu) (SSKJ) → **nicht in jmds. Kram passen** (617) – (ugs.) *jmdm. [nicht] in den Kram/[nicht] in jmds. Kram passen* (D 11)
162. (kdo) **zapičiti v glavo** (komu) (kaj) (505) – (kdo) *zapičiti si v glavo* (kaj) (SSKJ) → **jmdm. einen Floh ins Ohr setzen** (641) – (ugs.) *jmdm. einen Floh ins Ohr setzen* (D 11)
163. (kdo) **biti čez glavo zaposlen** (270) – (kdo) *imeti dela čez glavo* (SSKJ)³⁶⁴ → **voll und ganz** (beschäftigt) (342) – *voll und ganz* (D 11)
164. (kdo) **imeti čez glavo in še čez dela** (514) – (kdo) *imeti dela čez glavo* (SSKJ) → **voll und ganz** (beschäftigt) (651) – *voll und ganz* (D 11)

364

Gre za frazem (kdo) *imeti čez glavo* (česa) (dela, pisanja, učenja ...).

165. (kdo) **zbiti si iz glave (koga)** (82) – (kdo) *izbiti si iz glave (koga/kaj)* (SSKJ) → **sich jmdn. aus dem Sinn schlagen** (105) – *sich etw. aus dem Sinn schlagen* (D 11)
166. (kdo) **zmajati z glavo** (292) – (kdo) *majati/zmajati/zmajevati z glavo* (SSKJ) → **den Kopf schütteln** (371) – *den Kopf schütteln* (D, VNSS, NSS)
167. (kdo) **zmajati z glavo** (494) – (kdo) *majati/zmajati/zmajevati z glavo* (SSKJ) → **den Kopf schütteln** (627) – *den Kopf schütteln* (D, VNSS, NSS)
168. (kdo) **kazati zobe** (230) – (kdo) *kazati/pokazati zobe (komu)* (SSKJ) → **jmdm. die Zähne zeigen** (292) – (ugs.) *jmdm. die Zähne zeigen* (D 11)
169. (kaj) **dobivati kurjo polt** (371) – *kurja polt, kurja polt obliva/oblje/poliva/polije/spreletava/spreleti (koga)* (SSKJ) → **etw. die Gänsehaut bekommen** (473) – (ugs.) *jmdm. läuft/kriecht/jagt eine Gänsehaut über den Rücken* (D 11), *eine Gänsehaut kriegen* (J), *(jemand) bekommt eine Gänsehaut* (VSNS), *eine Gänsehaut überläuft jemanden* (VNSS)
170. (kaj) **povzročati kurjo polt (komu)** (77) – *kurja polt, kurja polt obliva/oblje/poliva/polije/spreletava/spreleti (koga)* (SSKJ) → **etw. befiehlt jmdm. eine Gänsehaut** (98) – (ugs.) *etw. verursacht jmdm. eine Gänsehaut* (D), (ugs.) *jmdm. läuft/kriecht/jagt eine Gänsehaut über den Rücken* (D 11), *eine Gänsehaut kriegen* (J), *(jemand) bekommt eine Gänsehaut* (VSNS), *eine Gänsehaut überläuft jemanden* (VNSS)
171. (kdo) **biti usekan na (kaj)** (573) – (pog.) (kdo) *biti usekan na (koga/kaj)* (SSKJ) → **auf etw. scharf sein** (727) – (ugs.) *auf jmdn., etw. scharf sein* (D 11)
172. (kdo) **pripisati sam sebi** (153) – (kdo) *pripisati sam sebi/na svoj račun (kaj)* (SSKJ) → **schuld haben** (197) – *Schuld [an etw.] haben* (D 11)
173. (kaj) **iti v nos (komu)** (279) – (kaj) *iti v nos (komu)* (SSKJ) → **etw. jmdm. in die Nase steigen** (354) – (ugs.) *jmdm. in die Nase stechen* (D 11), *in die Nase fahren, in die Nase steigen* (VNSS)
174. (kdo) **ukrasti izpred nosa (komu) (koga)** (294) – (kaj) *odpeljati/uiti izpred nosa/pred nosom (komu)* (SSKJ), (kdo) *krasti/ukrasti/suniti izpred nosa/pred nosom (komu) (kaj)* (Fida) → (vor allen Leuten) **wegschnappen** (374) – (ugs.) *jmdm. etw. vor der Nase wegschnappen* (D 11), *wegschnappen etwas vor der Nase* (VNSS)

175. (kdo) **odpirati gobec** (177) – (kdo) *odpreti/odpirati usta/(nizko) gobec* (SSKJ) → **die Fresse aufreißen** (227) – (ugs.) *den Mund/(derb) das Maul aufreißen/voll nehmen, (salopp abwertend) die Klappe aufreißen* (D 11), (derb) *eine große Fresse haben/die Fresse weit aufreißen* (D)
176. (kdo) **pogledati na prste (komu)** (543) – (kdo) *gledati na prste/pod prste (komu)* (SSKJ) → **jmdm. auf die Finger schauen** (689) – (ugs.) *jmdm. auf die Finger sehen/schauen/gucken* (D 11)
177. (kdo) **zlesti v (čigavo)** (uradno papirno, dotlej še nekaznovano) **kožo** (21) – (kaj) *zlesti pod kožo (komu)* (Fida), (kdo) *biti v (čigavi) koži* (SSKJ) → **jmd. in (jmds.)** (amtlich papierene, nicht vorbestrafte) **Haut kriechen** (27) – (ugs.) *nicht in jmds. Haut stecken mögen/wollen* (D 11)
178. (kdo) **na dolgo in široko opisovati (koga)** (191) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → **breit und lang** (245) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
179. (kdo) **na dolgo in široko opisovati (kaj)** (578) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → **lang und breit** (733) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
180. (kdo) **na dolgo in široko opisovati (komu) (kaj)** (404) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → **lang und breit** (514) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
181. (kdo) **na dolgo in široko razlagati (komu) (kaj)** (429) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → **lang und breit** (546) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
182. (kdo) **spominjati se na dolgo in široko in izčrpno** (454) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → **lang, breit und umständlich** (576) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
183. (kdo) **spraviti na svet (koga)** (52) – (kdo = ženski spol) *spraviti na svet (koga)* (SSKJ) → **jmdn. in die Welt setzen** (67) – *jmdn. in die Welt setzen* (D 11)

184. (kdo) **spraviti na svet** (koga) (298) – (kdo = ženski spol) *spraviti na svet* (koga) (SSKJ) → **jmdn. in die Welt setzen** (379) – *jmdn. in die Welt setzen* (D 11)
185. (kdo) **spraviti s sveta** (kaj) (206) – (evfem.) (kdo) *spraviti s sveta* (koga) (SSKJ) → **etw. aus der Welt bringen** (264) – *etw. aus der Welt schaffen* (D 11)
186. (kdo) **spraviti pod zemljo** (kaj) (163) – (kdo) *spraviti pod/v zemljo* (koga) (SSKJ) → **etw. unter die Erde bringen** (210) – (verhüllend) *jmdn. unter die Erde bringen* (D 11)
187. (kdo) **omahniti v grob** (171) – (vznes.) (kdo) *omahniti v grob/smrt* (SSKJ) → **ins Grab gehen** (219) – (geh.) *ins Grab sinken* (D 11)
188. (kdo) **priiti do dna** (čemu) (35) – (kdo) *priiti/pogledati/seči do dna* (čemu) (SSKJ) → **einer Sache auf den Grund gehen** (44) – *einer Sache auf den Grund gehen/kommen* (D 11)
189. (kdo) **priiti do dna** (čemu) (272) – (kdo) *priiti/pogledati/seči do dna* (čemu) (SSKJ) → **einer Sache auf den Grund gehen** (345) – *einer Sache auf den Grund gehen/kommen* (D 11)
190. (kaj) **držati na brzdah** (koga) (189) – (kdo) *držati/imeti se na uzdi*, (kdo) *držati/imeti na vajetih* (koga) (SSKJ) → **etw. im Zaume halten jmdn.** (242) – *sich, jmdn., etw. im Zaum[e] halten* (D 11)
191. **Nitibesediceveč!** (497) – *niti besede/besedice več!*, *nobene besede!* (SSKJ) → **Keinwortmehr!** (631) – *kein Wort weiter (davon)!* (W), *ein/kein Wort über etw. verlieren* (D 11)
192. (kdo) **zagledati beli dan** (18) – (star.) (kdo) *zagledati/ugledati/uzreti beli dan/luč sveta* (SSKJ) → **das Licht der Welt erblicken** (24) – (geh.) *das Licht der Welt erblicken* (D 11)
193. (kdo) **zagledati luč sveta** (27) – (star.) (kdo) *zagledati/ugledati/uzreti beli dan/luč sveta* (SSKJ) → **das Licht der Welt erblicken** (35) – (geh.) *das Licht der Welt erblicken* (D 11)
194. (kdo) **zagledati luč sveta** (40) – (star.) (kdo) *zagledati/ugledati/uzreti beli dan/luč sveta* (SSKJ) → **das Licht der Welt erblicken** (52) – (geh.) *das Licht der Welt erblicken* (D 11)

195. (kdo) **postaviti (koga) na** (mrzlo, vsem hudim uram izpostavljeno) **cesto** (603) – (kdo) *postaviti na cesto/čez prag/pred vrata (koga), (kdo) pognati/postaviti/vreči na cesto (koga)* (SSKJ) → **jmdn. auf die** (kalte, allen Wettern ausgesetzte) **Straße stellen** (765) – (ugs.) *jmdn. auf die Straße werfen/setzen* (D 11)
196. (kdo) **globoko segati v denarnice** (552) – (kdo) *globoko seči/poseči v žep* (SSKJ) → **tief in die Börsen greifen** (700) – (ugs.) *[tief] in die Tasche greifen müssen/sollen* (D 11)
197. (kdo) **kovati kapital (iz česa)** (476) – (kdo) *kovati dobiček (iz česa)* (SSKJ), (kdo) *kovati kapital (iz česa)* (Fida) → **aus etw. Kapital schlagen** (604) – *aus etw. Kapital schlagen* (D 11)
198. (kdo) **ubрати druge strune** (296) – (kdo) *napeti/ubрати drugo/drugačno struno//druge/drugačne strune* (SSKJ) → **andere Saiten aufziehen** (376) – (ugs.) *andere/strengere Saiten aufziehen* (D 11)
199. (kdo) **spravlјati na dva imenovalca (kaj)** (192) – (publ.) (kdo) *najti skupni imenovalec (za kaj), (publ.) skupni imenovalec* (SSKJ), *spraviti na skupni imenovalec* (VSNS) → **etw. auf zwei Nenner bringen** (246) – *etw. auf einen [gemeinsamen] Nenner bringen* (D 11)
200. (kaj) **priti na psa** (186) – (kdo) *priti na psa* (SSKJ) → **etw. auf den Hund kommen** (237) – (ugs.) *auf den Hund kommen* (D 11)
201. (kdo) **delati veter** (170) – (kdo) *delati hud veter (zaradi česa)* (SSKJ) → **Wind machen** (219) – (ugs.) *viel Wind um etw. machen* (D 11)
202. (kdo) **ne izgublјati besed** (159) – (kdo) *ne izgublјati besed (o čem)* (SSKJ) → **kein Wort verlieren** (205) – *ein/kein Wort über etw. verlieren* (D 11)
203. (kdo) **ne izgublјati besed (o čem)** (562) – (kdo) *ne izgublјati besed (o čem)* (SSKJ) → **kein Wort über etw. verlieren** (712) – *ein/kein Wort über etw. verlieren* (D 11)
204. (kdo) **segati v besedo (čemu)** (58) – (kdo) *segati/sezati/skakati/skočiti v besedo (komu), (pog.) (kdo) pasti/vpadati/vpasti v besedo (komu)* (SSKJ) → **einer Sache ins Wort fallen** (75) – *jmdm. ins Wort fallen* (D 11)
205. (kdo) **napraviti konec (s kom)** (52) – (kdo) *napraviti konec (čemu)* (SSKJ) → **Schluß mit jmdm.** (67) – (ugs.) *[mit etw.] Schluss machen* (D 11)

206. (kdo) **spraviti s poti (koga)** (88) – (kdo) *spraviti spoti (koga)* (SSKJ) → **jmdn. aus dem Weg räumen** (113) – (ugs.) *jmdn. aus dem Weg räumen* (D 11)
207. (kdo) **zaviti po (čigavih) stopinjah** (117) – (kdo) *iti/hoditi po (čigavih) stopinjah* (SSKJ) → **jmds. Spuren folgen** (150) – *in jmds. Spuren treten/wandeln* (D 11)
208. (kdo) **biti druga plat (čigave) medalje** (162) – (pog.) (kaj) *biti druga plat/stran medalje* (SSKJ) → **jmd. die Kehrseite jmds. Deckblattes sein** (209) → *das ist die Kehrseite der Medaille* (D 11)
209. (kdo) **dobiti izpod prodajnega pulta (kaj)** (267) – (pog.) (kdo) *dobiti izpod pulta (kaj)* (SSKJ) → **etw. unter dem Ladentisch bekommen** (338) – *unterm Ladentisch* (D 11)
210. (kdo) **biti privezan na posteljo** (315) – (kaj) *privezati/prikleniti/prikovati (koga) na posteljo* (SSKJ) → **ans Bett gebunden sein** (415) – (geh.) *ans Bett gefesselt sein* (D 11), *aufs Bett gefesselt* (VNSS)
211. (kaj) **prikleniti (koga) na posteljo** (320) – (kaj) *privezati/prikleniti/prikovati (koga) na posteljo* (SSKJ) → **etw. jmdn. ans Bett fesseln** (407) – (geh.) *ans Bett gefesselt sein* (D 11)
212. **do** (deloma vedrega, deloma oblačnega) **neba vpijoča** (nevednost) (81) – *vnebovpijoč/v nebo vpijoč, do/v nebo* (SSKJ) → **zum** (halbbewölkten) **Himmel schreiende** (Unwissenheit) (104) – *zum Himmel schreien/(salopp) stinken* (D 11), *das schreit zum Himmel* (J)
213. **kolečki, glava** (345) – (pog., šalj.) *kolečki [v glavi] se prepočasi vrtijo (komu), (pog., šalj.) eno kolesce/en kolešček manjka v glavi (komu), (pog., šalj.) (kdo) imeti en kolešček v glavi preveč* (SSKJ) → **Kringel,**³⁶⁵ **Gehirn** (438) – (salopp) *einen Riss/Risse im Hirn/Kopf o. Ä. haben, (ugs.) ein Rädchen zu viel haben, (ugs.) bei jmdm. ist ein Rad/Rädchen locker/fehlt ein Rad/Rädchen* (D 11)
214. (kdo) **pokazati se iz pepela in plamenov kakor feniks** (27) – (kdo) *dvigniti se kakor feniks iz ognja* (SSKJ), (kdo) *dvigniti se kot feniks iz ognja [pepela]* (Keber 1998: 199) → **ein Phönix aus Asche und Flamme tauchend** (34) – *wie ein Phönix aus der Asche steigen/erstehen* (D 11)

365

Der Kring, Kringe: Ring (obroč), Kreis (krog). Der Kringel: kleiner Kreis (krogec) (W).

215. (kaj) **iti kakor za medom** (580) – (kaj) *iti za med* (SSKJ) → **weggehen wie die warmen Semmeln** (736) – *weggehen/sich verkaufen wie warme Semmeln/frische Weggli* (D 11)
216. (kaj) **iti v promet kakor za medom** (185) – (kaj) *iti v promet, (kaj) iti za med* (SSKJ) → **weggehen wie Butter** (237) – *weggehen/sich verkaufen wie warme Semmeln/frische Weggli* (D 11)
217. (kaj) **iti kakor po maslu** (393) – (kaj) *iti kakor po maslu, (redko) (kaj) iti/potekati kakor po loju, (kaj) iti gladko kot po maslu, (kaj) steči kot po maslu/kot namazano, (redko) (kaj) iti kakor po olju, (nižje pog.) (kaj) iti kakor po žnori* (SSKJ) → **etw. wie am Schnürchen laufen** (499) – (ugs.) *wie am Schnürchen* (D 11), *wie am Schnürchen laufen* (J)
218. (kdo) **kaditi kakor Turek** (468) – (kdo) *kaditi ko/kot Turek* (SSKJ) → (rauchen) **wie verrückt** (593) – (ugs.) *wie verrückt* (D 11)
219. (kdo) **sedeti, kakor da je pognal korenine** (16) – (kdo) *stati, kot [da] bi pognal korenine* (SSKJ) → **jmd. dasitzen wie gewachsen** (20) – *wie angewurzelt [da]stehen/stehen bleiben* (D 11)
220. (kdo) **skolehati se pokonci, kakor da je pognal korenine** (17) – (kdo) *stati, kot [da] bi pognal korenine* (SSKJ) → **jmd. sich erheben, als hat Wurzeln geschlagen** (21) – *Wurzeln schlagen* (D 11)
221. (kdo) **paziti na (koga) kakor na punčico svojega očesa** (97) – (kdo) *paziti na (koga) kot na punčico/zenico svojega očesa, (kdo) čuvati (koga) ko punčico svojega očesa* (SSKJ) → **jmdn. wie seinen Augapfel hüten** (125) – *jmdn., etw. wie seinen Augapfel hüten* (D 11)
222. (kdo) **varovati (kaj) kakor punčico svojega očesa** (522) – (kdo) *paziti na (koga) kot na punčico/zenico svojega očesa, (kdo) čuvati (koga) ko punčico svojega očesa* (SSKJ) → **etw. wie seinen Augapfel hüten** (661) – *jmdn., etw. wie seinen Augapfel hüten* (D 11)
223. **kakor naročeno vreme** (259) – *vreme je, kot bi ga naročil, vreme je kakor naročeno* (SSKJ) → **wie auf Bestellung** (328) → *auf Bestellung* (VNSS)
224. (hitro) **kakor sto hudičev** (369) – (pihati, ropotati, razbijati ...) (pog.) *ko sto hudičev* (SSKJ) → (hastig) **wie zehn Teufel** (469) – (fahren, lernen ...) (ugs.) *wie der Teufel* (D 11)
225. **kakor listja in trave** (565) – *biti (koga) kot listja [in trave]* (SSKJ) → **jede Menge** (717) – (ugs.) *jede Menge* (D 11)

226. **kakor nalašč** (23) – *kakor/kot nalašč* (SSKJ) → **geschaffen für** (29/30) – *für/zu etw. wie geschaffen sein* (D 11)
227. **(kdo/bit) mehkega srca** (81) – *(kdo/bit) mehkega srca, (kdo) imeti mehko srce* (SSKJ) → **Gemüt weich sein** (105) – *ein weiches Gemüt³⁶⁶/Herz haben* (D, W)
228. **(kdo/bit) dobrega srca** (200/201) – *(kdo/bit) dobrega srca, (kdo) imeti dobro srce* (SSKJ) → **ein gutes Herz haben** (256) – *ein gutes Herz haben* (W)
229. **(kdo/bit) dobrega srca** (305) – *(kdo/bit) dobrega srca, (kdo) imeti dobro srce* (SSKJ) → **ein gutes Herz haben** (387) – *ein gutes Herz haben* (W)
230. **sem ter tja** (121) – *sem ter tja/semtertja* (SSKJ) → **auf und ab** (155) – *auf und ab* (VNSS)
231. **sem ter tja** (237) – *sem ter tja/semtertja* (SSKJ) → **auf und ab** (300) – *auf und ab* (VNSS)
232. **sem ter tja** (28) – *sem ter tja/semtertja* (SSKJ) → **kreuz und quer** (35) – *kreuz und quer* (D 11)
233. **sem ter tja** (190) – *sem ter tja/semtertja* (SSKJ) → **hin und her** (243) – *hin und her* (D 11)
234. **sem ter tja** (371) – *sem ter tja/semtertja* (SSKJ) → **hin und her** (472) – *hin und her* (D 11)
235. **križemkražem** (60) – *križemkražem/križem kražem* (SSKJ) → **kreuz und quer** (77) – *kreuz und quer/in die Kreuz und Quere* (D 11)
236. **križem kražem** (138/139) – *križemkražem/križem kražem* (SSKJ) → **kreuzundquer** (178) – *kreuz und quer/in die Kreuz und Quere* (D 11)
237. **križem kražem** (183) – *križemkražem/križem kražem* (SSKJ) → **kreuz und quer** (234) – *kreuz und quer/in die Kreuz und Quere* (D 11)
238. **vse križema tu in tam** (595) – *vse križem/vsekrižem, tu in tam/tuintam* (SSKJ) → **kreuz und quer** (755) – *kreuz und quer/in die Kreuz und Quere* (D 11)
239. **od jutra do večera** (197/198) – *od [ranega] jutra do [poznega] večera* (SSKJ) → **von früh bis spät** (253) – *von früh bis spät* (D 11)

366

Das Gemüt: narava; čud, phil. (filozofija) duševnost, duša; srce (VNSS).

240. **že lep čas** (199) – *že lep čas* (SSKJ) → **seit langem** (254) – *seit langem* (D 11)
241. **čez noč** (320) – *čez noč* (SSKJ) → **von einem Tag auf den anderen** (407) – *von einem Tag auf den anderen* (D 11)
242. **še svoje žive dni** (ne slišati se) (371) – (ne videti še) *svoj živ(i) dan*, (zapomniti si za) *vse svoje žive dni* (SSKJ)³⁶⁷ → **mein Lebtag nicht** (472) – (*ugs.*) *mein, dein* (usw.) *Lebtag nicht* (D 11)
243. **svoje žive dni** (ne bati se) (606) – (ne videti še) *svoj živ(i) dan*, (zapomniti si za) *vse svoje žive dni* (SSKJ) → **mein Lebtag nicht** (769) – (*ugs.*) *mein, dein* (usw.) *Lebtag nicht* (D 11)
244. **tja v tri dni** (153) – *tja v tri dni* (SSKJ) → **nicht umsonst** (197) – *nicht umsonst* (D 11)
245. **pri priči** (87) – *pri priči* (SSKJ) → **auf der Stelle** (112) – *auf der Stelle* (D 11)
246. **pri priči** (523) – *pri priči* (SSKJ) → **auf der Stelle** (662) – *auf der Stelle* (D 11)
247. **iz leta v leto** (87) – *iz leta v leto/od leta do leta* (SSKJ) → **jahraus, jahrein** (112) – *jahraus, jahrein* (D 11)
248. **za prazen nič** (419) – *za prazen nič* (SSKJ) → **etw. vom Zaune brechen** (532) – *etw. vom Zaun brechen* (D 11)
249. **za vse nič** (55) – *za vse nič* (SSKJ) → **auf keinen Fall** (71) – *auf keinen Fall* (D 11)
250. **tako rekoč** (574) – *tako rekoč* (SSKJ) → **so gut wie** (728) – *so gut wie* (D 11)
251. **enkrat za vselej** (142) – *enkrat za vselej* (SSKJ) → **ein für allemal** (183) – *ein für alle Mal* (D 11), *ein für allemal, ein für alle Male* (VNSS)
252. **na pretek** (21) – *na pretek* (SSKJ) → **zugegen sein** (26) – (*geh.*) *zugegen sein* (D 11)
253. **do nezvesti** (69) – *do nezvesti* (SSKJ) → **bis zum Erbrechen** (89) – (*ugs. abwertend*) *bis zum Erbrechen* (D 11)
254. **do kraja** (zmrčvarjen Konrad) (245) – *do kraja* (SSKJ) → **der fix und fertige Konrad** (311) – (*ugs.*) *fix und fertig* (D 11)

367

Prim. Kržišnik-Kolšek (1988: 133).

255. (razpotegnjen na) **celo večnost** (20) – *celo/dolgo večnost* (SSKJ) → **in die Länge gezogen** (25) – *etw. in die Länge ziehen, sich in die Länge ziehen* (D 11)
256. **po mili volji in kakor (komu) drago** (385) – *do mile volje/po mili volji, kakor, kolikor (komu) drago* (SSKJ), *kakor ti je drago, kolikor vam drago* (VSNS) → **nach Lust und Laune** (490) – *nach Lust und Laune* (D 11)
257. **kratko in malo** (113) – *kratko in malo* (SSKJ) → **ganz und gar** (146) – *ganz und gar* (D 11)
258. **kratko in malo** (sploh) (333) – *kratko in malo* (SSKJ) → **ganz und gar** (423) – *ganz und gar* (D 11)
259. **kar na lepem** (14) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → **auf einmal** (18) – *auf einmal* (D 11)
260. **kar na lepem** (128) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → **auf einmal** (164) – *auf einmal* (D 11)
261. **na vsem lepem** (78) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → **auf einmal** (100) – *auf einmal* (D 11)
262. **na vsem lepem** (246) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → **auf einmal** (312) – *auf einmal* (D 11)
263. **na vsem lepem** (352) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → **auf einmal** (448) – *auf einmal* (D 11)
264. **kdaj pa kdaj** (46) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (60) – *dann und wann* (D 11)
265. **kdaj pa kdaj** (70) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (90) – *dann und wann* (D 11)
266. **kdaj pa kdaj** (85) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (109) – *dann und wann* (D 11)
267. **kdaj pa kdaj** (191) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (245) – *dann und wann* (D 11)
268. **kdaj pa kdaj** (217) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (275) – *dann und wann* (D 11)
269. **kdaj pa kdaj** (271) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **dann und wann** (343) – *dann und wann* (D 11)
270. **kdaj pa kdaj** (179) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **von Zeit zu Zeit** (230) – *von Zeit zu Zeit* (D 11)

271. **kdaj pa kdaj** (237) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **von Zeit zu Zeit** (300) – *von Zeit zu Zeit* (D 11)
272. **kdaj pa kdaj** (242) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **von Zeit zu Zeit** (307) – *von Zeit zu Zeit* (D 11)
273. **kdaj pa kdaj** (306) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → **ab und zu** (389) – *ab und zu* (D 11)
274. **slej ko prej** (62) – *slej ko prej/slejkoprej* (SSKJ) → **nach wie vor** (80) – *nach wie vor* (D 11)
275. **slej ko prej** (356) – *slej ko prej/slejkoprej* (SSKJ) → **nach wie vor** (453) – *nach wie vor* (D 11)
276. **prej ko slej** (212) – *prej ko slej/prejkoslej* (SSKJ) → **nach wie vor** (268) – *nach wie vor* (D 11)
277. **prej ko slej** (520) – *prej ko slej/prejkoslej* (SSKJ) → **nach wie vor** (658) – *nach wie vor* (D 11)
278. **prej ali slej** (216) – *prej ali slej* (SSKJ) → **eines Tages** (274) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
279. **za vse večne čase** (66) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **für alle Zeiten** (85) – *für alle Zeiten* (D 11)
280. **za vse večne čase** (252) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **für alle Zeiten** (319) – *für alle Zeiten* (D 11)
281. **za vse večne čase** (275) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **für alle Zeiten** (349) – *für alle Zeiten* (D 11)
282. **za vse večne čase** (270) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **für alle Zeiten** (342) – *für alle Zeiten* (D 11)
283. **za vse večne čase** (84) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **auf alle Zeiten** (108) – *für alle Zeiten* (D 11)
284. **za vse večne čase** (249) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **für die Ewigkeit** (316) – *(geh.) für Zeit und Ewigkeit* (D 11), *für/in alle Ewigkeit* (VNSS)
285. **na vse večne čase** (89) – *na/za [vse] večne čase* (SSKJ) → **bis in alle Ewigkeit** (114) – *(geh.) für Zeit und Ewigkeit* (D 11), *[bis] in alle Ewigkeit* (D), *für/in alle Ewigkeit* (VNSS)
286. **tu pa tam kdaj** (35) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **ab und zu** (44) – *ab und zu* (D 11)

287. **tu pa tam kdaj** (151) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **ab und zu** (195) – *ab und zu* (D 11)
288. **tu pa tam** (182) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **ab und zu** (233) – *ab und zu* (D 11)
289. **tu pa tam** (347) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **ab und zu** (441) – *ab und zu* (D 11)
290. **tu pa tam kdaj** (40) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (51) – *dann und wann* (D 11)
291. **tu pa tam kdaj** (90) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (116) – *dann und wann* (D 11)
292. **tu pa tam kdaj** (162) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (209) – *dann und wann* (D 11)
293. **tu pa tam kdaj** (179) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (229) – *dann und wann* (D 11)
294. **tu pa tam** (110) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (142) – *dann und wann* (D 11)
295. **tu pa tam** (128) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (165) – *dann und wann* (D 11)
296. **tu pa tam** (185) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (236) – *dann und wann* (D 11)
297. **tu pa tam** (250) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **dann und wann** (318) – *dann und wann* (D 11)
298. **tu pa tam** (93) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **hier und da** (120) – *hier/hie und dort/da* (D 11)
299. **tu pa tam** (97) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **hier und da** (125) – *hier/hie und dort/da* (D 11)
300. **tu pa tam** (305) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **hier und da** (387) – *hier/hie und dort/da* (D 11)
301. **tu pa tam** (155) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → **von Zeit zu Zeit** (200) – *von Zeit zu Zeit* (D 11)
302. **po dolgem in počez** (67) – *podolgem/po dolgem in počez* (SSKJ) → **der Länge und Breite nach** (85) – *der Länge nach* (D 11), *der Breite nach* (W)

303. **po dolgem in počez** (323) – *podolgem/po dolgem in počez* (SSKJ) → **der Länge und Breite nach** (410) – *der Länge nach* (D 11), *der Breite nach* (W)
304. **po dolgem in počez** (143) – *podolgem/po dolgem in počez* (SSKJ) → **hoch und breit** (184) – *lang und breit; des Langen und Breiten* (D 11), *lang und breit* (J), *des langen und breiten* (VNSS)
305. **vse počez** (119) – *vse počez/vsepočez* (SSKJ) → **Krethi und Plethi** (153) – *(abwertend) Krethi und Plethi* (D 11)
306. **brez ovinkarjenja meni nič tebi nič** (526) – *brez ovinkov/ovinkarjenja, meni nič tebi nič* (SSKJ) → **keine Umstände machen** (667) – *keine Umstände machen* (D 11)
307. **lepega dne** (44) – *lepega dne* (SSKJ) → **eines Tages** (57) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
308. **lepega dne** (47) – *lepega dne* (SSKJ) → **eines Tages** (61) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
309. **lepega dne** (183) – *lepega dne* (SSKJ) → **eines Tages** (234) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
310. **nekega lepega dne** (184) – *lepega dne* (SSKJ) → **eines Tages** (235) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
311. **nekega lepega dne** (515) – *lepega dne* (SSKJ) → **eines schönen Tages** (652) – *eines [schönen] Tages* (D 11)
312. **na vsa pljuča** (544) – *(kdo) zavpiti na vsa pljuča, (kdo) zakričati iz polnega grla/polnih pljuč* (SSKJ) → **aus voller Lunge** (690) – *(ugs.) aus voller Lunge singen/schreien* (D 11)
313. **za (čigavim) hrbtom** (9) – *(pog.) za (čigavim) hrbtom* (SSKJ) → **hinter jmds. Rücken** (12) – *hinter jmds. Rücken* (D 11)
314. **črno na belem** (253) – *(kdo) dobiti/dokazati črno na belem* (SSKJ) → **schwarz auf weiß** (321) – *(ugs.) schwarz auf weiß* (D 11)
315. **za dva** (235) – *za dva* (SSKJ) → **für zwei** (298) – *(ugs.) für zwei* (D 11)
316. **niti drobtinice** (98) – *niti drobtine/mrvice/trhice* (SSKJ), *niti drobtinice* (VSNS) → **keine Krümelchen** (126) – *(ugs.) keinen Krümel* (D), *keinen Krümel/nicht einen Krümel* (VNSS)
317. **od glave do nog** (11) – *od nog do glave, od glave do peta/pet, od pet do glave* (SSKJ) → **ganz und gar** (14) – *ganz und gar* (D 11)

318. **brez hrušča in trušča** (319) – (*kdo*) *zagnati hrušč in trušč* (SSKJ) → **sang- und klanglos** (405) – (*ugs.*) *sang- und klanglos* (D 11)
319. (bobnati in piskati in trobentati, da je bil) **hudič in pol** (119) – (*pog.*) (doživeti, pojesti, narediti ...) *hudiča/vraga in pol* (SSKJ) → **auf Teufel komm raus** (153) – (*ugs.*) *auf Teufel komm raus* (D 11)
320. (*kaj/bit*) **ista figa** (119) – (*pog.*) *ista figa* (SSKJ) → **gehupft wie gesprungen** (153) – (*ugs.*) *das ist gehüpft/gehupft/gehopst wie gesprungen* (D 11)
321. (*kdo/bit*) **bistra glava** (310) – (*kdo/bit*) *bistre glave*, (*pog.*) (*kdo*) *imeti bistro glavo* (SSKJ) → **Bescheid wissen** (394) – *Bescheid wissen* (D 11)
322. **stara lajna** (153) – *ista/stara lajna* (SSKJ), *stara lajna/jajca* (Fida) → **olle Kamellen** (197) – (*ugs. abwertend*) *alte/olle Kamellen* (D 11)
323. **sodni dan** (526) – *sodni dan* (SSKJ) → **der Jüngste Tag** (666) – *der Jüngste Tag* (D 11)
324. **lepi denarci** (34) – *čedni/lepi/majhni denarci* (SSKJ) → **eine Stange Geld** (44) – (*ugs.*) *eine [ganze, hübsche, schöne] Stange* (D 11), *eine Stange Geld* (VNSS, J)
325. **mrtva točka** (69) – (*publ.*) *mrtva točka* (SSKJ) → **ein toter Punkt** (89) – *ein toter Punkt* (D 11)
326. **črna borza** (132) – *črna borza* (SSKJ) → **der schwarze Markt** (170) – *der schwarze Markt* (D 11)
327. **črna borza** (426) – *črna borza* (SSKJ) → **der schwarze Markt** (541) – *der schwarze Markt* (D 11)
328. **moja malenkost** (152) – (*šalj.*) *moja malenkost* (SSKJ) → **meine Wenigkeit** (196) – (*ugs. scherzh.*) *meine Wenigkeit* (D 11)
329. **to ste mi lep patron** (495) – (*iron.*) *ti si pa lep patron* (SSKJ) → **sie sind mir so einer** (629) – (*iron.*) *du bist [mir] einer* (D)³⁶⁸
330. **za božjo voljo** (537) – *za božjo voljo* (SSKJ) → **um Himmels willen** (681) – (*ugs.*) *um Himmels willen* (D 11)
331. **bog ne daj** (57) – *bog ne daj* (SSKJ) → **bei Gott** (73) – *bei Gott* (D 11)

³⁶⁸ Frazem najdemo v Friederichovem slovarju *Moderne deutsche Idiomatik* (1966: 558): *du bist mir einer!* [ti si mi en] 'du bist ein unzuverlässiger Kerl, du hast mich hereingelegt – si nezanesljiv dečko, zagodel si mi jo'.

332. **Bog mi je priča** (78) – *bog mi je priča, da* (SSKJ) → **weiß Gott** (100) – (*ugs.*) *weiß Gott* (D 11)
333. **Bog mi je priča** (76) – *bog mi je priča, da* (SSKJ) → **bei Gott** (98) – *bei Gott* (D 11)
334. **Bog mi je priča** (48) – *bog mi je priča, da* (SSKJ) → **bei Gott** (61) – *bei Gott* (D 11)
335. **Bog mi je priča** (465) – *bog mi je priča, da* (SSKJ) → **bei Gott** (590) – *bei Gott* (D 11)
336. **hvala Bogu** (189) – *hvala bogu* (SSKJ) → **Gottseidank** (242) – (*ugs.*) *Gott sei [Lob und] Dank!* (D 11)
337. **hvala Bogu** (576) – *hvala bogu* (SSKJ) → **Gottseidank** (731) – (*ugs.*) *Gott sei [Lob und] Dank!* (D 11)
338. **človek božji** (346) – *človek božji* (SSKJ) → **Mann Gottes** (439) – (*salopp*) *Mann Gottes!* (D 11), (*salopp*) *Mann [Gottes]* (D)
339. **vrag si ga vedi** (78) – (*pog.*) *vrag si ga vedi/vrag sigavedi*, (*pog.*) *vrag ve/vedi*, (*pog.*) *hudič [ga] vedi* (SSKJ), *sam vrag vedi*, *sam hudič ve* (VSNS) → **weiß der Teufel** (100) → (*ugs.*) *weiß der Teufel!* (D 11)
340. **sam vrag naj pogrunta** (182) – (*pog.*) *vrag si ga vedi/vrag sigavedi*, (*pog.*) *vrag ve/vedi*, (*pog.*) *hudič [ga] vedi* (SSKJ), *sam vrag vedi*, *sam hudič ve* (VSNS) → **weiß der Deibel**³⁶⁹ (232) → (*ugs.*) *weiß der Teufel!* (D 11)
341. **naj se pes obesi** (182) – *naj se pes obesi, če/[pa] če se pes obesi* (SSKJ) → **dem beißt der Aff'** (232) – (*ugs.*) *[wie] vom wilden Affen gebissen [sein]* (D 11), *wie vom wilden Affen gebissen* (J)
342. **to si lahko za uh zapišete** (448) – *to si zapiši za uho/ušesa* (SSKJ), *zapisati si za uho* (VSNS)³⁷⁰ → **darauf kennt ihr Jift nehmen** (568) – (*ugs.*) *darauf kannst du/kann er* (usw.) *Gift nehmen* (D 11)
343. **pa pika** (152) – *in/pa pika* (SSKJ) → **und basta** (196) – *und damit basta!* (D, W)
344. **mirna bosna** (426) – (*pog.*) *in/pa mirna Bosna* (SSKJ) → **Feierabend** (542) – (*ugs.*) *damit ist [bei jmdm.] Feierabend* (D 11)

³⁶⁹ *Der Deibel*: hudič (VNSS).

³⁷⁰ Prim. Jakop (2003: 118).

345. **sreča se nasmehne (komu)** (174) – *sreča se nasmehne/smehlja (komu)* (SSKJ) → **Glück haben** (223) – *bei jmdm. [mit etw.] Glück haben* (D 11)
346. **med in mleko se ne cedita (kje)** (456) – *med in mleko se cedi* (SSKJ), *med in mleko se cedi(ta)/teče(ta) (kje)* (PFS) → **kein Honigschlecken sein** (578) – *(ugs.) kein Honiglecken/Honigschlecken sein* (D 11)
347. **smrt pokosi (koga)** (33) – *smrt pokosi (koga)* (SSKJ) → **zu Tode kommen** (42) – *zu Tode kommen* (D 11)
348. **pete srbijo (koga)** (119) – *(pog.) pete/podplati srbijo (koga)* (SSKJ) → **in den Beinen haben** (153) – *(ugs.) in die Beine gehen* (D 11)
349. **sline se pocejajo (komu)** (281) – *sline se cedito/pocedito/pocejajo (komu), (kdo) cediti sline (po čem/za čim)* (SSKJ) → **etw. lässt jmdm. das Wasser im Mund zusammenlaufen** (356) – *(ugs.) jmdm. läuft das Wasser im Mund[e] zusammen* (D 11)
350. **oči stopijo iz jamic (komu)** (13) – *oči izstopijo/stopijo/skočijo [iz jamic] (komu)* (SSKJ) → **Augen im Kopf haben** (17) – *(ugs.) Augen im Kopf haben* (D 11)
351. **grška kri se pretaka po žilah (komu)** (485) – *modra kri se pretaka po žilah (komu)* (SSKJ) → **griechisches Blut in den Adern haben** (615) – *blaues Blut in den Adern haben* (D 11)
352. **služba je služba, družba pa družba** (114) – *družba je družba, služba pa služba* (SSKJ) → **Dienst ist Dienst und Schnaps ist Schnaps** (146) – *(ugs.) Dienst ist Dienst und Schnaps ist Schnaps* (D 11)
353. **beseda je dala besedo** (164) – *beseda je dala besedo* (SSKJ) → **von etw. ist die Rede** (210) – *von jmdm., etw. ist die Rede* (D 11)
354. **prezgodnja jutranja ura, zlata** (226) – *(preg.) rana ura – zlata ura* (SSKJ) → **frühe Morgenstunde, Gold im Munde** (287) – *Morgenstund[e] hat Gold im Mund[e]* (D 11)
355. **kovati, železo, vroče** (122) – *(preg.) kuj železo, dokler je vroče* (SSKJ) → **das Eisen, schmieden** (157) – *man muss das Eisen schmieden, solange es heiß ist* (D 11)

3 NIČTA FRAZEOLOŠKA EKVIVALENCA

frazem v IB → nefrazeološki ekvivalent v CB

Navodilo za branje: najprej je naveden frazem iz IB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz IF v slovarju (D 11, D, W, VNSS, NSS, J). Za puščico (→) je nefrazeološki ekvivalent v CB (v oklepaju je številka strani).

1. **das Kind mit dem Bade ausschütten** (209) – *das Kind mit dem Bade ausschütten* (D 11) → nagnati s pankrtom (162)
2. **in einem Boot sitzen** (209) – *im gleichen/in einem Boot sitzen* (D 11), *im selben/gleichen Boot sitzen* (J) → kreproko držati (s kom) (162)
3. **sich ins Unrecht setzen** (209) – *sich ins Unrecht setzen* (D 11) → sesti na napačen kraj (162)
4. **sich zwischen die Stühle setzen** (209) – *sich zwischen die/zwei Stühle setzen* (D 11), *sich zwischen zwei/alle Stühle setzen* (VNSS) → biti okoli in okoli polno stolov (162)³⁷¹
5. **Haken schlagen** (16) – *einen Haken schlagen* (D 11) → teči v cikcaku (12)

³⁷¹ Ker gre v primerih 1, 2, 3 in 4 (primeri se pogosto navajajo v strokovni literaturi o prevajanju frazemov – prim. Burger, Jaksche 1973: 103/104; Koller 1977: 199–210; Mrazović 1982: 364/365 in 1998: 565–567) za frazeološke prenovitve, navajam besedilo:

IB: Mama konnte sehr lustig sein. Mama konnte sehr ängstlich sein. Mama konnte schnell vergessen. Mama hatte dennoch ein gutes Gedächtnis. Mama **schüttete** mich **aus** und **saß** dennoch **mit** mir **in einem Bade**. Mama ging mir manchmal verloren, aber ihr Finder ging mit ihr. Wenn ich Scheiben zersang, handelte Mama mit Kitt. **Sie setzte sich** manchmal **ins Unrecht**, obgleich es ringsherum **Stühle** genug gab. Auch wenn Mama sich zuknöppte, blieb sie mir aufschlußreich.

(*Die Verjüngung zum Fußende*, 209)

CB: Mama je znala biti zelo vesela. Mama je znala biti zelo preplašena. Mama je znala hitro pozabiti. Pa je imela kljub temu dober spomin. Mama me je nagnala s pankrtom, pa je vendar kreproko držala z menoj. Mama se mi je včasih izgubila, vendar je šel z njo njen najditelj. Kadar sem razpeval šipe, se je mama ubadala z zamazom. Dostikrat je sedla na napačen kraj; čeprav je bilo okoli in okoli polno stolov. Tudi če se je kdaj zapela, je ostala zame vselej na stežaj odpeta.

(*Zoženje proti znožju*, 162)

6. (als Dummerjan) **herhalten müssen** (112) – *als oder für etwas herhalten müssen* (W, D), *herhalten müssen* (VNSS) → biti za prismuka (87)³⁷²
7. **neuen Anlauf nehmen** (15) – *einen neuen Anlauf nehmen/machen* (D 11) → znova se pognati (12)
8. **Anlauf nehmen** (16) – *einen neuen Anlauf nehmen/machen* (D 11) → jemati zalet (12)
9. **etw. links liegen lassen** (22) – *jmdn., etw. links liegen lassen* (D 11), *links liegenlassen* (VNSS) → imeti ob levi (17)
10. **jmdn. links liegen lassen** (467) – *jmdn., etw. links liegen lassen* (D 11), *links liegenlassen* (VNSS) → pustiti koga na levi na tleh (367)
11. **Pflegerhände über dem Kopf zusammenschlagen** (9) – *die Hände über dem Kopf zusammenschlagen* (D 11) → skleniti si strežniške roke nad glavo (7)
12. **mit von der Partie sein** (26) – (*ugs.*) *mit von der Partie sein* (D 11) → aktivno soudeleženi (20/21)
13. **in Brand gesteckt sein** (27) – *etw. in Brand setzen/stecken* (D 11) → požigati (21)
14. **in Brand gesteckt** (31) – *etw. in Brand setzen/stecken* (D 11) → zažgati (24)
15. **etw. auf Stapel liegen** (36) – *etw. auf Stapel legen* (D 11) → pripravljeni za splavitev (28)
16. **vom Stapel laufen** (28) – *vom Stapel laufen* (D 11) → spustiti v vodo (22)
17. **sich in Schale werfen** (238) – (*ugs.*) *sich in Schale werfen/schmeißen* (D 11) → obleči se gala (186)
18. **sein blaues Wunder erleben** (757) – (*ugs.*) *sein blaues Wunder erleben* (D 11) → udariti s petami ob strop (596)

³⁷²Gl. primer 34 v poglavju *Kompenzacija* na str. 339.

IB: Daß die Erwachsenen in mir einen Bettnässer sahen, nahm ich innerlich achselzuckend hin, daß ich ihnen aber jahraus, jahrein als Dummerjan herhalten mußte, kränkte Oskar und auch seine Lehrerin. (*Rasputin und das ABC*, 112)

CB: Če so odrasli videli v meni polulanca, sem to sprejel in samo na tihem skomizgnil z rameni, ko pa sem jim moral biti iz leta v leto za prismuka, da **so brili norca iz mene**, je to žalilo Oskarja, pa tudi njegovo učiteljico. (*Rasputin in abeceda*, 87)

19. **einer Sache die gewaltsame Spitze abbrechen** (70) – *einer Sache die Spitze/(veraltend) den Stachel abbrechen/nehmen* (D 11) → blažiti nasilno ost (54)
20. **jmdm. den Hof machen** (124) – *jmdm. den Hof machen* (D 11) → dvoriti (97)
21. **in Frage kommen** (356) – *[für jmdn., etw.] infrage/in Frage kommen* (D 11) → priti v poštev (280)
22. **sich zu etw. hinreißen lassen** (124) – *sich [zu etw.] hinreißen lassen* (D 11) → spozabiti se (97)
23. **gute Miene zum Schulspiel machen** (108) – *gute Miene zum bösen Spiel machen* (D 11) → krotiti se pri tisti komediji v šoli (84)
24. **gute Miene zur bösen Jimmymusik machen** (154) – *gute Miene zum bösen Spiel machen* (D 11) → zadržati se ob tej grdi jimmyjevski muziki (120)
25. **von etw. die Nase voll haben** (109) – *(ugs.) [von jmdm., etw.] die Nase [gestrichen] voll haben* (D 11) → zasmrdeti (84)
26. **sich mit etw. die Waage halten** (136) – *einer Sache/sich <Dativ> mit etw. die Waage halten* (D 11) → biti v ravnotežju (106)
27. **an etw. ist nicht zu rütteln** (148) – *an etw. ist nicht/gibt es nichts zu rütteln [und zu deuteln]* (D 11) → ne moči omajati (115)
28. (den Fanfaren) **geht ein Lichtchen auf** (152) – *(ugs.) jmdm. geht ein Licht/(scherzh.) ein Talglicht/(scherzh.) eine Stalllaterne auf* (D 11) → posvetiti se (fanfaram) (119)
29. **in jmdm. seinen Meister finden** (222) – *in jmdm. seinen Meister finden* (D 11) → najti svojega mojstra v kom (173)
30. **etw. in Betracht ziehend** (223) – *jmdn., etw. in Betracht ziehen* (D 11) → upoštevati (173)
31. **eine andere Tonart anschlagen** (451) – *eine Tonart anschlagen* (D 11), *eine andere, schärfere o. ä. Tonart anschlagen* (D) → odločiti se za drugačen ton (355)
32. **den Ton angeben** (69) – *den Ton angeben* (D 11) → dati ton (54)
33. (Eau de Cologne) **auf dem zollfreien Mist** (des Freihafens) **gewachsen sein** (238) – *(ugs.) [nicht] auf jmds. Mist gewachsen sein* (D 11) → voda je zrasla na carine prostem gnoju v svobodnem pristanišču (186)
34. **dicken Mann markieren** (227) – *(salopp) den starken/großen o. ä. Mann markieren/mimen* (D 11) → repenčiti se, širokoustiti se (177)

35. ein **besorgtes Auge auf jmdn. werfen** (306) – (*ugs.*) *ein Auge auf jmdn., etw. werfen* (D 11) → s skrbnim očesom pogledati na koga (241)
36. jmdn. im **Brillenaugen** behalten (631) – *jmdn. im Auge behalten/haben* (D 11) → obdržati pred naočniki (498)³⁷³
37. **Luft, Wind machen** (316) – (*ugs.*) *viel Wind um etw. machen* (D 11) → napraviti prepih (249)
38. **eine hohle Hand machen** (354) – (*verhüllend*) *eine hohle Hand machen* (D 11) → nastaviti dlan (279)
39. **von der Hand in den Mund** (518) – *von der Hand in den Mund leben* (D 11) → ponesti roko pred usta (408)
40. **Federn lassen** (531) – (*ugs.*) *Federn lassen [müssen]* (D 11) → izpustiti perje (418)
41. **unmögliche Figur machen** (592) – *eine gute/schlechte/traurige Figur o. Ä. machen/abgeben* (D 11) → nemogoča figura (466)
42. **zu allem Ja und Amen sagen** (628) – (*ugs.*) *zu allem Ja und Amen sagen* (D 11) → odgovarjati z ja in amen (495)
43. in jmds. **Kram** (fürs Entschlüssefassen) **passen** (und für den Vergleich) (601) – (*ugs.*) *jmdm. [nicht] in den Kram/[nicht] in jmds. Kram passen* (D 11) → ujemati se z ropotijo za sprejemanje sklepov in za primerjavo (474)
44. jmdm. **den Rest geben** (364/365) – (*ugs.*) *jmdm., einer Sache den Rest geben* (D 11) → še vse drugo dati (288)
45. **etw. aus den Angeln heben** (509) – *etw. aus den Angeln heben* (D 11) → sneti s tečajev (401)
46. **Schaum schlagen** (399) – (*abwertend*) *Schaum schlagen* (D 11) → peniti se (314)
47. **Schaum schlagen** (627) – (*abwertend*) *Schaum schlagen* (D 11) → napraviti peno (494)
48. jmdm. **die Eier polieren** (490) – (*derb.*) *jmdm. die Eier polieren* (D 11) → polirati jajca komu (386)
49. **die Tapete wechseln** (583) – (*ugs.*) *die Tapeten wechseln* (D 11) → izmenjati tapete (459)

373

Na besedilni ravni je ničta ekvivalenca, na slovarski delna: *jmdn. im Auge behalten/haben* (D 11) – (*kdo*) *ne izpustiti iz/izpred oči (koga)* (SSKJ).

50. **auf der Straße stehen** (604) – (*ugs.*) *auf der Straße sitzen/stehen* (D 11) → stati na cesti (476/477)
51. **etw. aus dem Spiel lassen** (60) – *jmdn., etw. aus dem Spiel lassen* (D 11) → ne ozirati se na (47)
52. **im Spiel sein** (130) – [*mit*] *im Spiel sein* (D 11) → prizadet (101)
53. **es mit jmdm. verderben** (108) – *es [sich <Dativ>] mit jmdm. verderben* (D 11) → pokvariti dobre stike s kom (84)
54. **einer Sache Folge leisten** (145) – *einer Sache Folge leisten* (D 11) → ravnati se po (113)
55. **Fuß fassen** (338) – [*festen*] *Fuß fassen* (D 11) → uveljaviti se (267)
56. **frisch von der Leber** (690) – *frei/frisch von der Leber weg reden/sprechen* (D 11) → spregovoriti odkrito (544)
57. (verschieden starke) **Bäume ansägen** (141) – *Holz sägen, einen Ast durchsägen* (D 11) → nažagovati različno debelo drevje (110)
58. **jmdm. einen Strich durch die schweigsame Rechnung machen** (393) – *jmdm. einen [dicken] Strich durch die Rechnung machen* (D 11) → potegniti črto čez molčeče račune (310)
59. **jmdn. auf de Schippe nehmen** (231) – (*ugs.*) *jmdn. auf die Schippe nehmen* (D 11) → sposoditi si koga (181)
60. (dem Kinn) **die Stirn bieten** (60) – *jmdm., einer Sache die Stirn bieten* (D 11) → čelo prenašati na brado (46)
61. **sich Mühe geben** (114) – *sich Mühe geben* (D 11) → prizadevati si (89)
62. **sich Mühe geben** (314) – *sich Mühe geben* (D 11) → prizadevati si (247)
63. **sich Mühe geben** (393) – *sich Mühe geben* (D 11) → prizadevati si (310)
64. **sich Mühe geben** (658) – *sich Mühe geben* (D 11) → prizadevati si (520)
65. **kaine blasse Ahnung haben** (231) – (*ugs.*) *von etw. [keine/keine blasse/nicht die leiseste] Ahnung haben* (D 11) → ne sanjati se (180)
66. **mit dem Gedanken spielen** (9) – *mit dem Gedanken spielen* (D 11) → ubadati se z mislijo (7)
67. **Geschichte machen** (287) – *Geschichte machen* (D 11) → krojiti zgodovino (226)
68. **Bescheid wissen** (29) – *Bescheid wissen* (D 11) → vedeti (23)
69. **auf etw. nichts geben** (21) – *auf etw. etwas, nichts geben* (D 11) → ne zmeniti se za (17)

70. **auf jmdn. Rücksicht nehmen** (122) – *auf jmdn., etw. Rücksicht nehmen* (D 11) → zmeniti se za (94)
71. **jmdm. ins Netz gehen** (167) – *jmdm. ins Netz gehen* (D 11) → ujeti se v mrežo (130)
72. **dicke tun** (231) – (*ugs.*) [*sich*] [*mit etw.*] *dick[e]tun* (D 11) → peteliniti se (180)
73. **etw. satt haben** (235) – (*ugs.*) *jmdn. satt haben/etw. [bis dahin] satt haben* (D 11) → najesti se (184)
74. **jmdm. auf den Leib geschrieben sein** (623) – *jmdm. [wie] auf den Leib geschrieben sein* (D 11) → po životu pomerjen (491)
75. **gebrannt sein** (28) – *gebranntes Kind [scheut das Feuer]* (D 11), *gebranntes Kind, gebranntes Kind scheut das Feuer* (VNSS) → prefrigan (22)
76. **hin und her gerissen sein** (119) – *hin und her gerissen sein* (D 11), *innerlich hin und her gerissen* (VNSS) → razklan (92)
77. **etw. ist los** (232) – (*ugs.*) *etw. ist los* (D 11) → rabuka (182)
78. **von oben herab** (56) – *von oben herab* (D 11) → od zgoraj (44)
79. **von oben herab** (275) – *von oben herab* (D 11) → zviška (217)
80. **nach und nach** (340) – *nach und nach* (D 11) → polagoma (268)
81. **nach und nach** (146) – *nach und nach* (D 11) → postopoma (114)
82. **kurz und gut** (129) – *kurz und gut/(scherzh. auch) kurz und klein* (D 11) → skratka (100)
83. **an sich** (138) – *an [und für] sich* (D 11) → pravzaprav (107)
84. **dann und wann** (223) – *dann und wann* (D 11) → včasih (174)
85. **sang- und klanglos** (512) – (*ugs.*) *sang- und klanglos* (D 11) → brez pesmi in petja (403)
86. **mit Sack und Pack** (523) – (*ugs.*) *mit Sack und Pack* (D 11) → z vso ropotijo (412)
87. **mit allem Drum und Dran** (196) – (*ugs.*) *mit allem Drum und Dran, (ugs.) das ganze Drum und Dran* (D 11) → z vsem, kar spada zraven (152)
88. **das Drum und Dran** (563) – (*ugs.*) *das ganze Drum und Dran, (ugs.) mit allem Drum und Dran* (D 11) → zgode in nezgode (442)
89. **das Drum und Dran** (dieser Schnellfotografiererei) (57) – (*ugs.*) *das ganze Drum und Dran, (ugs.) mit allem Drum und Dran* (D 11) → hokuspokus (bliskovnih posnetkov) (44)

90. **Kraut und Rüben** (111) – *wie Kraut und Rüben* (D 11), *wie Kraut und Rüben durcheinanderliegen* (Schweizer) → pisana šara (86)
91. **Kraut und Rüben** (hämmern) (153) – *wie Kraut und Rüben* (D 11), *wie Kraut und Rüben durcheinanderliegen* (Schweizer) → (ropotati) grom in pekel (119)
92. **grüne Minna** (236) – (ugs.) *grüne Minna* (D 11) → zelena marica (184)
93. **Blaue Jungs** (231) – (ugs.) *blaue Jungs* (D 11) → modri fantje (180)
94. **großer Bahnhof** (104) – (ugs.) *großer Bahnhof* (D 11) → velik protokol (81)
95. **sei mein Bett vor** (671) – *da sei Gott vor!* (D 11) → naj me varuje postelja (529)³⁷⁴
96. **die Hölle bricht los** (96/97) – (ugs.) *die Hölle ist los* (D 11) → pekel se strga z verig (75)
97. **ich habe mir sagen lassen, ...** (12) – *ich habe mir sagen lassen, ...* (D 11) → sem slišal praviti (9)
98. **jmdm. läuft das Wasser im Munde zusammen** (361) – (ugs.) *jmdm. läuft das Wasser im Mund[e] zusammen* (D 11) → slina se nateče v usta (285)
99. (den großen Appetit haben), **der sich selbst in den Schwanz beißt** (126) – (ugs.) *da beißt sich die Katze in den Schwanz, da beißt sich die Schlange in den Schwanz* (D 11), *das ist der Hund, der sich selbst in den Schwanz beißt* (Schweizer) → (volčji tek), ki sam sebe grize v rep (98)
100. **An gucken kostet nichts** (722) – (ugs.) *fragen kostet nichts* (D 11) → ogled nič ne stane (570)
101. **Wasser hat dennoch Balken** (33) – *Wasser hat keine/keinen Balken* (D 11) → vendar so bili v vodi še tramovi (28)

³⁷⁴

Na besedilni ravni je ničta ekvivalenca, na slovarski obstaja delna: (ugs.) *da sei Gott vor!* (W) – *bog varuj/bogvaruj/bogvari/bogobvaruj* (SSKJ).

4 KOMPENZACIJA

frazem v CB → nefrazeološki izraz v IB

Navodilo za branje: najprej je naveden frazem iz CB (v oklepaju je številka strani), sledi prikaz CF v slovarju (SSKJ, PFS, VSNS, P, PSSPF), pri nekaterih primerih tudi v elektronski zbirki besedil Fida. Za puščico (→) je nefrazeološki izraz v IB (v oklepaju je številka strani).

1. **(kje) biti vse črno (koga)** (28) – *biti vse črno (koga)* (SSKJ) → viel (36)
2. **(kaj) biti bob ob steno** (243) – *(kaj) biti bob ob/v steno* (SSKJ) → nix mehr helfen (309)
3. **(komu) biti čisto figo mar** (386) – *(nižje pog.) (komu) biti figo mar (kdo/kaj), (komu) biti eno figo mar (kdo/kaj)* (SSKJ), *figo mar, eno figo mar* (Fida) → ganz gleich (491)
4. **(kdo) biti v hudičevih škripcih** (396) – *(kdo) biti/znajti se v [hudih] škripcih* (SSKJ), *(kdo) biti v [hudih, velikih] škripcih* (Fida) → eine verteufelte Lage (503)
5. **(kdo) biti na glasu** (61) – *(kdo/kaj) biti na glasu* (SSKJ) → gelten (78)
6. **(kaj) biti kos (čemu)** (129) – *(kdo) biti kos (komu/čemu)* (SSKJ) → standhalten (167)
7. **(kdo) biti kos (čemu)** (261) – *(kdo) biti kos (komu/čemu)* (SSKJ) → sich mächtig erweisen (331)
8. **(kdo) dati besedo (čemu)** (18) – *(kdo) dati besedo (komu)* (SSKJ) → sprechen lassen (23)
9. **(kdo) jemati na kredo** (35) – *(star.) (kdo) dobiti na kredo (kaj)* (SSKJ) → die Pumpkundschaft (45)
10. **(kdo) potegniti iz vode (kaj)** (38) – *(kdo) potegniti/spraviti iz gnoja/kaše/(nizko) zosa (koga)* (SSKJ), *(kdo) potegniti iz blata (kaj)* (Fida) → zu einiger Blüte bringen (48)
11. **(kdo) spraviti v promet (kaj)** (109) – *(pog.) (kdo) spraviti v promet (kaj)* (SSKJ) → loswerden (140)
12. **(kdo) ne reči ne bele ne črne** (132) – *(kdo) ne reči ne bele ne črne* (SSKJ) → keine Erklärung abgeben (170)

13. **(kdo) napraviti hrušč in trušč** (142) – *(kdo) zagnati hrušč in trušč* (SSKJ) → zum Gedröhn werden (183)
14. **(komu) vbobnati v pamet (kaj)** (143) – *(kdo) vtepati/vtepavati/vbiti/vbijati v glavo (komu) (kaj)* (SSKJ) → vortrommeln (184)
15. **(kdo) pasti zijala** (227) – *(kdo) pasti/prodajati zijala* (SSKJ) → zuguckend (288)
16. **(kdo) vrniti milo za drago (komu)** (406) – *(kdo) vrniti milo za drago (komu)* (SSKJ) → sich revanchieren (516)
17. **(kdo) roditi se pod srečno zvezdo** (565) – *(kdo) roditi se pod srečno zvezdo* (SSKJ) → der Sonntagsjunge (716)
18. **(kdo) imeti za bregom (kaj)** (461) – *(pog.) (kdo) imeti za bregom (kaj)* (SSKJ) → es böse meinen (584)
19. **(kdo) imeti za bregom (kaj)** (496) – *(pog.) (kdo) imeti za bregom (kaj)* (SSKJ) → planen (629)
20. **(kdo) vreči rdečega petelina (na kaj)** (20) – *(kdo) posaditi/spustiti [rdečega] petelina (komu) (na kaj)* (SSKJ), *rdeči petelin* (Fida) → rotflammend lassen (26)
21. **(kdo) zvoniti psom** (154) – *(star.) (kdo) zvoniti [psom]* (SSKJ) → mit den Beinen baumeln (198)
22. **(kdo) ustreliti kozla** (375) – *(pog.) (kdo) streljati kozle, (pog.) (kdo) ustreliti kozla* (SSKJ) → das Allerdümmste tun (477)
23. **(kdo) priti na svet** (308) – *(kdo) priti na svet* (SSKJ) → geboren werden (391)
24. **(kdo) priti na svet** (419) – *(kdo) priti na svet* (SSKJ) → die Geburt (532)
25. **(kdo) biti na milost in nemilost prepuščen (čemu)** (254) – *(kdo) biti na milost in nemilost izročen/prepuščen (komu)* (SSKJ) → ausgeliefert sein (322)
26. **(kdo) biti na milost in nemilost izročen (čemu)** (570) – *(kdo) biti na milost in nemilost izročen/prepuščen (komu)* (SSKJ) → ausgeliefert sein (723)
27. **(kdo) biti na milost in nemilost izročen (komu)** (606) – *(kdo) biti na milost in nemilost izročen/prepuščen (komu)* (SSKJ) → ausgeliefert sein (768)
28. **(kaj) vzdigovati prah** (188) – *(kaj) dvigniti/vzdigniti/vzdigovati [mnogo, veliko] prahu* (SSKJ) → Aufsehen erregen (240)
29. **(kdo) vzdigniti preveč neprimernega prahu** (332) – *(kaj) dvigniti/vzdigniti/vzdigovati [mnogo, veliko] prahu* (SSKJ) → allzuviel und unzeitgemäßes Aufsehen erregen (422)
30. **(kdo) kuhati jezo (na koga)** (171) – *(kdo) kuhati jezo (na koga)* (SSKJ) → grollen (219)

31. **(kdo) kuhati jezo (na koga)** (291) – *(kdo) kuhati jezo (na koga)* (SSKJ) → einen Groll nachtragen (369)
32. **(kdo) delati se norca (iz koga)** (149) – *(pog.) (kdo) delati se norca (iz koga)* (SSKJ) → auslachen (193)
33. **(kdo) imeti za norca (koga)** (484) – *(kdo) imeti za norca (koga)* (SSKJ) → narren (614)
34. **(kdo) briti norca (iz koga)** (87) – *(kdo) briti burke/norce/šale, (kdo) briti norce (iz koga/s kom), (redko) (kdo) briti [si] norca (iz koga)* (SSKJ) → × (112)³⁷⁵
35. **(kdo) napraviti križ čez (koga)** (223) – *(kdo) napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → aufgeben (282/283)
36. **(kaj) napraviti križ čez (kaj)** (363) – *(kdo) napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → aufgeben (462)
37. **(kdo) napraviti križ čez (kaj)** (368) – *(kdo) napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → verzichten (469)
38. **(kdo) napraviti križ čez (kaj)** (384) – *(kdo) napraviti/narediti/storiti križ čez (kaj)* (SSKJ) → preisgeben (488)
39. **(kdo) zgubiti se z vajeti** (88) – *(kdo) spustiti z vajeti (koga), (kdo) držati na vajetih (koga), (pog.) (kdo) imeti na vajetih (koga)* (SSKJ) → sich auflösen (114)
40. **(kdo) ne imeti se na vajetih** (520) – *(kdo) spustiti z vajeti (koga), (kdo) držati na vajetih (koga), (pog.) (kdo) imeti na vajetih (koga)* (SSKJ) → unbeherrscht (658)
41. **(kaj) iti k vragu** (62) – *(pog.) (kaj) iti k vragu* (SSKJ) → kaputt (79)
42. **(kaj) iti k vragu** (229) – *(pog.) (kaj) iti k vragu* (SSKJ) → verloren (291)
43. **(kdo) priti skupaj** (161) – *(pog.) (kdo) priti skupaj* (SSKJ) → zusammenkommen (208)
44. **(kaj) usekati mimo** (69) – *(pog.) (kdo) usekati mimo* (SSKJ) → verfehlt (76)
45. **(kdo) govoriti mimo** (544) – *(pog.) (kdo) govoriti mimo* (SSKJ) → vorbeireden (690)
46. **(kdo) požvižgati se na (kaj)** (61) – *(kdo) požvižgati se na (koga/kaj)* (SSKJ) → verschmähen (77)
47. **(kdo) požvižgati se na (koga)** (322) – *(kdo) požvižgati se na (koga/kaj)* (SSKJ) → gleichgültig (409)

375

Nefrazeološkega izraza ni, gre za pravo kompenzacijo. Gl. primer 6 v poglavju *Ničta frazeološka ekvivalenca* na str. 331.

48. **(kdo) požvižgati se na (kaj)** (601) – *(kdo) požvižgati se na (koga/kaj)* (SSKJ) → gleichgültig (763)
49. **ne biti ne duha ne sluha** (48) – *(kdo) izginiti brez duha in sluha* (SSKJ), *ne biti ne duha ne sluha (o čem)* (Fida) → nichts ahnen lassen (61)
50. **ne biti ne duha ne sluha** (51) – *(kdo) izginiti brez duha in sluha* (SSKJ), *ne biti ne duha ne sluha (o čem)* (Fida) → nichts sichtbar (66)
51. **ne biti ne duha ne sluha** (607) – *(kdo) izginiti brez duha in sluha* (SSKJ), *ne biti ne duha ne sluha (o čem)* (Fida) → nicht einmal da sein (770)
52. **(kaj) preiti v meso in kri (komu)** (72) – *(kaj) preiti v meso in kri (komu)* (SSKJ) → zur Gewohnheit werden (92)
53. **(kaj) preiti v kri in meso (komu)** (552) – *(kaj) preiti v meso in kri (komu)* (SSKJ) → zur Gewohnheit werden (699)
54. **(kdo) biti iz krvi in mesa** (48) – *(kaj) biti iz mesa in krvi* (SSKJ) → ein Geschlecht haben (62)
55. **(kdo) biti ob (kaj)** (43) – *(kdo) biti ob (koga/kaj)* (SSKJ) → verlieren (54)
56. **(kdo) biti ob (kaj)** (115) – *(kdo) biti ob (koga/kaj)* (SSKJ) → verlieren (148)
57. **(kdo) biti ob (koga)** (212) – *(kdo) biti ob (koga/kaj)* (SSKJ) → verlieren (269)
58. **(kdo) skopati se nad (koga)** (79) – *(kdo) skopati se na/nad (koga/kaj)* (SSKJ) → herfallen (101)
59. **(kdo) spraviti se nad (koga)** (79) – *(pog.) (kdo) spraviti se na/nad (koga/kaj)* (SSKJ) → herfallen (101)
60. **(kdo) spraviti se nad (kaj)** (146) – *(pog.) (kdo) spraviti se na/nad (koga/kaj)* (SSKJ) → beschimpfen (188)
61. **(kdo) metati vase (kaj)** (68) – *(pog.) (kdo) metati hrano vase* (SSKJ) → in sich hineinschlingen (88)
62. **(kdo) postavljati se po robu (čemu)** (27) – *(kdo) postaviti/postavljati se po robu (komu)* (SSKJ) → bekämpfen (34)
63. **(kdo) postaviti se po robu** (345) – *(kdo) postaviti/postavljati se po robu (komu)* (SSKJ) → dagegen machen (438)
64. **(kaj) biti v čislih (pri kom, čem)** (40) – *(star.) (kdo/kaj) biti v čislih, (star.) (kdo) imeti v čislih (koga/kaj)* (SSKJ) → geschätzt (52)
65. **(kdo) imeti v časteh (koga)** (71) – *(kdo) imeti v časteh/časti (koga)* (SSKJ) → schätzen (91)

66. **naročanje otrok** (106) – (*kdo* = ženski spol) *pričakovati otroka* (SSKJ), (*kdo*) *naročiti otroka* (×) → das Zeugen (136)
67. (*kdo*) **dobiti streho** (*pri kom*) (19) – (*kdo*) *vzeti pod streho* (*koga*) (SSKJ), (*kdo*) *dobiti streho nad glavo*, (*kdo*) *dobiti streho* (Fida) → Kammer finden (24)
68. (*kdo*) **spraviti pod streho** (*kaj*) (65) – (*kdo*) *spraviti pod streho* (*koga/kaj*) (SSKJ) → nach Hause bringen (83)
69. (*kdo*) **spraviti pod streho** (*kaj*) (158) – (*kdo*) *spraviti pod streho* (*koga/kaj*) (SSKJ) → nach Hause bringen (203)
70. (*kaj*) **ne moči do dna** (*komu*) (7) – (*kdo*) *pogledati/priti/prihajati/seči do dna* (*komu/čemu*) (SSKJ) → nicht durchschauen können (9)
71. (*kdo*) **spregledati do dna** (*kaj*) (80) – (*kdo*) *spregledati do dna* (*koga*) (SSKJ) → mit dem Durchschauen (104)
72. (*kdo*) **spregledati do dna** (*koga*) (171) – (*kdo*) *spregledati do dna* (*koga*) (SSKJ) → durchschauen (220)
73. (*kdo*) **spregledati do obisti** (*kaj*) (80) – (*kdo*) *poznati do obisti/jeter* (*koga*) (SSKJ) → durchschauen (103)
74. (*kdo*) **priti do živega** (*komu*) (123) – (*kdo*) *iti/priti do živega* (*komu/čemu*) (SSKJ) → beikommen (158)
75. (*kdo*) **ne moči do živega** (*čemu*) (407) – (*kdo*) *moči do živega* (*komu*) (SSKJ) → beikommen (517)
76. (*kdo*) **ne moči do živega** (*čemu*) (517) – (*kdo*) *moči do živega* (*komu*) (SSKJ) → beikommen (656)
77. (*kdo*) **moči do živega** (*komu*) (179) – (*kdo*) *moči do živega* (*komu*) (SSKJ) → gegen jmdn. ankönnen (230)
78. (*kaj*) **ne moči do živega** (*čemu*) (370) – (*kdo*) *moči do živega* (*komu*) (SSKJ) → gegen etw. nicht ankommen (471)
79. (*kdo*) **ne moči si dati duška** (242) – (*kdo*) *dati duška svoji jezi, veselju* (SSKJ), (*kdo*) *dati si duška* (VSNS) → keinen Auslauf haben (307)
80. (*kdo*) **dati duška** (*čemu*) (539) – (*kdo*) *dati duška svoji jezi, veselju* (SSKJ) → auslassen (683)
81. (*kdo*) **puščati ob strani** (*kaj*) (8) – (*kdo*) *pustiti/puščati ob strani* (*kaj*) (SSKJ) → hinterlassen (10)
82. (*kdo*) **pustiti ob strani** (*kaj*) (145) – (*kdo*) *pustiti/puščati ob strani* (*kaj*) (SSKJ) → hinterlassen (188)

83. (kdo) **zardeti do ušes** (9) – (kdo) *zardeti do las/ušes* (SSKJ) → heftig erröten (11)
84. (kdo) **zardeti od las navzdol** (291) – (kdo) *zardeti do las/ušes* (SSKJ) → von der Stirn abwärts erröten (370)
85. (kdo) **pribosti jo** (12) – (pog.) (kdo) *brisati/cediti/cvreti/pobrisati jo* itd. (SSKJ)³⁷⁶ → klettern (16)
86. (kdo) **ubрати jo** (13) – (pog.) (kdo) *ubрати jo* (SSKJ) → sich stiefeln (16)
87. (kdo) **ubрати jo** (167) – (pog.) (kdo) *ubрати jo* (SSKJ) → zugehen (215)
88. (kdo) **brisati jo** (13) – (pog.) (kdo) *brisati jo* (SSKJ) → springen (17)
89. (kdo) **pobirati jo (za kom)** (13) – (pog.) (kdo) *pobirati jo* (SSKJ) → kommen (17)
90. (kdo) **pribrisiati jo** (15) – (pog.) (kdo) *pribrisiati jo* (SSKJ) → entkommen (19)
91. (kdo) **pobrisati jo** (245) – (pog.) (kdo) *pobrisati jo* (SSKJ) → sich davonmachen (311)
92. (kdo) **pobrisati jo** (357) – (pog.) (kdo) *pobrisati jo* (SSKJ) → davonlaufen (455)
93. (kdo) **urezati jo** (118)³⁷⁷ – (ekspr.) *urezati* (SSKJ) → stoßen (152)
94. (kdo) **mahniti jo** (247) – (pog.) (kdo) *mahniti jo* (SSKJ) → gehen (313)
95. (kdo) **mahniti jo** (605) – (pog.) (kdo) *mahniti jo* (SSKJ) → finden (768)
96. (kdo) **zagosti jo (komu)** (133) – (pog.) (kdo) *zagosti jo (komu)* (SSKJ) → vormachen (171)
97. (kdo) **zagosti jo (komu)** (565) – (pog.) (kdo) *zagosti jo (komu)* (SSKJ) → andrehen (716)
98. (kdo) **zabrusiti jo (komu)** (181) – (slabš.) *zabrusiti* (SSKJ) → sagen (232)
99. (kdo) **zaigrati jo (komu)** (173) – (pog.) (kdo) *zaigrati jo (komu)* (SSKJ) → reinlegen³⁷⁸ (222)
100. (kdo) **stakniti jo** (245) – (pog.) (kdo) *stakniti jo* (SSKJ) → erwischen (311)
101. (kdo) **pogriniti jo** (408) – (pog.) *pogriniti* (SSKJ) → sich fallen lassen (518/519)

³⁷⁶ SSKJ navaja pod pribosti 'prodirajoč priti' (žebelj je pribodel skozi podplat), 'prikazati, pokazati se' (ekspr. iz megle je pribodel zvonik). Gl. tudi točko (1) na str. 242 v Kržišnik (2001a).

³⁷⁷ S pomenom 'nenadoma zveneče, močno zaigrati na glasbilo' (SSKJ).

³⁷⁸ Za (ugs.) reinlegen gl. hinein-, hereinlegen (D).

102. (kdo) **polomiti ga** (84) – (pog.) (kdo) *polomiti ga* (SSKJ) → einbrocken (108)
103. (kdo) **polomiti ga** (107) – (pog.) (kdo) *polomiti ga* (SSKJ) → durch ein Mißverständnis (137)
104. (kdo) **nabrati se ga** (180) – (pog.) (kdo) *nabrati se ga kakor berač mraza* (SSKJ) → anlegen (230/231)
105. (kdo) **imeti ga pod kapo** (180) – (pog.) (kdo) *imeti ga pod kapo* (SSKJ) → den halben Stiebel voll haben (230/231)
106. (kaj) **ne priti pred oči** (komu) (13) – (kaj) *priti pred oči* (komu) (SSKJ) → nicht sehen (17)
107. (kdo) **biti izpred oči** (13) – (kdo) *izginiti izpred oči* (komu) (SSKJ) → weg sein (17)
108. (kaj) **biti v oči** (154) – (kaj) *biti/bosti v oči* (SSKJ) → augenfällig gestalten (198)
109. (kaj) **biti za petami** (komu) (153) – (kdo) *biti/stati za petami* (komu) (SSKJ) → nachkommen (197)
110. (kdo) **biti za petami** (komu) (597) – (kdo) *biti/stati za petami* (komu) (SSKJ) → verfolgen (757)
111. (kdo) **biti z eno nogo na onem svetu** (25) – (kdo) *biti z eno nogo v grobu, (evfem.) (kdo) spraviti/poslati na oni svet (koga)* (SSKJ) → eine Spur Tod im Auge bewahrend (32)
112. (kdo) **metati polena pod noge** (komu) (29) – (kdo) *metati polena pod noge* (komu) (SSKJ) → den Spielverderber machen (37)
113. (kdo) **biti na bojni nogi** (289) – (neustalj.) (kdo) *biti na bojni nogi/v bojnem stanju (s kom)* (SSKJ) → Streit haben (367)
114. (kdo) **postaviti na noge** (kaj) (38) – (kdo) *postaviti/spraviti na noge* (kaj) (SSKJ) → hocharbeiten (49)
115. (kaj) **postaviti se na noge** (115) – (pog.) (kdo) *postaviti se na lastne/svoje noge* (SSKJ) → hochkommen (148)
116. (kdo) **spraviti spod nog** (koga) (113) – (kdo) *spraviti spoti/v grob/pod rušo* (koga), (evfem.) (kdo) *spraviti s sveta/na oni svet* (koga) (SSKJ), (pog.) (kdo) *spraviti se izpod/spod nog* (komu) (SSKJ, Fida) → verbannen (146)

117. (kdo) **spraviti spod nog (koga)** (171) – (kdo) *spraviti spoti/v grob/pod rušo (koga)*, (evfem.) (kdo) *spraviti s sveta/na oni svet (koga)* (SSKJ), (pog.) (kdo) *spraviti se izpod/spod nog (komu)* (SSKJ, Fida) → umbringen (219)
118. (kdo) **imeti polne roke dela** (232) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → vollauf beschäftigt (294)
119. (kdo) **imeti polne roke dela** (261) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → geschäftig tun (331)
120. (kaj) **imeti polne roke dela** (382) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → beschäftigt (485)
121. (kaj) **imeti polne roke dela** (308) – (kdo) *imeti polne roke dela* (SSKJ) → zu tun haben (391)
122. (kaj) **biti pri roki (komu)** (15) – (kaj) *biti pri roki (komu)*, (kdo) *imeti pri roki (kaj)* (SSKJ) → benachbart (19)
123. (kaj) **iti od rok (čemu)** (32) – (pog.) (kaj) *iti od rok (komu)* (SSKJ) → geläufig (41)
124. **z levo roko** (65) – (pog.) (kdo) *narediti/opravljati/opraviti z levo roko (kaj)* (SSKJ) → mit Sicherheit (83)
125. (kdo) **vzeti v roke (kaj)** (40) – (kdo) *vzeti v roke (kaj)* (SSKJ) → greifen (51)
126. (kdo) **dobiti v roke (koga)** (597) – (pog.) (kdo) *dobiti v pest/roke (koga)* (SSKJ) → haben (757)
127. (kdo) **pljuniti v roke** (544) – (kdo) *pljuniti v roke* (SSKJ) → auspacken (690)
128. (kdo) **držati roke križem** (574) – (pog.) (kdo) *držati roke križem* (SSKJ) → nichts tun (728)
129. (kaj) **pasti na (čigave) rame** (419) – (kdo) *pasti na rame (komu)*, (kdo/kaj) *ležati/slonet/viseti na (čigavih) ramah* (SSKJ) → zufallen (533)
130. (kdo) **vbijati v glavo (komu) (kaj)** (27) – (kdo) *vbijati/vbiti v glavo (komu) (kaj)* (SSKJ) → einhämmern (35)
131. (kdo) **viliti v glavo (komu) (kaj)** (80) – (pren.) (kdo) *vlivati/vliti v glavo (komu) (kaj)* (SSKJ) → zum Wissenden machen (104)
132. (kdo) **vtepti si v glavo (kaj)** (495) – (pog.) (kdo) *vtepti si v glavo (kaj)*, (kdo) *vtepati si v glavo (kaj)* (SSKJ) → sich einprägen (628)

133. (kdo) **vtepsi si v glavo (kaj)** (605) – (pog.) (kdo) *vtepsi si v glavo (kaj)*, (kdo) *vtepati si v glavo (kaj)* (SSKJ) → sich einreden (768)
134. (kdo) **vtepati si v glavo (kaj)** (520) – (kdo) *vtepati si v glavo (kaj)*, (pog.) (kdo) *vtepsi si v glavo (kaj)* (SSKJ) → sich einreden (659)
135. (kaj) **ne iti v glavo (komu)** (89) – (pog.) (kaj) *ne iti v glavo (komu)* (SSKJ) → nich' lernen (114)
136. (kaj) **ne iti v glavo (komu)** (589) – (pog.) (kaj) *ne iti v glavo (komu)* (SSKJ) → nicht begreifen (747)
137. (kdo) **vstihniti glave** (103) – (kdo) *dvigati/vzdigniti/vzdigovati glave* (SSKJ) → hoch (133)
138. (kaj) **zmešati glavo (komu)** (180) – (pog.) (kdo/kaj) *zmešati glavo (komu)* (SSKJ) → meschugge (231)
139. (kdo, kaj) **iti po glavi (komu)** (442) – (kdo/kaj) *hoditi/iti/rojiti po glavi (komu)* (SSKJ) → × (563)
140. (kdo) **pogledati skoz prste (čemu)** (304) – (pog.) (kdo) *pogledati skozi prste (komu)*, (kdo) *gledati skozi prste (komu)* (SSKJ) → nachsehen (386)
141. (kdo) **ne biti pri srcu (komu)** (217) – (kdo/kaj) *biti pri srcu (komu)* (SSKJ) → nicht mögen (275)
142. (kdo) **vzeti si k srcu (kaj)** (113) – (pog.) (kdo) *jemati si k srcu (kaj)*, (kdo) *gnati si k srcu* (SSKJ), (kdo) *vzeti si k srcu (kaj)* (Fida) → beherzigen (145)
143. (kdo) **gnati si k srcu (kaj)** (122) – (pog.) (kdo) *jemati si k srcu (kaj)*, (kdo) *gnati si k srcu* (SSKJ), (kdo) *vzeti si k srcu (kaj)* (Fida) → beherzigend (158)
144. (kdo) **prinašati za pod zob (komu) (kaj)** (451) – (pog.) (kdo) *dobiti za pod zob (kaj)* (SSKJ) → zum Essen vorsetzen (572)
145. (kje) **ne biti za pod zob (česa)** (546) – (pog.) (kdo) *dobiti za pod zob (kaj)* (SSKJ) → es gibt nichts zu essen (692/693)
146. (kdo) **imeti nos (za kaj)** (542) – (pog.) (kdo) *imeti [dober] nos* (SSKJ) → den Sinn besitzen (687)
147. (kdo) **imeti volčji tek** (98) – (kdo) *jesti z volčjim tekom* (SSKJ) → den großen Appetit haben (126)
148. (kaj) **biti igrača** (303/304) – (kaj) *biti igrača (za koga)* (SSKJ) → nicht schwer (385)
149. (kdo) **pustiti na miru (koga)** (162) – (kdo) *pustiti na/pri miru (koga)* (SSKJ) → lassen (209)

150. (kdo) **puhniti hektično rdečico v lica** (komu) (78) – (kaj) *poganjati/pognati kri v glavo/lica* (komu) (SSKJ) → hektisches Wangenrot geben (100)
151. (kaj) **prihajati na misel** (komu) (40) – (kaj) *priti/prihajati na misel* (komu) (SSKJ) → vorkommen (52)
152. (kaj) **priti na misel** (komu) (184) – (kaj) *priti/prihajati na misel* (komu) (SSKJ) → der Gedanke kommt jmdm. (236)
153. (kaj) **priti na misel** (komu) (84) – (kaj) *priti/prihajati na misel* (komu) (SSKJ) → Gedanken haben (108)
154. (kdo) **biti si na jasnem** (19) – (kdo) *biti si na jasnem, (kdo) priti si na jasno* (SSKJ) → wissen (24)
155. (kdo) **priti na trdna tla** (30) – (kdo) *čutiti trdna tla pod nogami* (SSKJ) → das Festgelände schaffen (38)
156. (kdo) **ne vedeti ne kod ne kam** (13) – (kdo) *ne vedeti ne kod ne kam* (SSKJ) → nicht wissen wohin (17)
157. (kdo) **imeti na vesti** (kaj) (576) – (kdo) *imeti na vesti* (koga/kaj) (SSKJ) → verüben (731)
158. (kdo) **imeti do grla (česa)** (570) – (kdo) *biti [do grla, čez glavo] sit* (koga/česa) (SSKJ) → genug haben (723)
159. (kaj) **iti v nič** (118) – (kaj) *iti v nič* (SSKJ) → draufgehen (151)
160. (kdo) **devati v nič** (kaj) (65) – (pog.) *(kdo) dajati/devati v nič* (koga/kaj) (SSKJ) → banalisieren (83)
161. (kdo) **prestopiti prag urniške šole** (81) – (kdo) *prestopiti šolski prag* (SSKJ) → betreten (104)
162. (kaj) **spremeniti se v železno srajco** (komu) (114) – (preg.) *stara navada – železna srajca* (SSKJ) – stehende Redensart werden (146)
163. (kdo) **kričati na vse grlo** (26) – (kdo) *kričati, vpiti, dreti se (...) na vse grlo/iz vsega grla* (SSKJ) → lauthals geschrieener (Parolen) (33)
164. (kdo) **skomizgniti z rameni** (87) – (kdo) *skomizgniti/skomigniti/skomigati z rameni* (SSKJ) → achselzuckend (112)
165. (kdo) **priti na plan** (19) – (kdo/kaj) *priti na plan* (Fida), *(kdo/kaj) priti na dan* (SSKJ) → rauskommen (25)

166. (kdo) **negovati na dolgo in široko** (kaj) (301) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → umständlich pflegen (382)
167. (kdo) **pripovedovati na dolgo in široko** (kaj) (443) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → umständlich erzählen (563)
168. (kdo) **pripovedovati na široko in slikovito** (kaj) (443) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → breit ausmalen (563)
169. (kdo) **praviti na dolgo in široko (o čem)** (318) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → viel erzählen (404)
170. (kdo) **praviti na dolgo in široko (o čem)** (355) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → viel berichten (452)
171. (kdo) **naštevati si na dolgo in široko** (kaj) (375) – (kdo) *govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → sich breit aufzählen (477)
172. (kdo) **ozmerjati (koga), da se kar bliska** (119) – (kdo) *kleti, da se vse bliska, (kdo) preklinjati, da kar treska, (kdo) ozmerjati/zmerjati (koga) kot psa* (SSKJ) → schimpfen (153)
173. (kdo) **zardeti kakor kuhan rak** (271) – (kdo) *zardeti kot češnja/kuhan rak/mak/živi ogenj* (SSKJ) → heftig erröten (344)
174. (kdo) **zardeti kakor petelinova roža** (271) – (kdo) *zardeti kot češnja/kuhan rak/mak/živi ogenj, rdeč kot petelinja roža* (SSKJ) → feuerzündgockelrot werden (344)
175. (kaj) **zardeti kakor mak** (343) – (kdo) *zardeti kot češnja/kuhan rak/mak/živi ogenj* (SSKJ) → schamrot werden (435)
176. (kaj) **biti (komu) kakor ulit** (336) – (kaj) *biti (na kom) kakor/kot ulit, (kaj) prilegati se kakor ulit* (SSKJ) → passen (427)
177. (kdo) **biti kakor kmečka nevesta** (347) – (kdo) *braniti se kakor kmečka nevesta* (SSKJ) → sich zieren (441)

178. (kdo) **(obležati) kakor doug in širok** (180) – (pasti, telebniti, zleteti, zlekniti se po tleh ...) *kakor dolg in širok* (SSKJ) → (liegen) schnell und verknautscht (231)
179. (kdo) **(pospraviti) (kaj), kakor bi mignil** (160) – (miniti, vrniti se ...) *kakor/kot bi mignil* (SSKJ) → unentwegt (essen) (206)
180. (kdo) **(štihniti) (koga), kakor bi mignu** (181) – (miniti, vrniti se ...) *kakor/kot bi mignil* (SSKJ) → ganz schnell (pik machen) (232)
181. (kdo) **(prestreči) (koga) kakor naročeno** (30) – (biti, priti, poklicati ...) *kakor naročen* (SSKJ), *(kdo) biti/priti kot naročen* (VSNS) → prompt (38)
182. (kdo) **spati kakor sam svoj gospod** (225) – *(kdo) biti sam svoj gospod* (SSKJ) → selbstherrlich schlafen (285)
183. (kdo) **biti podoben (komu) kakor kaplja kaplji** (34) – *(kdo) biti si podoben kot kaplja kaplji/jajce jajcu/kakor krajcar krajcarju* (SSKJ) → imd. wie der nächste sein (44)
184. (kje) **biti temno kakor v rogu** (284) – *(kje) biti/postati temno kot v rogu* (SSKJ) → stockdunkel (360)
185. (kaj) **dobiti (kaj) kakor pribito** (216) – *(kaj) biti [kot] pribito, (kaj) držati kot pribito* (SSKJ) → bombensicher gewinnen (274)
186. (kaj) **biti kakor pribito** (280) – *(kaj) biti [kot] pribito, (kaj) držati kot pribito* (SSKJ) → feststehen (356)
187. (kdo) **ostati kakor pribit** (217) – *(kdo) obsedeti/sedeti/stati kot pribit* (SSKJ) → auf dem Fleck bleiben (275)
188. (kdo) **sedeti kakor pribito** (364) – *(kdo) obsedeti/sedeti/stati kot pribit* (SSKJ) → festsitzen (463)
189. (kdo) **sedeti kakor pribit** (385) – *(kdo) obsedeti/sedeti/stati kot pribit* (SSKJ) → festsitzen (489)
190. (kdo) **občudovati (koga) kakor prikovano** (329) – *(kdo) obstati kot/kakor prikovan* (SSKJ) → unentwegt bewundern (418)
191. (kdo) **pognati se kakor prekla** (343) – *(kdo/bit) dolg kakor prekla/žrd/kot fižolova prekla/fižolovka* (SSKJ) → sich baumlang auswerfen (436)
192. (kdo/bit) **dolg kakor prekla** (329) – *(kdo/bit) dolg kakor prekla/žrd/kot fižolova prekla/fižolovka* (SSKJ) → baumlang (418)

193. (kdo/bititi) **bogat kakor Krez** (33) – (kdo/bititi) *bogat kot princ* (SSKJ),³⁷⁹
(kdo/bititi) *bogat kot krez* (PFS) → schwerreich (43)
194. (kdo/bititi) **neumen kakor noč** (82) – (kdo/bititi) *neumen ko bet/kot noč/(nizko) tele* (SSKJ) → himmelblau dumm (105)
195. (kdo/bititi) **gluh kakor klada** (107) – (kdo/bititi) *gluh kakor buka/kamen/zemlja/kot zid, (kdo/bititi) len/pijan kot klada, (kdo) ležati/spati kot klada* (SSKJ) → harthörig (138)
196. (kdo/bititi) **zdrav ko dren** (372) – (kdo/bititi) *zdrav kot/ko dren/kot riba* (SSKJ) → bei gesündester Konstitution (473)
197. (kaj/bititi) **raven kakor struna** (342/343) – (kaj/bititi) *raven kot jelka/smreka/sveča/struna* (SSKJ) → schnurgerade (435)
198. (kaj/bititi) **lahek kakor pero** (563) – (kaj/bititi) *lahek kot pena/pero/peresce/puh/slamica/stiropor* (SSKJ) → federleicht (714)
199. (kaj/bititi) **mehek kakor maslo** (565) – (kaj/bititi) *mehek kakor baržun/kot maslo/(nižje pog.) puter/vosek/svila* (SSKJ) → butterweich (717)
200. (kaj/bititi) **sladek kakor med** (134) – (kaj/bititi) *sladek kot med* (SSKJ) → honigsüß (173)
201. (kdo/postati) **star kot zemlja** (423) – (kdo/bititi) *star kot Metuzalem/svet/zemlja* (SSKJ) → uralt (537)
202. (kdo/bititi) **star kot zemlja** (477) – (kdo/bititi) *star kot Metuzalem/svet/zemlja* (SSKJ) → hochbetagt (605)
203. (kaj/bititi) **črn kakor smola** (39) – (kdo/bititi) *črn kot cigan/ciganček/dimnikar/hudič/ogljje/rogač/saje/škratelj/tinta/vrag/vravec/vranč/zamorec/kakor ogel, (kaj/bititi) lepljiv kot smola* (SSKJ) → schwerschwarz (50)
204. (kaj/bititi) **črn kakor noč** (481) – (kdo/bititi) *črn kot cigan/ciganček/dimnikar/hudič/ogljje/rogač/saje/škratelj/tinta/vrag/vravec/vranč/zamorec/kakor ogel* (SSKJ), *črn kot noč* (VSNS) → nachtschwarz (609)
205. (kaj/bititi) **rdeč kakor rak** (302) – (kdo/kaj/bititi) *rdeč kot kuhan rak* (SSKJ) → krebsrot (384)
206. (kaj/bititi) **rdeč kakor rak** (552) – (kdo/kaj/bititi) *rdeč kot kuhan rak* (SSKJ) → hochrot (700)

379

V SSKJ je le sestavina (*knjiž., ekspr.*) *krez* 'velik bogataš'.

207. (kdo/bit) **rdeč kakor kuhan rak** (469) – (kdo/kaj/bit) *rdeč kot kuhan rak* (SSKJ) → hochrot (595)
208. **kakor las tenke** (razpoke) (264) – (kaj/bit) *tanek kakor bilka/kot igla/las* (SSKJ) → die Haarrisse (335)
209. (kdo/bit) **varen kakor kamen kost** (243) – (kaj/bit) *trden/trd kakor kamenkost/kamen kost* (SSKJ) → bombensicher (308)
210. (kaj/bit) **zanesljiv kakor kamen kost** (246) – (kaj/bit) *trden/trd kakor kamenkost/kamen kost* (SSKJ) → bombensicher (312)
211. **zanesljivo kakor vrag** (158) – (kdo/kaj/bit) *črn kot vrag, (kaj/bit) grenek kot vrag, (kdo/bit) hudoben kot vrag* (SSKJ) → bombensicher (203)
212. **natanko kakor ura** (302) – (kdo/bit) *točen kot ura* (SSKJ), (kdo/bit) *natančen/točen kot ura* (PSSPF) → pünktlich (384)
213. **oči kot oglje** (478) – *lasje kot oglje, (kdo) imeti kot oglje črne lase* (SSKJ) → Kohleaugen (606)
214. **kakor oglje črne oči** (88) – *lasje kot oglje, (kdo) imeti kot oglje črne lase* (SSKJ) → Kohleaugen (113)
215. (imenovati se punca) **in pol** (333) – (dekle, možak ...) *in pol* (SSKJ) → sich Blitzmädchen nennen (424)
216. (kaj/bit) **zlata vreden** (97) – (kdo/bit) *zlatega denarja vreden, (kdo/bit) [suhega] zlata vreden, (kdo/kaj/bit) zlata vreden* (SSKJ) → goldeswert (124)
217. (kdo/bit) **priklenjen na posteljo** (521) – (kaj) *prikleniti na posteljo (koga)* (SSKJ), *priklenjen na posteljo* (VSNS) → bettlägerig (660)
218. **ves iz sebe** (7) – (kdo) *biti ves iz sebe* (SSKJ) → entsetzt (9)
219. **brez konca in kraja** (8) – (kaj) *ne imeti ne konca ne kraja, (česa) ne biti ne konca ne kraja, (govoriti, marnjati, natezati se ...) brez konca in kraja* (SSKJ) → unablässig (11)
220. **meni nič tebi nič** (296) – *meni nič, tebi nič* (SSKJ) → unvermittelt (376)
221. **meni nič tebi nič** (523) – *meni nič, tebi nič* (SSKJ) → unbekümmert (663)
222. **na pretek** (25) – *na pretek* (SSKJ) → genug (31)
223. **na pamet** (157) – *na pamet* (SSKJ) → auswendig (202)
224. **na pamet** (323) – *na pamet* (SSKJ) → auswendig (410)
225. **tu pa tam** (88) – *tu pa tam/tupatam* (SSKJ) → gelegentlich (114)
226. **kdaj pa kdaj** (10) – *kdaj pa kdaj* (SSKJ) → manchmal (13)

227. **svoj čas** (105) – *svoj čas/svojčas* (SSKJ) → einst (135)
228. **čez in čez** (dosti) (15) – *čez in čez/čezinčez* (SSKJ) → genug (19)
229. **čez in čez** (bohotati se) (146) – *čez in čez/čezinčez* (SSKJ) → wuchernd (188)
230. **do norosti** (47) – *do norosti* (SSKJ), × (Fida) → bis zur Tollkühnheit (60)
231. **po ovinkih** (281) – *po ovinkih* (SSKJ) → umständlich (357)
232. **navzlic najboljši volji** (544) – *kljub/pri najboljši volji* (SSKJ) → trotz bester Absicht (690)
233. **sem ter tja** (151) – *sem ter tja/semtertja, sem in tja/semintja* (SSKJ) → × (194)
234. **na smrt** (predrznih misli) (32) – *na smrt* (SSKJ) → mit tollkühnen Gedanken (41)
235. **na smrt** (debatirati) (51) – *na smrt* (SSKJ) → totdiskutieren (66)
236. **za las** (158) – *za las* (SSKJ) → knapp (203)
237. **kratko in malo** (12) – *kratko in malo* (SSKJ) → × (16)
238. **kratko in malo** (159) – *kratko in malo* (SSKJ) → × (205)
239. **kratko in malo** (204) – *kratko in malo* (SSKJ) → × (260)
240. **kratko in malo** (71) – *kratko in malo* (SSKJ) → einfach (91)
241. **kratko in malo** (170/171) – *kratko in malo* (SSKJ) → einfach (219)
242. **kratko in malo** (223) – *kratko in malo* (SSKJ) → gar (283)
243. **kratko in malo** (581) – *kratko in malo* (SSKJ) → simpel (737)
244. **pri priči** (12) – *pri priči* (SSKJ) → sogleich (15)
245. **pri priči** (70) – *pri priči* (SSKJ) → sogleich (90)
246. **pri priči** (13) – *pri priči* (SSKJ) → gleich (17)
247. **pri priči** (181) – *pri priči* (SSKJ) → gleich (232)
248. **pri priči** (170) – *pri priči* (SSKJ) → sofort (218)
249. **pri priči** (275) – *pri priči* (SSKJ) → sofort (348)
250. **kar na lepem** (12) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → plötzlich (16)
251. **kar na lepem** (25) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → plötzlich (32)
252. **na vsem lepem** (395) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → plötzlich (502)
253. **na vsem lepem** (559) – *na [vsem] lepem* (SSKJ) → plötzlich (709)
254. (tekača) **čez drn in strn** (12) – *(kdo) iti čez drn in strn/(star.) strm* (SSKJ) → Hinterherspringer (16)

255. **čez drn in strn** (pobirati jo (za kom)) (13) – (*kdo*) *iti čez drn in strn*/(*star.*) *strm* (SSKJ) → rückwärts (kommen) (17)
256. **leta in leta** (34) – *leta* [*in leta*] (SSKJ) → Jahre jmds. Lebens (44)
257. **leta in leta** (34) – *leta* [*in leta*] (SSKJ) → jahrelang (44)
258. **leta in leta** (87) – *leta* [*in leta*] (SSKJ) → jahrelang (112)
259. **leta in leta** (456) – *leta* [*in leta*] (SSKJ) → jahrelang (579)
260. **leta in leta** (55) – *leta* [*in leta*] (SSKJ) → viele Jahre lang (71)
261. **čez leto in dan** (34) – (*star.*) *čez leto in dan* (SSKJ) → nach Jahresfrist (44)
262. **dan na dan** (200) – *dan na dan, dan za dnem* (SSKJ) → tagtäglich (255)
263. **dan na dan** (339) – *dan na dan, dan za dnem* (SSKJ) → tagtäglich (431)
264. **dan za dnem** (317) – *dan za dnem, dan na dan* (SSKJ) → tagtäglich (403)
265. **noč za nočjo** (339) – *noč za nočjo* (SSKJ) → nachts (431)
266. **na vso moč** (dekliško veselje) (90) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → mädchenhafteste³⁸⁰ Freude (115)
267. **na vso moč** (priliznjene ljubeznivosti) (97) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → schmeichelhafteste Artigkeiten (124)
268. **na vso moč** (skoncentrirano delo) (184) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → konzentrierteste Arbeit (236)
269. **na vso moč** (reven salon) (466) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → dürftigste Machart (591)
270. **na vso moč** (muzikalen) (186) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → hoch musikalisch (237)
271. **na vso moč** (vesel) (528) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → über freudig (670)
272. **na vso moč** (prefrigano) (367) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → ober schlau (467)
273. **na vso moč** (133) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → allzu (171)
274. **na vso moč** (333) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → allzu (423)
275. **na vso moč** (263) – *na* [*vso*] *moč* (SSKJ) → heftig (334)

380

V nemščini gre za presežnik (superlativ), ki se tvori s končnico **-st** ali **-est**.

276. **na vso moč** (273) – *na [vso] moč* (SSKJ) → höchst (347)
277. **na vso moč** (287) – *na [vso] moč* (SSKJ) → höchst (364)
278. **na vso moč** (578) – *na [vso] moč* (SSKJ) → höchst (733)
279. **na vso moč** (580) – *na [vso] moč* (SSKJ) → äußerst (736)
280. **na vso moč** (542) – *na [vso] moč* (SSKJ) → äußerst (687)
281. **na vso moč** (519) – *na [vso] moč* (SSKJ) → stark (657)
282. **na vso moč** (416) – *na [vso] moč* (SSKJ) → kräftig (529)
283. **na vso moč** (prizadevati si) (89) – *na [vso] moč* (SSKJ) → *sich soviel Mühe geben* (114)³⁸¹
284. **na vso moč** (prizadevati si) (247) – *na [vso] moč* (SSKJ) → *× (sich Mühe geben)* (314)
285. **na vse kriplje** (prizadevati si) (310) – *na vse kriplje* (SSKJ) → *sich alle Mühe geben* (393)
286. **na vso moč** (napenjati se (kaj)) (105/106) – *na [vso] moč* (SSKJ) → tun, was etw. kann (136)
287. **na vso moč** (pomembno poznanstvo) (111) – *na [vso] moč* (SSKJ) → so wichtige Bekanntschaft (142)
288. **na vso moč na dolgo in široko** (spominjati se domačih čenč) (442) – *na [vso] moč, (kdo) govoriti/pripovedovati/razpredati (...) na dolgo in široko* (SSKJ) → *sich erinnern an den ausgedehntesten Krankenhausklatsch* (562/563)
289. **od sile** (vnet) (337) – *od sile* (SSKJ) → übereifrig (428)
290. **od sile** (zvit) (333) – *od sile* (SSKJ) → überschlau (423)
291. **od sile** (zavito) (586) – *od sile* (SSKJ) → überschlau (743)
292. **od glave do nog** (55) – *od nog do glave, od glave do peta/pet, od pet do glave* (SSKJ) → ganzzfigürlich (70)
293. **od glave do peta** (56) – *od nog do glave, od glave do peta/pet, od pet do glave* (SSKJ) → ganze Figur (72)
294. **od nog do glave** (okopati se) (320) – *od nog do glave, od glave do peta/pet, od pet do glave* (SSKJ) → *ein Vollbad nehmen* (407)
295. **od mladih nog** (141) – *od mladih nog* (SSKJ) → von Jugend auf (182)
296. **od mladih nog** (606) – *od mladih nog* (SSKJ) → von Jugend an (769)

381

Gl. še primere 61, 62, 63, 64 v poglavju *Ničta frazeološka ekvivalenca* na str. 334.

297. **mirne duše** (69) – *mirne duše* (SSKJ) → getrost (89)
298. **mirne duše** (139) – *mirne duše* (SSKJ) → getrost (180)
299. **mirne duše** (204) – *mirne duše* (SSKJ) → getrost (261)
300. **mirne duše** (408) – *mirne duše* (SSKJ) → ruhig (518)
301. **mirne duše** (451) – *mirne duše* (SSKJ) → glatt (573)
302. (blago) **pod roko** (267) – (*pog.*) (*kdo*) *kupiti/prodati pod roko (kaj)* (SSKJ) → UT-Ware (338)
303. **siva leta** (55) – *siva starost* (SSKJ) → das Greisenalter (71)
304. **nojevska politika** (108) – *nojevska politika* (SSKJ, Fida) → die Vogelstraußpolitik (139)
305. **sveta jeza** (237) – *sveta jeza/(star.) pravična jeza popade (koga)* (SSKJ), *sveta jeza* (VSNS) → die Wut (301)
306. **božja njiva** (260) – (*vznes.*) *božja njiva* (SSKJ) → stille Orte (330)
307. **zlata jama** (303/304) – *zlata jama* (SSKJ) → die Goldgrube (385)
308. **zlata jama** (579) – *zlata jama* (SSKJ) → die Goldgrube (735)
309. **čudaški patron** (122) – *čuden patron/svetnik* (SSKJ) → ein eigenbrötlerischer Mensch (158)
310. **pasje vreme** (114) – *pasje vreme* (SSKJ) → schlechtestes Wetter (146)
311. **pasje vreme** (259) – *pasje vreme* (SSKJ) → hundsmiserables Wetter (328)
312. **huda ura** (41) – *huda ura* (SSKJ) → ein Unwetter (53)
313. **huda ura** (225) – *huda ura* (SSKJ) → ein Gewitter (285)
314. **huda ura** (239) – *huda ura* (SSKJ) → ein Unwetter (302)
315. **huda ura** (603) – *huda ura* (SSKJ) → alle Wetter (765)
316. **volčja lakota** (152) – (*kdo*) *čutiti volčjo lakoto, volčja lakota* (SSKJ) → enormer Hunger (196)
317. **črna borza** (447) – *črna borza* (SSKJ) → der Schwarzhandel (567)
318. **hočeš nočeš** (216) – *hočeš nočeš* (SSKJ) → notgedrungen (274)
319. **človek božji** (24) – *človek božji* (SSKJ) → Mann (30)
320. **človek božji** (288) – *človek božji* (SSKJ) → Mann (366)
321. **človek božji** (394) – *človek božji* (SSKJ) → Mensch (500)
322. **daj no že mir** (291) – *daj[te] [no] mir* (SSKJ) → nu laß doch (370)

323. **lej ga no** (12) – *glej ga no* (SSKJ)³⁸² → doch (16)
324. **pa konec** (153) – *in/pa konec* (SSKJ) → basta (197)
325. **pajčevina se dela v želodcu (komu)** (449) – *pajčevine se delajo v/po želodcu (komu)* (SSKJ) → nischt im Magen haben (570)
326. **iskana ali čisto nepričakovana sreča se nasmeje (komu)** (21) – *sreča se nasmehne/smehlja (komu)* (SSKJ) → die Chance zeigt sich gesucht oder zufällig (27)
327. **cel vrag nastane (kje)** (336) – *(pog.) (kje) je cel hudič* (SSKJ) → es gab Hallo (427)
328. **tenka prede (komu)** (22) – *huda/slaba/tanka/trda prede (komu)* (SSKJ) → magere Zeit haben (28)
329. **pamet sreča (koga)** (602) – *pamet sreča (koga)* (SSKJ) → vernünftig werden (764)
330. **sreča je opoteča** (328) – *(preg.) sreča je opoteča* (SSKJ) → wechselsvoll zugehen (417)
331. **(kdo) nagnati (koga) s kmetom, ki ima najdebelejši krompir** (565) – *(preg.) najbolj neumen kmet ima najdebelejši krompir* (SSKJ) → der Glückspilz (716)

³⁸²

Medmet *lej* je pogovorna oblika medmeta *glej*. SSKJ navaja samo *glej ga no*, ne pa tudi *lej ga no*.